

NEMESKÉRI-KISS SÁNDOR

FIGYELTEM

EMBEREK, ÁLLATOK, GYEREKEK, ASSZONYOK

KEGLEVICH JENKE GRÓFNŐ RAJZAIVAL

*EGYSZER VOLT...
RÖPTÉBEN
PIPASZÓ*

STB.

SZERZŐJÉTŐL

DR. VÁJNA ÉS BOKOR BUDAPEST
1942

A CÍMLAPOT KEGLEVICH JENRE GRÓFNŐ RAJZOLTA

*Copyright 1942, by
Dr. Vájna György és Társa
Budapest*

FELELŐS KIADÓ: BOKOR DEZSŐ

Globus Rt. Budapest. Felelős: vitéz Margittay Antal igazgató.

Ajánlom

*mindazoknak a kedves és szép hölgyeknek,
akik — bármi módon, még önkéntelenül is!
— hozzájárultak e könyv anyagához.*

I.

EMBEREK

FIGYELTEM

Címnek talán hangzatosabb lett volna „MEGFIGYELTEM”, de ez többet jelentene, mint amennyit könyvemben nyújtani szándékozom. Megfigyelés alatt ugyanis az egyes dolgok sokkal alaposabb, részletesebb észlelését, tanulmányozását és bírálatát értjük, amihez azonban elegendő időm sincsen, de vérmérsékletem sem felel meg az ilyen beható, aprólékos taglalásnak. Viszont pillanatnyi, mondhatnám futólagos észrehevés útján gyakran igen jellemző (és nem is olyan helytelen) képet kaphatunk — és adhatunk is; mindenesetre könnyebb és kellemesebb lesz olvasni, mint hogyha rendszeres, mélyreható tanulmányok alapján tárgyalnám a szemügyre vett dolgokat. Márpedig, éppúgy, mint előző könyveimnél, e munkámnak is főcélja, hogy embertársaim néhány kellemes, üdítő órát tölthessenek olvasásával.

Egyik szépasszony olvasóm szerint könyveimet azért szereti este, elalvás előtt olvasni, mert nem tartalmaznak elvont problémákat, nem okoznak fölösleges fejtörést, hanem derítőleg és megnyugtatóan hatnak, jól alszik utánuk . . . Ennél jobb hatást pedig nem kívánok elérni, hiszen a mai, agyonkínzott idegű emberiségnek derítő, megnyugtató olvasmányok kellenek, nem izgalmak és fejtörés; abból eleget nyújt a mindennapi élet.

Tárgyam nagyon változatos, aminthogy figyelni-valót az élet legkülönbözőbb mozzanatai szolgáltatnak. Mégis, hogy túlságosan el ne aprózódjanak e szerény adatok, iparkodtam azokat egyes csoportokba osztani, így például egy és más az egyszerű falusi emberek gondolkodásáról, benyomások, melyeket utazó embertársaimról szereztem, néhány szó a vadászokról, löversenyzőkről, stb., észlelések a vad, valamint a háziállatok visel-

kedéséről, gyerekmondások és jellemző kis esetek, végül szerény adalékok a világ legérdekesebb teremtményéről, az asszonyról, — bármily kényes dolog is az ilyesmihez hozzányúlni. Ezek szemmel tartásával csoportosítottam az egyes fejezeteket négy főrészbbe: emberek, állatok, gyerekek és asszonyok.

A gyerekekről írott rész nem egészen az én eszmém; néhány évtizeddel ezelőtt egy francia könyvet olvastam, csupa jó gyerekhistoria. Ezt olyannyira mulatságosnak, sőt tanulságosnak találtam, hogy azóta is keresek ilyesmit magyarban; találtam is már egyet-mást, de inkább csak egyes gyermekek mondásaiból összeállított gyűjteményeket, holott én némileg keresztmetszetét akarnám adni *magyar* gyerekeink gondolkodásának, hát sok-sok, különböző adatra volt szükségem, melyeknek összegyűjtésénél vagy harminc hölgyismerősöm és néptanító barátom nagy jósággal és megértéssel segédkezett, amiért ezúton is fogadják leghálásabb köszönetemet; segítségük nélkül ezt a részt sohase hozhattam volna tető alá.

Senki se botránkozzék meg azon, hogy ugyanegy könyvben tárgyalok embereket és állatokat; a mamák se sértődjenek meg, ha Pistukájuk jó mondását csak néhány lap választja el a pulikutya csínytevésétől; ez nem lealacsonyítása emberi mivoltunknak, hiszen az állat sok tekintetben jobb, mint mi, emberek vagyunk. Meg aztán szellemi fejlődés tekintetében is érdekes párhuzamot vonni állat és ember között; például az egyéves kutya rendszerint mérhetetlenül ügyesebb, sőt okosabb az ugyanolyan idős gyermeknél, viszont a kétéves gyerek értelmileg általában előbbre van, mint a kétéves kutya; a két fejlődési vonal gyereknél és kutyánál körülbelül másfél éves korukban keresztezi egymást. Aki szereti az állatot és a gyereket, bizonyára szívesen olvas ilyesmit is. Márpedig e kérdések iránt csak a rideg, vagy elfásult szívű emberek nem érdeklődnek, ezeknél pedig igazán nem bánom, ha unottan dobják félre könyvemet, — nem nekik írtam, hanem jókedélyű, melegszívű embertársaimnak.

Egyik könyvemben felhívást intéztem olvasóimhoz, hogy közöljék velem életük legelső, tisztán megmaradt emlékét, akkori életkoruk megjelölésével. Az eredmény

siralmas volt: alig kaptam választ, de még eme kevés se volt mind feldolgozható, néha csupán valami idétlen tréfával ütötték el az ügyet. Pedig e téren is mulatságos összeállítást lehetett volna kihoznom.

Nehezen szántam rá magamat e könyvem megírására, mert sokáig kételkedtem, vajjon olvasóközönségünk jelentékeny részét érdeklik-e az efélék. Természetesen tudatában vagyok annak is, hogy ha „A vöröshajú hercegnő halálos ölelése”, avagy „A háromujjú gangster titkos szenvedélye” címmel írnám könyveimet (hetenként új „regény”, 64. oldal, 20 fillér, kapható minden jobb dohánytőzsdében és a pályaudvarokon), sokkal többen olvasnák; de ha szép érzelmesen tudnám előadni Lodomér és Arabella szerelmének szörnyű akadályait, viszontagságait és boldog megvalósulását, ez is nagyobb olvasótábort eredményezne. Minthogy azonban az ilyesmihez egyáltalában nincsen tehetségem, megkísérlem arról beszélni, amit magam láttam és tapasztaltam. Akad talán elég olvasóm, akiknek az ilyesmi iránt is van érzéke és velem együtt mosolyog az élet kis ferdeségein.

Előbbi könyveimben egyesek azt kifogásolták, hogy mindenkiről és mindenről *csak jót* mondtam. Nehogy ismét e szemrehányásoknak tegyem ki magamat, ezúttal néhány olyan dolgot is bátorkodom megemlíteni, melyeket másként szeretnék. Remélem, hogy senki se fogja e kis borsot személyes irányúnak venni; de ha mégis úgy lenne: valahogyan majd azt is kiállóm.

Természetesen arra is el vagyok készülve, hogy egyik-másik olvasóm nem fog egyetérteni könyvem bizonyos részeivel, mert másként látja a dolgokat. Készséggel elismerem, hogy neki van igaza, nem nekem; hiszen ez nem propaganda-könyv, szükségtelen tehát olvasóimat meggyőznöm, vitatkozni pedig eszemágában sincsen. Olvasóm fizetett e könyvért, joga van tehát tetszése szerint morognia, vagy sajnálkoznia szegény szerzőn, hogy az nem olyan éleslátású, mint ő. All right, rendben van, gyerünk tovább.

FALUSIAK

Városi ember gyakran mosolyog a faluról bevetődött és kirakatokon báméskodó csizmás bácsikon, vagy a közúti kocsik tömkelegében el nem igazodó s az utca-
neveket háromszor is megkérdező, fejkendős nénikéken. Pedig hát úgy áll a dolog, hogy falusi ember korántsem oly félszeg a városban, mint városi a falun.

Ha nagyvárosi ember először találja magát kint a szabad természetben, szinte elképesztő az együgyűsége és élehetlensége. (Eme tulajdonságukat a háborút viselt emberek is bizonyíthatják: a harctéren mennyivel hamarabb feltaláljuk magunkat mi, falusiak, mint a nagyváros szülöttei, legyen az fedezék gyors megépítése, tűz gyújtása vagy ebéd elkészítése.) A városból falura özönlő, úgynevezett nyaralóvendégek báméskodása és naiv kérdései, gyámolatlansága és gyakran megokolatlanul fölényes, néha szinte sértő viselkedése már sokszor adott okot a falusiaknak nemcsak bosszankodására, de kitörő derültségére is. Városiaktól ered az az örökszép megállapítás, hogy a kacsza, ha megnő, *libává lesz*, az őzike pedig felnőtt korában *szarvassá* válik!

Nézzük csak, hogyan veszi kezébe városi ember a kenyeret, szalonnát, zöldpaprikát és bicskát; néha félholtra nevethetjük magunkat, oly keservesen nyiszálják, illegetik, még jó, ha közben kezüket össze nem vagdossák; képtelenek kiszámítani és beosztani a fokozatos szeldelést: mindig vagy a szalonna, vagy a kenyér, vagy a paprika fogy el előbb. Falusi embernek ügyesen áll balkezeben ez az összetett felséges étel s a bicska úgy dolgozik, hogy párhuzamosan, szinte önműködőleg fogy el a kitűnő csemege mindhárom alkotóeleme. Ahogyan azután megtörli száját, bicskáját és (csak kicsit zsíros) ujjait, az

úgyszólván rituális mozdulatokkal és pontossággal történik.

Figyeljük meg, hogyan telepszik le egy fa alá falatozni a városi s a falusi ember; a városi háromszor is helyet cserél, vagy pedig oda ül, ahová legrosszabb, ahonnan az árnyék öt perc múlva elhúzódik, esetleg ahol hangyaboly, darázs-fészek, vagy még ennél is kellemetlenebb dolog van a közelben. Mi, falusiak, szinte ösztönszerűen találjuk meg a legjobb helyecskét, „húzzunk rá”, mint vadkacsa a vízre, nem kell ottan sok okoskodás, keresgélés, ókumlálás. Ha a szabadban tüzet kell rakni, szívet derítő látvány megfigyelünk, milyen tanácstalanul lát ehhez az annyira okos városi, mennyi fölösleges mozdulat, próbálkozás, tucatonként elfecsérelt gyufa, meddő erőlködés és gyászos sikertelenség, holott az ilyesmi olyan egyszerű! Meg ha terhet kell cipelni, hátizsákot ügyesen megtömní és felvállalni, fa vágásához fejszét lendíteni, vagy bármi ilyen egyszerű műveletet elvégezni. Ami városinak valósággal probléma, a falusi könnyen, természetesen, szinte játszva végzi el.

Igaz, hogy mi, falusiak, kevesebbet tudunk Greta Garbo és Clark Gable színművészeti remekléseiről, vagy primadonnáink nyaralásának intim részleteiről; viszont ha a ház körül valami javítani való akad, nem szükséges azonnal óradíjas szakmunkást hozatni, mert a legtöbb kisebb javítást a falusi ember egyszerűen, olcsón és jól, önmaga végzi el. A magyar parasztembernek ez az ezermestersége, sajnos, némileg visszafejlődőben van, mert a gyáripár ma már számos olyan apró szerszámot és segéd-eszközt gyárt, amit egyszerűbb megvásárolni, mint lassú pepecseléssel otthon előállítani..De ezzel fogy a nép ügyessége, ami pedig néhány évtizeddel ezelőtt gyakran szinte bámulatraméltó fokon állott.

Ne felejtjük el a falusi ember fejlett ízlését sem, ami nemcsak eredeti (sokhelyütt szintén feledésbe menő), szép népviselete alkotóelemeinek kigondolásában, előállításában és összeválogatásában nyilvánul meg, hanem az eladásra készülő darabok kieszelésében és elkészítésben is. Gondoljunk csak a matyó hímezések szemet üdítően ízléses tarkaságára, vagy a pásztorok fa-faragványainak néha szinte művészi kivitelére. Az újabban

divatbajött Gyöngyösbokréta-mozgalom e téren sokat segíthet és nem lehet eléggé méltányolni és támogatni.

Gondolkodásmódjában és beszédében is egészen más a falu népe, mint a városiak. Általában talán kissé nehezebben, lassabban fejezi ki gondolatait, némileg kisebb a szóbősége, főleg elvont kérdések terén; ha azonban ki mond valamit, az aztán alaposan meg is van mondva, érthető még akkor is, ha esetleg képletesen volna beállítva; sőt, oly erősen, gyakran humorosan elgondolt és kifejezett mondásokat hallunk, hogy gyakran évekig megmarad emlékezetünkben. Jelen voltam pl. egy nagygyűlésen, ahol vegyesen értekeztek kaputosok és csizmások. Az egyik kispap nagyon mértékletes kifejezésekkel, de panaszosan tette szavá a mindjobban elharapódzó rendeletjárványt, hiszen hovatovább az élet minden megnyilvánulására annyi a szabályzat, tilalom, korlátozás és irányítás, valamint ezeknek folyton változó pótlásai és módosításai, hogy e tömkelegben az egyszerű halandónak képzelenség eligazodnia. (A pénzügyi vonatkozású rendeletek mintha készakarva oly rettentő irállyal vannak megfogalmazva, hogy azokat megérteni csak külön e célra iskolázott, odacsavart elme képes, egyszerű halandó úgyszólván soha.)

A gyűlésen elnöklő előkelőség jóakaratóan igyekezett megnyugtanni felszólalónkat, hogy hiszen mindezek a rendeletek csupán a közönség, a dolgozó emberek érdekében, azok életének *megkönnyítésére* hozattak! Mire jó csizmásunk szelíd humorral, de általános derűtség és viharos helyeslés mellett:

— Kérem szeretettel, mégis csak úgy van az, hogy akár a fát csapom a kutyához, akár a kutyát csapom a fához, ez *mindig csak a kutyának fáj!* . . .

Tessék ezt megcáfolni!

Egyízben arról volt szó, mennyire kívánatos, hogy a vármegye vezetőemberei ne más vidékről kerüljenek oda, hanem megyebeliek legyenek; erre vonatkozó álláspontját a csizmás szónok így fejezte ki:

— ... mert kérem, katonáéknál is szomorúan füst az olyan század, amelyik, ha altisztek köllenek neki, egy másik századtól kéri kölcsön ...

Okos gazdaember, ha bérest, vagy egyéb állandó

munkást fogad fel, előbb elkéri bicskáját. Ha nincs nála bicska, szóba sem áll vele, mert falun csak félemler az, aki nem hordoz magával zsebkést. De akkor se tanácsos felfogadni, ha történetesen van nála bicska, azonban életlen. Ha már kést tartok magamnál, gondoskodom róla, hogy mindig éles, használható legyen. Ez olyan kicsi gondossági többletet jelent, amit csak lusta, nem-bánom ember hanyagolhat el. Életlen bicskát hordani olyasvalami, mint hogyha nem-járó órát tartanék zsemben.

Hallgassuk egy kicsit, hogy a falura cseppent városi anya hogyan óvja gyermekeit az állatoktól: „Vigyázz kicsikém, mert a kutya harap, a macska karmol, a ló rúg, a tehén öklel, a gúnár csíp” stb., stb. Pedig hát jól tudjuk, hogy az állat általában csak akkor bánt, ha van oka rá, néha azonban olyankor is, ha észreveszi, hogy félünk tőle. Az óva intett városi gyerekek szepegve húzódnak el minden állattól, mellettük pedig öklömnyi parasztfiú csupán kóróval, vagy gallyal kezében tereli maga előtt a nála tízszer nagyobb teheneket ki a gulyáig; és soha semmi baja se történik ettől.

Ami a falusi nép nyelvét illeti, az is eredetibb, zamatosabb, kifejezőbb a városiakénál. Vidékenként vannak ugyan tájszólásai, melyek nem mindig kellemesek a fülnek, — de vajjon szebb-e a fővárosi Endreessy-út, eet-szeelló, ujseeg, stb. kiejtés? Viszont a falusiaknak annyi jó és találó kifejezésük van, hogy szívesen megbocsátjuk, ha madár helyett mádaar, házas helyett haazás nekik jobban esik. Ugyanis nincsen még (és talán soha nem is lesz) végérvényesen tisztázva, vajjon őseink nem ugyanígy, vagyis palócosan ejtették-e a magánhangzókat. Annyi bizonyos, hogy magánhangzóink ékezése eleinte nem függőleges, hanem vízszintes vonal volt, ami tudvalevően annakidején *kettőzött betűt* jelentett, vagyis a mai *á* helyett α -t írtak, értve alatta *kettős* a-t, pl. huszár = huszaar, stb. Az *ö*-vel beszélő „szögediek” pedig e hangot csupán ott teszik az *e* helyébe, ahol az tulajdonképpen helytelenül áll, mert *é*, vagyis félig nyitott *e* volna használandó, pl. ember, lehet, stb. eseteiben, amint azonban ma már legtöbbször figyelmen kívül hagyunk. Ezért találja sok idegen a mi nyelvünket meglehetősen egyhangúnak,

a sok (hibásan) változatlanul kiejtett e-betűvel, pl. legmegvesztegethetlenebb, stb.

Nem szándékom nyelvészeti térre átmenve folytatni e fejtegetést, de nem volna szabad elfelejtenünk, hogy élő, tehát folyton megújuló, módosuló nyelvünkbe okosabb a népies, falusi beszédből meríteni felfrissítő anyagot, nem pedig a fővárosi aszfaltról, ahol a kaja, pia, zsuga, zrí, hekus és más ilyen gyönyörű virágok teremnek, szép nyelvünk nagyobb dicsőségére.

Említettük már, hogy a falu szóbősége talán hátramarad a városétól, viszont a kifejezések találó tömör τ ségével messze felülmúlja azt. Egy-egy kiszólásuk egész gondolatmenetet tár elibénk. Lám, a jó paraszt-asszony inti gyermekét, hogy lefekvés, illetve elalvás előtt szépen imádkozzék, forduljon a Megváltóhoz és úgy hajtsa nyugovóra fűrtös fejecskéjét. Mindezt a jótanácsot a következő, klasszikusan tömör mondatban foglalja össze:

— Mondjad fiam: JÉJZUS, oszt dögölj!

A faluban helyes birtokmegoszlás: van nagybirtok is, meg elegendő kiscgazda. A tízholdas András bácsi mélyen akar szántani, de csupán kettős ekéje van rendben, átmegy tehát a közeli földbirtokoshoz:

— Nagyságos Uram, legyen olyan szíves, oszt segítsen rajtam; méltóztassék nékem két-három napra köcsönadni egy darab egyes ekét; oszt majd ha elkészülök, *vissza méltóztatom adni!*

Vissza is adta, idejében.

Péter és Laci elérték földi életük határát, nem eszik már a kukoricadarát, kétarasnyi széles hátukat csak úgy feszíti a szalonna; szakkifejezéssel: megérettek. Elkövetkezik reájok a végzetes hajnal és mérhetetlenül könnyebb halál, mint sok szegény embertársunknak, akik nehéz betegségben évekig kínlódnak. Feleségem, régi falusi úriasszony módjára, a két főszereplő jobblétre szenderülése utáni szertartásokat személyesen vezeti, mégpedig, mint jó parancsnok, kint a konyhán, az örvendetes nagy munka színhelyén.

Jönnek jelenteni, hogy konvenció s éjjeli őrnök, Marci bácsi *sürgősen* akar velem beszélni. Jó, csak jöjjön be. Hát hogy nem akar bejönni, merthogy négyszemközt

szeretne feleségemmel beszélni; az fölkap valamit a nyakába és kimegy a nyirkos-havas udvarra.'

— No mi baj, Marci bácsi?

— Baj éppen nincsen, csakhogy egy kérésem vána: tessék már *engemet megtisztítani* egy kis friss tőpörtyüvel, merhogy én azt ügen-nagyon szeretem . . .

(Mondani se kell, hogy Marci bácsi annak rendje és módja szerint „meg lett tisztelve.”)

De az élet tragikus perceiben is szófukar a falusi ember; amit azonban mond, az teljesen kifejezi lelki-állapotát.

Két gazdaember vasúton utazik, egymással szemben ülve; egyikük kérdezget, a másik azonban csak úgy immel-ámmal válaszol rá egy-egy rövidke szót.

— Mér' oly kedvetlen kend, János gazda?

— Csak.

— Tán valami baj van?

— Van.

— Beteg a jószág?

— Egíssíges.

— Rosszak a vetések?

— Vagy tán az asszony körül van baj?

— Ott.

— Kutya jár a kertbe?

— Az. Oszt én annak örüljek?

Erre már a másik is elhallgat; megérti végre, hogy miért szóltan az útitársa.

Női ügyekben eredeti a falusi felfogás; egyes dolgokban elnézőbbek, egyebekben meg sokkal szigorúbbak a városiaknál. De az ilyen esetekben is néha igen jellemző alakba öntik felfogásukat.

Módos, javakorabeli gazdaember, mondjuk P. Nagy János beállít egy kisvárosi ügyvédhez; öreg úr, aki a gazdát úgyszólván gyerekkorától ismeri. Hát hogy válni akar feleségétől, segítsen neki az ügyvéd úr. Az öreg jogtudós szomorúan csóválja fejét és csitítani akarja a nagyon nekikeseredett embert.

— Ejnye, ejnye, barátom, hát aztán miért akar elválni? Olyan nagy baj történt?

— Olyan. Megcsalt.

— No-no! Annyira biztos ez?

— Biztos. Rajtakaptam.

— Hát persze, ez baj. Másképpen pedig ugye nem rossz asszony az Örzse?

— Nem rossz bizony. Meg nagyon jól neveli a gyerekeket. Meg jó, takarékos gazdasszony. És a tehénhöl, meg az aprójószághol is nagyot ért. Meg úan jól főz, hogy azt a király is megehetne! . . . Bizony, nagy kár érte.

— Na lássa, ha ilyen nagyon jó asszony, nem tudna neki ez egyszer megbocsátani?

— Nem lőhet.

— Nézze János, hát maga sohase lépett félre, sohase nyúlt más asszonyhoz, mióta házasságba?

— Már hogyan nyúltam volna (és hetykén pödörít egyet a bajuszán) — hásze nem vagyok én utolsó legíny a faluban!

— No lássa, hát ha maga hibázott, megbocsátja az Örzse, az Örzse hibáját pedig megbocsátja maga.

— Nem lőhet az.

— Ugyan miért nem? Hiszen mindketten ugyanazt fogadták a templomban, mindketten ugyanúgy szegték, meg, hát kölcsönösen bocsássanak meg egymásnak, aztán rendben lesz.

— Nem lőhet, merhogya' nem mindegy.

— Mi nem mindegy?

— Az ember, meg az asszony.

— Hát már miért ne volna mindegy?

— Mert az asszonnyal úgy van az, mint a csizmával. Ha belelépek egy tehénlepénybe, lemosom a csizmámat, oszt jól van; de ha a tehén bele.....a csizmámba, akkó megette a fene azt a csizmát!

(E fényes érvelés dacára az ügyvéd győzött, mert János és Örzse mégis kibékültek.)

Valamelyik alföldi faluban a községi kanász igen el volt telve zenei tehetségével és midőn hajnalonként a kondát kihajtotta, tüdejeszakadtából fújta túlkét, nem kis bosszúságára a későbbben kelő falusi értelmiségnek, akiket irgalmatlanul fölvert reggeli álmukból. Összebeszéltek orvos, tanító, gyógyszerész, óvónő, stb. és megkérték a kanászt, hogy csak a falun kívül túlköljön, ez azonban gögösen hajthatatlan maradt: hogy neki nemcsak joga,

de kötelessége is túlkölni, csakazértis fogja fűjni, akármit mondanak a kaputosok.

A postamester azonban szintén falusi gyerekből cseperedett föl és jobban ismerte a kanászi észjárását, hát diplomatikus fogással élt; egyízben megszólította a kanászt:

— Barátom, maga olyan gyönyörűen túlköl, hogy reggelenként élvezettel hallgatom; sőt el is határoztam, hogy hálából a szép túlkölésért minden reggel húsz fillért teszek magának a kerítéselem keresztlécére, vegye csak el, amint hajnalban arra jön és túlköljön minél erősebben!

Dictum, factum. A postamester lakása előtt kanásznak egész lelkét belefűjta a túlköbe és bezsebelte a kikészített pénzt, de csak három-négy napig, mert azután már hiába kereste, nem volt ott egy fitying se. Néhányszor túlkölt még, azt remélve, hogy csak elfelejtették a pénzt kikészíteni, de végre megmérgesedett:

— No, ennek a zsugori fráternek is túlköl a fene! — és attól kezdve a postamester utcáján síri csendben vonult végig, az meg nyugodtan alhatott.

Esztétikai szempontból is az egyszerű falusi ember különleges világításban látja a dolgokat s ezt néha igen váratlan alakban fejezi ki.

A községhez tartozó kastély nagyon népszerű, jól megtermett, habár elhízottnak semmiképpen se mondható úrnője barátságosan beszélget egyik falusi gazdával, aki ragyogó ábrázattal bókol neki:

— A méltóságos grófné olyan szép, mint egy rózsaszál, olyan szép, mint egy angyal, olyan szép, mint egy — hézott disznó! . . .

Ennél szebb istenteremténye a gazda szemében úgy látszik nem lehetett.

Az első világháborúban egyik szomszédos községünk-ből jómódú parasztgazda is hadifogságba esett, messze Szibériába került, csak nagysokára jött róla hír. Jól föl-szerelt kis gazdaságát időközben a csinos és dolgos feleség, Maris asszony vitte; segítségül Dimitri, jóképű muszka hadifogoly, aki hamarosan megtanult magyarul és annyira gondját viselte jószágnak-gyerekeknek, hogy a gazda se tehette volna jobban. Egy szó mint száz, mire lezajlott világháború, a muszka visszament Oroszországba és

midőn a gazda négyévi hadifogság után hazatért: újszülött fiúcska visított a bölcsőben.

A hosszú nyomorúságtól elnyűtt idegzetű embert előntötte a harag és emelt ököllel rontott az asszonynak:

— Bestia, most agyonütlek! De előbb mondd meg, hogy kié ez a kölyök!

Marisnak azonban helyén volt a szíve, nem ijedt meg, hanem a bölcső és dühöngő férje közé állva, csípőre tett kezekkel, szinte hetykén vágott vissza:

— Ha kend itthun lett vóna, égisz biztosan a kendé lenne!

E kétségtelen igazságot a férj megértette, öklét leeresztve komoran fordult el, de megbékélt és tisztességgel nevelte föl a kis jövevényt, akár saját gyerekeit. Egyízben két hetet ült is Vácon, mert nagyon meg talált verni egy legényt, aki évödni kezdett vele a „muszka-gyerek” miatt.

A tömör és találó kifejezések azonban nemcsak a nép gyermekeitől erednek, hanem a vidéki úriosztály körében is bőven találhatunk ilyenekre.

Fiatalkoromban Szolnok megyének egy köztiszteletben álló és igen ismert nevű földbirtokosa a vármegyei élet egyik legnépszerűbb egyénisége volt. Igazi nagyszabású úr, sajátos szokásokkal, melyekből aztán a szentnek sem engedett; például hogy kocsira ülve nem szólt egy szót sem, amíg csak le nem szállt róla.

Egyízben Szolnokról hazahajtatva birtokára, útközben meglátta a falujabéli tanítót, amint gyalogosan rötta az országútat hazafelé. Intett neki, hogy üljön fel melléje. A tanító természetesen nagy örömmel vette e megtiszteltetést és háláját azzal akarta kimutatni, hogy folytonos csevegéssel szórakoztatta az öregurat, az pedig — szokásához híven — egy árva betűt nem válaszolt neki. Végre jó tanítónk, teljesen kifogyva az egyoldalú beszélgetés anyagából, közepesen tapintatos kérdést kockáztatott:

— Nagyságos uram, ugyebár *öregedni tetszik?*

Mire az öregúr, kocsiján életében talán először és utoljára szólalt meg:

— Öregszem ugyan, de tetszik a fenének!

Falusiakról beszélve, ne gondoljunk kizárólag kis-

gazda és földmunkás honfitársainkra; ott van a vidéki középosztály, sőt a közép- és nagybirtokosok manapság oly sokat (és gyakran igazságtalanul) támadott rendje is. Talán kissé „hazabeszélek”, mert én is ebből a rétegből származom; ismerem tehát hibáikat, de köteles vagyok rámutatni érdemeikre is. A történelmi földbirtokos osztálytól csak sötét tájékozatlanság, vagy nyilvánvaló rosszakarát tagadhatja meg, hogy évszázadokon át ők voltak a nemzet gerince, szinte kizárólag ők viselték a legsúlyosabb véráldozatokat és ha egyenesadót sokáig nem is fizettek, a gyakori rendszer- és uralmi eltolódásoknál összes vagyonuk, földbirtokuk forgott kockán. Sokezer nemesi birtok koboztatott el tulajdonosaik hajthatatlan politikai színvallása miatt. És ma, amidőn a honvédelem terhe aránylagosan oszlik meg a nemzet összes tagjai között és vége a kiváltságoknak: a legkönnyebben „megfogható” egyenesadó, a földadó nagyrészen ezt az osztályt nyomja, de ezt terheli leginkább a természet-szerűleg fokozódó földosztás is. Mert nem mindegy ám, hogy nemzedékek, gyakran évszázadok óta tulajdonunkban lévő földet, avagy csak a papácska sikerült üzletei révén vásárolt birtokot vesznek-e gazdaságpolitikai célokra igénybe. A föld nem csupán tőke, lelke is van annak, mely hozzá van növe a tulajdonos családjához, véréhez. Földet eladni más, mint zongorát, vagy olajfestményt. Ha pedig kényszer folytán kell tőle megválnunk, ez olyan, mint hogyha valamely testrészünket nyiszálnák le. A földbirtokos osztály régi, ma már jórészt elhagyott hibáit még mindig szinte divat felhánytorgatni; érdemeikről sokkal ritkábban esik szó, — talán azért, mert a pennaforogatók túlnyomó része nem tudja átérezni, de talán elképzelni sem, hogy mi az öröklött földbirtok jelentősége. Néha olyan hangokat hallani, hogy az ember szíve belefájdul, annyira keserűen és célzatos elfogultsággal ír egyik magyar a másikról.

Tömegesen leginkább a mezőgazdasági kiállítások, tenyészállatvásárok idején látjuk a vidéki földbirtokososztály képviselőit fővárosunkban. Napbarnított, jóvágású férfiak, divatjátmult, vagy divatot lenező sportruhás hölgyek, arcfesték nélkül, alacsony sarkú, nehéz sportcipőkben, nemes tartással, ruganyos léptekkel, szinte

általánosan kitűnő alakkal és megjelenéssel. Egy szép, mondhatnám „kitenyésztett” emberfaj képviselői, melyek a magyar vér tisztaságát nagy általánosságban jobban tudták megtartani, mint a külföldön sokkal többet megforduló és gyakran onnét házasodott főrangú családaink.

Érdekes, ha kényes dolog is párhuzamot vonni főrangú családaink és a vidéki földbirtokos köznemesség között. Előbbieknél talán szélesebb a látókör, kifinomultabbak az életformák, simább és kellemesebb a modor, — utóbbiaknál keményebb a nyak és több a hagyományok tisztelete, ami néha a maradiságig megy. E két csoport közötti kapcsolat a hazaszeretben és szükség esetén a legnagyobb önfeláldozásban, valamint a nagyon kényes úri felfogásban található meg, amit meghatározni igen nehéz, megérezni könnyebb.

Úri érzést azonban ne csak a tanultabb elemeknél keressünk: megtaláljuk azt köznépünk rétegeiben is. Meg úri modort. Nem felejttem el hajdani elsőbéresem fiának esküvőjét, amidőn a lagzi utáni nagy ebéden mi is hivatalosak voltunk. A lakomát adó öregbéres azon az estén nem konvenciócseléd volt ám, hanem *háziúr*; a szó legteljesebb értelmében. Mi, kenyéradói, szívesen látott, mondjuk „elsőszerű” vendégek voltunk, az öreg pedig úgy viselkedett, mint valami született nagyr. Megadta az illő tiszteletet, mindennemű alázatosság nélkül; foglalkozott velünk is, de éppúgy többi vendégeivel. Törődött, hogy mindenki jól érezze magát, de nem szolgált ki, bennünket sem. úgy viselkedett, hogy szebben, jobban, úriasabban elképzelni sem lehet. Állítom, hogy az ilyen, árnyalataiban is nehéz feladatot magyar paraszti ember találja el a legjobban, szinte természetes adottsággal, minden erőlködés, fejtörés nélkül. Vérében van.

*

Falusiakról szóltam, ami semmiképpen sem akar állásfoglalás lenni a városiakkal szemben, hiszen egy nemzet tagjai vagyunk, egymással karöltve kell dolgoznunk. Egymás megismerése csak hasznunkra lehet mindannyiunknak. Ezért kísérem érdeklődéssel a városi körökből kiindult ú. n. *falukutató* mozgalmat, ha ennek irodalmi eredményeit nem is tartom mind tárgyilagosnak; sok

bennök a célzatosság, többé-kevésbé kilátszó, előre megalkotott vélemény. De jót akarnak, hát így kell reájok tekinteni. Azonban egészen szerényen azt volnék bátor megjegyezni, hogy a falut nem elég kutatni: meg is kell azt találni.

És hogy a falu nem csupán csizmásokból áll.

UTAZÓK

Ludendorff, híres német hadvezér valamelyik művében olvastam:

„Die Ungaren: voll mit Fehler, aber ein prächtiges Herrenvolk...”

Vagyis, hogy mi, magyarok nagyszerű úri nemzet vagyunk, de tele hibákkal.

Alig hinném, hogy bárki is jobban szerethetné magyar fajtánkat, mint ahogyan én szeretem, ha mégannyi hibáját látom is; néha talán éppen e hibái miatt is szeretem, úgy, ahogyan Isten megteremtette, erényeivel és hibáival együtt. Tagadhatatlan, hogy életerős, értékes, tehetséges faj vagyunk, sok-sok kedves vonással. Figyeljük csak meg, hogy legegyszerűbb — s így gyakran legtisztább vérű — falusi honfitársainkban mennyi az őstehetség; nemcsak katonának kitűnő, de rendkívül ügyes, tanulékony és találékony a testi és szellemi foglalkozások majdnem minden terén. Műszaki munkás, sportoló, mérnök, mesterember, képzőművész, feltaláló, zenész, sőt tudós és politikus is annyi került már ki egyszerű parasztgyerekeinkből, hogy felsorolni se lehet. Emellett melegszívű és jókedélyű, vendégszerető és lovagias. Eme sok jó tulajdonságain kívül természetesen hibái is vannak, melyeket felsorolva ostorozni eszem ágában sincsen, azonban talán nem lesz unalmas rámutatni egy-két kinövésre, melyet nem lenne nehéz orvosolni, ha egyszer alaposan felfigyelünk rá. Ilyen például honfitársaink igen nagyrésznének viselkedése a vasúton való utazáskor.

Utazni, azt igazán nem tudunk.

Legalább is nem úgy, hogy eme magábanvéve kényelmetlen tevékenységet ne csúnya önzéssel, hanem útitársainkra való tekintettel szenvedjük végig. Sokan

úgy tesznek, mintha csak könnyebb lenne nekik, ha másoknak terhére lehetnek.

Nem a ma már csak szórványos használatban levő első vonatosztályon utazókról beszélek, hanem a nagy többségről, mely második és harmadik osztályon tolong; itt is főleg a másodosztályon utazókat figyeltem, minthogy többnyire ezeknek vagyok szenvedő társa és akiktől, minthogy nem az alsó néposztályhoz tartoznak, joggal várhatnánk kissé másmilyen viselkedést.

Kezdjük a *jegyváltásnál*.

Nem szeretünk korán kimenni az állomásra, hát természetesen gyakori a tolongás a jegypénztárak előtt. Ahol vaskorlát kényszerít a sorbanállásra, még hagyján, de kisebb állomásoknál ilyen segédeszköz nem lévén, ember ember hátán tolong, jobban mondva tolakszik előre, eszük ágában sincs — mint azt a nyugati országokban látjuk — önként állani sorba egymás mögé és kivárni, míg simán kerülnek a pénztárhoz. (Ezt a villamos-megállóknál is tapasztalhatjuk: az száll előbb fel, aki kíméletlenebb.)

Midőn lassanként a *Bejárás-oldalról* odáig jutottál, hogy már majdnem reád kerül a sor, az ellenkező, tehát tilos oldalról odarohan egy (többnyire női) utas és a sorban következőket megelőzve az orrod előtt váltja meg jegyét; még jó, ha „udvariasságból” magyarázóan motyogja: „Nagyon sietek . . .” Mintha a többieknek nem volna éppen olyan sürgős! A többi utas mérgelődik, de arra már senki se vállalkozik — én sem! —, hogy a tolakodó hölgyet rendre figyelmeztetve a sorba tessékelye. Ehhez túlságosan kényelmesek vagyunk: „Nem vagyok én rendőr!” (Rendőr persze nincsen a közelben, ellenben ottan álldogál, ahol minél kevesebb szükséged van rá.)

Beszállás. Ha a fülkében már ülnek utasok és belépsz, szinte kivétel nélkül úgy néz reád mindenki, mintha hívatlanul lépnél be saját magánlakásukba, holott éppen-séggel nem vagy kívánatos vendég. Ha szép szerényen megkérdezed: „Kérem, van itt még szabad hely?” — választ rendszerint nem kapsz, mert egyik utas se veszi magára, hogy őneki kelljen felelnie; az ülések pedig tele vannak rakva kábátokkal, apró csomagokkal-motyókkal,

ményeket a már bentülő két-három utas helyezett oda: *hátha* elhiszik, hogy foglalt az a hely és üresen hagyják, nem lesz olyan zsúfolt a fülke?! Ebben nagyszerűek a hölgy-utasok: szerintük mindegyiküknek egymás melletti, legalább is két hely jár; egyik ülőkén saját becses személyük, a másikon kabát, képes folyóiratok, kis kézitáska, réticule, stb., amire rá se néz, míg el nem indul a vonat, hadd higyjék, hogy más utas részére van lefoglalva. Indulás után a ravasz hölgy nyugodtan nyúl a mellette levő szertárhoz, azzal a jó érzéssel, hogy kényelmesen fog utazni; sebjaj, ha mások hely nélkül maradtak, — miért nem voltak ők is ilyen élelmesek?

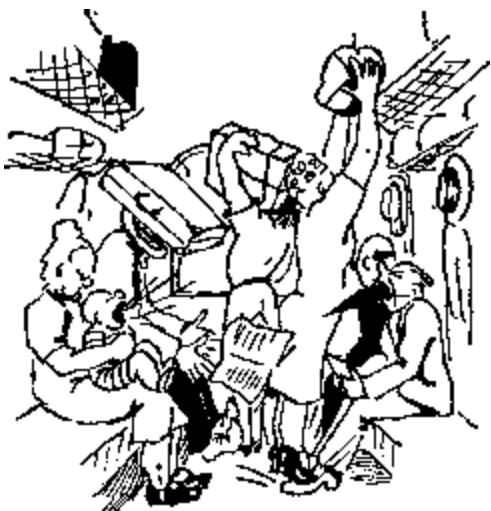
Még szigorúbb arcok fogadnak, ha régimódi ember létedre *köszönve* lépsz be a fülkébe, minthogy annakidején úgy tanultad, hogyha kisebb, zárt helyiségbe lépsz (még személyfelvonóba is!), illik kalapodat megemelve köszönni. De köszönésedet legfeljebb az ötven éven felüliek fogadják; a fiatalok egyszerűen nem veszik magukra az üdvözlést, unottan néznek végig rajtad, a hölgyek pedig szinte tolakodásnak, aszfaltbetyárkodásnak veszik szerény udvariasságodat és haragosan fordítják el arcukat. Kivétel néha az idősebb utas, aki köszönésedet némileg fogadja, kis fejbiccentéssel, avagy halkán dörmögött Hö, esetleg MÖ hanggal. Egyik ismerősömmel erről beszélgetve teljes magyarázatot kaptam az utasok eme barátságtalan magatartására: *Amerikában* a vonatba lépő utas nem szokott köszönni. . . Hát persze, ha Amerikában ez így szokás, akkor szinte neveletlenség, ha a régi udvariassághoz tartjuk magunkat és nem a külföldi, annyira előkelő mintához! Feltételezhető, hogy Afrikában se köszönnek a zulukafferek, hát akkor miért köszönjünk mi? Általános modorunk úgylátszik ebben a szép zulukaffer-irányban halad.

Kézi podgyász- Tudvalevő, hogy mindenkinek csupán annyi kézi podgyász viteléhez van joga, amennyi a saját ülőhelye fölötti hálórészben elfér. Itt is főleg a hölgyek remekelnek: szinte sohasem elég nekik a saját helyük; kabátjaikat hosszant fektetik végig a hálóban (hogy gyűrődés ne legyen!) és rengeteg apró csomagjukat a világért se tennék erre rá, hanem melléje, tovább, a harmadik ülés fölé. Festenivaló sötét pillantásokat vetnek

reád, ha magadnak is van némi podgyászod, amit szeretnél saját ülésed fölé helyezni.

Ha kellemetlen (szirmait hullató virágcsokor) vagy veszélyes, esetleg leptogyogható csomagjuk van, ezt dehogyan tennék saját ülésük fölé, hanem valamelyik, akkor még üres ülőhely fölött rakják a hálóba; csak akkor tudod meg, hogy az övék, mikor már kiszállanak. Ha még kellemetlenebb csomagjuk van, pl. erősszagú sajt, ezt lehetőleg a szomszédos fülkében helyezik el.

Egy másik kedves szokásuk, hogy beszállás után otthagyják helyüket (anélkül, hogy valami tárggyal lefoglalnák) és kimennek a kocsi folyosójára, végnélkül beszélgetni ki-kísérőjükkel; ha aztán valami szerencsétlen utas végre üres helyet találva odatelepszik, nagy a sértődés, kezdődik a „Mégis hallatlan”, stb., stb.

Külön fejezetet érdemelne a *tanulóifjúság*, mely a környékről naponként vonaton tódul fővárosunkba és vissza. A befelé menő vonatokon már vannak iskolások részére fenntartott kocsik (ha rendszerint nem is elég), de a kijövő vonatok egynémelyikén ezt, sajnos, elmulasztják beállítani s így, amint beszállás van, lökdösődve

kiabálva ront elibéd az aranyifjúság, mindenkit kielőzve rohan a fülkébe, ott a legjobb helyeket, ablak-melletti és saroküléseket elfoglalja és egész úton úgy viselkedik, mint hogyha a MÁV csakis az ő számára lenne. Az ablak melletti ülések világosabbak, olvasni ott lehet, meg aztán a saroküléseknél vannak a kis hamutartók, nem kell útitársad orra előtt átnyúlkálnod, ha szivarod hamuját akarod levetni. No de hát bizonyára tanulni akarnak a gyerekek, ne sajnáljuk tőlük a legjobb helyeket.

Szó sincs róla: a tanulásnak egyelőre vége; az olvasáshoz alkalmas, világos ablakülésen eltehenkedve füttyörésznek, szemben ülő pajtásukkal verekszenek, cipőidet letaposva ki-beszaladgálnak és általában úgy viselkednek, mintha ők lennének a világ kényurai. Eme kiálthatatlan viselkedésükért azonban nem ezt a gyerekhadat kell felelőssé tenni, hanem szüleiket és nem utolsósorban tanítóikat, tanáraikat is, akiknek nemcsak tanítási, de nevelési kötelességei is volnának, vagy mi. Melegen ajánlhatom nekik, hogy egynéhányszor utazzanak ki pl. a Nyugati pályaudvarról déli 12 és 2 óra között induló vonatok valamelyikével, hogy gyönyörködhessenek neveltjeik modorában. Bármennyire szeretem is a fiatalokat, mert élénkek, vígak és mulatságosak: ezt az önérzeti túltengésüket méltányolni sehogyse tudom. Sajnos, nem tehetek kivételt a serdültebb ifjúsággal sem, melynek fentvázolt modora általában csak kevésbé marad el a kisdiákoké mögött.

Hangos beszéd. Derék középosztályunk ismeretes tulajdonsága, hogy szeret hangosan beszélni, főleg ha barátságos hangulatban van. Úgy látszik, hogy vonatban e hangos beszédet szinte kötelezőnek tartják, mert még a szomszédos fülkéből is meghalljuk, hogy a hivatalfőnök unokahugának ki udvarol és hogy milyen bőrkiütése van szegény szónoknak, hol szándékoznak esztendőre nyaralni, mert ott a szoba-konyhás lakások csak harminchat pengőbe kerülnek és közel a fürdő is, márpedig Pistike nagyon szeret fürdeni, stb., stb. Igaz, néha igen mulatságos dolgokat is hallani; pl. a múltkoriban harsogta a szomszédos fülke egyik öblöshangú utasa: „Bereetom. ÉN megmondok neked, hogy mi lesz Amerikával, mert NEKEM vannak ám *kitűnő összeköttetéseim a Külügyben ...*” stb., stb. és mondott valami égbekiáltó sületlenséget. Az én fül-

kémbe utazók egyike — aki a szónokot jól ismerte — mosolyogva szolt a mellette ülöhöz:

— Tudja-e, hogy mi az a külügyi összeköttetése? A sógora menyasszonyának van egy barátnője, akinek nővére próbaszolgálatos gépirókisasszony a külügyminisztérium segédhivatalában . . .

Termes vasúti kocsikban néha akkora a zsvvaj, hogy olvasni se lehet, az ember kénytelen tudomásul venni számos útitársa legbizalmasabb családi körülményeinek apró részleteit, melyeket olyan hangon mondanak el, mintha igazán nagy súlyt helyeznének arra, hogy minél többen tudjanak róla.

Kevéssé kellemes útitárs ama — többnyire hímnemű — *zenekedvelő*, aki elsősorban is saját fütyülésével, vagy dúdolásával szórakozik és szórakoztat, hogy az ember falra mászhatnék tőle. Rendszerint valami agyoncsépelet dal egyes ütemeit ismételteti vég nélkül, gyakran hamisan is. Az ellenük való, sajnos, nem mindig sikeres védekezésnek három módját említhetem:

1. megkérdezni, vájjon fütyülésében nem zavarja-e, ha én csöndesen olvasgatok (alkalmasint tagadóan válaszol, de tovább fütyül);

2. véleményét tudakolni afelől, hogy mi lenne, ha az összes utas ugyanígy kezdene fütyülni, vagy dalolni; a válasz erre többnyire csak mérsékelt barátságos, de abbahagyják zenei tevékenységüket;

3. magunk is fogjunk bele ugyanabba a nótába, de sokkal hangosabban és tőlünk telhetőleg hamisan; aránylag ez a módszer a legbiztosabb hatású.

Zsúfoltság esetén *ülőhelyet átadni* ma már úgy látszik nem divat, különösen idős hölgyeknek nem, mert az ifjabb nemzedék (dicséret a nem túlgyakori kivételeknek!) ezt már fölösleges formaságnak tartja. Ha a hely nélkül maradt hölgy fiatal és csinos, még hamarabb szánják magukat helyük felajánlására; de ha idősebb asszony ácsorog ottan fáradtan és tanácstalanul, lengő hajfürtű és simára beretvált ifjú honfitársaink görcsösen bámulnak ki az ablakon, avagy belemélyedve olvasnak ponyvaregényeket, vagy szélsőséges napilapot, esetleg azonban még ezt a palástolást se tartják szükségesnek, hanem nyugodtan nézik, hogyan áll fel helyettük valami idősebb úr,

igazán nevetséges, idejétmúlta udvariassággal. . . Vájjon a sok ifjúsági szervezetben nincsenek-e tekintettel az ilyen irányban adandó tanácsokra? Vagy pedig csak ennyi hatása van irányításuknak?

Kalauz. Sok utas ellenséget lát bennök; bármily szerényen teszik — néha nagyon is szükséges — megjegyzéseiket e derék vasutasok, a közönség gyakran élesen, kellemetlen hangon válaszol nekik. Pedig a kalauzok (különösen az öregebbje) általában igen jóakarátú, udvarias és rengeteg fáradságos munkát végző emberek. Ezt a kalauz-ellenes hangulatot a közúti villamosokon is megtaláljuk, ahol nagy forgalom esetén az utasok nemcsak egymás iránt türelmetlenek, sőt kihívóan modortalanok, hanem az agyonfárasztott kalauzzal szemben is gyakran egészen ok nélkül olyan hangot használnak, mely e szegény embereket végre is kihozza sodrúkból. Sohase láttam, hogy kalauz kezdett volna kellemetlenkedni az utassal, megfordítva annál inkább; én határozottan kalauzpárti vagyok.

Ablakok. Annakidején, ha vasúti kocsi ablakát akaruk kinyitni, vagy becsukni, illendő volt útitársainkat megkérdezni, hogy ez ellen nincsen-e kifogásuk; ritkán volt. Ez az udvariasság úgylátszik szintén kiment már a divatból, mert — ismét főleg a legfiatalabbja — egyszerűen odalépnek az ablakhoz, orrunk elé, szó nélkül nyitva vagy csukva be azt, minden tekintet nélkül arra, hogy ez megfelel-e útitársai kívánságának vagy sem. Ők ezt így látják jónak, hát egyszerűen megteszik és nagyon sértődött arcot vágnak, ha akad az utasok között olyan, aki merészel ilyesmit szóvátenni; még örüljön az az öreg hölgy vagy úr, ha nem felel nekik vissza, önérzetes szemtelenséggel.

Kisgyerekes anyák. Bárhogyan szeretem is a gyerekeket és bármily rokonszenvvel tekintek is a kisbabáikkal bajlódó derék anyákra: vonatban nem szeretek együtt utazni velük. A pólyásbabák még hagyján, ezek vagy nyivákolnak, vagy alszanak; időnként mamájuk tisztába rakja őket, az útitársakra való minden tekintet nélkül, de hát akkor egy időre el is hallgat a nyafogásuk. Igazán terhes útitársak azonban a már szabadon mozgó gyerekek. Szinte bámulatos, hogy az anyák mekkora neveletlenséget,

sőt kiállhatatlanságot képesek eltérni csemetéiknél; mintha csak gyönyörködnének benne. Jaj neked, ha véletlenül az ablaknál ülsz, mert Gézuka vagy Manyika természetesen szintén ott akar kikukucsálni, letapossa cipődet, folytonos fecsegésével kétségbeejt; anyja szinte sohasem inti csendre, vagy rendes viselkedésre. Ha pedig véletlenül a külső, folyosó-melletti ablaknál ülsz, a gyerekeknek ott vagy útjában, mert minden percben ki akarnak menni hancúrozni. Hosszabb utazásnál a gyerekek elunják magukat, elfáradnak, nyugósek lesznek, bögnök, akaratokodnak, — a mamák pedig elérzékenyülve gyönyörködnek bennök, hogy milyen édesek . . .

Ha már külön szakaszokba szorítják a dohányzókat, méltányos volna a NEM DOHÁNYZÓKNAK mintájára GYEREKEK NÉLKÜL felírással békésebb utazást biztosítani a közönség csendesebbik részének.

Fenti kis megjegyzések természetesen nem vonatkozhatnak olvasóimra; a „kiszerveztett” útitársak nem az én könyveimet olvassák, hanem (Újpesten írt) vadnyugati kalandokat, a legerősebb kitételeket használó napilapokat, — no meg főleg valamelyik színházi lapot, mint a mai idők határozottan legnépszerűbb és legtanulságosabb olvasmányát.

VADÁSZOK

Furcsa istenteremtényei; nemcsak test és lélek összetétele, hanem harmadik (és nem utolsó) tényező bennök a vadászszenvedély. Hogy ez micsoda, nagyon nehéz megmagyarázni; van benne természetrajongás, vonzódás az állatok iránt — ennél a megállapításnál csak a hozzánemértő mosolyog! — a sport szeretete és valami ősi ösztön, mely még abból az időből ered, midőn az emberiség táplálkozási és ruházkodási szempontokból igyekezett a vadat leterítve birtokába venni.

Éles határt kell vonnunk a *vadászok* és *vadászok* fogalma között; csak egyetlen ékezet a különbség, de ez mennyire megváltoztatja a szó értelmét! Nem mindenki vadász, aki vadászik; igen sok vadászó messze esik a vadász helyes fogalmától, viszont nem minden vadásznak van alkalma e gyönyörű sportot űzni, legtöbbször már anyagi akadályok miatt sem, habár megvolna benne az igaz-vadász fogalmához szükséges minden adottság.

Nagy általánosságban mégis vadászoknak hívjuk azokat, akik akár puskával vállukon, akár nyeregben kopók, esetleg agarak után igyekeznek zsákmányhoz jutni. Az ilyen értelemben vett vadászokat számtalan csoportba és alcsoportba oszthatjuk, melyek közül röviden csak az alábbiakat akarom megemlíteni, azt véve alapul, hogy a szemügyre vett vadász *főleg milyen célból* vadászik, megjegyezve, hogy legtöbb esetben nem egyetlen ok játszik közre.

Zsákmány. Első és fő cél, hogy tele legyen a tarisznya, hátizsák, vagy vadászkocsi. Mindegy, hogy mit lőnek és hogyan lövik, csak üres kézzel ne térjenek haza. Nemcsak azért, mert otthon önagysága nagyon várja a pecsenyének valót, hanem mert szinte szégyenlik bevallani, hogy hiába

fáradoztak; inkább a vadkereskedőhöz is betérnek, ottan vásárolva valamit. E pecsenyevadászok a legalsóbbrendű csoportot alkotják.

Szórakozás. A mindennapi gondoktól akarnak szabadulni. Bizonyos, hogy míg a vizsla szépen állja a foglyokat, midőn nehéz terepen keservesen halad a jó agancsú őzbak becserkészése, midőn csoportosan jön a gyorsan repülő hajtott fácán, vagy a magasan húzó vadliba, ha hangosan hajtó kopófalka után jó lovon üzzük a rókát:

egyszeriben eltűnik minden gond, elfelejtünk minden rosszat, nincsen érzékünk semmi más iránt, csakis a vad köti le figyelmünket. Talán egyetlen szórakozás sem ad olyan teljes lelki és idegbeli pihenést, mint a vadászat. *Testmozgás.* Sok ember, akit sorsa ülő mesterségre kárhoztatott, szinte rá van kényszerítve olykor erősebb testmozgást is végezni, valami sportot, hogy teste és egész szervezete idő előtt el ne puhuljon, meg ne gyengüljön. E testgyakorlatra sokféle mozgás megfelel, de a vadászat sportja egészen kiváló szolgálatokat tehet. Nagy tévedés azt állítani, hogy a vadász cipeli a puskát; ellenkezőleg,

a puska viszi a vadászt. Magamról tudom, hogy a hortobágyi nagyszent se bírhatna rá nyolc-tíz órát gyalogolni naponként, csakis a testmozgás kedvéért, bárhogyan is elismerem, hogy ez igen hasznos és egészséges testmozgás. De ha négykilónyi puska és legalább ugyanilyen súlyú hátzszak nyomja a vállamat, úgy járok vele napestig, hogy meg sem érzem. Jobb testmozgás pedig el sem képzelhető, mint a rendszerint sok járással és a szabad levegőn való tartózkodással egybekötött vadászat.

Társaság. Szinte közhellyé vált a „víg vadász-cimborák” gyűjtőkifejezés. De úgy is van: a vadászok rendszerint erőtlől és életkedvtől duzzadó férfiak, akik, mint azt már említettük, a vadászat idejére leteszik, szinte elszórják gondolataikat és ez máris jókedvre hangolja a társaságot. Vadászon olyanok is adomáznak vagy legalább is jó arccal hallgatják a többé-kevésbé mulatságos történeteket, akiket egyébként nem sokszor látunk tréfálkozni. Meg aztán vadászok között sokkal borsosabb históriák is járnak, mint családi körökben. Vadászon sok minden elcsúszik, ami másutt aligha volna elmondható.

Sokan nagy súlyt helyeznek a szabadban lobogó tűz körül eltöltött vadászebédre, vagy a fáradságos szép nap után következő vadászvacsorára, ahol gyakran igen emelkedett a hangulat. Meg kell állapítanunk, hogy sportszerűség szempontjából e téren igen nagy a haladás; az utóbbi évtizedekben már sokkal kevesebbet szerepel a pálinkás bütykös és sokféle bor, nagyobb keletje van a forró teának és levesnek, ami jobban is melegít, mindenemű fárasztó, vagy káros hatás nélkül. A harapnivalóban is örvendetes mérsékletet látunk: nincsen az a végnélküli fálás, mint annakidején, amidőn a résztvevők egy bizonyos hányada délután alig volt használható, annyira jólakott; pamlag illett volna hozzájuk, nem vadászpuska.

Divat. Évszázadokkal ezelőtt a vadászat csakis a kiváltságos osztálynak volt fenntartva. Az élet fokozatos és természetes demokratizálódása folytán mind szélesebb körök érdeklődnek e nemes sport iránt, melynek — talán a régi emlékek alapján — még mindig maradt némi arisztokratikus íze, hiszen általában ismert tény, hogy a vadászoknak csak igen kis töredéke húz anyagi hasznot is e szép mulatságból, a nagy többségre nézve kisebb-nagyobb

ráfizetéssel jár; szerény fényűzés, amit némelyek mutogatni is szeretnek, mint egyes hölgyek a minél értékesebb prémjeiket, holott a báránybekecs olcsóbb is, melegebb is.

Vannak idők, amidőn a vadászat határozottan divat; így volt ez az első világháború utáni nagy konjunktúra és hirtelen meggazdagodások idején is. Jellemző látvány volt a fővárosi pályaudvarról induló vonat ablakában az új-gazdag, erősen faji jellegű ábrázattal, haragoszöld szalagú és hamis sörtékkal díszített kalapjában, vadonatúj, kénsárga lábszárvédővel, amint barátja örvendő meglepetéssel üdvözölte:

— Mi az, Bendegúz, te *már tudsz* vadászni? . . .

Igen, ő „már tudott” vadászni is.

Divatossá lettek a hivatalos nagy vadászatok, melyeket koronás fők, vagy egyéb, igen nagy urak rendeznek. Ezekén megjelenni sietnek az előkelő állásokat betöltő urak, miniszterek, magasrangú tábornokok, idegen államok követői és egyéb közéleti kiválóságok. Van köztük sok olyan úr, aki csak erre az alkalomra vált vadásszá — meg is látszik rajtuk. Gyönyörű öltözékű és felszerelésű példányokat láttam már ilyen alkalmakkor, hiszen annak idején én is voltam ilyen vadászatokra híva, [különböző országokban. Az igaz-vadászok jó kényelmes, régi, sőt kopottas vadászruhákban, egyes vendégek azonban mintha egyenesen a sportfelszerelési nagykereskedésből érkeztek volna. Ennek megfelelően viselkednek vadászat közben is. Szinte istencsodája, hogy az ilyen vadászatoknál nem történik annyi baleset, mint ahogyan joggal lehetne félni.

Mostanában divat az is, hogy egymással barátságos idegen országok államfői, vagy egyéb vezető egyéniségei vadászatra hívják egymást, e sport ürügye alatt fesztelen környezetben érintkezve. Zöld erdőben könnyebben beszélnek meg egyet-mást, mint zöld asztal mellett; ilyenkor jobb is a hangulat, közvetlenebb is az érintkezés és esetleg bonyolultabb kérdések kedvezőbb elintézésére, vagy legalább az erre alkalmas légkör megteremtésére is igen alkalmas az ilyesmi.

Természetimádás. Első és fő céljuk kijutni a szabadba, amire kitűnő segédeszköz a vadászat ürügye is. Olyik vadásztársunknál a puska inkább mellékes, nem is nagyon törődik a vad megszerzésével, inkább megy vadszegény

helyre is, ha ott különösen szép a táj; egy-egy szép kilátás kedvéért képes nagy kerülőket tenni, elszalasztva jó vadászati lehetőségeket, kedvező órákat, vagy perceket. Megvallom, hogy a félig-vadászok nagy tömegéből nekem ez a csoport a legrokonszenvesebb; talán azért, mert magam is képes vagyok órákosszat elgyönyörködni az erdő ezerszínű és százhangú csendjében, elszórakozni egy-egy bogárka, vagy pókocska szorgoskodásában, mesterkedésében. Nemcsak a vadászható állatot látom és keresem az erdőn, hanem annak száz és száz lakosát, szárnyas, vagy négy lábú kis polgárát, tengernyi különböző növényeit, százados tölgyfától a legkisebb moháig, mert ez mind a nagy Természethez tartozik, melynek minél teljesebb megismerése a vadásznak nemcsak érdekes, hanem hasznos, sőt szükséges is.

Lövészet. Igaz, hogy a löfegyveres vadászatnak lényeges része a puskával való bannitudás és legalább is annyi ügyesség, hogy a könnyebb lövések nagyobbik részét el ne hibázzuk. E lövési készségnek azonban néha kinövéseit is látjuk: egyes kiváló lövők nem elégszenek meg azzal, hogy rendes távolságra lehetőleg minden célbavett darabot le is terítsenek, hanem „bravúros” lövésekkel szeretnek tündökölni, olyan nagy távolságokra, amennyiről az átlagos lövő nem találja el a vadat. Figyelmen kívül hagyják, hogy e nagy távolságokra való lövöldözésnél mekkora százalék a sebzetten elmenekülő és keserves kínokban veszendőbe menő vad. Nekem az ilyen mesterlövő egyáltalában nem tetszik; sokkal többre becslöm azt, aki szerényebb távolságokról bár, de tűzben marasztja legtöbb vadját, nincsen sebzett darab, kínlódás, utánkeresés. Aki nyolcvan lépésről buktat föl néhány nyulat, sokkal több sebzést, fájdalmat és kárt okoz, mint az, aki megelégszik szerényebb, mondjuk ötven lépéses távolságokkal, azonban majdnem minden darabja helyben marad, — ha összeredménye néhányal alatta is lesz a mesterlövőénél.

Éppígy a golyólövőknél is nagyobb teljesítménynek találok a nemes vad minél közelebbre becserkészését a háromszáz és még több lépésről való távlövöldözésnél. Ne az egész vadat tekintsük célpontnak, hanem testének csak ama kis részét, melyet pontosan eltalálva gyors és

úgyszólván fájdalom nélküli halált adhatunk. (Nevetéségesnek tartom azt az ál-érzékenységet, mely a „szegény vadat” sajnálja, mert azt a „keményszívű vadász” megöli... Gondoljuk meg, hogyha nem lövés teríti le a vadat, az *természetes halállal* múlik ki, betegségben, vagy hidegtől pusztul el, néha éhenvész, ragadozók ölik meg, tépik szét, vagy egymást szurkálják agyon, — mindeme halálnem sokszorosan hosszadalmasabb és kínosabb a jólirányzott lövés okozta, szinte pillanatnyi kimúlásnál.)

Record. Igen, tudom, hogy újabban a „csúcsteljesítmény” műszó helyettesíti ezt az idegen szavat, de nem találok szerencsés újításnak és egyelőre még nem jár rá sem a szájam, sem a tollam, hát most még maradjunk raeg az *angol* eredetű *record szónál*, melynek *értelmét* úgysis minden olvasóm ismeri.

Sok vadásznál a record hajhászása valósággal beteges méreteket ölt: többet löni, mint más, vagy különb, ritkább darabokat, nagyobb trófeákat gyűjteni, mint többi vadásztársa. A kiváló trófeák megszerzésére irányuló törekvést még megértem, mert a jobb trófea rendszerint több utánjárást és fáradtságot jelentvén, nagyobb vadászteljesítményre is emlékeztet. De az elejtett vad *számával* való kérkedést igazán nem találok tetszetősnek. Az ilyenféle versengésből ered úgy az irigykedés, mint — legalább is részben — a vadászoknak oly gyakran szemére vetett nagyot-mondás is. A legtöbb társas vadászatnál (különösen ahol kisebb emberek vesznek részt) az egyes vadászok által „bemondott” vad összegezése hatalmasan szokta felülmúlni az elejtett vad tényleges számát. Bár nem szeretek idegen minta után menni, ez esetben sokkal helyesebbnek találok az Angliában dívó módszert, ahol senki se mondja be, hogy mennyit lőtt és csak *az egész társaság* eredményét említik és jegyzik föl. „*Segítettem löni ennyit és ennyit*”. Ez az oka annak is, hogy úgy Angliában, mint a Skandináv államokban részint nem szabad, részint *nem illik* társas vadászatokon önműködő ismétlőfegyvereket használni; még a látszatát is kerülük annak, hogy többet igyekezzenek löni társaiknál. Szebben és jobban löni: igen; minél többet löni: nem. Az *összeredmény* a fontos, nem az egyéni teljesítmény. Nehéz tagadni e felfogás sport-szerűségét.

Összeköttetések. Nagy a száma ama vadászoknak is, akik főleg azért járnak társas vadászatokra, hogy ott olyan emberekkel jöjjenek össze, akikkel egyébként édeskevés alkalmuk volna találkozni. Sokan azt hiszik, hogyha előkelő (vagy legalább hatalmon levő) urakkal vannak „vadásztársi” lábon, ezek majd alkalomadtán egy és más dologban hasznukra lehetnek. Félek, hogy e téren már nem egy vadászt ért hatalmas csalódás is. Az is eléggé közismert dolog, hogy egyébként kényes urak jó vadászatra könnyebben fogadnak el meghívást, mint egyéb társas összejövetelekre. Ezért az újonnan meggazdagodott emberek gyakran sietnek jó területeket szerezni, nagy vadászatokat rendezni és íme, mit tesz az a csintalan Diana, valóban hamarosan ott van náluk nem egy olyan úr, akiknél talán évekig várhattak volna, míg hajlékukba lépnek. Ezt tagadni nem lehet, annyi példa van rá.

Alibi. Megint idegen szó, de ezt is csak körülírással lehetne pontosan kifejezni, viszont így is megérti mindenki. A vadászati alibit sokmindentre használják: politikai megbeszélésekre jó ürügy a vadászat, de titkos üzleti utakat is azzal palástolhatunk, hogy vadászni mentünk. No meg a vadászat számlájára írhatók egyéb olyan kicuccok is, melyekről célirányosabb hallgatni. Tudok egy esetről, midőn férjuram nagy csomagolás után elindult Máramarosba, háromheti szarvasbögésre, míg kedves, szép, fiatal felesége erre az időre egy felvidéki barátnőjéhez készült. Csodák csodája: harmadnap egészen váratlanul találkozott e házaspár — Brioni olasz tengeri fürdőn! Képzelem, mennyire megőrültek egymásnak.

Lovaglás. A lovas vadászok — éspedig úgy az agarászok, mint a falkázók — gyakran csupán a lovaglás-adta élvezetes sportot tartják szemelőtt, a vadászati részt teljesen figyelmen kívül hagyva. Ezeket szívből sajnálom, mert csupán fél-örömben lehet részük. Különösen a falkavadászatnál jut jelentős szerep nemcsak a lovaglásnak, hanem a vadászatnak is. Míg az agárnak úgyszólván nincsen orra, csak szemre hajt, hát vadászat szempontjából kevesebbet nyújt, a kopófalka szimaton követi a vad nyomát s így munkáját, valamint az üzött vad, különösen a róka csalafintaságait követni, megfigyelni egészen sajátos élvezet. Igaz, hogy ezzel párhuzamos a lovunkkal

való elfoglaltság és öröm, ha szép nyugodtan, fölösleges sietés és erőpazarlás nélkül, de időnként egész lelkét, teljes sebességét kiadva, szinte velünk együtt vadászva hordoz bennünket árkon-bokron át, mindig a kopófalka nyomában, hogy annak egész munkáját közelről figyelhessük. Falkázásnál legalább is annyit *vadászom*, mint amennyit lovagolok. Ez okozza azt is, hogyha valamelyik vad, legyen az róka, szarvas, avagy nyúl, szép hosszú vadászatot adott, ügyesen és kitartóan védekezve (a maga módja szerint) az üldöző falkával szemben: igazi vadászember nem haragszik, ha e vad nem kerül kézre, hiszen megszolgálta, kiérdemelte életét — és legközelebb talán még jobb vadászatot fog adni, mert jó iskolát kapott első alkalomkor.

Dicsekvés. Nem csupán vadászok tulajdonsága, benne van ez sok más emberben is; de valahogyan ráhúzták Diana követőire a nyakrafőre való hazudozás vádját, holott ez néha nem más, mint a túlfűtött szenvedélyből eredő képzelődés megnyilvánulása. A nagybeszédű vadász többnyire nem megcsalni akarja hallgatóit, talán csak szórakoztatni, néha önmagát kiválóbb sportembernek feltüntetni, vagy éppen csak azt adja elő, amit szeretett volna megélni.

Kedves nagyzolásokat is hallunk néha, pl. a boldogult E. A. gróf aranymondása: „Annyi vad volt, hogy csak töltöttünk-lőttünk, töltöttünk-lőttünk, végre már nem is töltöttünk, csak lőttünk, lőttünk, lőttünk...” (Ugyancsak ő mesélte, miszerint olyan gyors ügetői vannak, hogyha az országúton hajtva kinyújtja ostorát, ez a táviróoszlopokat egymásután érintve így csinál: grrrr . . .)

Az igen gazdag német vadászirodalom termelte ki a szédületesen hazudozó Münchhausen báró félig költött alakját, akinek mondásaiban sok az ötletesség és humor. Ami a legjobb: Münchhausen tényleg létezett és híres volt nagy mondásairól, ha nem is minden neki tulajdonított adoma származik ötöle. Ezt egy késői utódától, Münchhausen báró dragonyos kapitánytól hallottam.

A^ vadászok dicsekvésének egyik főeleme a lövés távolságának megfelelő módosítása: ahogyan nyúlik pl. őznél, szarvasnál, vagy fácánál, éppúgy rövidül, ha

veszedelmes vadról van szó. „Három lépésről löttem föbe a támadó vadkant.” Igazában talán harminc lépés volt, támadás helyett éppen csak hogy a vadász felé volt fordulva, a kanból meg csupán annyi igaz, hogy hímnemű volt az a szerencsétlen süldő.

Az elejtett apróvad számát is szeretik nagyítani; említettem már, hogy a bemondott darabokat összeadva többnyire jóval magasabb számot kapunk a tényleges terítéknél. Olyan vadászt is ismerek, aki nem önmaga hazudik, hanem helyette az állandó fegyverhordozója, akinek feladata a gazdája által elejtett vad számának nyilvántartása, amit körülbelül így intéz el: Volt kétszáz töltenyünk, maradt nyolcvan, lőttünk tehát *százharminc* darabot. . .

Szenvedély. Minden igazi vadászemberben megvan, bár részletezni elég nehéz. Bizonyára valami ősi ösztön, atavizmus, mely egyik egyedben erősebben ütközik ki, a másikban kevésbé, vagy sehogy. Nemzedékeket ugrik át, kettőt-hármat kihagy, hogy azután ismét újult erővel jelentkezzék. Egyenes fölmenőim közül dédapám sokat és szívesen vadászott, nagyapám alig, Apám elsőrendű vadászember volt, magam élek-halok e szép sportért, fiamat egyáltalában hidegen hagyja: talán az ő fia ismét vadászember lesz. A „vadászvér” nem jelent vérszomjat, ellenkezőleg, arról lehet megismerni az igaz-vadászt, hogy jobban szereti a vadat, mint pecsenyéjét. Jobb napnak tartom, ha (lövés nélkül) látok tíz darab vadat, mint hogyha csak egyetlenegyét látok, de azt leterítem, — kivéve, ha valami kiváló darabról van szó. A vérszomjas ember nem igaz-vadász. Tudok egy „vadász”-ról — fölmenői nem vadászattal, hanem üzletekkel foglalkoztak —, aki szarvasbikát lőtt és a következőket adta elő:

— Midőn ott feküdt előttem az a nagy állat, *fölbredt bennem a vadászvér* (!) előhúztam revolveremet és hatszor egymásután belelöttem abba a bűdös dögbe . . .

Megérdemelte volna, hogy beléje löjjenek, hatszor is.

Egyízben valamelyik ismerősünk hallotta, hogy a vonatban Apámról beszélgetett két úr; egyik nagyon dicsérte, hogy milyen kedves, finom, jó és okos ember; a másik (üzletemberek leszármazottja) fejét csóválva válaszolt:

— Kedves? Igen. Finom? Igen. Jó? Igen. Okos? Nem!!

— Hogyan mondhat ilyet, hiszen mindenki nagyon okos embernek tartja őt!

— Hát pedig nem okos. Van neki nemtudomhány jágerje, mégis ő maga képes hajnali három órakor fölkelni, hogy egy rongyos őzbakot meglőjön! Hát okos ember az ilyen? . . .

Midőn e kis esetet elmondtam Apámnak, szörnyen mulatott rajta, azután mosolyogva gondolkodott el:

— Talán igaza is van annak az illetőnek; de hálát adok Istennek, hogy ilyen értelemben nem vagyok „okos.”

Egy jóbarátom (egyébként igen magasállású tisztviselő) a következőket mondta:

— Hivatalnokember életében a legszebb napok közé tartozik ama hónap-elseje, midőn előléptetést kap és egyszersmind szabadságra is indulhat, szíve választottjához. Nos, még az ilyen gyönyörű napnál is sokkal szebb egy — *rossz* vadásznapi. Hát még a jó! . . .

Ennél tökéletesebben aligha lehet kifejezni, hogy szenvedélyes vadászembernek mit jelent e gyönyörű sport.

HAJTÓK, VADÓRÖK

Sokáig haboztam, hogy az előbbi fejezetek melyikébe sorozzam e derék embereket, minthogy falusiak is, meg hát némileg a vadászokhoz is tartoznak. De annyira különálló fogalmak képviselői, hogy saját fejezetet érdemelnek.

Hajtók alatt ama kisebb-nagyobb, botokkal vagy kereplőkkel fölfegyverzett sereget értjük, mely társas vadászatokon hivatva van az erdők és mezők vadját rejtekükből fölverve, azokat lehetőleg úgy terelni, hogy a vadászok elé lőtávvolba kerüljenek. Rendszerint a vadászterülethez legközelebb eső falvak szegényebb népességéből kerülnek ki, de ha jobbmódúak is vannak közöttük, ezek is legrongyosabb holmijukat veszik föl, mert kár a jót szaggatni tüskék-bokrok között; külső megjelenésük tehát nem valami biztató.

Hajtó és hajtó között óriási különbség lehet aszerint, hogy csupán szorosán üzleti ügyletnek tekintik-e szerepüket (vagyis csak a hajtópénzt akarják-e megszerezni, éppen csak annyit mozogva, amennyi arra szükséges, hogy haza ne kergessék őket), vagy pedig súlyt helyeznek-e a vadászat eredményére is, iparkodnak-e minél jobban, szorgalmasabban és figyelmesebben hajtani, hogy minél több vad kerüljön a vadászok elé és így terítékre is. Tapasztalatból tudjuk, hogy általában a fiatalabb hajtó fürgébb és szemfülesebb, a nagyon kicsi fiúk azonban nem bírják a fáradságot, így hát jobban megfelelnek a 15—18 év körüli sihederek, ha van közöttük itt-ott idősebb ember is, rendben tartani ezt a jobbára izgága, túl-eleven társaságot.

Vidékenként is változik a hajtók minősége és pedig az ottani nép vérmérséklete, valamint az illető tájakon rendezett vadászatok mennyisége és minősége szerint, minthogy természetesen a gyakorlat is sokat jelent. Gya-

korlott, jóakarátú és szakszerűen vezetett hajtók a vadászat eredményét megsokszorozhatják, de éppígy le is ronthatják a rosszak. Legjobb hajtókát Somogy megyében találtam, meg Szolnok megyei cigányokat, akik nagy buzgalommal és igen ügyesen hajtottak. Szlavóniában *leányokat* láttam kitűnően hajtani, de legjobb hajtóink az orosz hadifoglyok voltak; az első világháborúból olykor rövid időre hazakerülve, néhányszor ezekkel vadásztunk; kedvvel, helyes érzéssel és fáradhatatlanul mentek.

A hajtók hangulata rendszeren igen víg, ha nem túlnehéz a járás, vagy nincsen különösen rossz idő. Egymás között tréfálkoznak, hancúroznak; rendben tartásuk nem kis feladat, nehéz a társaságot rábírní, hogy viszonylagos csendben álljanak föl a hajtásokhoz, nehogy idő előtt riasszák fel a vadat hangos tereferéjükkel.

Legtöbb társas vadászatnál déli pihenőt tartanak, nagy tüzek körül; a hajtók többnyire szintén kapnak harapnivalót, meg pálinkát, vagy forraltbort, amitől azután az ebédutáni első hajtás rendszerint igen élénk lefolyású. Nálunk az a szokás, hogy minden tizedik hajtópogácsába *pénzdarab* van belesütve, különböző értékben, tízfillérestől kétpengősig. Ez néhány száz pogácsánál alig húsz-harminc pengővel drágítja a mulatságot, hatása azonban óriási: szinte sorsjátéknak tekintik az ilyen vadászatot és a „nyert” pengőnek sokkal jobban örülnek, mint az őket jogosan megillető hajtópénznek.

Különség van az apróvadat s a nagyvadat hajtó emberek között is. Utóbbiak valahogyan előkelőbbeknek tartják magukat; például vaddisznó-hajtásra nem vesznek föl akárkit, oda helyismerettel bíró, erőteljes, nyugodt emberek kellene, akik akkor se tévednek el a sűrűségben és szaggatott terepen, ha szomszédjaikat olykor el is veszítik szemük elől. Vannak vidékek, ahol a vaddisznó-hajtónak úgyszólván elengedhetetlen felszereléséhez tartozik a *fejsze*, mert néha előfordulhat, hogy sebzett disznó visszatörve bizony nekimegy a hajtók nadrágjának is. Ilyenkor a fejsze bizony édeskeveset használ, de mégis csodálatosan önt bizalmat viselőjébe, aki fejsze nélkül vaddisznóhajtásra talán el se menne. Ez azonban vidékenként változik.

Nagyvadra igen csendesen, néha majdnem hang-

talánul megy a hajtás; ennek ellenkezője a nyílt mezőn, nyúlra tartott körvadászat, ahol az egyes vadászok között hosszan elnyúlt sorban tíz-húsz hajtó is halad, akiket folyton kell igazgatni, különben nem tartanak egymás között távolságot, összebújnak beszélgetni, ezáltal nagy réseket okozva a hajtóvonalban, melyeket a nyulak azonnal észrevesznek és egymásután, néha csoportosan törnek ki a körből. Természetes, hogy az itt-ott beosztott néhány vadőr nem bírja ezt a szétszóró egész hajtósereget rendben tartani, ez a feladat tehát részben az egyes vadászokra is hárul s így van olyan hajtóvadászat, ahol a vendégeknek is alaposan ki kell magukat kiabálniok. Azt tapasztaltam azonban, hogy (különösen szeles időben) a hajtók kissé nagyobb távolságból rosszul, vagy sehogysem értik szavunkat; sokkal eredményesebbnek találtam valami szokatlan kiáltással felhívni figyelmüket, majd pedig, ha már felénk fordultak, akarattunkat *karjelzéssel* tudatni velük, hogy előre, lassabban, széjjelebb, zárkózni, stb., szóval csupa igen egyszerű dolgot. A figyelmüket pedig nem közönséges kiáltással szoktam felhívni, hanem két, igen hatásosnak bizonyult *varázsmondattal*, melyeket váltakozva használok:

Interparrrlamentáris konnferencia — szekszappííííí!

Házfödéltatarozási költség — szekszappííííí! . . .

(A sex-appeal-t erősen kell nyújtani, ez az előírás; ki ne maradjon, mert ez a legfontosabb és leghatásosabb.)

Erre mindnyájan odafigyelnek és jöhet a karjelzés.

Tessék csak megkísérelni, milyen kitűnő találmány ez!

A somogyi hajtók általában különösen elevenek és vígak; persze röpköd a „rosseb”, de senki se veszi szívére. Ellenben talán sehol sincsen meg hajtó és vadász között az a barátságos összhang, mint Somogyban. Hajtás közben is beszélgetnek a vadással, barátságosan, de tisztességtudóan:

— Tessen vigyázni, *keletrül* gyün a nyúl!

— *Délnyugatra* tesszen nézni, azon a börcön¹⁾ megy át a róka!

Az ember hamarjában nem is tudja, merre esnek e világtájak, de a somogyi hajtó így beszél.

Hajtótól hallottam, midőn egy fürge üregi-nyúl

¹⁾ Domb; bércből.

úgy cikázott át a lövonalon, hogy senki se bírt rápuskázni:

— Hej bizony, finesszes állat az a lapi!¹⁾

Az ebédszünet alatt nagy tüzeket ülve körül melengetik kezeiket, pirítják szalonnájukat és folyton tréfálkoznak, dalolnak, versikéket mondanak. Bokázva és azon versengve, hogy *ki tudja gyorsabban* elmondani (mindenemű beszédzünet nélkül, egyszerre):

A bükkösi hid alatt a lányok a lányok nyáron sütik a halat — hej! — ülve sütik a halat a kesztnőbe²⁾ takarik a — hopp! — a legénynek úgy adik³⁾

Vagy pedig valami somogyi népballadát mondanak el, például a Balajtos Erzsébetét:

*Balajtos Erzsébet jóképű cseléd vót,
Hét falu legénye őérette élt-hótt,
Fénye szép cseléd vót!*

*Savanyú Józsi is cefetül szerette,
De ő csak nevette,
Semmibe se vette.*

*Savanyú Józsinak reszket egész teste,
Amikor az este
Galambos Pált leste.*

*Megyén a Pál elől, Józsi meg mögötte,
S egy nagy, fénye löccsel kupán billentette . . .
Kuttyateremtette!*

A mi vidékünkön van egy igen kedves, idősebb úrvadász, aki azonban elég gyakran lő a nyúl mellé. Egy ízben mégis nagyon szép fejlődéssel huncbuskáztatott föl egy nyulat, mire az egyik, öregebb hajtó a szerencsés vadász felé fordulva, csodálkozó elismeréssel és fejét csóválva mondogatja:

— G. úr! Soh'se hittem vóna! . . .

¹⁾ Üregi-nyúl; a francia lapin-ból.

²⁾ Keszenő — kezkenő — kézkendő.

³⁾ -ik =-ják.

Ami azután rajta maradt a derék vadászon, akármit ejtett is el.

Helyenként szokásuk a hajtóknak, hogy a terítékre hozott vadat közös szerzeménynek, kissé sajátjuknak is tekintve, ha tehetik, el is viszik; magyarán mondva: lopnak, mint a szarka. Ha erdei hajtásban úgy találunk lött vadat, hogy azt más nem veszi észre, lábukkal harasztot húznak rá, lehajolás nélkül (mert azt valaki észrevehetné!) kaparják be, bicskájukkal megjegyeznek egy-

két fácskát, hogy sötétben is odataláljanak, este pedig elmennek érte.

Egy dunántúli körvadászaton rengeteg volt a fogoly.

Nagyon kötött, agyagos talaj, egész délelőtt zuhogó eső. A sár annyira ragacsos volt, hogy a le-leszálló foglyoknak nemcsak lábaik, de szárnyaik is sárral beragadva, szegénykéek képtelenek voltak repülni. A körbezáródásakor csúnya kép: a hajtógyerekek minden tilalom dacára beszaladtak a körbe és bottal verdesték agyon, kézzel fogdosták össze a magukkal tehetetlen foglyocskákat. A vadászat rendezője azonnal lefújatta a kört, hogy e mészárlásnak véget vessen és gyülekezéskor sorra lerakatta a többnyire már hajtózsebben levő foglyokat. Szinte természetes, hogy nem minden hajtó vallotta be a vad rejtegetését;

egy tizenkét év körüli gyerek zsebéből fogoly farktolla kandikált ki s valamelyik vadőr ráordított, hogy azonnal húzza ki onnét a foglyot. A megriadt gyerek engedelmessékedik, benyúl a zsebébe s az időközben kissé megszáradt fogoly kirepül kezéből, mindnyájunk orra előtt mentve meg végveszélyben volt kis életét. A hajtókölyök olyan buta ábrázatot vágott hozzá, hogy mindenki majd megszakadt nevetésben, még a büntető nyakleves is elmaradt.

Vérbeli hajtó — különösen a fiatalja — szívvel-lélekkel vesz részt a vadászatban; izgul, lelkendezik, ordít. Mifelénk a fácánhajtásokban (ahol csakis kakast lövünk), minden szerencsétlen tyúkocska fölrepülésénél szinte kórusban visítja a hajtógyerekek vékony hangja: Kakás! Kakás! . . . — ami gyakorlatlanabb vadászokra, különösen fák között, bizony zavarólag hat és nem egy szegény tyúkocska korai halálát okozta már. Hiába csitítják a kölyköket, csak „Kakás! Kakás!” minden ami repül, míg aztán valamelyik közbe osztott öreg hajtó meg nem unja és rá nem kiált a kakasozó gyerekekre:

— Kakás az ányaad! . . .

(Amely állítás nyilván téves értesülésen alapul.)

Számtalan ilyen kis apróság fordul elő hajtóéknál, fölösleges volna tovább folytatni.

*

A vadőr szintén hozzátartozik a vadászathoz. Falusi emberekből kerül ki; néha a környék legnagyobb vadőróját fogadják föl, mert ez nemcsak a vadhoz, hanem a vadorzókhoz is ért és rendszerint vigyáz, hogy a gondjaira bízott területen vadorzótársai ne garázdálkodhassanak. Díjazását úgy kell megállapítani, hogy több haszna legyen az őt alkalmazó vadászok által elejtett vadból, mint hogyha lopva ömaga ejtené el. De vannak szaktanfolyamot végzett, tehát tanult vadőrök is, meg egyéb, félig tanult emberek, csószók, vagy erdőőrök, akik a vadőri teendőket végzik. Ezek között sok az igen használható ember, akik megtanulva a vad természetét, néha az úrvadászoknak is becses felvilágosításokkal szolgálhatnak. Amelyiknek érzéke van a természet és a vad iránt, bő alkalmat talál annyi tapasztalat gyűjtésére,

amennyit városi, vagy egyébként elfoglalt ember egy életen át se szerezhethet. Ismerek egy ma már nyugdíjazott sváb-magyar (vagy magyar-sváb?) öreg vadórt, aki — nézetem szerint — Hazánkban a legtapasztaltabb szarvas-vadász, ha ő maga nem is sok szarvast ejtett el, mert ez természetesen fenn volt tartva vadászurának és vendégeinek. Ha ez az öreg ember szakirodalommal foglalkoznék, szinte felbecsülhetetlen értékű kézikönyvet írhatna a szarvasról és vadászatáról. Így azonban nagy tudása vele együtt fog sírba szállani és az utókor számára elvész.

Talán kissé elfogult vagyok a vadőrök dolgában, mert nagyon szeretem az erdei embereket; jóféle anyag ez, általában bátor, meggondolt és szorgalmas. Van közöttük nagyon értelmes, sőt érdekes ember, akivel élvezet és tanulságos a társalgás, ha megtartják egyszerű nyelvezetüket és nem akarnak *választékosan* beszélni.

Ismertem egy vadórt, aki igen értelmesen beszélt, amíg egyszerű emberhez szólt; azonban amint „úrfélével” került össze, meg akarta mutatni, hogy ő finoman, *körülményesen* is tud beszélni — hát ezt megérteni külön tudomány volt. Egyszer azt akarta mondani, hogy jelenleg nem tudja, merre van a vad járása, amit ilymódon fejezett ki:

— Nincsen tudomásom, micélből tartóztatyk az forgandóságuk ezekvel az vadakval!

Azt pedig, hogy nem tudja határozottan, hányas agancsot visel egy bizonyos bika, így mondta:

— Nem képzelmehem, mely arányos képződmény áznak az bikának agancsolása...

Meg kellett tanulnom e szépen kikanyarított díszmondásokat leegyszerűsíteni, hogy úgy mondjam, gyököt vonni belőlük és abból következtetni az értelemre.

Vaddisznóvadászaton egyik hajtás után a háziúr kérdezi a vadászok vonalán éppen végigjött tót vadórt, hogy egyik vendége, XY úr, mit hozott terítékre, hiszen egymásután öt-hat golyólövés hallatszott felőle. Az illető úr egy kondából négy malacot szedett volt ki, ott feketéllettek körülötte a hóban; jó emberünk ezt a szép zsákmányt a következő, klasszikus tömörségű mondatban jelentette:

— A miltóságos úr *megmalacozott!*

Apámnak még legénykorában volt egy tót embere, félig inas, félig vadász, Petrinec Janó, aki három-négy nyelvből tudott valamit, de alaposan csak a tótot. Derék, hű fiú volt, igen sok humorral. Vadászatokra járt Apámmal egy nagybirtokra, ahol eladósorban lévő házikis-asszony is akadt. Egy ilyen vadászatról visszatérve többen faggatták Petrinecet, hogy hát „Pál úr” mikor veszi el a grófnőt, mire Janó méltatlankodva, szinte magából kikelve tiltakozott:

— Konteszka má nősz ako baranka, *subitzk konteszka*, jeleni, jeleni! . . .

Vagyis hogy a grófnőnek hajlott orra van, mint a báránynak, hát „subitzk”, hanem a szarvasok, a szarvasok! . . .

Azután jóakaratóan figyelmeztette Apámat, hogy ne járjanak oda olyan sokat, mert még „hírbe kerül!”

Valahová sürgősen kellett utazniok, gyorsan csomagolni, hát segítségül jött Petrinecnek a pofaszakállas francia komornyik, Constant is; azonban úglátszik gyűrve tette táskába a vadászkalapot, mert Petrinec aggódva kiáltott rá:

— Merkuj, mon chéri, kalap krepír! — azaz — vigyázz kedvesem, megdöglök a kalap!

A derék francia tökéletesen megértette.

Egy téli vadászaton Apámnak sebzett medvével akadt dolga és volt egy kényes pillanat, míg újra töltött; a mögötte álló Petrinec pillanatnyi habozás nélkül ugrott *botjával* Apám és a medve közé; ha nem sikerül idejekorán csúsztatni töltényt a csőbe, még póruljárhatott volna a derék fiú. Utána csak ennyit mondott:

— Medvegy kampec! — és azonmód ráült a leterített medvére, ezzel fejezve ki megalégedését. Bátor és hű ember volt, korán halt meg, nagy kár érte.

Sem a hajtókhoz, sem a vadőrökhöz nem tartozik a hortobágyi vadliba-vadászatok egyik nevezetes és nélkülözhetetlen szereplője, a *gödöröső*. Tudvalevő, hogy a vadlibát leginkább az egyes tocsogók partja mellé ázott lessgödörökből lövik. Ezek olyan mélyek, hogy a bennök ülő vadásznak fejebújja se látszik ki; csakis fölfelé, a repülő libákra lehet belőlük löni. Az egyes gödörökből kikerülő

föld a közelben szépen szétteregetve, nehogy földrakás már messziről figyelmeztesse veszedelemre a nagyon szemfüles libákat. E gödröket a vadászidény végeztével mind be kell temetni, mert nyáron ott legel a gulya, egymásik jószág belelépve megsérülhetne. Minthogy pedig a „libajárás” gyakran változik, hol ezt, hol amazt a tocsogót keresik föl szívesebben, a lessgödrök kiásása is egyik napról a másikra történik. Erre valók a gödörös emberek, akik kint tanyáznak a vadással és a libahúzást naponként figyelve, sietnek megásni a szükségesnek látszó gödröket.

A gödörösök rendszerint környékbeli emberek, akik évek óta végzik ezt a különleges szakértelmet és kézügyes-séget igénylő munkát, közben pedig évről-évre ezzel *foglalkozva*, úgy megismerik a vízivad szokásait, az időjárást, a természet különös és gyakran érthetetlen (bár szinte törvényszerű) szeszélyeit, ezenkívül pedig olyan csodálatos tájékozódóképességet sajátítanak el a végtelennek látszó, tengerként egyöntetű pusztán, hogy rendkívül érdekes és tanulságos a velük való érintkezés. Emellett a nagyon tehetséges és jóhumorú hajdúsági fajból valók, élelmesek, ügyesek, szorgalmasak és okosak; igazán mulat-ságos velük beszélgetni.

Évekkel ezelőtt járogattam oda és megismerkedtem egy híres gödörösóval, Lajtós bácsival. Lassú beszédű, meggondolt magyar, de minden „kiszólása” aranyat ért. Szép, ékes kifejezései voltak; ha urakhoz szólott, került a mindennapi szavakat; a szép hajnalodást is ekként jelentette be:

— *Méltó* derengés közeledik. . .

Hajnali lesre bizony éjjel, töksötétben kell kimenni, kocsin, mert néha öt-hat kilométernyire is van az aznapra kiszemelt gödör. Teljes sötétségben az úttalan gyepen, egymáshoz egészen hasonló tocsogók között megtalálni az alig látható gödröt: szinte hihetetlen tájékozódóképességet kíván, amely még a helybeli emberekben is ritkaság; leginkább gödörösök vezetik el kocsinkat a kellő helyre, — a kocsis csak utólag mormogja, hogy ő magától is eltalált *volna*.

Egyszer valamelyik vadásztársunk éjjel menve ki, fiatal kocsisa erősködött, hogy nem kell kísérőnek a gödör-

ásó, eltalál ő maga is. Lajtós bácsi csóválta a fejét, hogy ennek rossz vége lesz, de a legény váltig kötötte az ebet a karóhoz, hogy bizony odatalál ő vezető nélkül is.

Elindulának sötétségben, kocsikáznak órákhosszat, sehogyse találják meg a keresett gödröt. Végre is meg kellett állaniok, bevárni a hajnalt, hogy majd azután tájékozódjanak, — persze lekésve az aznapi libahúzásról.

Virrad. A tanácstalanul álló kocsi közelében kezdenek kibontakozni a körvonalak. Néhány perc múlva már azt is tudják, hogy hol vannak: alig kétszáz lépésnyire a vadásztanyától, ahonnét kiindultak! . . . Tehát órákhosszat bolyongtak össze-vissza a koromsötét pusztában, míg a lovak szinte ösztönszerűen találták meg az elindulásuk helyéhez vezető irányt.

Óriási nevetés, az otthonmaradottak szelíd gúnnyal kárörvendenek, az áldozat átfázva vacog. Lajtós bácsi kint áll a vadásztanya előtt, egykedvűen szívja pipáját és csak ennyit szól:

— Mindig mondtam, hogy ne vállalkozzék az vezényletre, azki nem ösmerős az *monarchiában* . . .

LÓVERSENYZŐK

Gyűjtőnév, mely magában foglal tulajdonképpen mindenkit, aki a lóversenyüggyel bárminő vonatkozásban van, telivéreink tenyésztőitől a legkisebb összegekben fogadóikig.

Mindnyájan hallottunk már hangokat a lóversenyek intézménye ellen, mint amely állítólag elősegíti a játékszenvedély elharapódzását, pénzt von el (?) egyéb közhasznú ügyektől, állatkínzás, stb., stb. Ezek olyan vádak, melyeknek alaptalanságával, sőt rosszakaratú beállítottságával egyszer már érdemes a nagy nyilvánosság előtt is foglalkozni, azokkal alaposan leszámolni.

(Alábbiakban, ha telivérről és versenyekről van szó, mindig *angol* eredetű telivérlő és *galopp-verseny* értendő, minthogy ügetőversenyekkel sohase foglalkoztam s az amerikai ügető-vérű lovak az országos lótenyésztésben az angol telivérhez képest elenyészően kis szerepet játszanak.)

Azt senki se fogja kétségbe vonni — sőt a legutóbbi háborúk példája is fényesen igazolja —, hogy *lóra az országnak mindig szüksége lesz*, éspedig nemcsak a hadsereg, hanem a mindennapi élet, a gazdasági termelés szempontjából is. A hadsereg részére leghasználhatóbb a jó csontozatú angol félvér, de a mezőgazdaságban is ezt tartom a legjobbnak, igazi „mindenes” ló, nyereg alatt is, kocsi-ban is, igában is kitűnő szolgálatokat tesz. Jó országos lótenyésztés kellő mennyiségű félvér apamén nélkül el se képzelhető; félvért viszont nem nevelhetünk telivérrel való keresztezés nélkül; telivért pedig szívósság s így használhatóság szempontjából nem válogathatunk ki évekig tartó edzés és idomítás, valamint a lóversenyeken való kipróbálás nélkül.

Elérkeztünk tehát a lóversenyek szükségességéig. A következő ellenvetés, hogy a lóverseny, számos magas

díjaival, költséges üzemével, rengeteg pénzbe kerül. Igaz; de kinek kerül pénzébe? Az államnak, az adófizetőnek? Szó sincs róla. Az állam által nyújtott, aránylag amúgy is szerény támogatás bőségesen megtérül neki a fogadásokon forgó pénz megadóztatása által. Hát akkor ki adja azt a rengeteg versenydíjat? A lóversenyegyesületek, vagyis altruisztikus társaságok, melyeknek tagjai és igazgatói egy fillért se kapnak munkájukért s az egyesületeknek minél nagyobb a jövedelme, annál többet adnak ki versenydíjak alakjában.

Hát ezek az egyesületek honnét veszik azt a sok pénzt? A fogadások megadóztatásából, vagyis úgyszólván önkéntes adóból, mert, aki ezt nem akarja fizetni, egyszerűen nem fogad. A fogadások minden pengőjéből néhány fillér önműködőleg vonódik le, a nyereségekből valamivel nagyobb arányban, mert kevésbé érezhető. Kap belőle az állam, a lótenyésztési alap, az ember-sportok, atlétika, jótékonyági intézmények és a versenyeket rendező egyesületek, melyek főleg ebből tartják fenn üzemüket, minthogy a verseny téri belépőjegyekből eredő jövedelem édeskevés volna díjakra. A lóversenyeket tehát közvetve a fogadóközönség tartja fenn.

Arra a vádra pedig, hogy a lóversenyzés a játékszenvedélyt segíti elő, csak egy válaszom van: aki játékos természetű és játszani *akar*, az játszani is *fog*, akár van lóverseny, akár nincs; ha más alkalmat nem talált, hát Fej-vagy-írás-t, vagy Hol-a-piros-t. Mindenesetre jobb tehát, ha pénzt szabad friss levegőn és olymódon veszíti el, hogy abból a fentemlített közérdekű céloknak is haszna legyen.

Leegyszerűsítve és áttekinthetően tehát így állíthatnánk föl ezt a láncot:

Fogadóközönség nélkül nincsen egyesületi jövedelem,
 egyesületi jövedelem nélkül nincsen versenydíj,
 versenydíj nélkül nincsen verseny,
 verseny nélkül nincsen tenyészkiválasztás,
 tenyészkiválasztás nélkül nincsen telivér,
 telivér nélkül nincsen félvér,
 félvér nélkül nincsen jó használati ló.

Végül itt van az utolsó pont, az állítólagos állatkínzás vádja, melyet csakis hajmeresztően hozzánemértő

emberek emelhetnek a lovak futtatása ellen. A versenyló nemcsak azért siet, mert *kell* neki szaladnia, hanem mert *szeret* futni, benne van a vérében a versenyzés. Hiszen gyakran látni ugróversenyeken lovakat, melyek már az első néhány száz méteren megválva lovasuktól, az egész versenyt végigfutják, az összes akadályokat végigugorják, lovas nélkül, tehát anélkül, hogy erre bárki is kényszerítené őket, csupa szenvedélyből, örökölt küzdeni-akarásból. Legtöbb lovat a verseny jelentős részében fogni, visszatartani és nem hajtani kell, annyira iparkodnak maguktól is. A kegyetlen ostorozás és sarkantyúzás már régen divatját múlta, mert fölöslegesnek bizonyult. Legtöbb lóhoz nem is nyúlnak ostorral vagy csak a rövid kis pálca néhány csapását kapják a végküzdelemben, inkább ösztönzésül, mint fájdalom-okozóként; nyoma se látszik, nem úgy, mint a fuvarosok ostorcsapásainak, szegény igáslovakon. Inkább ez ellen tegyenek valamit a sajnálkozók és lóverseny-ellenségek; de nem szólnak, mert a fuvarosok nagyon — gorombák! Könnyebb az „urak mulatsága” névvel elkeresztelt lóversenysport ellen szónokolni.

Hogy néha lesántul vagy egészen tönkre is megy egy-egy versenyló? Balesetek másutt is történnek, a mindennapi munkában is szerencsétlenül jár egy-egy ló; lóversenytéren a menthetetlent azonnal kiirtják, a csupán versenyzésre alkalmatlanná vált lovak pedig vagy ménesbe, vagy egyéb békés használatba kerülnek. Semmi okunk sincsen a versenylovakat jobban sajnálni, mint bármely más állatot. Dédelgetett kedvencek ezek, jobb dolguk van, mint a legtöbb állatnak.

Ha végigtekintünk mindazokon, akiknek szerepük van a lóversenyzésben, különösen a következő csoportok ötlenek szemünkbe:

Tenyésztők. Telivérlovak részben az állami ménesek is nevelnek, de főképpen magántenyésztők, nagy-, közép-, sőt néha egyes kisbirtokosok is, ezenkívül külön a telivér tenyésztés céljából alakult társaságok. Számításom szerint az országban kb. 6—700 telivér anyakanca van, ezekből állami tulajdonban legfőlejjb 80, a többi magántulajdon. E 6—700 kanca után évenként van talán 350 csikó, melyekből versenycélokra alkalmas és idomítás alá

kerül 200—220. A versenypályán átlag három évig szerepel a telivér, így hát hazánk összes versenylovainak száma jelenleg körülbelül 600, ami bizony sokkal kevesebb, mint az első világháború előtt volt; de ez a szám, hála Istennek, emelkedőben van és Hazánk területi gyarapodásával remélhetőleg még növekedni is fog.

A tenyésztők nem mind futtatnak, valamint hogy a futtatók se mind tenyésztők. A magyar lóversenyügynek — mint annyi más üdvös intézményünknek — megalapítója, megteremtője a nagy Széchenyi István eredetileg úgy gondolta, hogy a nemes lovakat tenyésztő magyar földbirtokosok maguk futtassák lovaikat, hogy e mérkőzéseken hasonlítsák össze tenyésztésük eredményeit s az eredmények alapján fejlődjék lótenyésztésünk. Kevesen tudják azonban, hogy Széchenyi István nemcsak tenyésztett és futtatott telivéreket, hanem egyes versenyekben ő maga is nyeregbe szállva, egyike volt első úrlovasainknak.

Érdekes és üdvös intézkedése a nemzeti lóversenyügyet legfelső fokon vezető Magyar Lovaregyletnek, hogy minden verseny díj után 5—10%-ot a nyerő ló tenyésztőjének juttat. (Büszke vagyok rá, hogy ezt a gondolatot egy negyed évszázaddal ezelőtt a Vadász- és Versenylap hasábjain én vetettem föl először, habár bele is tartott néhány esztendő, míg a dolog megérett.) Vannak egyes versenyjeink, ahol csakis olyan lovak indulhatnak, melyek még tenyésztőik tulajdonában vannak, azok verseny-színeit hordozzák.

Futtatók. Istállótulajdonosoknak is mondják őket. Száz évvel ezelőtt szinte kizárólag lótenyésztő nagybirtokosok futtatnak, ami azonban fokozatosan eltolódott és ma már az a helyzet, hogy az istállótulajdonosoknak legnagyobb része nem tenyésztette, hanem csak vásárolta a versenylovat, el is adja, amint már nem használhatja a versenypályán. Ezt nem hibáztatásként mondom, mert a fődolog az, hogy *legyen elég résztvevő, legyen elég verseny*, ehhez pedig másodrendű fontosságú, hogy kinek színeiben Jutnak a lovak. Ha sok a nem-tenyésztő istállótulajdonos, nagy a telivércsikók iránti kereslet is, ezáltal jobbák a csikó-árak és fellendül a telivértenyésztés.

A földbirtokos nemesség mellett eleinte a nagyipar és pénzarisztokrácia ment bele a versenyüzembe, néha

talán egy kissé azért is, hogy ezáltal érintkezésbe kerüljön ama nagyon zárt körökkel, melyekhez más útja alig volt. Lassanként azután mindszámasabb lett a futtató; nemcsak a „nagyok” kapcsolódtak bele, hanem jól kereső egyéb emberek is megpróbálkoztak néhány ló tartásával és ma már olyan sok embernek van versenylova, hogy — néha talán kevesebb is elég lenne belőle. Értem ezalatt azokat a futtatókat, akik kellő anyagi megalapozás nélkül fognak bele ebbe a határozottan költséges multságba; ha azután a lovaik történetesen nyeretlenek maradnak vagy csak keveset nyernek, úgy, hogy e nyereségek nem fedezik a jelenleg évi 4—5000 pengő körül mozgó lovankénti költséget: megvan a baj, a fizetési nehézségek; hirtelen feloszlanak, eltűnnek e kis istállók s a volt tulajdonos keserűséggel gondol a versenyüzemre, pedig csak ő tehet róla, mert ne kezdjen ilyesmibe olyan ember, akinek reszketnie kell lova futásakor, hogy ha meg nem nyeri ezt vagy azt a kis versenyt, nem bírja kifizetni a ló tartást s az idomítási költségeket.

Idomárok. Általában angol nevükön trainer-eknek nevezik ama szakembereket, akik a telivéreket verseny-célokra idomítják, edzik és készítik elő.

Mínthogy a lóversenyüzem körébe tartozó fontosabb állásokban nálunk majdnem egy évszázadon át szinte kizárólag angol személyzetet alkalmaztak, természetesen a trainerek és jockeyk túlnyomó része is angol volt s a magyar idomárok és versenylovasok csak a világháború utáni időkben kerültek minderősebb többségbe, úgy, hogy ma már úgyszólván mind magyar vagy teljesen magyarrá vált trainereink vannak.

Az angolok tömeges alkalmazása nem azért volt, mintha magyar ember nem tudná e mesterségeket éppen olyan jól megtanulni, hanem, mert a sokkal gazdagabb Brit birodalomban aránytalanul több versenyló és lóverseny lévén, az ottani szakembereknek sokkal nagyobb gyakorlata lehetett. Évi száz-kétszáz versenyt lovagoló jockey ottan százszámra akadt, hát válogatni lehetett nagy gyakorlattal bíró emberekből; ezzel szemben a mi, szerényebb versenyüzemünkben alig volt nagyobb a választék egy-két tucatnál. Ugyanez volt a helyzet a trainereknél is: Angliában gyakran volt „piacon” számos

olyan szakember, amilyen minálunk csak ritkán akadt. A világháború után azonban még a font óriási megdrágulása is hozzájárult az angol alkalmazottak fokozatos elmaradásához; rájöttek istállótulajdonosaink, hogy magyar emberek is teljes sikerrel tölthetik be e szerepkört.

A versenyló-idomári hivatás nemcsak szakértelmet és szorgalmat kíván, hanem egy bizonyos érzéket is, ami olyanféle adomány, mint a zenei hallás: akinek Isten nem *adott* belőle, soha életében el nem sajátíthatja, bár-hogyan iparkodik is.

Az idomárok különböző társadalmi körökből kerülnek ki; van olyan, aki valamikor egyszerű lovászgyerek volt, de szorgalmával, ügyességével, szaktudásával és becsületességével — nem utolsó sorban szerencséjével is — felküzdötte magát vagy versenylovassá, vagy abrakmesterré, később azután önállóan is kapott engedélyt (és lovakat) idomításra. Mások régi trainer-családokból származva, gyermekkoruktól az üzemben voltak, iskoláikat azonban elvégezték, tartalékos tisztak lettek, azután visszamentek a lóversenyüzembe és a telivéreknak szentelik életüket. Tényleges katonatisztek — akik úrlovas korukban ismerkedtek meg az üzemmel — nyugalomba vonulva, belefognak a mesterségbe és néha igen nagy-sikerű idomárokká válnak. Általában azt mondhatjuk, hogy jó trainer csakis értelmes és szorgalmas ember lehet; az idomárság határozottan értelmiségi életpálya.

Van olyan trainer, aki negyven-ötven lovat idomít megfelelő számú segédzeméllyel, de van olyan is, akinek csak egy-két ló van keze alatt. (Habár régen benne vagyok a lóversenyüzemben, máig se tudom megérteni, hogy az ilyen miniatűr-trainerek hogyan és miből élnek meg.)

A trainer jövedelme két főforrásból ered: az egyes lovak után tulajdonosaik által fizetett havi ellátási díjból (most 260—350 pengő) esetleg megtakarítható (?) összegből, valamint a kezük alatt levő lovak által nyert díjak bizonyos százalékából. Vannak magán-idomárok is, állandó fizetéssel; ezek természetesen kisebb százalékot kapnak a nyert versenydíjakból, mint a nyilvános trainerek, mert nincsen semmi kockázatuk.

Istálló-vezetők. (Manager.) Feladatuk a versenyllovaknak helyes beosztása, egyes versenyekbe való nevezése

és indítása, esetleg törlése valamely versenyből, hogy „félretegyek” olyan alkalomra, midőn több lesz a nyerési esélye, kikerülhet egy vagy más, veszélyesnek látszó ellenfelet stb. Eléggé bonyolult dolog a lovak várható terheinek előre való kiszámítása, a közben esetleg megnyert versenyek utáni teheröbbltet hátrányainak mérlegelése, az egyes versenyekre történő különleges előkészítés stb. Mindez olyan szakértelmet és annyira tüzetes munkát igényel, hogy számos tulajdonos nem akarja trainerjétt ezzel is terhelni, minthogy az idomár főfeladata nem a „spekulálás”, hanem a lovak versenyzőképességének fokozása és fenntartása. A tulajdonosnak talán nincsen elegendő ideje, vagy esetleg szaktudása sem, hát olyan hozzáértő urat bíz meg ezzel, aki egész figyelmét e bonyolult kérdésnek szentelheti. Nagy versenyistálló szellemi vezetése rengeteg munkát ad és igen szép, érdekes feladat. Viszont e téren is tudok olyan istállóvezetőket, akikre csak egy-két ló beosztásának gondjai „nehezednek”. Hogy ilyen kicsi istállóknál miért van szükség külön istállóvezetőre, azt csak az illető tulajdonosok tudják, másra pedig nem tartozik.

Jockeyk. Hivatásos versenylovasok, amely fogalomra jó magyar szó még nincsen, magyarosan „zsoké”-nak írva meg nagyon csúnya. Általában a jockeyk az istállógyerekek-lovaszfiú-jockeyjelölt hierarchikus ranglétrán jutnak föl az áhítozott fokozatra, amihez szintén szorgalom, képesség, bátorság, becsületesség, értelmesség és — ismét szerencse kell.

Gyakran hallani hozzanemértőktől azt a naiv kérdést, hogy hány kilósnak kell lennie a jockey-nak? Mint-hogy a versenyeken kiszabott terhek általában a benevezett lovak kora és versenyteljesítményei szerint vannak megállapítva, futnak lovak 35 és fél kg, de néha 65 kg vagy még ennél is nagyobb teher alatt. Az öltözék és bármi kicsi nyereg is rendszerint legalább 3—4 kg-t tesz ki, az ilyen minimális súlyt vivő ló lovasa tehát legfejlebb 32 kg-t nyomhat, vagyis egészen kicsi, sovány legényke lehet. Természetes, hogy az ilyen, még gyenge gyerekek csak a kivételesen könnyű lovaglású lovakat ülhetik. A komoly, nagy díjazású, klasszikus versenyekben a súlyok ritkán mennek 52—54 kg alá, hogy itt a lovakat meglett, erős lovasok ülhessék.

A nagyobb istállóknak rendszerint van könnyűterhű, 42—45 kg-t lovagolni tudó jockeyjük és az ú. n. első jockey, lovasművész, aki ritkán tud 50 kg-nál könnyebb súlyt lovagolni.

Az akadály- és gátversenyekben idősebb lovak futván a teherszála is magasabb; 55—58 kg-os, sőt ennél valamivel nehezebb lovas is elegendő lovagláshoz juthat, ha egyébként erős, bátor és ügyes.

A jockeyk jövedelme általában három forrásból ered: évi fizetése, lovaglási díjak és százalék a nyert versenyek után; ehhez járul még az istállótulajdonos bőkezűségétől függő ajándék nagyobb versenyek megnyerésekor. A jockeyk százezres jövedelmei bizony a mesék világába valók; nálunk sem a díjak, sem a vagyonok nem elegendő nagyok ahhoz, hogy — bármilyen jó és keresett — jockey komolyan meggazdagodhassék. Azonban, ha igazán tehetséges lovas, elég hosszú ideig tudja könnyű súlyát megtartani és józan, takarékos életet él: néhány jó esztendő után igenis tud annyit félretenni, hogy szerényen, de anyagi gondok nélkül megélhessen, esetleg mint nyilvános trainer önálló idomítótelepet nyithasson. Amit a nehéz és életveszélyes pályával ugyancsak ki is érdemel.

Lovászgyerekek. Ha valahol, úgy itt van helyén az a napóleoni tétel, hogy minden katona a hátizsákjában hordja marsallbotját. A trainerekhez négyévi szerződésre beálló pöttömnyi, 12—14 éves minden lovászgyereknek álma, hogy egykoron nagy, híres versenylovas válják belőle. Egy-két év múlva már meg is válik, hogy melyik való verseny lovaglásra. Ha első próbálkozásainál szerencséje van, más idomárok is igénybeveszik, versenyekben lovagoltatják és ha az átlagosnál jobbnak bizonyul, „inas”-éveinek leteltével jockey-jelölt, majd meg rendes jockey válhatik belőle, aki szorgalommal és szerencséjével csinos polgári jóléthez juthat.

Természetes, hogy e fényes pályafutás csak kevésnek sikerül, a többiek megmaradnak szürke lovászoknak, akik közül az értelmesebbek és megbízhatóbbak idővel abrakmesterekké, azaz felügyelő-emberekké lehetnek, ami már bizalmi állás és szintén elegendő jövedelmet jelent a szerény megélhetéshez, sőt családalapításhoz is.

A Magyar Lovaregylet jótékony gondoskodása foly-

tán a lovászgyerekeknek iskolájuk is van, ahol elméleti irányban is fejlesztik tudásukat; ezenkívül jóléti intézményeik útján gondoskodnak öreg napjaikról.

Úrlovasok. Ingyen kockáztatják nyakukat a versenyekben, csupán lovas-szenvedélyből. Az első világháború előtt több volt a polgári úrlovas, akik közül sokan saját versenylovakat tartottak. Mostanában mindkevesebb a tehetős földbirtokos, ezenkívül pedig a mai fiatalok inkább gépkocsit vagy motorkerékpárt vezetnek, pedig versenylováról épp olyan jól agyonüthetik magukat, ha úgy van megírva a Nagy Könyvben. Mostanában az úrlovasok túlnyomóan katonatisztekéből kerülnek ki, sőt ezeknek is jelentős része *vezényelve* van a versenylovaglás elsajátítására. De akadnak olyanok is, akik e vezénylés letelte után is nyeregbe szállnak még egy-két évig. Azt a szenvedélyes odaadást azonban, mellyel mi, régi úrlovasok üztük ezt a gyönyörű, férfias sportot, manapság, sajnos, nem látom. Igaz az is, hogy mostanában sokkal kevesebb az úrlovas-verseny, mint annakidején volt, talán egyharmada sincsen. De ha majd vége lesz a háborús időknek, e téren is remélhetünk javulást, hiszen hovatovább a vidék is bekapcsolódik versenyüzemünkbe és az úrlovasok azelőtt is gyakran vidéki pályákon tanulva jöttek föl a „nagy” versenyekre.

Úrlovas-versenyekben a teherskála természetesen magasabb, úgy, hogy 60—02 kilós lovas már igen sok versenyben lovagolhat. Külföldön úrlovasok részére alig van sikkverseny, mind ugrásokon lovagolnak, amit itt is szeretnék látni, mert sokkal jobban illik az úrlovashoz, mint a rövid sikkversenyek, melyeket minden kis lovászgyerek végig tud lovagolni.

Nagyfogadók. Nem szálloda értendő alatta, hanem olyan játékosok, akiknek nem elég a tíz-húszpengős fogadások izgalma, hanem néha súlyos ezreket tesznek föl egy-egy lóra. Vitatható dolog, vajjon használ-e a versenyüzemnek, ha egyes fogadók rendkívül nagy pénze fekszik egy-egy lovon. A könnyen gyanúsító nagyközönség hamar kész a néha csak kevéssé burkolt váddal, hogy ilyen esetekben nagy szolgálatot tesz az illető fogadónak az a jockey, aki (esetleg jobb) lovával *nem* veri meg a súlyosan lefogadott lovat. Természetes, hogy az ilyen visszaélés a leg-

ritkább esetek közé tartozik és a versenyek intézősége (ama három úr, aki a bírói páholyban ül) olyan hozzáértő és szigorú sportemberekből áll, hogy a legkisebb szabálytalanságot irgalmatlanul torol meg. Ezért állítható, hogy a gyanúsítások csak a legritkább esetben bírnak alappal és hogy az ilyesmit, ha néha-néha elő is fordul, a versenyintézőség rendszerint sokkal hamarabb veszi észre, mint a nagyközönség.

Kisfogadók. A lóversenyközönség zöme. Erősen vegyes társaság, a legjobb polgári köröktől le az egészen kopott külsejű, nyakkendő-nélküli alakokig, akiknél csodálja az ember, hogy honnét kerítenek pénzt nemcsak a fogadásra, de a puszta beléptijegyre is. Mert nemcsak az olsó helyen látjuk ezeket, ott vannak ők az első tribünön is, a nyergelő körül. Hangosak, izgatottak, nyeresben ujjongva jókedvűek, vesztéskor elkeseredettek és fennszóval ócsárolnak mindent. Hajmeresztően tájékozatlan, sőt igazságtalan bírálatokat hallhatunk; ha valamelyik ló a lovas minden gyámoltalansága dacára nyer: Éljen, nagyszerűen lovagolt! Ha pedig szegény jockey vagy úrlovas a lelkét is kilovagolta, de egy jobb ló megveri az övét, akkor még jó, ha csak kontárnak mondják és nem csalónak. A nagy tömeg nem tudja, vagy figyelmen kívül hagyja, hogy *a telivér nem gép*, hanem csupa-ideg élőlény, melynek éppúgy lehetnek rossz napjai, mint jómagunknak; ilyenkor — minden látható ok nélkül — nem tud olyan teljesítményt adni, mint rendszeren; szakkifejezéssel: nem futja ki a formáját. Meg aztán verseny közben annyi mindenféle történhetik: árnyalatnyi megkésés az indulásnál, véletlen összeütközés, beszorulás a' többi ló közé, vágta közben lábváltás, stb., ami a tribünökről nem is látható, de azonnal megváltoztathatja a verseny eredményét. Szóval, ha a fogadó véletlenül el is találja az (aznap!) legesélyesebb lovat, legfeljebb valószínű, hogy az meg is nyeri a versenyt, de távolról se bizonyos.

Szinte minden verseny után hallani néhány veszítőt, akik hangosan, izgatott kézmozdulatokkal hirdetik:

— Meg akartam fogadni, meg akartam fogadni (t. i. a nyerőt), de az a marha X Y *lebeszélt* róla! Oh én szerencsétlen, miért is találkoztam vele . . .” stb., stb.

Vannak olyanok is, akik végigjárják egy csomó isme-

rösüket, *tippet* könyörögve tőlük. Ezek aligha ismerik a *tip* angol szó eredeti jelentőségét: *borravaló*, ami állítólag onnan származik, hogy a régi időkben egyes istállótulajdonosok *jutalmul* súgták meg egy-két alkalmazottjuknak, ha valamely lovuk a munkában különösen nagy képességet mutatva váratlan nyerőnek ígérkezett s így nagy nyereséget lehetett remélni.

Azt ugyebár szinte fölösleges magyarázni, hogy az olyan lóra, melyen kevesebb fogadás volt, nagyobb osztalékot fizetnek, mint arra, amelyen a fogadók nagy tömege helyezte el pénzét, mert az összes elvesztett téteken osztoznak a nyerő lovat fogadók, tétjeik arányában.

Sokan vannak, akik azt hiszik, hogy a „beavatottak” pontosan tudják, melyik ló lesz első, második, harmadik, stb. (Ha ez így lenne, nem volna szegény ember a versenyüzemben!) Megesett velem, hogy amint egy verseny után lejöttem a bírói páholyból — még a lépcsőn álltam —, odajött elibém egy nagyon kispolgári külsejű, testes asszonyosság és félhangon kért, mondjam meg neki, mi nyeri a következő versenyt. Sajnálkozásomat fejeztem ki, hogy erről fogalmam sincsen.

— De, kérem, igazán tessék megmondani, mert nem bírom kifizetni a házbéreimet!

Ismételtem, hogy szívesen megmondanám, de ilyesmit nem tudhatok, félrevezetni meg nem akarnám. Erre mérgesen fordult el tőlem, de vállán át visszanezve, felém bökött balkeze hüvelykujjával:

— Mit? *Maguk* ne tudnák? Hát akkor *miből élnek?* . . .

Annyira nevettem, hogy még válaszolni se tudtam neki, miszerint *ebből* semmiesetre sem. De ez a kis eset jellemző a kislefogadók jelentékeny részének felfogására.

*Ordítózó*k. Főleg a kislefogadók rendjéből kerülnek ki. Midőn a futam végefelé már célhoz közelednek a lovak, mindegyik az általa fogadott ló nevét, de még inkább lovasát kiabálja, üvölti, ordítja, hörgi. Bizonyára azt hiszik, hogy ettől jobban fut a ló vagy a lovasnak kell ez a biztatás, különben nem iparkodik eléggé. (Tapasztalatból tudom azonban, hogy a lovas még verseny közben is meghallja nevének kiáltását, különösen ha éles, női hangból ered.) Ez a zsvajjakkora, hogy a versenypályáról

kilométerekre is elhallatszik ott, ahol a város zsongása el nem nyomja, pl. Megyeren.

Van egynéhány olyan versenybarát is, aki erkölcsi feladatául tűzte ki az indítógép felszaladása, vagyis a lovak elindulása pillanatát harsány START! kiáltással tudatni embertársaival — különben ezek nyilván azt hishetnék, hogy a lovak még mindig állanak.

Az ordítózók rendjéből kerül ki a. hangosan kifogások alrendje is. Ezek — ha veszítettek — szidnak mindent,

lovat, lovast, trainert, tulajdonost, igazgatóságot és főleg az „anyjuk istenit!” Csúnya látvány a pénz-éhségnek ilyen durva megnyilvánulása.

Nem-fogadók. Mert ilyenek is vannak. Akik csak magáért a sportért, gyönyörű telivéreink izgató küzdelméért járnak ki. Ezeket tekintem igazi lelki-testvéreimnek, mert magam úgyszólván sohase fogadok, legföljebb néha, egészen kicsi összegekben, tréfából, másokkal együtt, a „hetz” kedvéért. (Rendszerint el is veszítem.) Aki játszik: veszteséges napon gondterhesen vagy legalább is bosszúsán megy haza, míg a versenyekért anyagi érdek nélkül lelkesedők mindig vidáman, felfrissülve, elégedetten tayoznak. Lóversenyre élvezni járok, nem nyeréskedni. Elismerem azonban, hogy ilyen önzetlen rajongást a lóversenyüzemhez szükséges nagyközönségtől elvárni nem lehet.

Tipsterek. E nemes foglalkozásra nincsen találó magyar kifejezés. Értjük alatt ama kétes létalapú egyéneket, akik bajuszukat leborotváltva, nadrágjuk szárát felhajtva és lovász-sapkát nyomva fejükbe, azt a látszatot iparkodnak kelteni, hogy valamelyik versenyistálló személyzeté-

hez tartozva, minden „istálló-titkot” tudnak és azt — jó pénzért — hajlandók a fogadóknak el is árulni. Természetesen semmit se tudnak és csalás az egész. Sokan közülük „csak siker esetén” vállalnak részesedést. A siker biztos, mert ahány ló indul, annyi tip-et adnak le különböző ügyfeleiknek, mindeniknek más ló nevét, hiszen egyik biztosan első lesz! A szerencsés nyerő mellett azonnal ott is van a tipster, akinek természetesen könnyen és szívesen jut a nyereségből. E fickóknak bámulatos ismeretségük és emlékezőtehetségük van: programjukra egy-egy írásjellel jegyzik föl, hogy kinek melyik lovat súgták meg, a nyerő ló fogadóját azonnal meg is találják, míg a többit, a rászédetteket valahogyan sikerül elkerülniük vagy ha véletlenül mégis beleakadnak valamelyikbe, azzal vigasztalják, hogy lovuk verseny közben lábat váltott, vagy pedig „suskus, pakli”, szóval csalás történt a lovasok részéről; kifogás mindig akad és suttogva gyanúsítani mindig lehet, hiszen a nagyközönség mindig könnyebben hiszi el a rosszat, mint a jót. A tipsteri tevékenység biztos haszonnal jár és nehéz ezeket a mákvirágokat fülönfogni.

Lovaregyleti urak. A Magyar Lovaregylet (az egy angol Királyi Yacht-Club-on kívül) a világ legkényesebb, legelzárkózottabb egyesülete. Oly nehéz a bejutás, hogy tagjainak száma alig félszáz. Ezekből kerül ki mindhárom nagy lóversenyegyesületünk igazgatósága, illetőleg versenyintézősége, mely három-három olyan úrból áll, kiknek úgy szakértelme, mint lelkiismeretessége és pártatlansága nemcsak vitán felüli, hanem köztudomású is. Ez a tekintély nagyon szükséges, minthogy gyakran ők döntenek egy-egy verseny eredményének megváltoztatásáról, egy vagy több ló diszkvalifikálása, vagyis a nyert díjtól való megfosztása útján. Magától értődik, hogy ha e három úr valamelyike bármi módon érdekelve van egy ilyen, kérdéses eredményű versenyben, az esetleg előforduló óvás elintézésénél kilép a dönteni hivatott hármass bizottságból, helyettesíteti magát egy másik úrral, nehogy a teljes pártatlanság tekintetében a gyanúnak még árnyéka is érhesse a versenyintézőséget.

A Lovaregylet tagjai, sajnos, egyre fogynak, mert a felvételhez többek között az is kell, hogy a jelöltnek

érdemei legyenek a telivérsport terén, márpedig fiatal nagyuraink kevésbé törődnek e szép ügygel, mint a mi időnkben. Ez az oka annak is, hogy a tagok életkora túlnyomóan ötven éven felül van és a lovaregyleti urak elkülönített páholyát (ahol úgyszólván mindegyiküknek megvan az évtizedek óta megszokott, mondhatnám hagyományos helye), melyet azok a „gonosz fiatalok” elneveztek *múzeum-nak* — merthogy ott ülnek a múmiák ... De hiába mosolyognak rajtuk, csúfolódás nem lesz belőle, mert a legtöbb ember rokonszenvesen, sőt tisztelettel tekint e néhány tucatnyi őszhajú, jóvágású, halkszavú úrra, akiknek nagyobbik része csak „volt” istállótulajdonos, de lószerető szívével nem tud megválni az angolok által oly találóan elnevezett *királyi sporttól*, figyelemmel kíséri annak minden mozzanatát és az egész üzemnek valami különlegesen finom, előkelő patinát ad: élő emlék a régi, olyan nagyon szép időkből.

NYUGDÍJASOK

Vájjon érdemes-e ezekre is szánni egy fejezetet? Talán.

Előre kell bocsátanom, hogy az alábbi kis megfigyelések nyugdíjas olvasóinkra dehogyis vonatkoznak, hiszen mi természetesen mentesek vagyunk minden kicsi ferdeségtől, rajtunk nem lehet mosolyogni, de nem ám! Egészen másokról lesz itten szó, hiszen sok az egyéb nyugdíjas, akiknek szemében mi (persze, fölötte állva az ilyesminek) készségesen megtaláljuk a szálkát; ama bizonyos gerendáról ne essék szó.

Vegyük amaz általános ismertető jeleket, melyeket a nyugdíjasok nagy részénél megtalálhatunk, ha csak egy kicsit közelebbről figyeljük is őket.

1. Sajnálják önmagukat, de
2. nem szeretik, ha őket sajnálják mások.
3. Valami rajtuk esett, néha szavakban nehezen kifejezhető méltatlanságot éreznek.
4. Tulajdonképpen unatkoznak.
5. Rájönnek, hogy a nyugdíjazás az első lépés az élettől való búcsúzáshoz.

Kevés ember van, aki elhiszi magáról, hogy munkarejeje, használhatósága csökkent, már nem éri meg azt a pénzt, amit munkájáért eddig fizettek.

Egy egész életen át dolgozott, tanult, tapasztalatokat gyűjtött és most, midőn mindezt a köz javára végre hasznosíthatná: jön egy könyörtelen írás (melynek keserű tartalma csak olykor-olykor van valami utolsó kis előléptetés vagy rendjelecske ostyájába göngyölye) és ott hagyhatja annyszor ócsárolt, de mégis szeretett munkakörét, öreg íróasztalát, melynek meghitt fiókjában csukott szemmel is megtalált mindent, ami kellett. Ott kell

hagynia évtizedek óta megszokott életmódját és környezetét, legyen az kaszárnya, minisztérium vagy fehér ökrök által vont, jó földszagú barázda. Valami különös ürességet tapasztal, nemcsak maga körül, de saját lelkében, legbelső énjében is. úgy érzi magát, mint holmi töröttlábú asztal, melyet csak nagyon kevéssé kell meglökni, hogy fölbillenjen, önmaga előtt se vallaná be a világért sem, de szörnyen szerencsétlen.

A (nem is olyan nagyon új) jelszót: „Helyet a fiataloknak!” — ömaga is gyakran mondogatta; de miért éppen az ő helye kell? Van elég más, aki nyugodtan adhatná át állását, nem maradna úr utána.

Mindezek dacára valami különös szeméremérezet folytán nem akarja, hogy bárki is sajnálgassa. Sőt, szinte lépten-nyomon hallhatjuk tőle, hogy régi vágya teljesült, már jóideje nyugalomba akart menni, de felsőbb hatósága szinte kérlelő marasztalással bírta őt rá, hogy tovább is lássa el munkakörét, minthogy szakmájában ezidőszerint pótolhatatlan; hát még maradt mostanáig, de már elege van belőle, stb., stb.

Akármennyire mondogatják azonban, hogy örülnek a megszabadulásnak, szívük visszavágyódik régi munkakörük felé. Ha másként nem, hát legalább kerülő utakon érdeklődnek utódaik tevékenysége iránt, melynek természetesen a legszigorúbb bírálói. Ha utódjuk sikereket ér el, ez nem más, mint az előd által megkezdett nagyszerű munka befejezése, az általa ültetett és ápolt fák gyümölcsének leszedése és behordása; ha azonban balsikerek következnek: Persze, persze; ha *én* lennék még ottan, másként történt volna ez is!

Érthetően kellemetlen érzést kelt a nyugdíjasban, hogy szinte lépten-nyomon veheti észre, hányan irigylik tőle azt a falat kenyeret, melyet havonként kap az államtól: „Szegény Hazánk roskadozik a nyugdíjakra kifizetett milliók terhe alatt” stb. Arra nem gondol a mai nemzedék vagy legalább is édeskeveset törődik vele, hogy az ilyesmi hallása vagy olvasása fájhat is tíz- és tízezernyi öregedő embernek, akik e kis jövedelmet keményen meg is szolgálták. Ne tévesszük szem elől, hogy az állami fizetések rendszerint sokkal alacsonyabbak, mint pl. magánvállalatoknál, ebből tőkét gyűjteni (különösen családos em-

bernél) képtelenség, hát a nyugdíj biztosítása nélkül az állam sehogy se kapna elegendő megfelelő munkaerőt, vagy pedig sokkal magasabb fizetéseket kellene adnia, ami megint csak az adófizetőt terhelné. Nem munkanélküli jövedelemről van itten szó, hanem becsületesen megszolgált járadékról.

Midőn a közalkalmazott szolgálatba lépett, tulajdonképpen *kétoldalú szerződést* kötött az állammal: mérsékelt díjazás mellett leszolgálja a negyven vagy hány esztendő, ennek fejében életfogytiglan kap 100%-os nyugdíjat, vagyis legutolsó törzsfizetését a mellékes járulékok nélkül. E kétoldalú szerződést az állam nemrégiben egyoldalúan változtatta meg: egyik napról a másikra kimondta, hogy ezentúl a 100%-os nyugdíj biztosítása mellett szolgálatba léptettek se kapnak többet 90%-nál! A folyton emelkedő megélhetési költségek tetejébe váratlan és érzékeny csökkentés, melynek jogi alapja is vitatható. *Mégse morogtak* a nyugdíjasok, megértéssel voltak az ország nehéz pénzügyi helyzete iránt; a legkevesebb, hogy velük szemben is megértéssel legyünk.

Ha nyugdíjasok régi alárendeltjeikkel találkoznak, bizonyos változást vélnek észrevenni a velük szemben használt hangban, még akkor is, ha jóságos főnökök voltak. Nem éppen udvariatlanságot vagy tiszteletlenséget, de érezhető különbséget a magatartásban; különösen egy bizonyos tartózkodást a hivatal belső viszonyaira vonatkozóan; minthacsak a hivatali titoktartás a volt főnökkel szemben kétszeresen lenne kötelező.

Hát még amikor esetleg ügyesbajos dolgukban kell valamely hivatalban eljárniok! Lehetetlenség észre nem venniök, mennyire másként fogadták őket tényleges szolgálatuk idején, mint most, midőn névjegyükre már oda van biggyeszítve hivatali rangjuk elé az a bizonyos *ny-hetű*...

Igen, némely nyugdíjazott úgy érzi, hogy valahogyan méltánytalanság esett vele, mellőzöttnek tekinti magát; igaz ugyan, hogy szolgálati ideje letelt már, de hát annyian vannak, akiket továbbra is visszatartanak! Hiszen még fiatalnak, teljes munkaképességűnek érzi magát; a kopaszodás csak a sok gondolkodás eredménye, a hasznos növekedése csakis attól van, hogy nagy elfoglaltságunk mellett nem értünk rá eleget sportolni; a pápaszemre vonat-

kozólag ismert mondást idéz: Fene keveset olvasott az, akinek ötvenéves korára még nem kell pápaszem! . . . Hogy fogai sincsenek már, ez sem az öregedés jele, hanem családjában öröklődő baj. És így tovább. Mindenképpen bizonyosnak tartja, hogy még nem öregedett meg és az őt nyugdíjazó hatóság ezzel nemcsak neki, hanem az ügynek is lényeges kárt okozott.

Legnagyobb baja az, hogy tulajdonképpen unatkozik. Hiányzik neki a hivatalbajárás, az íróasztal, a hatalom. Mert ne felejtjük el, hogy az állomásfőnök a maga kis területén éppen olyan rettegett nagy hatalom, mint akár egy államtitkár az alá rendelt minisztériumban. E hatalomról leszokni lehet ugyan, de néha nagyon nehéz pillanatok érik azt, aki már jóelőre nem igyekszik hozzászokni a lóról-szállás gondolatához.

Unalmában azután a legkülönbözőbb foglalkozásokba kezd: kertészkedéstől bélyeggyűjtésig, fafaragástól nyelvek tanulásáig mindent megkísérel; olyan is akad, aki írásra vetemedik, tehetségeket vél magában fölfedezni és azt hiszi, hogy ezen az új téren jobban fog érvényesülni, mint eddigi életpályáján. Egyéb elfoglaltságokat is keres, aránylag alsóbbrendű munkákat is vállal, csakhogy *ismét hivatalba jár hasson*, ne kelljen reggeltől estig csak az órát néznie, hogy mikor lesz már este, mikor múlik már el ez a nap is, mely megint egy kicsikét közelebb viszi az örök nyugalomhoz.

Igen nagy százalékuk nem annyira a szerény nyugdíjat pótolni vállal új munkát, mint főleg azért, mert dologtalanul nem bír élni, nem találja helyét a semmittevésben.

Vannak olyanok is, akik az ú. n. örségváltás révén kerülnek új állásokba; ezek közül sokan betanulnak s az őket — kénytelen-kelletlen — alkalmazó vállalatoknak hasznos embereivé lesznek, de ez, sajnos, nem egészen általános, hiszen nehéz dolog minisztériumi tisztviselőből egykettőre jó kereskedővé vagy szakipari vezetőemberré válni. Minthogy azonban a régi vágású ember, legyen az közhivatalnok, katonatiszt vagy egyéb, általában lelkiismeretes, megbízható és szorgalmas, e tulajdonságait a gazdasági élet olykor nagyon is jól hasznosíthatja.

Érdekes megfigyelni ezeket a nyugdíjas urakat, hogy

sokan közülük mennyire csüggenek régi mesterségükön, mennyire vérükbe ment életpályájuk. Azt szinte természetesnek tartom, hogy nyugalmazott tábornokok lelkileg állandóan kint vannak a harctéren, térképeken tologatják képzeletbeli csapataikat, minden ütközetet megnyernek és az előfordult hibákat semmiesetre se követték volna el; hiszen Hindenburg is régen nyugalomban volt már, midőn előkotorták és ő lett a világháború egyik legnagyobb hadvezére. Hátha? ... De a polgári nyugdíjasok között is sok van, aki szívvel-lélekkel benne marad hivatásában — kívülről. Ezeknek tevékenysége néha igen hasznos munkákat eredményezhet, főleg tudományos és szakirodalmi téren.

Nagy öregurunk, Apponyi Albert — kinek sokáig titkára voltam — többször mondta nekem, hogy az ember körülbelül hatvanéves koráig dolgozzék hivatalában, tanuljon amennyit csak bír, kiki a maga munkakörében; azután pedig a közügy érdekében hasznosítsa e tudását, ne vigye magával sírba mindazt, amit nemzete pénzén, vagyis fizetéssel állásban volt alkalma megtanulni. Szép gondolat — bár sokan követnék!

Annyi bizonyos, hogy amelyik nyugdíjas megelégszik az újságolvasással, sütkérezéssel és klubba- (vagy kávéházba-) járással: hasonlíthatatlanul hamarabb öregszik meg és roppan össze tesileg-lelkileg, mint az, aki tovább dolgozik, bármilyen munka legyen is ez. Nézetem szerint nagy tévedés, hogy a sok munka megtöri az embert; a gondok s az egészségtelen életmód pusztítják el az ellenállóképességet, öregedő embernek ellustulnia öngyilkosság, mégpedig nem is szép halállal!

Határozott előnyük a nyugdíjasoknak, hogy *aránytalanul kevesebb újévi üdvözlőlevelet* kapnak, mint tényleges korukban, e terhes és (szerény nézetünk szerint) teljesen fölösleges idő- és bélyegpocsékolás alól legalább is részben mentesülnek. Lám, a sok gyakorlati érzékkel bíró németek már hivatalosan is betiltották ezt az igazán nevetséges társadalmi kinövést. Magam sohase terhelem ilyesmivel ismerőseimet, de válaszolnom mégis kell; ellenben újévkor egy pohár jó bort szoktam üríteni azok egészségére, akik *nem küldtek* újévi üdvözetet.

A nyugdíjasok osztályába nemcsak azokat sorolom,

akik valóban kapnak is pénzbeli nyugilletményt, mint-hogy nem anyagi, hanem lélektani szempontból vizsgáljuk őket. Ide tartozik tehát többek közt az író, kinek munkái (még életében) valahogyan kimentek a divatból; a festő vagy szobrász, kinek műveit dicsérik ugyan, de senki se vásárolja; a politikus, aki visszavonult a közélettől, mert ez vonult vissza őtőle; a kereskedő, aki mérlege összeállításánál tapasztalja, hogy veszített üzleti rugalmasságából; a zeneművész, aki önmagának is csak titokban meri bevallani, hogy már nem a régi; a sebész, aki érzi, hogy keze már nem olyan biztos, mint azelőtt: mind, mind nyugdíjasai az Életnek és gyakran vonatkoztathatjuk reájuk mindazt, amit a rangosztályokba sorozott, valóságos nyugdíjasokról mondtunk.

Való igaz, hogy a nyugalombalépés számos embernél bizonyos lelki válságot is jelent, mert sokaknál ezzel kezdődik a tulajdonképpeni öregség. Rossz érzés az a tudat, hogy a társadalomnak már nincsen szüksége reája, a Haza immár nagyon jól megvan nélküle is. A nyugdíjazás folytán csökkenő illetmények, vagyis a kisebb jövedelem által okozott anyagi gondok legtöbb esetben itt csak másodrendű fontosságúak; a nagy változás, gyakran valódi megrázkódtatás nem annyira anyagi, mint lelki okokra vezethető vissza. Orvossága nagyjából kétféle lehet: szelíd megnyugvás a Sorsban és fokozódó nembánomság a földi dolgokkal szemben, vagy pedig az ingujjak felgyűrése és bátor nekifogás valami más munkakörhöz, hogy főleg önmagunknak bizonyítsuk be, miszerint még mindig emberek vagyunk a talpunkon.

Én ezt az utóbbi módszert ajánlanám.

IDEGENEK — MIRÓLUNK

Három évtizedes külföldi működésem alatt különös súlyt helyeztem arra, hogy minél több idegen forduljon meg Hazánkban, és pedig nemcsak üzleti ügyekben, hanem turistaként is megismerni országunkat, hadd lássák, hogy ez nem csupán a „jogászok, kanászok, mágnások és gulyások” országa, mint azt az első világháború előtt, sajnos, még túlsokan hitték. Engem Franciaországban arról kérdeztek, hogy mi, magyarok, milyen nyelven beszélünk, vajjon *osztrákul-e?* (Vagyis még azt se tudták, hogy külön osztrák nyelv sincsen.) Meg azt is tudakolták, vajjon ismerjük-e Magyarországon a sótartót és ehhez sólapátocskát? Szégyeltem bevallani, hogy pl. vasúti vendéglőkben bizony késsel szoktak belenyúlni a sótartóba; aki ezt nem hiszi, figyelje meg.

Az idegenforgalom növelésére irányuló igyekezetem általában nagyon jól sikerült, ami nem az én érdemem, hanem amaz intézményeké és férfiaké, akikkel ebben az irányban együttműködni szerencsém volt. De nem az érdem a fontos, hanem az eredmény, ez pedig kitűnő volt, hiszen idegenforgalmunk a világháború utáni két évtizedben többszörösére emelkedett, amiben külképviselteink szerepét lekicsinyelni igazságtalanság lenne.

Azonban nemcsak arra ügyeltem, hogy minél több idegen látogassa meg Hazánkat, hanem a nálunk jártakkal iparkodtam utólag is összejönni és valódi benyomásait megismerni. Eszembe jutott a svéd és finn automobilklubok körlevele, melyet évenként megküldenek a náluk megfordult idegen gépkocsizóknak, kiknek címeit a beutazási engedélyekből böngészik össze. E kérdőívek tulajdonképpen csak egy kérést tartalmaznak: a t. c. utasok szíveskedjenek (külön e célra szolgáló rovatokban)

kitölteni, hogy a szóbanforgó országban mit találtak dicsérendőnek és mit kifogásolhatónak, hogy az előbbit tovább fejlesztve, az utóbbit igyekezzenek megjavítani. E módszert kitűnő gondolatnak tartom; az illető országokba sok válasz érkezik e kérdőívekre és nem egy dologban hasznukra váltak az ilymódon tudomásukra jutott panaszok, illetve javaslatok.

— Habár minálunk az ilyen kérdőívek rendszeresítve, sajnos, még nincsenek, legalább a magam tájékoztatására iparkodtam Magyarországon járt minél több idegent kikérdezni, kérve őket, hogy ne csak a jót mondják el, hanem azt is, amit esetleg másként jobban szerettek volna. Mondhatom, hogy igen érdekes és tanulságos válaszokat kaptam.

Közös emberi vonás, hogy jobban szeretjük hallani, ha dicsérnek, mint hogyha hibáinkat hozzák emlékeztünkbe, habár az utóbbiból többet okulhatunk. Különleges magyar vonás azonban, hogy csakis a kedvező bírálatokra vagyunk kíváncsiak, a hibáztató kritikát könnyen minősítjük felületesnek, egyoldalúnak, elfogultnak, rosszmájúnak, hamis beállításúnak, hazugnak, vagy egyszerűen — hülyének. Tudatában vagyok tehát annak, hogy az alábbi, kizárólag idegen forrásból származó megjegyzések egynéhány olvasómnak nem fognak tetszeni, különösen, ha esetleg olyan hibácsról van szó, melyektől ő maga sem teljesen mentes. Mert fölöslegesnek találtam összegyűjteni és közölni a rólunk szóló dics-himnuszokat; inkább ama megjegyzéseket tartottam meg, melyek kifogásolnak nálunk egyes dolgokat. Nem jellembevágó dolgok ezek, minthogy országunkról és népünkről az általános benyomás szinte minden turistánál igen jó volt; akik másképpen gondolkodtak, nem jöttek a magyar követhet keserveiket elmondani; e kritikák tehát kizárólag *jóindulatú* forrásokból származnak és jóindulatúan voltak elmondva is. Ügy adom elő ezeket, ahogyan hallottam, a magam megjegyzéseitől és javaslataitól lehetőleg tartózkodva, hiszen ha e sorok illetékes kezekbe kerülnek, az érdekelt nagyok úgysis fogják tudni, vajjon lehet-e e dolgokon változtatni és ha igen, hát milyen mértékben és milyen eszközökkel; sok van közte olyan természetű, a mi népünk lényéből, természetéből fakad és rendeletekkel nem szabályozható, nem változtatható meg.

Három dolgot szeretnék előrebecsátani:

1. Csak ama megjegyzéseket említem föl, melyeket ismételtlen hallottam;

2. Informátoraimat nem a „felső tízezer” köreiből kerestem ki, akik úgyszólván kastélyból kastélyba, kézről-kézre járva a mindennapi élet apró nehézségeitől vendéglátóik figyelmissége folytán meg vannak kímélve, tehát mindent rózsás színben látnak; de a turisták legalsó kategóriájából sem, akiknek ízlése nem lehet mértékadó; értesüléseim tehát javarészt a *középosztálybeli* utasok benyomásaiból erednek és ilyen szemmel kérem azokat mérlegelni;

3. legtöbb pontra nézve szinte kívánczik a részünkről adható, sőt adandó magyarázat; kérem t. olvasóimat, legyenek megnyugodva, hogy a kellő válaszokat azonmód meg is adtam; a magam nyilatkozatait előadni nem látszik se szükségesnek, sem érdekesnek.

Végül a legkomolyabban kérem, hogy e megjegyzéseket ne tekintsék saját bírálatomnak, hiszen a legtöbbjénél magam is jól tudom, hogy miért van minden úgy, ahogy van, amit a panaszosoknak igyekeztem is kellőképpen megmagyarázni. Minthogy azonban e könyvet idegenek úgyse fogják olvasni, magunk között vagyunk, minden hamis szégyenkezés nélkül mertem tehát e bírálatokat megemlíteni, mert egy és más dologban talán használhatok is ezzel, de mindenesetre érdekes, sőt részben mulatságos is megtudnunk, hogy az idegenek mit kifogásolnak, idegen szemszögből milyen visszasságokat, vagy hibákat vélnek mibennünk találni. Megvallom azonban, hogy nem egyszer szinte a magam véleményét hallottam idegen szájból; de alkalmasint így lesz vele jóegynéhány olvasóm is.

Az egyes, leggyakrabban hallott panaszokból a következőket jegyeztem föl:

Borravalóság. A keleti országokon kívül talán sehol sem várják annyira a borralalót, mint szép Hazánkban. Hiába volt a százalékos borralaló-rendszer bevezetése: a fogyasztók nagy többsége még ezenkívül is ad valamit; aki pedig nem teszi ezt, azon gyakran nagyon is észrevehetően néznek végig, esetleges újabb látogatásnál pedig tapasztalhatja, hogy — nem mindenkit szolgálnak ki

egyenlő buzgalommal. Olyan pincérről én se hallottam, aki köszönettel visszautasította volna a neki százalék szerinti borralalón felül juttatott összeget. (De igen, — csakhogy nem ám nálunk, hanem Svédországban.)

Ha azonban lassan ment is a kiszolgálás, a vendég búcsúzásakor többnyire ottan hajbókol nemcsak a „főúr”, de az ételhordó pincér, az italos, sőt a piccolo-gyerek is. A közönség szempontjából sokkal célszerűbb a külföldön mind általánosabbá váló egypincérrendszer.

Azonban nem csupán a vendéglőkben jelentkeznek ily buzgón a borralalóért, hanem a városi élet sok egyéb mozzanatánál is. Informátoraimnak feltűnt a budapesti taxi-chauffeur-ök arcjátéka, midőn az utas pontosan annyit fizetett nekik, amennyit a mérő mutatott. A hordár is csudamód megnézi, sőt nézegeti a kapott pénzt, ha csupán annyit fizetnek neki, amennyit a szabályzat előír.

Borralalót várnak a borbélynál, szállodákban, nyilvános fürdőkben, magánházaknál és sok egyéb helyen, ahol ezt az idegenek mind észreveszik — és méltán csóválják fejüket.

Koldusok. Ezekből, sajnos, igen sok van nálunk, mindenesetre aránytalanul több mint a nyugati vagy

északi államokban. Ott is éppen elég a szegény ember, de valahogyan ellátják őket, nem eresztik ki az utcasarokra. Vendégeink nem a szegényeknek adott filléreket sajnálják, hanem az általános szép benyomás elvesztését; elrontja a koldusok tömege. Voltak már dicséretes hatósági próbálkozások a koldulás megrendszabályozására, de ez bizony csak átmeneti sikerrel járt, ma szinte több a koldus, mint volt.

De nemcsak az utcasarki koldusokat említették, hanem ama gyakran elég jól öltözött egyéneket is, akik az utcán sétálva és a mit sem sejtő turista mellé csatlakozva, suttogják neki bajaikat, amiből ezek nem sokat értenek, annyit azonban mégis, hogy csak pénztárcájukba nyúlva tudnak nem-kívánatos kísérőiktől megszabadulni.

Sokkal kellemetlenebb válfaja a kéregetőknek az egyes, ismertebb nevű idegen vendégek szállóbeli lakásán — néha három-négysoros névjeggyel! — jelentkező úr vagy hölgy, aki olykor fantasztikus tervek, máskor önhibáján kívül bajba jutott családjának sürgős és bármily csekély összeggel való támogatását kéri, avagy művészi próbálkozásainak kétesértékű eredményeit kínálja megvásárlásra. Az ilyen kilincselőkből sokkal több van, mint hinnők és igen rossz benyomást keltenek általános viszonyainkról.

Tolongás. Egyéb nagy városokban sokkal több és sűrűbb a lakosság, mint a mi szép fővárosunkban, azonban tolongani úgy senki se tud, mint a pestiek. A vasúti pénztárnál meg a közúti villamosoknál látott jelenetekről már szoltam, de talán még szembeszökőbb e kinövésünk a színházi vagy egyéb ruhatáraknál, a közönség távozásakor. Az idegenek szinte elhűlve tapasztalják azt az idegességet, türelmetlenséget, sőt néha erőszakosságot, melyet közönségünknel ilyenkor megfigyelhetünk; pedig bizonyára gyorsabban (és kevésbé csúnya képet adva) folyrna le a kabátok kiadása, ha szép sorjában járulnának az osztogató kisasszonyok vagy nénik elé, főleg pedig, ha nem csupán addig volna sürgős az a ruhatári darab, amíg kézhez nem kapják. Ugyanis amint kezükben van saját holmijuk, mindjárt ráérnek, kényelmesek; ott, a legnagyobb tolongásban húzzák föl és segítik egymásra, ezáltal igen sok helyet véve igénybe és nagymértékben

akadályozva a többiek kiszolgálását, ahelyett, hogy holmijukkal sietve állanának odébb és kissé távolabb öltözködnének.

Legjellemzőbb ilyenkor a mások érdekének, kényelmének minél tökéletesebb mértékben való figyelmen kívül hagyása. Pedig nem rosszakaratú a mi közönségünk; csak meglehetősen neveletlen és gyakran nem gondol arra, amire gondolnia illenék.

Súlyosabb természetű megjegyzések azok, melyek a *tisztaság hiányára*, magyarul piszokra vonatkoznak. Nem az elsődrendű, sőt jó másodrendű fővárosi szállodáinkra céloznak, melyek minden tekintetben megütik a nagy kultúrájú országok tisztaságának mértékét, hanem a vidéki szállásoknak főleg „egészségügyi” helyiségeire, amelyek — valljuk be — néha csakugyan siralmasak. Sok kívánnivalót hagynak a személyvonatok, különösen a mellékvonalak vasúti kocsijainak legkisebb fülkéi is, melyekből úgyszólván minden hiányzik, amit az ember szeretne ottan találni, gyakran még a víz is. A kisebb vasúti állomások ilyen helyiségei néha valósággal borzalmasak, nemkülönben (hosszabb járat után) a vasúti fülkék is, tele a padlóra és az ülések alá dobált piszkos papirosokkal, narancs- és egyéb gyümölcskéjjel, szivarvégekkel, stb. Szinte megértjük az idegenek kérdését: Hát az önök közönsége nem *követeli* a tisztaságot? . . . (Mindenesetre nem eléggé követeli.)

A középosztályú közönség zsebéhez mért vendéglők asztalterítői valósággal étlapokul szolgálhatnak, annyi és oly sokféle színű pecsét van rajtuk. Sokan vannak, akik szívesen fizetnének terítékpénz címén valamit, csakhogy tiszta abroszhoz ülhessenek. (Ezt se követeljük eléggé.)

Ebbe a rovatba tartozik a nálunk még mindig túlságosan elterjedt köpködés, nemcsak az utcán, de pl. a vasúti kocsikban is; bár e téren határozott javulás tapasztalható az utóbbi évtizedekben.

Nem vet reánk előnyös fényt a polgári osztály jobbára fiatalabb évjáratához tartozó utasoknak amaz újabb keletű szokása sem, hogy meleg időjáráskor a vasúti fülkében egyszerűen levetik öltönyük kabátját és átizzadt ingükben gőzölgnek útitársaik orra alá, természetesen minden tekintet nélkül arra, hogy a fülkében vannak-e

hölgyek vagy sem. Itt is szeretnek külföldi példára hivatkozni, hogy „odakint” is így csinálják. Igen ám, de kik csinálják és hogyan? Az igazán jólnevelt ember ott is tartózkodik ettől; ha pedig férfiak között utazva (a fiatalja) mégis levetné kabátját, ezt megizzadás *előtt* teszi, ezenkívül inge és nadrágja úgy vannak szabva, hogy az szinte öltözéknek minősíthető. És főleg: *nem hord hozzá nadrágtartót!* A nadrágtartóban való üldögélés hihetetlenül közönséges viselkedés, kivéve a délnémet népviseletet utánzó öltözékben, ahol a hímzett nadrágtartó úgyszólván szerves része az egész öltözet összeállításának. De a nálunk lépten-nyomon látható nadrágtartókra undorodás nélkül alig tekinthetünk, már csak a színek összeválogatása, illetőleg össze-nem-válogatása miatt is. Rózsaszínű ingre világos-zöld, kékre narancssárga színű nadrágtartó valószínűleg tetszik az ilyen uraknak, mert elég gyakran látható. És ha még friss állapotban lenne! De többnyire kopott, átizzadt, sőt rongyos ez is; szinte lerí róla, hogy gazdája intim ruhadarabnak tekintve, nem sokat ad rá; mégis mutogatja.

Idegen vendégeink közül azok, akik vidéken is járva megtekintenek egy-egy parasztházat, nem győzik dicsérni azoknak rendességét és tisztaságát — kivéve, ha a ház *mögé* vagy a szérű környékére mennek, ahol viszont egykettőre beleléphetnek az emberiség melléktermékébe, mert az ilyen tekintetben határozottan nagyon hátra van a mi derék jó falusi népünk. Az elemi iskolai oktatásban ilyesmire sokkal nagyobb gondot kellene fordítani és nem mosolyogni rajta. Videant consules.

Pályaudvarok. Vendégeink azon is joggal csodálkoznak, hogy még fővárosunk legnagyobb pályaudvarain se lehet *belépni* a vasúti kocsikba, hanem úgy kell magunkat *feltornászunk*, mert nálunk még mindig nincsenek süllyesztett sínek, vagyis a vasúti személykocsik padlójának magasságáig emelt perronok, holott számos nyugati és északi országnak még legkisebb pályaudvarain is behozták már ezt. Idősebb, testesebb vagy beteges utasoknak szinte kínszenvedés ez a fölöslegesnek látszó föl- és lekapaszkodás, hiszen alig 60—80 centiméternyire kellene a perronokat emelnünk, azt is csak ama sínek mentén, ahol be- és kiszállanak az utasok. Ennél sokkal költségesebb

munkálatokat látunk pályaudvarainkon, mint pl. fölöslegesnek vagy legalább is elodázhatónak látszó átfestéseket, vakolásokat, kertesítéseket, stb., ami talán kellemes a szemnek (ez se mindig!), de az utasok kényelme és testi épsége szempontjából igazán nem elsőrendű fontosságú. Ez is utazóközönségünk példátlan bárány türelméről, szinte nembánomságáról tesz tanúságot, valamint arról, hogy legfőbb vasutasaink többnyire csak gépkocsin és repülőgépen járva, nem láthatják az ilyen apró kényelmetlenségeket.

Hangos beszéd társaságokban, sőt nyilvános helyeken, még vasúton is olyan nemzeti tulajdonságunk, mely gyakran kelt kedvezőtlen benyomást. Egyébként jobb nevelésű honfitársainknál is észrevehetjük, hogy (különösen, ha jókedvűek vagy nagyon barátságosak) annyira hangosan fejezik ki gondolataikat, hogy azt a szomszédos asztaloknál vagy vasúti fülkékben is meghallják olyanok, akiket ez nemcsak hogy nem érdekel, hanem valószínűleg zavar is. Sajnos, magam is tapasztaltam, hogy ha idegenben nagyon hangos beszédet hallunk, ez többnyire honfitársainktól (ha nem is mindig faj magyaroktól) ered.

Sok idegennek feltűnik a nálunk annyira elharapódzott *tegeződés* is. Többször kérdeztek, vajjon annyi magyar van-e egymással rokonságban, vagy pedig nemzeti nyelvünk sajátsága-e az, hogy össze-vissza tegeződünk? Kénytelen voltam mindkettőre tagadólag válaszolni. A régi magyar urak egymással való levelezéséből láthatjuk, hogy Gsáky uram — még ha rokonságban volt is! — Esterházy *uramnak* szólította barátját; a tegeződést legfőljebb a „Kegyelmed” (és harmadik személy) alakjában használva. Lám, népünkben nincsen ennyire elterjedve e rossz szokás, egyik kisgazda bizony nem mindig tegezi a masikat, sőt! A tegeződés csak mintegy száz év óta terjedt el ennyire, részint osztrák katonakörökből, részint talán a Balkánról is, ahol a nép egyes vidékeken nem is ismeri a magázást.

A tegezésnek tulajdonképpen bensőbb ismeretséget, szorosabb jóbarátságot kellene jelentenie, pedig ez nálunk már régen nincsen így.

— Kérlek, mutassál be X Y úrhölgynek!

— Hogyne, kérlek, de *hogyan is hívnak?* . . .

E párbeszédet nem egyszer magam is hallottam és nehéz tagadni az ilyen helyzet ferdeségét.

Idegenek még megértik azt, ha nemcsak rokonok, de klubtársak, vagy egyes — szűkebb! — társadalmi körök tagjai, ezredbajtársak, iskolai osztálytársak tegeződnek; de hogy valakit, akit először látunk életünkben, a bemutatkozásnál szemérmesen motyogott nevét meg sem érthetjük, kénytelenek legyünk azonnal tegezni, különben megsértődik a „lemagázás” miatt: igazán több a soknál és érthető, hogy más nemzetbeliek csodálkoznak rajta.

(Ami engem illet, sokkal kevesebb emberrel tegeződöm, mint általában honfitársaim; hallottam, hogy már meg is szóltak ezért, azt mondják, magasan hordom az orromat; pedig csupán fölöslegesnek tartom a tegeződés által olyan bizalmasságot mutatni, melyet egyáltalában nem érzek; azonban nem egy igen jó barátom is van azok között, akikkel nem tegeződöm.)

A hölgyeknek való *bemutattatás* kis formaságánál leginkább azt emlegették, hogy nálunk csakis a férfi nevét mondják meg, *a hölgyét nem*, úgy, hogy szegény ember néha félórát is kénytelen olyan hölgygel beszélgetni, akiről fogalma sincsen, hogy kicsoda. Ez nemcsak a társalgást nehezíti meg, hanem túlságosan tág teret nyit a gyakran amúgy is előforduló baklövéseknek, melyek nem mindig csak azokra kellemetlenek, akik elkövették.

Feltűnik a nálunk oly fölöslegesen gyakori *kézfogás*, amihez — az első világháború óta — hozzájárul az oly nevetséges keztyű-lerángatás is, melyet nyilván a hadifogoly orosz tisztektől tanultunk el és ki tudja, mikor fogunk róla leszokni. Igazán nehéz megérteni, miért szükséges nagyobb társaságban is végig „kezelnünk” az összes érkezőkkel és távozókkal, holott könnyű főhajtás éppúgy megtenné. (A kézfogás szokása a középkorba megy vissza, midőn ezzel akarták a másikat megnyugtatni, hogy jobbjukban nincsen elrejtett töröcske, nem kell tartaniok egymástól!)

Fölösleges tehernek találják a *kapupénz* intézményét is; meg kell vallanunk, hogy méltánytalan dolog egy bérház rendes lakóitól követelni a kapuzárás órája előtt való hazamenetelt — büntetés terhe alatt; mert a kapupénz tulajdonképpen büntetésszámba megy. Nem a ház-

mesterektől sajnáljuk e filléreket, melyeket más módon (pl. megváltás útján) is nekik lehetne juttatni, de vízözön-előtti dolog az, hosszabb-rövidebb ideig kint tipegni a kapu előtt, aszerint, hogy házmester úrék könnyen vagy nehezen ébrednek-e, gyorsan vagy lassan húzzák-e a papucsot, stb.; külföldön minden lakónak kapukulcs is jár, kapupénzt legföljebb csak az fizet, aki nem a házhoz tartozik, hanem mint késői látogató zavarja szegény házmestert, vagy aki otthon felejtette kapukulcsát.

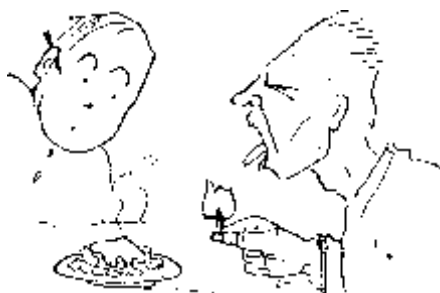
Éppily visszásnak tartják a *személyfelvonó* használatánál — csupán minálunk — kötelező kísérőt; ma már úgyszólván az egész világon kiki magának jár föl s le a liften, melynek kezelése igazán nem oly bonyolult, hogy egy átlagos értelmességű halandó azt ne végezhetné el önmaga, a házmester csitri leányának felügyelete nélkül. Hogy kicsi gyermekek ne játszhassanak az ilyesmivel, elég a nyomógombokat oly magasra helyezni, hogy a kisgyermek ne érjen föl. A személyfelvonó kezelőjének odahívására szolgáló csengő sincsen egyöntetűen elhelyezve; hol a lépcsőházban, hol magán a felvonón, hol a lakók névjegyzéke alatt, de néha egészen valószínűtlen helyen elrejtve, úgy, hogy valósággal kutatni kell utána. Ezzel bizony nagyon el vagyunk maradva, mégpedig egész fölöslegesen.

A magyar *konyhát* általában dicsérik, habár kifogásolják, hogy kissé túlságosan is jó, magyarán mondva: nehezen emészthető. Panasz van azonban az úgynevezett magyaros ételekre, melyeket mutatványszám gyanánt ismételnék meg vendégeink asztalán, nem törődve azzal, hogy ezt már másutt is megétették velük. Többektől hallottam, hogy néhánynapos vidéki körutazáson majdnem mindenütt *jellegetes magyar ebéd* címén ugyanazt kapták: paprikás csirkét és túrós csuszát; ahol véletlenül nem ez volt, ott szinte kivétel nélkül pörkölt és káposztás vagy egyéb rétes az étrend. No már most: én mindeme fenséges ételleket rendkívül szeretem (hozzájuk sorozva még a töltött káposztát is), de nap-nap mellett talán még én se bírnám megenni, nemhogy az a szegény idegen, aki a paprikától liheg, a túrós csuszát pedig csupán udvariaságból veszi szájába. Tegyenek a szíves háziurak próbát, idegeneknek kínáljanak párhuzamosan pörköltöt vagy

szeletet: majd meglátják, melyikhez nyúlnak, melyikből vesznek másodszor is, melyikből nem. Tévedés azt hinnünk, hogy amit mi szeretünk, azt más is okvetlenül jónak találja. Az idegenek tiszteletére rendezett társasbédnél nem az a fontos, hogy mi, háziurak, mit szeretünk, hanem hogy vendégeink szájpadrása és gyomra mit bír el.

Említeni hallottam a gyakori, szinte erőszakos *kínálást*, melyet oly kellemetlen ismételtén visszautasítani, hogy inkább legyűrnek még néhány falatot, bármily rosszul esik is. Ugyanígy a túlságos *vendégmarasztalás* sincsen mindenki ínyére; szinte félnek udvariatlanság elkövetésétől, ha a szíves, néha majdnem erélyes marasztalás dacára el kell menniök, mert hát időhöz kötött terveik vannak legtöbbjüknek.

Egészen különös és — megvallom — váratlan volt a

világszerte híres *cigányzenénk* bírálata. Sok (habár nem is minden) zeneértő vendégünk inkább szereti, mint nem; azonban mégsem olyan fokig, hogy úgyszólván minden jobb vendéglőben este cigányzenét *kelljen* hallgatnia, akár van rá kedve, akár nincs. Attól pedig mentse meg őket az Isten, hogy derék cigányzenészeink megtudják valamelyik asztaltársaságról, miszerint az idegenekből áll: barátságosan vigyorgó ábrázattal hívatlanul is odalép hozzájuk a primás, fülükbe húz, mindenki odafordul, a vendégek pedig sietve fizetnek és távoznak, a pokolba kívánva ezt a kedves szokást. Tisztában kellene lennünk azzal, hogy a Chimay hercegné-típus távolról sem általános, sőt nem is gyakori.

Szép nemzeti táncunkat, a *csárdást* sokan nagy érdeklődéssel nézik, de kissé úgy, mint mi az egészen kezdetleges népek vadütemű táncait. Valljuk be, hogy amilyen izléses, sőt művészi az igazán szépen lejtett csárdás: ez a tánc nehezen bírja el a középszerűséget, hamar válik egyhangú topogássá, zötyögtetéssé és forgatássá — az idegenek szemében. Azt pedig, hogy be nem avatottak lássanak úgynevezett szupé-csárdásokat, egy óránál hosszabb időtartammal, szétizzadt gallérokkal, megpuhult ingmellekkel és csapzott női hajzattal: nem tartom kívánatosnak, mert nem terjeszti jó hírünket; nem lehet célunk, hogy exotikus népként emlékezzenek meg rólunk.

Vasutainknál többnyire ugyanazt kifogásolják, amit mi magunk is jól látunk: a szinte állandósuló és minden nagyobb zúgolóadás nélkül, keleti türelemmel fogadott, néha egyenesen káros méretű vonatkézések; a már említett (bár nem általános) tisztaság-hiányt, meg főleg a másodosztályú kocsik kényelmetlenségét. Nemcsak az ülőhelyek túlságosan szorosak, hanem túlkeskeny az ülőpadok közötti távolság is, aminek folytán az utasok egymás térdeit szorítják, egymás cipőit tapossák le. Ezenkívül még néhány dolgot panasznak: a vasúti és közúti-ellenőrök túlsűrű forgalmazását, ami alól nagyon is kilátszik nemcsak a kalauzok iránti bizalmatlanság, de az utasok potyázással való gyanúsításának lólába is; ezenfelül túlságosan bolygatja az utasok nyugalmát. Hibáztatják azt az ősi rendszerünket is, hogy nem a végállomás előtt szedik el a menetjegyeket, hanem érkezés után kell egy szűk kapun kitolongani, jegyet előkeresni és mint megszámláláskor a birkák, egyenként jutni ki a szabadba, míg kézipodgyászunkkal a hordár már istentudja hol jár. Azt is többen panaszták, hogy hely-jegyét előre nem válthatja meg senki, hanem sietnie, rohannia, tolongania, ügyeskednie kell, ha tisztességes ülőhelyet akar kapni egy csak kissé is forgalmasabb vonalon. A pénztáraknál az nem tetszik, hogy az ablakocskák túlságosan alacsonyan nyílnak; már középtermetű ember is csak meggörnyedve szólhat be a sajnos, nem mindig barátságos pénztártündérhez, jegyért könyörögni. Vájjon oly nehéz lenne ezen segíteni? (És vájjon, olvassák-e e sorokat illetékes vasúti nagyurak? S ha igen, lesz-e némi foganatja?)

Közalkalmazottaink általában nagyon *hiányos nyelvtudása* olyan körülmény, mely a nagy háborúk utáni anyagi elesettségünk eredménye és bennünket nem zavar, de érthető, hogy nálunk járó idegenek nagyon is megérik. Azelőtt minden forgalmasabb helyen állottak karszalagos hivatásos tolmácsok, de a fontosabb és idegenek által gyakrabban fölkeresett hivatalokban is számos olyan alkalmazott volt, aki az elterjedtebb idegen nyelveken rendelkezésre állhatott a külföldi látogatóknak. Ez ma mindinkább ritkasággá válik és a több nyelvet tudó emberről helytelen gúnyolódással kérdezik, vájjon *hotelportás* volt-e, hogy annyi nyelvet beszél? Egyes nyugati államokban a közalkalmazottak bizonyos kategóriája jelentős *fizetési pótlékokat* kap minden egyes idegen nyelv tudása után, mégpedig annál többet, minél körülményesebb annak a nyelvnek megtanulása. Ha pl. a nyugati nyelvek valamelyikének tudása 100, akkor a magyaré vagy töröké 150, a kínai vagy japán nyelv 200 egységet jelent a pótlékok kiszámításánál. Nem rossz módszere a tanulásra való buzdításnak, azt hiszem nálunk is beválnék, ha valakinek eszébe jutna; a szolgálat szempontjából bizonyára nagyon is kifizetné magát.

Az is feltűnik némely látogatónak, hogy nálunk annyi nem-katona visel *oldalfegyvert*, rövidebb-hosszabb kardot; rendőr és a különböző hajtókájú pénzügyőrök, városi hajdúk, megyehuszárok, sőt még a *püspökök* bakján ülő dísz-férfiük is mind a harcra való karddal ékesítve járnak föl s le, békés polgárok között. Kérdezték tőlem, vájjon szükség van-e emez állig való fölvegyverzésre, avagy Magyarországon okvetlenül fegyver kell-e a tekintély jelzésére? Nem mind látszottak megérteni, hogy ez többnyire csak régi hagyományok maradványa és hogy ama kardok legtöbbje még soha nem ejtett és nem is fog ejteni sebet. Nem akartam nekik elárulni, hogy minálunk (főleg a vidéken) bizony a fegyver viselése igenis ad tekintélyt; a csak bottal járó csösztt félannyira se becsülik, mint az erdőkerülőt, akinek kétszövű puska van a vállán. Ez már így van, kár tagadnunk, ha egymásközt vagyunk.

Sűrűn kérdezték jelentőségét az üzlethelyiségekben harsányan és karban kiáltott *csókolom-mok* (a „kezét” szócskát avatatlan fül nem hallja); ha a boltos segédek

észreveszik, hogy idegen hölgy a látogató, készséggel kiáltják a *kisztihand-ot*, nem is gondolva arra, hogy nem-germán idegen e német kiszólásnak bizony nem örül, de még a német is megokolatlan bizalmaskodásnak vagy fölösleges alázatoskodásnak veheti. Gondoljuk csak meg: hányszor halljuk mi is ezt a neveltséges köszöntést olyanoktól, akiknek eszük ágában sincsen az illető kezét megcsókolni, még ha fizetnének is érte. Hát akkor mi a szösznek ismételtetik annyiszor?

Nem-kívánatos feltűnést kelt a néha szinte féktelen *káromkodás* és szitkozódás nálunk, sajnos, annyira elterjedt szokása. Akadjon egymásba két fuvaros szekérének tengelye, csak egy picikét érintse egymást két taxigépkocsi: a közelben levők ámulva tapasztalhatják a népünkben csodálatosan pezsdülő képzelőhehetséget az egymásra szórt szitkok kitalálásában. Mint bő forrásból, csak úgy bugyog belőlük a legpiszkosabb, legtrágárabb kifejezések áradata, kezdve az Úristen átkozásától egészen egymás női rokonsága legbensőbb titkainak kedvezőtlen beállítású szellőztetéséig, tarkítva különböző természetű kívánságokkal és buzdításokkal. Hogy idegenek ezt úgysem értik? A szavak értelmét nem, de a hanglejtés és kölcsönös arckifejezés nem hagynak kétséget az ilyen párbeszéd természetéről. Észreveszik, hogy aránylag igen csekély okokért milyen mérhetetlen dühvel rontanak egymásra honfitársaink. És milyen gyakran láthatják és hallhatják a nehezen dolgozó, súlyos terhet húzó lovakkal való durva bánásmódot. A magyar ember általában távolról sem olyan kegyetlen az állatokhoz, mint a latinverű népek, de sokkal kevésbé bánik velük jól, mint azt germán eredetű népeknél láttam. Állatvédő törvényeink jók, de azoknak szigorú betartásával nem törődünk eléggé, sem hatóságaink, sem közönségünk.

E kis kinövéseknél azonban sokkal fontosabb, sőt károsabb ama nagyon elterjedt tulajdonságunk, melyet idegen látogatóink általában az *erőszakos informálás* név alatt panaszoznak.

A turisták túlnyomó része üdülés céljából utazik, tapasztalatok gyűjtését csak mellékesnek, másodrendű fontosságúnak tekinti. Szórakozni, pihenni óhajt, tanulni csak azt és akkor, amire és amikor kedve van. Ehelyett

bárkivel bármiről kezd beszélni: az első néhány mondat után már kezdik „informálni”, kitanítani az ügyek itteni állásáról. Ha ez csak a trianoni igazságtalanság égbekiáltó kegyetlenségéről történék, még hagyján; elvégre a keréketörött embernek is megmarad a kiabálás joga; de hogy miért kell Hazánk kül- és belpolitikájának fő- és mellékvonalait idegenek előtt fejtegetni, ez már igazán homályos előttem. Oly bődületesen tájékozatlan, szinte vétkeken hüllye beállításokról hallottam, melyek idegenek előtt elmondva nagyobb kárt okozhatnak nemzeti ügyünknek, mint azt első tekintetre hinni lehetne.

Hát még a belviszonyainkra vonatkozó felvilágosítások! Itt minden informátor a saját politikai felfogását, szemszögét igyekszik az idegenre szinte ráerőszakolni, belekalapálni. Egyik magyartól azt hallják, hogy történelmi osztályaink nem érdemlik meg fennmaradásukat, birtokaikat ki kell sajátítani, az országot meg kell tőlük szabadítani; még aznap hallják egy szintén jólétesült úrtól, hogy a magyar földműveseknek tulajdonképpen nem is kell a föld és nincsen is olyan földbirtok az országban, amely indokolttá tene bármily csekély mértékű földreformot is. A kormány vagy szinte félistenekből, vagy fölötté gyenge képességű urakból áll, — még jó, ha tisztességüket nem vonják kétségbe. Mindez az informátornak nemcsak egyéni pártállása, hanem aznapi hangulata szerint is.

Informálunk nyakra-főre, többnyire tekintet nélkül az informálandó egyén személyi tulajdonságaira, ítélőképességére és a neki adott felvilágosításaink felhasználási módjára, sőt esetleges következményeire. E téren olyan nagyfokú könnyelműséget, sőt lelkiismeretlenséget is tapasztaltam már, ami szinte hivatalos megtorlást érdemelne.

És ez olyan nyavalya, amely ellen nehéz küzdeni, mert többnyire jóhiszemű forrásból ered és természeti tulajdonságunkon alapszik: a vendégszereteten. Ünnepejünk az idegent, igyekszünk szórakoztatni, úgy, hogy minél nagyobb haszna is legyen magyarországi tartózkodásából, hát megrostálás nélkül mondunk el neki mindent, ami fejünkön keresztül megy, mert világos dolog, hogy ez a legcélszerűbb alakban lesz neki megmagyarázva és minden tekintetben használni fog, hiszen MI csak tudjuk, hogy mit kell az idegeneknek elmondani! . . .

Fentieket olvasva kissé az a benyomásunk, hogy tükörbe néztünk — de ez *torztükör* volt, mert kiélezve mutatta ama kisebb-nagyobb hibákat, melyek igenis megtalálhatók nálunk, kár tagadni. Minthogy azonban csakis a kifogásolt dolgokat említettem, az általános kép nem hű, hanem karrikatura-szerű. Viszont a karrikaturán is lehet mosolyogni, ha a meglévő vonásokat túlozva is mutatja — és ha van bennünk némi humor; amelyik olvasómból pedig ez esetleg hiányoznék, attól ezennel bocsánatot kérek, amiért olvasás közben homlokát ráncolta. Hadd simuljanak el azok a csúnya ráncok!

KÜLÖNFÉLÉK

Anekdotázók. Az „anekdota” kifejezés görög származású: $\xi\kappa$ (ki-), $\delta\acute{\iota}\delta\omega\mu\iota$ (adni) szavakból, az \acute{u} (v) fosztó-szótaggal, tehát eredetileg ki nem adott, meg nem jelent dolgokat értettek alatta, mulatságos eseteket, adomákat, melyeknél az a tulajdonság is lényeges, hogy nem agyoncsépel, hanem eddig még nem hallott dolgok legyenek. Nagyon is gyakran halljuk ugyanazokat az adomákat több oldalról is, márpedig természetükhöz tartozik, hogy elsőízben hallva esetleg mulatságosak, megismételve azonban elvesztik érdekességüket.

Anekdotákat megjegyezni könnyebb, mint elmondani; vannak szenvedélyes anekdotázók, akik azonban következetesen elfelejtik a csattanót, úgyhogy szétfolyik az egész, nem lehet kivenni, hogy tulajdonképpen mi benne az, ami nevetetésre van szánva. Ismertem egy kedves öreg urat, aki nagy buzgalommal és hosszan részletezve mondotta el az egyes történetkéket, a legvégén azonban mindig belegabalyodott:

— A fene egye meg, a *poéntját* elfelejtettem, — de nagyon jó!

Szívesen elhittük neki.

Veszedelmes az olyan ember is, aki minden szóba-kerülő fogalomra tud egy-egy anekdotát és azt rögtön el is süti, akár kíváncsiak rá hallgatói, akár nem. Beszéd közben többek közt megemlítünk például valami asztalt is; azonnal közbevág:

— A propos, asztal: volt egyszer... stb., stb. és ha elbeszélése közben egyéb dologról is eszébe jutna valami, rettenhetetlenül fűzi tovább adomáit, ki sem fogyva belőlük, holott szegény hallgatóság egészen egyébről szeretne beszélni.

Az anekdotázó hivatalfőnök, vagy parancsnok szintén külön fogalom; szegény alárendeltjei valószínűleg már régen ismerik az-egy eseteiket, de nem akarják az „öreg” kedvét rontani, hát megadással hallgatják végig és az utolsó szónál udvariasan nevetnek, hehehe. Ilyesmit többször figyeltem meg boldogult katonaéletemben, valamint azt is, hogy a parancsnokuk jóindulatára egészen különleges súlyt helyező urak feltűnően buzgólkodtak a „gehorsames Lachen” terén.

Olyan anekdotázó is van, aki nem bizonyos abban, vajjon hallgatósága elérte-e az előadásában rejlő komikumot és fog-e kellőképpen nevetni; ezért tehát, mihelyt a csattanóhoz ér, önmaga fakad hahotára, szinte jelt adva, hogy most tessék nevetni! Előfordul azonban, hogy egyedül ő nevet.

Van aki elfelejti, hogy kitől hallotta az adomát és legközelebb ugyanannak mondja el. Ez nemrégiben velem is megtörtént; szörnyen kinevettek, de megérdemeltem, hiszen annyit nevetek mások ügyetlenségein, ha nem is tartom magamat mentesnek az ilyenféle baklövésektől.

Baklövéseket egyébként az adomázás terén is bőven lehet elkövetni. Egy ismerősöm vadászat közben mondotta el azt a régi történetet, hogy XIV. Lajos francia király udvarában volt egy fiatal közkatona, aki feltűnően hasonlított uralkodójához, őfelségét figyelmeztették e mulatságos hasonlatosságra, mire maga elé rendeli a fiút és megkérdezi:

— Fiam, nem volt édesanyád *szobalány* itt az udvaromnál?

— Nem, Felség, hanem apám volt itt *lakáj!*

Természetesen légből kapott kis adoma az egész, azonban az előadó figyelmét elkerülte, hogy hallgatói között volt egy nagyúr, aki nevezett királynak vérbeli leszármazottja, — amit nagy derűtség közben azonnal meg is mondott. Szerencsére okos ember, hát legjobban ő nevetett a felsült adomázó baklövésén.

A sikamlós, mondjuk ki: malac anekdoták külön csoportot alkotnak és bizony nem a legrosszabbak, mert az emberiség nagyobbik része könnyebben nevet a többékevésbé erős disznóságokon, mint a szalonképes komi-

kumon. Vannak olyan előadók, akik a legerősebb kifejezéseket is ügyesen, természetesen tudják elmondani, szinte elsiklunk fölöttük és nem a drasztikumon, hanem a komikumon nevetünk. Akadnak azonban olyanok is, akik az illetlenségekre helyezik a fősúlyt, ezt hangsúlyozzák, ezzel akarnak hatást elérni. Végül olyanokat is találunk, akik az erősebb kifejezésektől utolsó percben megijedve kerülgetik, ötlönek-hatolnak; ezeknél siralmasan sikerül az egész és gyakran sokkal illetlenebb benyomást kelt, mint hogyha bátran kimondanák, — ha már belekezdtek.

Aminthogy az egyes népfajok, sőt nemzetek gondolkodásmódja és ízlése eltérő, úgy változik humoruk természete is. Más az, amin az angol nevet, más, amin az orosz; a skandináv ember igen mulatságosnak találhat valamit, amin az olasz el se mosolyodik és megfordítva. Általában a latin eredetű adomák finomabbak, a szlávok naivabbak, a germánok vaskosabbak; mindenesetre könnyebbek s így többek előtt érthetőek.

Egészen különös természetük, mondhatnám ízük van a zsidó anekdotáknak; nem annyira a zsidókról szóló, mint az őtlük eredő adomákat értem ezalatt; e két vonatkozás gyakran van kapcsolatban egymással, vagyis zsidó vicc — zsidókról.

Szerethetjük, vagy gyűlölhethetjük a zsidót: elfogulatlan szemlélő nem tagadhatja, hogy élénk értelmű, sőt kifinomodott eszű faj; egészen különleges, néha kissé fanyar ízű humoruk van, mely nem kímél senkit és semmit, legkevésbé önmagát a zsidót; ez utóbbi körülmény mindenesetre magasabb értelmiségről tesz tanúságot, mert kezdetleges emberek képtelenek az önbírálatra, az öngúnyolásra meg már éppen.

A zsidó mindig, a legkülönbözőbb körülmények között és minden emberben vagy helyzetben meglátja a fonákságot s azt néha kegyetlen gúnyal, de többnyire igen mulatságosan és találóan állítja elibénk.

Némely zsidó-anekdotában megtaláljuk a Keletről hozott, humoros bölcsesség nyomait, ami az arab és török adomákat is jellemzi, melyeknél a sorok között gyakran több van elrejtve, mint azt a szavak értelméből vélhetnénk; gondoljunk csak a Harun al

Rashidról szóló elbeszélések derűs hangulatára és mély értelmére.

De a görögöknél is találunk ilyesmit. Emlékezzünk mythológiájukra; egyes felsorolt eseményeik veszedelmesen hasonlítanak enyhén' gúnyolódó adomákra, melyek szinte jelképes beszédben ecsetelik az emberiség különböző tulajdonságait, gyengéit. Maga az egész görög regekor, ha vallásos színezetű is, mélyen járó filozófián és a jellegzetes *örök emberi* tulajdonságokon alapszik. Minél érettebb fővel tanulmányozzuk, annál több rejtett szépséget, sőt humort is találunk benne.

Amint haladunk életkorunkban, mindjobban rájövünk, hogy az egész emberiség, egész társadalmunk mennyire ferde és tökéletlen; érzelmes embernek előlött sírnia kellene, sokkal okosabb tehát az életet humoros oldaláról felfogva kinevetni — önmagunkat. Akár jó adomák alakjában is.

Panaszkodik. A bájoló és egyes helyi viszonyokra ki-tűnően jellemző balkáni közmondás szerint:

„Aminthogy nincsen ember *férgek nélkül*, nincsen ember gondok nélkül.”

Igaz, mindnyájunknak vannak kisebb-nagyobb (de inkább nagyobb) gondjai, melyekkel állandóan foglalkozva az ember könnyen elsavanyodhatik, felebarátaira szinte kiállhatatlanná lesz. De sokan nem elégszenek meg a saját bajaikra való csupán gondolással, hanem úgylátszik könnyebb nekik, ha azokat elsorolva mások jókedvét is ronthatják. Ezt többnyire nem szándékosan teszik, csak elfelejteni látszanak, hogy a sóhajtozás ragadós, akár az ásítás vagy a nátha. Egyetlen sóhajtozó képes egész társaságok jókedvét úgyszólván pillanatok alatt lelohasztani, elsavanyítani. De a panaszkodás lassanként szokássá kezd válni; a dolog mélyére tekintve azt látjuk, hogy ez nemcsak a világszerte súlyosbodó gazdasági helyzet eredménye, hanem valami különleges, borúlátó beállítottság, mely a saját személyes bajunkat nemcsak súlyosabbnak látja, mint az általános helyzetet, hanem elvárja, szinte megköveteli, hogy ezt mások is annak lássák.

Nem ritka a *célzatos panaszkodó* sem, midőn a siránkozó készakarva azért igyekszik saját helyzetét a valóság-

nál sötétebbnek feltüntetni, hogy ezzel anyagi előnyöket érjen el, mások (vagy az államhatalom) segítségéhez juthasson, avagy bizonyos terhein könnyítsen, legyenek azok közszolgáltatások vagy társadalmi kötelezettségek. A túlságosan panaszkodó ember többnyire kissé gyanús.

Vannak olyanok is, akik elvből panaszkodnak, mindig csak az őket ért bajokat emlegetik, elfelejtve, hogy másoknak ugyanilyen, sőt sokkal súlyosabb bajai is lehetnek.

Egy nagyon egyszerű, vidéki özvegyasszonyt sok csapás ért, családi halálesetek, kis vagyonkájának elvesztése, stb. Hogyléte felől megkérdeztetvén, barátságos mosollyal válaszolt: köszöni, nagyon jól megy a dolga, kitűnően érzi magát. A tudakozódó megnyugtatta áll odébb s a szegény asszonyt megkérdezzük, miért dicséri helyzetét, hiszen szörnyű csapások érték! Szelíd mosollyal feleli az özvegy:

— Mindig így szoktam válaszolni, mégpedig három okból: a kérdezősködő rendszerint nem igazán érdeklődik irántam, hanem csak megszokásból, udvariasságból kérdez; de ha barátságból kérdezne is, akkor sem azért teszi, hogy segítsen rajtam, — talán nem is tudna segíteni; végül ha megmondanám, hogy rosszul megy a sorom, százféle kérdést intéznének hozzám, melyekre válaszolni nekem se kellemes, meg a hallgatónak se mulatságos; de nem is használna. Hát inkább mindenkinek azt felelem, hogy kitűnően vagyok.

Sokan tanulhatnak ettől az egyszerű asszonytól.

Kérdezők. Egyeseknek szinte betegsége, hogy amint ismerősökkel találkoznak, elárasztják kérdéseikkel nemcsak hogylétük felől, de kedves családjuk, legszemélyesebb ügyeik és terveik, a legutóbbi eseményekre vonatkozó véleményük, stb., stb. tárgyában. Eme kérdezősködés indítóoka se nem igazi érdeklődés, se nem kíváncsiság, hanem csupán rossz szokás. Talán egy bizonyos fokig udvariaskodni, érdeklődést mutatni is akarnak, pedig a válaszok kilenc tizedrészét alig hallják, másik fülükön eresztve ki; öt perc múlva fogalmuk sincs arról, hogy mit válaszoltak nekik. De olyanok is vannak, akik tényleg tudni akarnak rólunk, apró részleteket is, hogy azokat sürgősen továbbadhassák. E téren főleg a hölgyek

remekelnek, különösen azok, akik nem bíznak saját fejcskékjükből, hogy eléggé érdekes beszéd tárgyjal szolgálhasanak, hát hallomásból gyűjtik az anyagot. E nagyon is elterjedt módszerből fejlődik a társasélet egyik rákfenéje, a pletyka, melynél a hallottakhoz mindenki még hozzá is ad valamit a saját elgondolásából, rendszerint nem jó-akaró irányban.

Jaj annak, aki magasabb, felelős állásban van, avagy tudják róla, hogy ilyen emberekkel jön össze. E szerencsétleneket néha valósággal szétszedik legújabb hírekért, főleg mozgalmas időkben. Teljesen figyelmen kívül látszanak hagyni, hogy az úgynevezett beavatott helyeken se tudhatnak mindent, ott se láthatnak a jövőbe, viszont ha egyes emberek tudnak is különféle bizalmas dolgokat, nem azért tudják, hogy azon melegében tovább is adjanak rajtok. Ha — ami csodálatosképpen még mindig előfordul — tőlem tudakolnak bizalmas híreket, nem szoktam elutasítani a kérdezősködőket, hanem azt felelem, hogy kézzelfogható újdonságokat ugyan nem hozhatok, ellenben elmondhatom, hogy hogyan látom én a helyzetet. „No, mondja már!” Ekkor elkezdek mesélni, a legvalószínűtlenebb, leghajmeresztőbb dolgokat, hogy néha magam is szégyenlem. Olykor percekig is eltart, míg hallgatóm rájön, hogy tréfálok, bosszúsán hagy a faképnél — és többé sohase kérdez tőlem bizalmas dolgokat. Néme-lyek kissé *meg* is orrolnak, de az okosabbja elérti, hát nagyobb baj nem keletkezik belőle.

Beavatottak. Némileg rokon fogalom a kérdezőkkel, mert egymást egészítik ki. Talán mondanom se kell, hogy a bizalmas dolgokban beavatottnak, jól értesültnek látszani akaró ember rendszerint semmi bizonyosat nem tud, csak nagyképűsködni; ezt azonban kitűnően érti. Esetleg valamelyik iskolatársából vagy katonapajtásából befolyásos ember, sőt miniszter lesz, emberünk pedig szívesen érteti meg ismerőseivel, hogy továbbra is a legbizalmasabb lábbon van a nagy férfiúval, aki neki (de csakis neki!) elárul olyan államtitkokat, melyeket rajta kívül senki se tud; ámde ő jó fiú és — titoktartás mellett — szépen elmondja a tátott szájjal ámuló társaságnak — a legképtelenebb dolgokat. Szinte csodálatos, hogy az ilyen, légből kapott hírek milyen gyorsan terjednek és

pedig minél vadabb, valószínűtlenebb rémhistóriák, annál jobban. Sokan vannak, akik szinte kéjelegve találják ki az állítólag leghitelesebb forrásból származó ostobaságokat, de még többen, akik élvezettel hallgatják, valamint sürgősen (és többnyire jól megtoldva) tovább is adják. Az ilyen „jól értesültek”-nek felülni és minden bírálatot, mérlegelést figyelmen kívül hagyva e sok zagyvaságot vakon elhinni, sajnos, egyik legjellemzőbb tünete mai társadalmunknak.

Törtetők. Ne tévesszük össze a törekvőkkel, hiszen törekvés nélkül nincsen haladás, de manapság szinte megélhetés sem. Törtetők alatt azokat értem, akiknek egész gondolkodása és tevékenysége csakis egyetlen cél, a mielőbbi és legteljesebb saját siker elérésére van összpontosítva. Nincsenek tekintettel se felebarátaikra, se önmaguk pillanatnyi kényelmére, semmilyen családi vagy baráti kötelékre, sőt a büntetőtörvények intézkedéseire is csak annyiban, hogy ezeknek figyelmen kívül hagyása fogházat, tehát sikereik elérése szempontjából hátrányt jelentene. A törtető talán többet dolgozik, mint egyes szerényebb kartársa, de távolról sem annyit, mint amennyit elhíthetni akar önmagáról.

Ha valami sikerül neki, gondja van rá, hogy ezt fölöttesei minél kedvezőbb színben beállítva tudják meg; attól se riad vissza, hogy mások munkájának, eszméinek gyümölcsét önmaga javára könyveltesse. Fölötteseivel szemben néha az alázatosságig előzékeny, viszont kartársai és alantasai előtt tud olyan nagyképű lenni, mintha ő szerkesztette volna a híres rimaszombati csutorát és még az időjárás is őtőle függne. Módját ejti, hogy a sajtó is minél gyakrabban emlékezzék meg róla, említse ottlétét az előkelőségek sorában (vagy legalább is társaságában), ismertesse tevékenységét, elért szerény eredményeit jóakaróan nagyítva közölje, — ami talán nem is olyan nehéz, ha kellő összeköttetései vannak egyes szerkesztőségekben. Egészben véve valószínűleg sokkal kevesebbet tesz a közügyek érdekében, mint ama kollégája, aki szürkén és szerényen dolgozik íróasztala mellett.

De hát az előléptetéseknél mértékadó s az életpályák „merész ívben” való föllendülését irányító tényezők

rendszerint nem érnek rá a szerény, de értékes embereket keresgélni, hanem azon akad meg a szemük, aki mindig szolgálatkészen áll a hatalmasok közelében és van rá gondolja, hogy azok észre is vegyék ezt az „ügyes fiút”. Különös ebben csak az, hogy habár a hatalmon lévők ezt éppen olyan jól tudják, mint mi, mégis többnyire átsiklanak a szerény munkaerők fölött (akiknek megmarad a száamlétra) és a magukat ügyesen előtérbe tolni tudóknak általában sokkal fényesebb életpálya jut osztályrészül. Megváltozott a közmondás, többé nem „Szemesé a világ”, hanem szemtelené. Szebben mondva: az ügyes törtető rendszerint megtalálják számításukat.

Kapaszkodók. A törtetőknak lelki rokonai, de kevésbé kíméletlenek; nem mások holttestein akarnak előrejutni, csupán azok hátán, vagy a köntösükbe akaszkodva.

Elősorban is olyan ismerőseikhez húznak, akik akár társadalmi, akár anyagi vagy egyéb vonatkozásban fölöttük állanak, emez ismerőseik révén remélve valamilyen, talán egyelőre még nem is körvonalazott céljaik előmozdítását.

Ha vendégeket hívnak házukhoz, ezek szinte kizárólag olyanok, akiktől valami előnyt, ellenszolgáltatást, esetleg csupán viszont-meghívást várnak. Vagy olyanokat hívnak magukhoz, akik magas állásuk, fényes családi nevük, vagy szellemi képességeik folytán díszül szolgálnak szűkebb társáguknak, ezzel akarva másokat is odavonzani, akikből aztán kézzelfogható hasznot remélnek húzni. Szóval jól tudják, hogy kenyerüknek melyik oldala van megvajazva.

A kapaszkodás, iparkodás terén néha szinte elképesztő dolgokat tapasztalhatunk. Láttam egy magasrangú tisztviselőt, aki külföldön utazgató államtitkárja szállóbeli lakásának lépcsőházában órákig üldögélt, amíg fölöttese délutáni álmát aludta, — csak azért, hogyha őméltósága fölébredve *esetleg* keresné őt, mindig és azonnal kéznél legyen, ezzel is kimutatva egészen kivételes ügybuzgalmát és szolgálatkészségét. (Csakhamar elő is léptették.)

Mulatságos megfigyelni az ilyen kapaszkodókat a hivatalos csoportképek fényképfelvételeinél: okvetlenül rajta akarnak lenni, mégpedig úgy, hogy arcuk jól felismerhető legyen, minél közelebb a főszemélyhez!

Ha rokonaik vagy közelebbi barátaik közül valami

előkelőség, főrangú személy vagy netalán kormányférfiú lenne, szerényebb körben társalognak okvetlenül találnak módot említést tenni az illető előkelőségről, lehetőleg hangsúlyozva, hogy milyen bizalmas lábba vannak vele. „Mondtam neki: édes Pistám, ezt nem jól teszed”, stb., stb., — ha a valóságban hétrét görbül is előtte és percenként háromszor is Kegyelmes Uram-ozza.

Iskolatársa vagy ifjúkori barátja volt egy később magasra feljutott embernek? Esetleg van még birtokában egy-két régi levél, melyben az illető nagyság bizalmas hangon szól hozzája? Az ilyen levél keltezése rendszerint elmosódott, nem látni rajta, hogy hús év előtti, ezenkívül pedig „véletlenül” mindig kéznél van és hej, de sokszor veszik elő, szinte hanyagul mutogatva, hogy kitől kaptak ők ilyen bizalmas levelet!

Legtöbbször persze fogalmuk sincsen, hogy viselkedésükből mennyire kilátszik a lóláb és hogy ezáltal milyen végtelenül nevetségesek tudnak lenni. És mennyi van belőlük! Azonban ők is, csakúgy, mint a törtető, gyakran jutnak előbbre ama jobb ízlésű embertársaiknál, akiknek ilyesmihez nem eléggé edzett az arcbőre s a gyomra.

Jótékonykodók. A jótékonyaktól főleg abban különböznek, hogy nagyobb súlyt helyeznek a tevékenységre, mint az eredményre.

Gyerekkoromban több ízben gondolkodtam a Szentírás ama részén, ahol szó van a farizeusról, aki eldicsekszik, hogy milyen jótékony ember ő, íme, mindenből *tizedet* ad a szegényeknek! Ezt az egytizedrészt nagyon is kevésnek találtam és erősen eltökéltem, hogyha majd nagy leszek, nem egy, hanem legalább is két tizedet, vagyis egy ötödöt adok . . . Azóta bizony megnőttem és bár rendes ember létemre minden kiadásomat fölírom, szégyenkezve kell bevallanom, hogy ezt a hányadot még *soha, egyetlen esztendőben el nem értem*, pedig iparkodom e téren többet tenni az átlagosnál.

Két dolgról meg vagyok győződve:

1. Ha az országban mindenki, egyén és intézmény, évi tiszta jövedelmének nem tíz, hanem *csak öt* százalékát adná a szegényeknek: nem lenne koldulásra kényszerült emberünk.

2. Ha a jótékonykodás megszervezésére, a pénzek

beszedésére és kezelésére fordított összegeket mind a szegényeknek lehetne juttatni és nem „eladminisztrálni”: talán kétannyi is jutna a kegyes célra.

A jótékonycélú ünnepélyek, előadások, stb. rengeteg pénzt emésztenek fel, ahhoz képest, hogy a végelszámoláskor ennek csak milyen kicsi hányada csöpög az ínségeseknek. Igaz, hogy e jótékonycélú szórakozások sok alkalmat adnak a szereplésre; elismerést, sőt olykor rendeleteket is hozhatnak, valamint érintkezést, esetleg összeköttetést olyanokkal, akiknek egyébként talán közelükbe se juthatnánk! Hogy az ilyesmihez több ruha, kalap, stb. kell és az sokba kerül a nemes jótékonykodónak? Sebaj, a *szent cél*, a szegények érdekében nem sajnáljuk a drága, új kalapot — magunknak.

Vájjon nem volna-e mód arra, hogy kevesebb céccal több jusson a szegényeknek?

Külön dicséretet és elismerést érdemelnek azok az akciók, melyeknél biztosan tudjuk, hogy minden befizetett fillér tényleg és teljes egészében oda is jut, ahová szánjuk. De ilyen, sajnos, kevés van.

Másutt említettem már, hogy művelt, polgárosult ország létünkre túl sok az utcán kolduló nyomorék és egyéb ínséges; ez valósággal balkáni színezetet ad szép fővárosunknak, holott az adófizetők éppen elég borsos pénzeket fizetnek ínségadó címén. Természetesen mégse tudunk elmenni az ilyen szegény nyomorultak mellett anélkül, hogy legalább néhány fillért ne csúsztassunk kalapjukba, már csak lelkiismeretünk (olcsó) megnyugtatóására is. Pedig ez is csak jótékonykodás, nem igazi jótékonyosság, amit csak akkor mondhatnánk, ha adományunk az illető koldusokon nemcsak pillanatnyilag, hanem valóban is segítene, hozzájárulna a koldulás megszüntetéséhez. Sokkal több jót tesz az az adakozó, aki nem fillérekkel, vagy esetleg pengőkkel emeli az utcasarki polgártárs (néha egészen csinos) napi bevételét, hanem valamiképpen munkát, megélhetést szerezve neki, kivenné kezéből a kolduló perselyt, szerszámot adva helyébe.

Tudom, hogy egyesek mindezt közhelynek, szalmaceplésnek nevezhetik, meg hogy könnyebb ilyesmit megírni, mint megszervezni, stb., stb. De azt válaszolhatom, hogy néha nem árt az ilyesmit nyíltan kimondani,

valamint hogy bár nem is tartom magamat alkalmasnak e mozgalom megszervezésére, feltétlenül támogatnék ilyen törekvést — ha biztos lehetnék abban, hogy nem kezelési költségekre mennének a befolyó összegek. Talán erre is volna mód.

II.

ÁLLATOK

KUTYÁK

Házi állataink közül talán csak a kutya és a ló azok, melyek *érdek nélkül is* szeretnek bennünket, embereket. Megszelídül a kanárimadár, sőt disznót is lehet szoktatni, hogy hívásunkra jöjjön, de ezek inkább csak a csemege reményében sietnek hozzánk, míg a kutyát s a lovat szinte barátság fűzi gazdájához, vagy ápolójához, szereti ennek hangját, szavát, érintését; határozott örömet tud mutatni közeledésünkre, ha mégannyira tudja is, hogy ezúttal nem hoztunk neki enni. A macska is tud dorombolva hízelkedni, de mi ehhez képest, midőn kutyánk, ölünkbe téve fejét, kedves, okos szemével belenéz a miénkbe, mintha csak azt akarná mondani: Gazdám, de jó, hogy itt vagy s én veled lehetek . . . Vagy midőn a holtra-fáradt ló, megszokott lovasának egy hangjára, egy mozdulatára összekapja magát, szinte újból föléled és olyan teljesítményekre képes, amelyet csak percekkel is előbb semmiképpen se várhattunk tőle.

Ezúttal néhány kutyánkról szeretnék egyet-mást elmondani; kutyabarátokat ilyesmi érdekelni szokott, magamról tudom.

Presto. Apám vizslája volt, hosszú, selymes, fehér-szőrű ír setter, fekete foltokkal. Mint vadászkutya elsőrendű, kitűnő orr, nagyon fegyelmezett viselkedés, de otthon a házban nem volt mindig kellemes; valóságos idegcsomó. A legkisebb zajra, vagy rendellenességre, pl. ha a spanyolfal ferdén állott, vagy kalap feküdt valamelyik széken, képes volt percekig ugatni, idegesen, mérgesen.

Apám mindig magánál tartotta s a kutya mással nem is igen barátkozott. Anyámat se vette sokba, amíg az súlyosan meg nem betegedett, hónapokig ágyban. Ekkor Presto egészen átnyergelt: odatelepedett Anyám ágya

mellé és naphosszat őrizte, csak végszükségben hagyva el helyét, akkor is csupán percekre. Ha Apám hívta, elment vele, de csak az ajtóig kísérte, onnét visszament Anyám ágyához és tovább őrizte. Csak akkor változtatott e magatartásán, ha puskát látott Apám vállán; bizonyára ez figyelmeztette kötelességére, hivatására, vele született és beléje is nevelt szenvedélyére, amely mellett minden egyéb érzés és indulat eltörpült.

Apám ki akarván próbálni Presto értelmességet, az egyes tárgyak elhozásánál (apportírozás) igyekezett vele *e tárgyak neveit* is megismertetni, pl. kalap, papucs stb. Egenként és váltakozva mutogatta neki, a tárgyak neveit mondva. Nagyon hamar szétismerte a „kalap” és „papucs” fogalmakat, véletlenül se tévedett, mindig a mondottat hozta el. Fokozatosan több és több tárgyra fogta; *ötig* vitte vele, öt különböző tárgyat tett ki, hol egymás mellé, talán arasznyi közökkel, hol szerteszét rakva a szobában. Még egyszer megmutatta neki külön-külön, hogy kalap, kendő, papucs, tárcsa, keztyű; azután átment vele a másik szobába, az ajtót nyitva hagyva. Kisvártatva egészen halkán szólta hozzá: Apporte kalap! — vagy valamelyik másik tárgyat mondva. Presto el-sietett érte és úgyszólván sohase hozott mást, mint amiért küldték.

Apám a vizsla tehetségét fejleszteni akarta és még ennél is több tárgyat rakott ki, de hiába: úgylátszik *öt* lehetett ezirányú képességének felső határa. Ha több tárgy volt egymás mellé rakva — olyanok is, melyeket egyébként „névről” ismert — összezavarodott, sokáig habozott, azután tétovázva ment a tárgyakhoz és többször mint nem, elvétette az elhozandót. Ilyen tévedések után, bár ezért sohasem kapott ki, kedvetlen, szinte szomorú volt, mintha szégyelte volna balsikerét.

Túlfinomult állapot léte a fájdalom iránt rendkívüli érzékenységet mutatott és ha valamijét fájlalta, ama testrészenek a közelébe se lehetett nyúlni,-mindjárt oda-kapott, harapott. Egyízben (kutyafarsang idején) Presto úr kimenőt vett magának és reggel már csak kutyafosz-lány alakjában sántikált haza, szinte darabokra tépve, két-tenyéryi sebekkel borítva-, cafatokban lógott róla a leszakított bőr. Szerencsére éppen akkor érkezett hoz-

zánk orvos-barátunk, Lumniczer József, a híres sebész, aki egyszemélyben igazi úr és jó sportember is volt, hát egy pillanatig se tartotta összeférhetetlennek emberorvosi mivoltát az állatorvosi működéssel, sietve neki-gyűrködött, előszedte szerszámaint, hogy iparkodjék megmenteni szegény kutyát. Le akartuk fogni Prestot, mert tudtuk mennyire kapkod, ha fáj valamije. Józsi bácsi nem engedte, majd megpróbálja enélkül, néha sikerül az ilyesmi. Megsimogatta a kutya fejét — az panaszosan nyöszörgött, de nem mozdult — azután az óriási sebeket fertőtleníttve, azokat néhány öltéssel bevarrogatta. A kutyát nem fogta senki, csak Anyám simogatta fejét a bizonyára nagyon fájdalmas műtét alatt; szegény állat vinnyogott, de úgyszólván meg se mozdult. Utána megnyalta jótevő kínzója kezét. Meggyógyult és „orvosához” azontúl feltűnően ragaszkodott, pedig — amint már említettem — nem volt barátkozó természetű.

Whisky. Telivér bullterrier, egészen fehér kan, fekete monoklival. Kétéves korában kaptam egy, a fővárosba helyezett huszártiszt barátomtól, akinek e kutyus, nagy verekedő lévén, sok gondot okozott. Emberhez szelíd és barátságos volt, de úgyszólván minden állatot támadott és ha belecsimpajkodott ellenfele torkába, úgylátszik görcsöt kapott állkapcsában, mert csak hidegvizes vödörrel leöntve lehetett segíteni, de szegény áldozat akkorára rendesen már másvilágon volt. önkéntességem alatt is velem jött; századom falun állomásozott, ez a magyarázata annak, hogy rövid néhány hónap alatt három kutyáért, két malacért és hét macskáért kellett kártérítést fizetnem.

Hűségesen követett lovaglásaimon és szobában is a legkedvesebb, legcsöndesebb és legtisztább kis pajtás volt. Annyira szeretett ló mellett szaladni, hogy — bárhogyan zártam is el — folyton kiszökött és egyszer éppen a becsukott ablaktáblát törve ki, megjelent a gyakorlótéren. Ezért kapitányom szerfölött haragudott, mindig kiabált, hogy engem lecsukat, „azt a dögöt” pedig agyonlöveti. (Persze egyiket se tette, mert anygali jó ember volt, csak lármás.) Minél jobban kiabált a kapitány, annál közelebb ment hozzája Whisky és vagy szolgálni kezdett lova előtt, vagy ha a kapitány gyalog volt, első lábait a haragvó tiszt térdére támasztotta, szinte kérdően nézve rá, hogy

hát miért is dohog olyan nagyon? A jó embert ez egészen megzavarta: simogatta a kutya fejét és szinte önmagától kérdezte: „Hát most már mit csináljak? Mégis agyonlövetlek, te dög!” — és simogatta tovább, a menázsiban pedig jól tartotta kis falatokkal.*

Whisky határozott jellem volt. Nagyon szépen tudott szolgálni, de a szentnek se tette parancsra, hanem csakis önszántából, ha kért valamit. Ilyenkor szándékosan félre néztem, mintha nem látnám; Whisky kis idő után — tovább szolgálva — csukott szájjal furcsa, panaszos hangokat hallatott, ami annál különösebben hatott, mert egyáltalában nem volt beszédes; ugatni is ritkán hallottam, akkor is mély, sokkal nagyobb kutyához illő hangon vakkantott legfeljebb egyet-kettőt.

Nagyon csúnya halála lett szegénykének: tél vége felé kint lovagoltam a határban és minthogy a dúvadmérgezésre kiadott falatok beszédését már elrendeltük volt, Whiskyt is magammal vittem. Úgy látszik valami mégis kint maradhatott a méregből és Whisky fölvehette, mert alig bírt hazavánszorogni, lóról szálláskor eltűnt mellőlem, hiába hívtam-kerestem. Az istálló mögött megdermedve találtuk meg. Kis kutyafejfa alatt nyugszik kertünkben, egy nagy fa tövében.

Taksony. Ama híres kutyafajtához tartozott, melyet az angolok a következőképpen határoznak meg: Half a dog high and two dogs long — vagyis félkutyányi magas és kétkutyányi hosszú. Szóval tacskozó, mégpedig telivér; emellett Apám benső barátja és magántitkára. Mindent elmondtak egymásnak. Apám karszékében ült, Taksony úr félig fölkapaszkodott hozzája, fejét az ölébe fúrta és a legkómikusabb hangokat hallatva, mesélt neki, ki tudja miről. Midőn b. életpárja, a feketeképű és valószínűtlenül hosszú Bambula nem volt hajlandó férje-ura heves udvarlását kegyesen fogadni, Taksony méltatlankodva szaladt Apámhoz, ugatott és nyöszörgött, vakkantott, bepanaszolta feleségét, megint vissza a szukához, majd meg ismét Apámhoz árulkodni, hiába magyarázta az neki, hogy ilyesmin, sajnos, ő se segíthet, intézők el egymás között. Végtelenül mulatságosak voltak

együtt, az a jóságos, komolyan vigasztaló nagy ember és az elkeseredett kis kutya.

Taksony szarvasbögésre is velünk járt, mert igen jó orra volt és szükség esetén sebzetet is kerestünk volna vele. De jó puskáink voltak és egyenesen lőttünk, hát sebzésre és utánkeresésre nemigen került sor. Ha vaddisznót lőttünk, Taksonyt odavezettük s az nagyóvatosan, felborzolt háttal közeledett a dermedt disznóhoz, azután mögéje került és hősiesen cibálta, de csakis hátulról; alig lehetett róla leszedni.

Egyébként nagy volt benne a vadászszervenvedély, szorgalmasan szökött ki a határba és szépen, hangot adva hajtotta a nyulat; rövid lábaival aligha fogott meg egyet

is. Érdekes volt, hogyan csábítgatta magával a főntebb említett, egyébként meglehetősen otthonülő Whiskyt. Többször megfigyeltük, hogyan ment ez végbe. Egyideig játszott Whiskyvel az udvaron, azután megindult, kifelé. Ha Whiskynek nem akaródzott vele menni, Taksony a ház végétől visszajött érte, csipkedte, előre ment, visszavissza tekintgetve; ezt annyiszor ismételte meg, míg Whisky végre is vele ment és belőle is finom betyár lett volna, ha egynéhányszor a határban meglátva, lóhátról agarászostorral jól el nem verem, hazáig paskolva.

Taksony úr a legmegrögzöttebb tolvaj volt, még a tepsiből is kilopta a húst, ha egy pillanatra félrenéztek. Emellett határozott egyéniség, aki a lopott élelemre jogot és igényt tartott; neadjisten elvenni tőle, morgott és harapott, mintha csak azt akarta volna kifejezni, hogy ez az ő becsületes szerzeménye, amihez senkinek semmi köze.

Rendkívül okos, víg és mulatságos kis betyár volt, teljesen önálló gondolkodású vagyis olyan engedetlen, amilyen csak egy tacsó tud lenni. Szomorú vége lett:

vadászkirándulásai egyikén túlment határunkon s a szomszéd csöszje irgalmatlanul agyonlőtte. Nem jót kívántam neki ezért.

Bulo. Feleségem leánykori kincse, sárga boxer-zuka; felnőtt korában került a házhoz és dédelgetett családtaggá vált. Ez volt a legokosabb kutya, melyet valaha is megismertem; kedves, barátságos, játékos kis lénye mindenkivel megszerettette. A nagy család minden tagját nevéről ismerte és ha szanaszét ültek a társalgóban, csak egész csöndesen kellett hozzája szólni: „Bulo, kérem, menjen a nagyapához” és minden intés, kézzel való mutatás nélkül egyenesen ment apósomhoz vagy akármelyikünk nevét mondták, ahhoz, akit említettek.

Hősi halált halt Béla sógorommal megkíséreltük összeállítani ama különböző szavakat, fogalmakat, melyeket (magyar nevükön) ismert és ezt félreérthetetlenül jelezte is; *nyolcvanegy* ilyen fogalmat találtunk, de csak azokat számítottuk, melyeknél meggyőződünk arról, hogy Bulo mindegyikre megfelelően reagál. Azonban valószínűnek tartom, hogy ennél sokkal több fogalmat ismert nevén, csak hogy ezt nem tudtuk teljes bizonyossággal megállapítani.

Néha olyan kis szabálytalanságot követett el, amit szobában még kutyának sem illik; akkor valamelyikünk befogta orrát és rászólt: Bulo, phü! ... — mire szegény kutya szomorúan, szégyenkezve ment a sarokba, vagy az ajtóhoz, kikéredzkedni. De ha olyankor csináltunk neki „phü!”-t, midőn nem követett el semmi kifogásolható, szinte kétségbeesetten tiltakozott, ugrált, könyörgött, nyüszített, mindenképpen kifejezésre akarva juttatni, hogy nem ő volt, ő ártatlan, ne okolják, ő jó és nem rossz-szagú!

Nyaranta apósoméék fürdőhelyre utaztak, külön villájukba, egész háztartásukkal, beleértve természetesen Bulót is. Ez, persze, mindig nagy csomagolással járt, a ház felforgatva, nyitott bőröndök, rendtelenség. Bulót mindez szörnyen nyugtalanította, aggódva járt föl s alá, ide-oda-lábatlankodott mindenkinek, belenézett minden bőröndbe és nagyon szerencsétlen poákat vágott, amíg anyósom elő nem vette a kutyavánkost, vagyis Bulo ágyacskáját és bele nem tette egyik bőröndbe. Amint a

kutya ezt meglátta; örömtől sugározva ugrált ide-oda, mindenképpen igyekezve kifejezni helyeslését és megelégedettségét; azután már egész nyugodtan vette az eseményeket, mert látta, hogy ő is jön, nem fog kimaradni. Ez nem csupán egyetlen esetben történt, hanem megismétlődött, valahányszor apósomék utaztak.

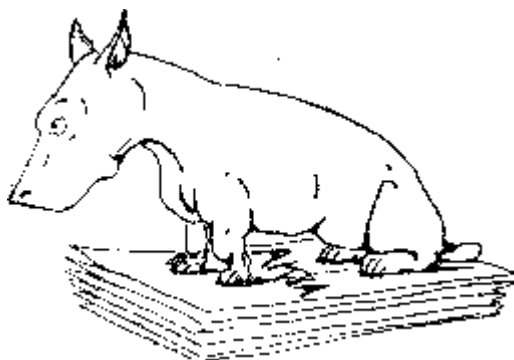
Bulónak egy szép napon kölykei lettek, de közülök egyik élettelenül jött a világra. Ezt a szegény kis anya fölvette szájába és elvitte anyósomhoz, letette lábai elé, szomorúan nézve föl úrnőjére, hogy hát tegyen valamit, segítsen már, no! Elszedték tőle, elkapták a kertben; előkereste, megint elhozta és tovább cipelte anyósom után, amerre csak járkált a házban. Napokig tartott, míg elfelejtette e gyász esetet.

Az első kölykök közül megtartottak egy tigris-szörű kant, Jackie lett a neve és az is hozzátartozott a családhoz. Vele is éppoly sokat foglalkoztak, mint anyjával, de nem lett semmi foganatja: amilyen okos volt Buló, oly reménytelenül hülye szegény Jackie. Nem fogott azon semmi; csupa jóakarát volt, de buta, akár egy lábzsák. Az alma tehát igen messzire esett fájától.

A kutyák szinte hihetetlen tájékozódó képességére kitűnő példa Apám fiatal vizsla-szukája, *Fillette*, melyet felvidéki birtokunkról vonaton hozott le budapesti szállóbeli lakására; ott már várt egy ember és azonnal vitte tovább falura, ahol a kutyaverőcébe zárták. Másnap reggel Apám budapesti hálósobájának ajtaján kapart Fillette! Az történt, hogy éjjel kirágta magát a „kóter”-ből és teljesen ismeretlen terepen neki a nagyvárosnak, ott száz és száz utca, ezer és ezer ház közül megtalálta a helyeset és jelentkezett gazdájánál. Kevéssel utána megérkezett az otthoniak távirata is, hogy a kutya megszökött, de a csendőrség már keresi. Hiába kereste.

Aminthogy Bulót tartottam legokosabb kutyánknak, a csúnyaság és kedvesség együttes pálmáját határozottan egy *Azér* nevű korecs viszi el, *dán dogg és tacskó* mesébe illő kereszteződése, melyet Mezőhegyesen vettem egy béresgazdától — éppen, mert ilyen nagyon csúf torzképződmény volt. Tessék elképzelni egy tacskó-nagyságú, fakószínű, nyírott farkú, görbelábú testet, melyen óriási dán dogg-fej lóg. Mert lógott, bármily vastag volt is nyaka,

kis teste nem bírta az óriási fejet, szinte elszaladt vele, ha hirtelenül fordult a kutyus. Édes kicsi állat volt, csupa ragaszkodás, jóakarát és barátságos jókedv, de igen lassú felfogású, vagyis lassan kapcsolt a kis esze. Ha valami vezényszót mondtam neki, olyasmit, aminek értelmét már nagyon is jól tudta, eleinte bambán nézett, lógatta fejét jobbra-balra (ez volt nála a töprengés jele), azután jól-rosszul megtette, amit akartam tőle, a legnagyobb igyekezettel. Szolgálni nagyon nehezen ment neki, ellenben vezényszóra *tótágast* állott. No, nem egészen tökéletes tótágast, de olyat, amelyet bírt: nagy fejét homlokkal

letámasztotta a földre, azután hátsó lábaival iparkodott testét függőleges irányban feltolni, de ez csak akkor sikerült neki, ha kezemmel segítettem. Mindegy, ez a mutatvány szerfölött mulatságos és nézői szempontból igen hatásos volt. Körülraktam jó falatokkal: a legnagyobb zavarba jött, hogy melyiken kezdje el; körben forgott, bambán nézett reám, hol egyik falatkát szagol-gatta, hol a másikat; megint kérdően tekintett és csak nagy biztatásra törte meg a kört, elkezdte egyik fakatnál és végigette az egészet. Abban az időben gyakornok voltam a ménesbirtokon és mint ilyennek, irodai munkám is volt valamelyes. De az iroda ajtaja rosszuk zárt, alul huzat jött be s a lábaimnál őrködő Azér fázott, mint a vizes pincsi, hát föltettem íróasztalomra és *levélnehezék-nek* neveztem ki. Nyugodtan ült a papírcsomókon akár

órahosszat is, csak néha hajlította felém otromba nagy fejét, hogy megvakarjam. Hangja egyáltalában nem volt, még vakkantani se hallottam soha. Csak amidőn a vonat elgázolta szegénykét, akkor nyekkentett egyet; magam nem hallottam ezt se, mert szerencsére nem voltam ott. Szinte megsirattam, annyira szerettem e kis barátomat.

Pasha és *Lejb*. *Pasha* borjúnyi nagyságú, tigrisszőrű dán dogg, *Lejb* pedig „szivárványkutya”, azaz hogy legalább is annyi kutya faj volt vérében képviselve, mint ahány szín van a szivárványban. Puli nagyságú, pudli szőrözetű, torzonborz pofájú feketeség. Senki-kutyája volt, úgy jött falatért kéregetni a szofiai magyar követségre és minthogy meg volt elégedve konyhánkkal, ismételten visszajött, végül egészen ott is maradt, hozzánk szegődött. Istállóm-ban alkalmazott egyik hajdani orosz tisztünk adta neki e nevet, mert szerinte megtévesztésig hasonlított egy oroszországi, szakállas kis zsidóhoz, aki batyuval járt hozzájuk házalni és *Lejb* volt a neve.

Pasha fiatalon került hozzám és megtanítottam mindenfélére, amiről azt állították, hogy ekkora nagy barom kutya sohase tanulhat meg. Dehogya is nem. Szolgált akár egy pincsi és *Lejbbel* együtt egy csomó „csoportos mutatóványt” is megtanult. Kedves, becsületes, naiv lelkületű kutya volt, tele jóakarattal. Midőn katonai attachénk, Köhler Ernő kapitány egyik kancája ott a követségi istállóban egészen véletlenül megcsikózott (gazdája ugyanis nem tudta, hogy vemhes kancát vett), *Pasha* szinte megbolondult az örömtől, nem tudta, hogy az új jövevény kutya-e, vagy ló, mert csikót még sohase látott életében. Erővel be akart hozzája menni a boxba és játszani vele, amit később nagy örömmel meg is tett.

Lejb e tekintetben teljesen ellentétje volt *Pashának*: minden egyéb, mint naiv. Inkább vásott, minden hájjal megkent utcagyerek, kutya bőrében. Főlényesen értelmes, élelmes és ravasz; alattomos, sunyi és tolvaj, ügyes, mint a majom, tanulékony és mulatságos. Mindkét kutya nagy örömmel kíséretett, midőn lovagolni jártam. Fegyelmi eszközül zsebemben egy kis *szél-pisztolyt* cipeltem, mely mintegy tizenöt lépésig elég pontosan hordott, de 5—6 méteren túl a lövedék nem ment bele a kutya bőrébe, csak alaposan megcsípte, figyelmeztetésül.

Pasha alig egyszer-kétszer kapott „magjából”, de Lejbre bizony gyakran rájárt a rúd, mert nem lehetett leszoktatni a Sofia külvárosaiban úton-útfélen található baromfi kergetéséről, sőt az apró csibék-kacsák megfojtásáról. Valahányszor Lejb ólmot kapott nadrágjába, otthagytott és hazaszaladt, de később nem is várta meg a büntető lövést, hanem megfojtotta a csibét és máris szaladt haza; mire visszaérkeztem, már ott lapított az istálló sarkában, amivel természetesen nem szabadult meg a jól kiérdemelt büntetéstől. Egy szép napon azonban nagyon belemelegedett a csirkefogásba és elértem kis golyómmal, pontosan oda, ahová akartam. Egyet vakkantott, mérgesen hátrafordult, azután mintha puskából lőtték volna ki, úgy szaladt el, de nem ám hazafelé, hanem az ellenkező irányban. Soha többé nem tért vissza. Néha kilovaglás közben még láttam a külváros egyes utcáin, de amint megpillantott, usgyé el, mintha ostorral kergették volna. Szabadsághős volt, aki nem tűrte a házi fegyelmet.

Kedves esetet hallottam rokonaim *Buksi* nevű kis francia bulljáról. Három évet a fővárosban töltött, ahonét úrnője szüleinek falusi kastélyába került és csak nyaranta látta városi gazdáit, Hannáékat. Történt pedig, hogy ezek kiköltöztek falura, egyideig — *Buksi* öröme — a nagy kastélyban laktak, azután áthurcolkodtak a részükre elkészített ú. n. kis-kastélyba. E költözködést *Buksi* nagy érdeklődéssel figyelte, Hannával mindig lelement új lakásukba és *segített* berendezkedni. Elérkezett a nagy nap, midőn Hanna egész kis családjával leköltözött a nagy kastélyból új otthonukba. Estefelé a szülők is lesétáltak, magukkal vivén *Buksit* is; midőn látogatásuk végeztével hazafelé indultak, *Buksi* is követte őket, bár nem hívták. Körülbelül 40—50 lépésnyire lehetek a háztól, midőn *Buksi* megállott és tétovázva tekintgetett hol távozó „nagy” gazdáira, hol az új házra, ahová régi gazdája, Hanna költözött; szinte látszott rajta, hogyan gondolkodik, töri fejecskéjét, hogy hát most hová is kell tartoznia. Gazdái egy fa mögé vonulva lestek, hogy a kicsi mit fog csinálni: egyideig szomorúan ácsorgott egyhelyben, többször utána tekintve az eltávozottaknak, azután hirtelen sarkon fordult és vissza, be a kiskastélyba.

A szülők hazaérve összecsomagolták Buksi kis holmiját, alvókosarát, evőtálcáját stb. és megírták Hannának, hogy mily kedves volt megfigyelni a kutyus tépelődései, hogy kihez is kell most csatlakoznia. Hanna másnap elmesélte, hogy midőn Buksi este meglátta a leküldött saját holmiját, kitörő öröme nem ismert határt, bolondul szaladgált, ugrándozott, mintha csak ki akarná fejezni, hogy íme, „nagy gazdái” is helyeslik azt, amit kis kutyaeszével és nagy lelki küzdelem után határozott el.

Pepus tacsó minőségben szolgált egy idősebb vidéki földbirtokosnál és igen nagy barátságban volt vele. Meghalt a jó nagyúr, felravatalozták kastélya egyik szobájában, *Pepust* pedig hiába keresték, elveszett. Midőn elkövetkezett a szomorú perc, hogy lezárják a koporsót, megtalálták szegény, szomorkodó kutyust — a koporsóban, halott gazdája lábainál.

Ez Erdélyben történt; onnét felhozták *Pepust* a család itten élő tagjaihoz, a bűtort azonban csak mintegy *négy évvel később*. Midőn a boldogult apa ágyát rakták le az udvarban, *Pepus* megismerte, felugrott rá és onnét üvöltött — ennyi idő után is emlékezve halott gazdájára.

Egy másik tacsó tavaszi róka-ásáskor kihozott a lyukból nyolc kölyköt, melyeket agyoncsapkodva, az erdész egymás mellé fektetett. Míg a tacsó ismét visszament a lyukba, az erdész tréfából elvett egy kölyköt a nyolcból és eldugta. Midőn a kutyus ismét kijött, azonnal előbbi áldozatai sorához futott, de sehogy sem akart megnyugodni, izgatottan szaladgált ide-oda, kereste a hiányzót. Amint nem láthatott a kölykökhöz, az erdész visszahozta az elvitt kis rókát; tacsónk ismét megszemlélve — szinte megszámlolva! — a kölyköket, az ügyet rendben találta és megnyugodott.

A tyúkásznő kutyáját és egy fejőskecskét meleg barátság fűzte egybe. Olykor csöves kukoricát raktak a tyúkol padlására, ahová alulról falépcsőn lehetett feljutni. Többen és többször figyelték meg, hogy valahányszor valaki fölment a padlásra, a kutya is felszaladt és orrával a nyitott ajtón kukoricát lökött le az alul leselkedő kecskének.

Táncos valami puli-collie korcs volt, vén csont, de igen okos és hű. Kis pajtást kapott, Mackót, egy pumi-

kölyköt, de sehogy se szenvedhette, láthatóan féltékeny volt rája. Mackó azonban mérget vett föl és reggelre kimúlva találták. Az egész ház gyászolta, csak Táncos ujjongott, örömteljesen ugrálva gazdáira. Ezek rászóltak és elkergették, nem volt kedvük vele játszani. Erre az öreg kutya vagy egy órára eltűnt és mikor visszajött hátra-hátra tekintgetve magával hozott egy kb. három hónapos kölyköt, melynek leírása Táncos gazdái szerint

„ . . . förtelmes szelindekfejű, rövid farkú, tacsoktestű, lángvörös sétánykeverék — kutyaszörny ...”

A ház úrnője feddően szólt Táncoshoz:

— Hát te kit hoztál Mackó helyett? — mire Táncos boldogan kezdett ugrálni, kaffogni és mindenképpen kimutatta büszkeségét, hogy ő e kiskutya „bevezetésével” valami kiváló dolgot művelt. Megtudták a kicsi tulajdonosát: egyik béresük volt; megvették tőle — Táncos részére, mert ez a (szintén kan) kiskutyát valósággal örökbe fogadta és Mackóval ellentétben végtelenül kedves volt hozzája, pártfogolta, vigyázott rá, játszott vele, csínyjeit eltűrte és mindenképpen kinyilvánította szeretetét, hiszen e pajtáskáját *ő választotta!*

*

Ezeknél a kis eseteknél sokkal csodálatosabb kutya-históriákat is hallottam, de egyrészt sokan vannak, akik hajlamosak szeretett kutyáik viselkedéséből többet kiolvasni, mint ami valóban van, másrészt pedig csakis olyan dolgokat akartam felhozni, melyeket vagy személyesen tapasztaltam, vagy feltétlenül megbízható forrásból tudok.

JÓNÁS ÚR

Nem akartam belevenni a kutyákról szóló fejezetbe, mert több volt, mint közönséges eb: kutyák kutyája, kutyák királya, fő-kutya. Igazi gentleman a kutyatársadalomban, határozott és szép jellem, igen kiváló egyéniség. Zsemlyeszínű angol bulldog, fekete pofával, mely lelógó és húsos lévén, kocsonyának is bevált volna. Lefelé görbült szájaszéle mord kifejezést adna, ha nem volna két okos, víg, néha bicskámódra pislogó szeme és oldalt csúfondárosan kidugott nyelve-hegye. Mindig tele jókedvvel és tréfával, váratlan eszmékkal.

Újsághirdetésből találtunk rá, származási táblája alapján látatlanban vettük meg jó drágán, másfél éves korában; az iglói pályaudvaron régi tulajdonosa adta be Feleségemnek a vonatba. Jónás a kigördülő vasúti kocsi ablakából szomorúan nyútújjogatta nyakát volt gazdája után, majdmeg, mikor az eltűnt szemei elöl, pofonyalta Feleségemet, nagy (22 kilós!) testével belemászott az ölébe és megvolt a barátság, örökre.

Teljesen szobatiszta volt már és nagyon tisztességes magaviseletű, ellenben a magasabb kutyatudományokba még csak azután vezettem be. Szívesen és könnyen tanult, szinte látszott rajta, hogy iparkodik megérteni, mit kívánok tőle és igyekezett is azt minél jobban teljesíteni. (Itt jegyzem meg, hogy sohase bottal tanítok, hanem falatkákkal és igen csendes hangon; mégis, majdnem minden állatot sikerült betanítanom, amellyel komolyan foglalkoztam.)

Első és legfontosabb tudnivaló a „Lapos!” vezényszóra történő hasalás, ezt mihamar elsajátította. Kissé nehezebben ment a „Megdöglött!”, amidőn is oldalt fekve kell várni a következő parancsokat: „Elnyújtani!”

(lábait egyenesen kinyújtja) és „Sóhajtani!”, amit mellkasa szelíd benyomkodásával és hirtelen kieresztésével tanítottam neki; egy-két nap alatt megtanulta, parancszóra sóhajtozott, mintha a szíve szakadt volna meg.

A szolgálás annyira hétköznapi mutatvány, hogy ennél meg sem állottunk, hanem mihamar megtanulta hozzá a katonai tisztelgést is, nagy mancsát a „Szalutálni!” szóra komolyan emelve füléhez; igaz, hogy szíve-sebben tisztelgett *bal* mancsával, de hát kutyánál ez nem olyan főbenjáró bűn, csak katonáéknál.

Azonban nem e betanult gyakorlatokban mutatkozott Jónás úr különbnek a többi kutyánál, hanem saját elgondolásai és viselkedése alapján.

„Sétálni!” szóra magától rohant szájkosaráért és örömtől tipegve hozta, míg az „Itt maradsz!” kijelentésre, bármily halkán mondtuk is azt, fejét lógatva, szomorúan, de engedelmesen vonult helyecskéjére: nagy kosárban puha fekhely és kis paplan, mert fázós volt.

Naponként egyszer ki kellett rázni úgy a matracot, mint paplankáját. Ezt Jónás úr maga végezte, az „Ágyazni!” vezényszóra szaladt holmijáért, kivitte a szabadba és irgalmatlanul rázta, az „Elég!” szöig.

Akkortájt Sofiában laktunk, villánkhoz árnyékos kert is tartozott és ha az időjárás megengedte, szopós leányunk, Ili és szakácsnőnk újszülött leánykája, Mancsi egy-egy kosárban kint feküdtek a gyepen, csak annyira egymástól, hogy Jónás úr közéjük telepedhetett. Ott őrizte őket hűségesen, idegent a viláért sem eresztve közelükbe. Ha pedig valamelyik gyerek természetes okokból nyugtalanogni kezdett, Jónás azonnal szaladt „jeleníteni”, aszerint, hogy melyik gyerekhez kellett a segítség:

vagy Ili dajkájához, vagy a szakácsnőhöz. Még véletlenül se vétette el, annyira tudta, hogy melyik gyerek kihez tartozik.

Dolgozószobám a villa emeletén volt; ha íróasztalomnál ültem, Jónás a lábam mellett szuszogott, de csak másfél-két óra hosszat, mert akkor elunta és folyton zavart: vagy fölmászott az ölembe, vagy az asztalra ugrott föl, papirosaimon sétálva, hogy végre is engednem kellett és legalább negyedórán át vele törődnöm. Ami bizony nekem sem ártott.

Szenvedélyesen szerette a falakon magasan mászkáló, hosszúlábú kaszáspókokat. Amint egyet meglátott, sietve szaladt értem, mindenképpen érte semre adva, hogy kövessem őt, ő majd megmutatja, hogy hol van az ellenség. A pók alatt megállt, mereven nézett reája föl, miközben csak úgy csorgott a nyála. Amint a pókot bottal lepiszkáltam, rögtön megette és igen meg volt elégedve. (Legjobb a dologban az, hogy amint Ili a saját lábán kezdett totyogni, *eltanulta* Jónástól a pókozást, ő is azokat vadászta, sőt azonnal *meg is ette*, alig bírtuk erről leszoktatni. Már nem eszi.)

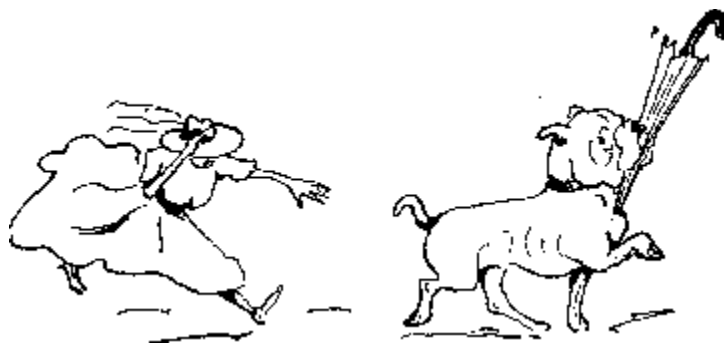
Jónással a séták is változatosak voltak. Jaj, ha labdát rúgó gyerekek közelébe kerültünk, mert azonnal ráment a nagy footballra, orrával tíz métereseket is lökött rajta, fejeseket adott, esetleg elcsente a labdát és főleg megzavarta a játékot.

A város szélén folydogáló patak mellett is vigyázni kellett rá, mert egyszeriben benne volt és nagy fejét a víz alá dugva óriási szájában kihozott valami nagy követ, vagy téglát, azt egyideig büszkén cipelte mellettünk, azután letette oda, ahová legkevésbé kellett, gondozott gyepre, járda közepébe stb.

Ha előttünk hölgy sétált összecukott napernyővel, Jónás hátulról megközelítve szépen kivette kezéből és ő vitte az ámulva méltatlankodó hölgy előtt, módosan, kevélyen. Igen rosszaló ábrázatukat vágott, midőn így szerzett zsákmányát elszedték tőle és megpirongattuk, hiszen szerinte ez kiválóan szép és nemes cselekedet volt.

Lovagias gentleman létére kicsi kutyát sohase bántott, a nagyoknak viszont azonnal nekiment és irgalmatlanul tudott verekedni. Sétánál rendszerint igen engedel-

mes volt, csak akkor nem akart jönni, ha a patak mellől hívtuk el, mert az volt kedvenc sportterülete. Ilyenkor *elbújt* előlünk valamely hirdetési oszlop, vagy esetleg csak lámpavas mögé is, úgyhogy csupán a feje volt előlünk eldugva, ő nem látott bennünket, teste azonban egészen fődetlen maradt. Szóval adta a struccmadarat. Ha ilyen kis engedetlenségei után véstjósuló füttyel magamhoz kényszerítettem és tudta, hogy jön a kérlelhetetlen megtorlás (lapos tenyérrel): sunyi pofát vágva hozzánk sompolygott, de mindig úgy helyezkedett el, hogy Feleségem szoknyája mögé bújt; ha megkerültem, Jónos ugyanazt

tette, körbe-körbe jártunk úrnők körül. Midőn sikerült elérnem és suhintottam feléje, úgy fölhempergett, mintha oldalbarúgtam volna, pedig közelébe sem értem. Olyan bűnbánó és mélységesen szerencsétlen pofákat tudott vágni, hogy lehetetlenség volt reája igazán haragudni. Falura érve mindjárt nagy sportbarátnak bizonyult. Első sétáinkon eszeveszetten kergette a szántásból felugró nyulakat, csak nagysokára, erősen lihegve tért vissza. Persze jól kikapott, ami nem gátolta abban, hogy a legközelebbi nyúl feltűnésekor ismét agárnak képzelve magát, űzőbe vegye szegény tapsifülest. Ez (valamint a megtorlás is) még egynéhányszor megesett, mégpedig minden eredmény nélkül, hát gyökeresebb rendszabályokhoz kellett folyamodnom és apró madárserétet csúszttattam puskámba. A legközelebbi nyúlnál Jónás ismét utána,

én meg az ismert vésztojósó füttyöt hallatva eleresztettem vagy hatvan lépésnyire s akkor az apró seréttel hátulról irgalmatlanul végiglöttem nadrágját. Rövidet vakkantott, csak egyetlenegy, azután méltatlankodva tért vissza és keserű szemrehányással nézett reám. A következő nyúl felugrásakor csak puskámat kellett emelnem és Jónás már a hátam mögé került, örökre ki volt gyógyítva a nyúlkergetésből.

Ha lovagolni mentem, oly szívesen és fürgén kísért, akár valami fiatal foxterrier. Hosszabb vágatknál persze lemaradt, mert nehéz izomtömeg volt az istenadta, de néhány perc múlva lihegve érkezett meg és nagyon boldog kifejezéssel jelezte, hogy íme, nem bírtam tőle végleg megszökni, mégis utólért!

Abban az időben birtokunk tele volt szórva mester-séges akadályokkal, melyeket az alagi lóversenypályán levők mintájára építettünk, hogy kilovaglásaink alkal-mával legyen min ugrassuk lovainkat; ugrottak is mind, akár a bolha. Jónás hűségesen követve lovamat, lassan-ként szintén belejött az ugrásokba, csakhogy amíg egy 130 centiméteres sövény jó lónak nem túlnagy akadály, kutyához képest mégis óriási ugrás. Az ennél jóval ala-csonyabb fatörzsön, korlátan stb. simán jutott át, de a magas, jól megtömött sövényeknek is bátran nekiment, csakhogy az ugrás bizony elég gyakran nem sikerült és Jónás a nagy lendülettől karikát hányva gurult, mint a föbelőtt nyúl. Ilyenkor egy pillanatra megállt és dühösen nézett vissza a gonosz akadályra, mely őt oly csúnyán elbuktatta.

Nem volt hangja, sohasem ugatott és alig egynéhány-szor hallottam egyet-egyét vakkantani, röviden, rekedten és nagyon mélyen: Bav! Kislányom, az akkor mintegy másfél éves Ili, amint e hangot először meghallotta, iszonyúan nevetett és menten elnevezte Jónást Bav-nak, de jóidéig a többi kutyát is így hívta.

A kutyák közismerten jó tájékozódó képességéből úgyszólván semmi se volt benne; ha ismeretlen helyen, pl. a városon kívül jártunk vele, nagyon kellett rá vigyáz-nunk, mindig közelünkben tartanunk, mert ha egyszer szem elől tévesztett, nem talált többé meg, minthogy szaglása úgyszólván semmi se volt. Ez a túltenyésztett,

évszázadok óta háznál tartott, soha vadászni, önmagát eltartani nem kényszerült életmód hátránya. Ha elveszített bennünket (vagy mi őt), képes volt órák hosszat szomorúan és tanácstalanul ácsorogni azon a ponton, ahol utoljára látott. így aztán nem volt nehéz megtalálni sem, csak vissza kellett mennünk amerre jártunk volt. Szinte megható örömet mutatott, amidőn ilyenkor rá-találtunk.

Egyizben árpakalász fúródott lábujjai közé és e veszedelmes növénydarab mind följebb és följebb dolgozta magát az eleven húspan, centiméterekkel, egészen az ízületig. Csúnya daganat, nagy fájdalmak, aminek okát csak az állatorvos tudta megállapítani s a toklászos kalászt műtéti úton távolította el. Jónás nemcsak a műtétet állotta jól, hanem valahányszor házunkhoz jött az állatorvos, sebét kezelni, a kutya három lábon, de örvendve szaladt elébe, szeretettel üdvözölte, hízelgett neki, azután magától ugrott föl a hevenyészett műtőasztalra és nyújtotta beteg lábát. Teljesen átértette, hogy az a pillanatnyi fájdalom, melyet ama bácsi okoz neki, javára szolgál és kigyógyítja bajából.

Máskor meg üvegszilánk ment a lábába, akkor is ilyen kedves és okos volt a sebkezelésnél.

Jónásnak természetesen névjegye is volt és szerepet játszott a diplomáciai életben is; néha meghívókat kapott saját nevére, olykor el is vittük látogatóba és mindig igen komolyan, kedvesen és udvariasan viselkedett. A jó-humorú angol követék megállapították, hogy Jónás úr „brit alattvaló, idegen szolgálatban” s így az angol követségre is bejáratos volt. A mi kedves és szép követnénket, Tarnovska grófnét áhítatos szenvedéllyel szerette s az valahányszor elment tőlünk, a kapuig kísérte és még sokáig nézett utána.

Nagy barátságban volt a házunkhoz sokat járt török katonai attachéval, Musztafa Kemal alezredessel, aki Jónást török nyelvre tanította, demir köpek-nek, azaz vas-kutyának szólította, amit ez hamar meg is értett, megtanulta török nevét is, Kemal hívására. (E fiatal alezredesből később Kemal pasha, majd meg „a Ghazi”, végül Atatürk lett, a törökök atyja, Új-Törökország megalapítója és első elnöke.)

Erkölc tekintetében Jónás igen szigorú volt magára; minthogy nem találtunk neki megfelelő nemes bulldoghölgyet: sohase nősült meg, de még átmeneti flirt-jeiről se hallottunk. Az önbecsülésnek igen magas fokán állott. (Vagy csak tökéletlen volt ebből a szempontból. Némely minta-férfiúnál is előfordul példás viselkedésüknek eme természetes oka.)

Midőn az első világháború kitörésekor sofiai állomás-helyünket sürgősen és nagyon kalandos utakon el kellett hagynunk, Jónást nem bírtuk magunkkal vinni, hanem megőrzésre átadtuk barátunknak, Ottlik György követségi attachénknak, aki szeretettel gondozta és szinte elválaszthatatlan jóbarátokká lettek. Amint lezajlott az ötödfél-éves világháború és hazakerültünk, nem volt szívünk az öreg Jónást elválasztani új gazdájától, hanem fájó szívvel bár, de lemondunk róla és Jónás megmaradt barátjánál, Györgynél.

Később Ottlik a Pester Lloydhoz került — most is ott van — s ezzel Jónás úr az újságírói életben is szerepet kapott. A szerkesztőségnek közismert és jeles tagja lett; habár nem olvastam tőle cikkeket, annyi bizonyos, hogy voltak némi felügyeleti jogai, mert olykor az íróasztalokon sétált és mancsai is tintásak voltak, ami tudvalevően íróra vall és nem cukrászlegényre. Sok jeles újságírónk és egyéb kiváló emberünk ismerte, szerette és becsülte hajdani kedves Jónásunkat.

Most már a kutyamennnyországból várja, hogy meglátogassuk. Akkor majd ismét visszakerül hozzánk és velünk is marad. Ottlik Didi majd minálunk fogja őt simogatni.

MUKI ÉS KULU

Muki puli, mégpedig a legjavából. Vagyis ahhoz a kutyafajtához tartozik, amely mintegy kétezer év, vagy talán ennél is hosszabb idő óta symbiózisban van, együtt él a magyar pásztoremberrel, annak szinte minden szavát, gyakran már a gondolatát is megérti. Általában a legértelmesebb kutyafajnak tartom e szőrös pofájú kis barátainkat.

Feleségemmel szarvasbögésről jöttünk haza és a monostori sziget egyik révjénél vártuk a kompot, kis vendéglőben uzsonnázva. Odasompolygott hozzánk egy bogánccsal, kódistetűvel összegubancolt bundájú, őszülő pofájú, sötétszürke szőrtömeg és szinte lopva kapkodta el a neki odavetett falatokat, mindegyikkel azonnal elugorva, mintha féltene, hogy visszaveszik tőle. Meg akartuk simogatni: vakkantott és odakapott kezünk után. A vendéglőstől megtudtuk, hogy ez gazdátlan kutya, egy nyaralóvendég hagyta ottan, azzal, hogy ha senki se vállalja el, adják át a gyepmesternek, üsse agyon és nyúzza meg. Mi persze azonnal vállaltuk e „vadállatot”, hazavittük és egyik legkedvesebb, legmulatságosabb kutyánk vált belőle.

Néhány hét alatt (megfelelő pofonokkal) leszoktattuk a harapásról, hiszen néha valósággal meg akart enni, mindnyájunkat megharapott, minden ok nélkül. Magamhoz vettem, magam etettem és tanígtattam; vén kora dacára igen gyorsan és szívesen tanult; kedves, okos és rendkívül hű kutya lett.

Annyira eredeti és beszédes, mint azt még egyik kutyánknál se tapasztaltuk. Amint szólok hozzája, mindig válaszol, az én hanghordozásomnak megfelelő erősebb vagy gyengébb, hosszabb vagy rövidebb morgással. Néha percekig is eldiskurálunk így, a magunk párbeszédjén.

Muki egyszersmind verkli-kutya; parancsra odaáll elibém, enyhén forgatom a farkát, mint kintorna fogantyúját s ő szépen morog, aszerint, ahogyan forgatom, erősebben, vagy gyengébben, lágy érzelmességgel, vagy határozott férfiasággal; igazán szép zenei teljesítmény.

Ebédlőnkben úgy neki, mint később tárgyalandó másik kutyánknak megvan a maga helye, a sarokban, egy-egy kis szőnyegdarabkán. *Ki nem állhatnak* ott feküdni, mindig a velem szemben ülő Feleségem, vagyis az Oltalmazó Nagyhatalom mögé bújnak, remélve, hogy nem veszem észre e rendetlenséget. Midőn azután szép udvariisan, egészen halk hangon mondom: „*Uraim, kérem* menjenek helyükre . . .” elhagyják biztosnak hitt fedezéküket és szótlanul lehorgasztott fővel sompolyognak szőnyegeikre; csakis ottan kapnak falatkát, asztalhoz jönni és úgy koldulni nem szabad, az nagyon közönséges viselkedés.

Mukit arra is megtanítottam, hogy valahányszor vetek neki bármi kis darabkát, felhívásomra: „Meggöszönni!” szépen morog, egy rövidet. „Szebben!” — hosszabbat morog, mintha távoli mennydörgés hallatszanék; „Még sokkal szebben!” — gyönyörű hosszút és hangosat morog. Ellenben így megköszönni senki másnak nem hajlandó, még Feleségemnek sem, akit pedig rajongásig imád, mindenüvé elkísér, mint az árnyék és ha életem párját karonfogom, vagy netalán megcsókolom, Muki ezt igen rosszalja, közibénk furakszik, vakkant egyet, vagy egyébként ad kifejezést féltékenységének.

Néhány napig tartott, míg rászoktattuk kocsira ülni, de azután annyira megszokta és megszerette ezt a foglalkozást, hogy amint előáll a kocsi, máris ott ül fönt a bakon a kocsis mellett és boldogan ugatva hirdeti „*Urbi et Orbi*”, hogy ő már a helyén van. Addig ugat, amíg azt nem mondják neki: „Most vagy *azonnal* menjen haza, vagy pedig fogja be a száját, kérem.” Akkor inkább elhallgat.

A politikához is ért, mert ha megkérdem, mi a véleménye a politikai helyzetről, dühösen ugat, amíg meg nem nyugtatom, hogy „Minisztertanács volt és a válság elsimult.” Ekkor elhallgat és csóválja a farkát.

Nem is kell mondanom, hogy vezényszóra szépen szolgál, lapos-t és megdőglött-et csinál, stb., stb., mert

ez mind csak ábécéje a kutyatudománynak. Sokkal magasabbra jutottunk már: a „Kis kacsóid összetéve szépen, imádkozzál édes gyermekem ...” felhívásra gyönyörűen összeteszi mancsait, azután keresztbe rakja mellén és félrebillentett fejjel lesi, hogy van-e szíve megtagadni tőle a szalonna bőrkéjét. Persze hogy megkapja. (E mutatványt mintegy két hét alatt tanulta meg. Napi tíz percnél tovább sohase „dolgoztatom” kutyáimat, mert megunnák a tanulást, ami mindig játékszamba menjen.)

Alig két hete volt nálunk, midőn a Duna melletti földeken mentem végig, néhány foglyot löni; Muki mögöttem kullogott. Lőttem egy foglyot, mire tiszteletbeli „vizslám” hátraszaladt tőlem vagy száz lépésnyire és igen bután nézett reám; hívtam, de csak tisztes távolból követett. A következő lövésnél azonban betelt a pohár, repülő fülekkal rohant a felsőgödi rév felé, amerre néhány héttel előbb hoztuk volt a szigetről. A révhez érve megtudtam, hogy Muki úr negyedórával előbb érkezett oda, de a révésónak már elhagyta volt a partot, hát kutyám belevetette magát a nagy folyamba és a csónak után úszott; észrevették, bevették és átvitték a szigetre. Másnap érte küldtem és megismerkedésünk helyén a kis vendéglőben meg is találták, madzagra kötve hozták vissza. Később megtudtam, hogy azért utálja annyira a puskalövést, mert a szigetbeli csősz kétszer is megsértette s így a fegyverdörrenés rossz emlékeket hagyott benne, meg néhány serétt is a bőre alatt. Azóta némileg megszokta a puskát, de mégse szereti; ha lövésre emelem fegyveremet, egy ugrással mögöttem van; ha pedig mégse sütöm el, hangos csaholással, körülöttem ugrálva köszöni meg, hogy jó voltam, nem csináltam azt a csúnya lármát.

Reggelenként lovagolni megyek; szépen elkísér a felülésig, amidőn is négy kenyérdarabka jár: egy a lovamnak, kettő a két kutyámnak, a negyedik nekem. De csak Kulu, a kisebbik kutya* kísér el, Muki legföljebb a major kijáratáig, onnét semmiképpen se bírom magammal csalni, megy haza, bekéredzkedik Feleségemhez, jóreggelt kívánni és megkezdeni testőri szolgálatát.

Amint kocsizni készülünk, puskát, messzelátót stb.

* Alább szólok róla.

összekészítünk, két kutyánk azt se tudja, mit tegyen örömeiben, hiszen nézetük szerint a kikocsikázás kizárólag az ő multságukra van kitalálva. Kivétel a vasárnap, midőn puszka és bot helyett imakönyvvel ülünk kocsira, amit a kutyák azonnal észrevéve, külön parancs nélkül, de igen szomorú ábrázattal maradnak otthon — pedig meg se nézik a naptárt!

Puli-természetéből megmaradt benne a *terelés* szenvedélye; kertünkben tilosban járó baromfit a „Hiss!” szóra nagy buzgalommal kerget ki, sohase bántva egyiket sem; „Tereld a Mimiskét!” vezényszóra lelkes igyekezettel csaholja körül Feleségemet, meg-megfogdosva azt a lábát, melyet járáskor éppen előre lendít; nem harapja, csak gyengén fogja meg; és szörnyen büszke e tudományára.

Tavaszi melegedéskor Mukit csupaszra szoktuk nyírni, hogy ne szenvedjen rettentő bundája alatt. Elképesztően csúnya tud lenni ilyenkor: a tollseprű-szerű, nyíratlan fej és a vékonydongájú, csapottfarú, igazán nem díszes test siralmasan hatnak. De gyorsan nő a szőre, őszre már olyan csuhája van, akár a medvének és pedig tele bolhával; több benne a bolha, mint a por, ez pedig nagy szó! Folyton vakarószik (különösen, mikor ki-, vagy be kell mennie, pontosan a nyitott ajtóban, lábunk alatt), vagy pedig fogaival igyekszik megölni apró kínzóit; ilyenkor furcsa, nyöszörgő hangokat ad, leányom szerint „dalolja a *bolháit*.”

Kulu. Feleségem személye körüli kutyái már évek óta egy-egy francia buli; a kutyák változnak (egyiket csikó rúgta agyon, a másikat betegség miatt kellett kiirtani), de az elnevezés állandóan ugyanaz marad, *Kulu*, amely névnek nyelvészeti eredetét mindeddig nem sikerült kétségtelenül megállapítanom, de határozottan gyönyörű.

A mostani Kulu jelenleg kétéves hím, egészen kicsi korában került hozzánk és minden tekintetben tökéletesen szép. Fehér, fekete pettyekkel, egyik szeme barna, a másik savószínű, akár a paplangomb. Görcsösen rövidre sikerült farkacskája állítólag díszes fajtajelleg. Orra helyében kis dúrvány, melyen hol szuszog, hol hortyog. Származási lapja bizonynyal hamisítvány, mert nézetem szerint

denevér és béka kereszteződésének dicső eredménye. Fölálló füleiről költeményeket lehetne írni. Széles mellkas, csupaizom test és eleven felfogását meghazudtoló, bájosan buta arc kifejezés.

Mert esze, az van. Néha több mint kellene. Mikor hozzánk került, semmit se tudott még, de ma már profeszor ő is. Elég hamar tanult, csak az ment nehezen a fejébe, hogy a bot (vagy más egyéb) *fölött* kell átugrani és nem alatta átbújni, ami sokkal egyszerűbb és kényelmesebb lenne. Hát még amikor Mukit kell átugrania! Eleinte a fekvő pulin ugrattam, azután az állón, most meg már fő-mutatványa az *ülő* Muki feje fölött ugrani át, ami igen szép (és főleg hasznos) tevékenység.

Míg Muki a belpolitikára vonatkozólag nyilatkozik, Kulut a külpolitika berkeibe vezettem be; lelkes „tengelybarát”. Ha a Duce-t említem neki, szépen szolgál és jobbát magasra lendítve eredeti olasz üdvözléssel mutatja ki nagyrabecsülését.

Eléggé jóindulatú kis kutya volna, de rettentően irigy természetű. Az öreg Muki végtelenül türelmes vele, kis öccseként kezeli, a viláért se nyúlna Kulu ételéhez, amely lovagiasságot utóbbi se nem méltányolja, se nem viszonzza. Mindent ellop, elkapkod Muki elől, sőt az öregbe néha minden ok nélkül bele is köt, mint a sárkány megy neki a kétszer akkora pulinak, harapja, cibálja addig, amíg annak elvész a türelme és felborítja a kicsit, anélkül, hogy komolyan bántaná; de Kulu még a hátán fekvé is harap.

Feleségemmel komoly nézeteltéréseim vannak e verekedések miatt, melyeket nagyon helytelenít, míg én azt tartom, hogy bulinál becsületkérdés és fajtajelleg a marakodás. Hát ebből a szempontból Kulu ellen nem lehet kifogásom, mert nagy lendülettel verekszik más kutyákkal is, nála sokkal nagyobbakat is habozás nélkül támad meg. Hósss ő, három S-sel.

Nagyon sportos kis kutya, hűségesen kísér el lovaglásaimon, de nem mindig kellemes, mert pl. vágózni csak elég erős ütemben lehet, hogy egyidőre messze elmaradjon, különben (lassú vágótánál) folyton előttem lábatlankodik, kaffog és kapkod a ló orrához. Egyik kancám ilyen alkalomkor első lábával feléje vágva fejen is

koppintottá. Kulu elnyúlt, mint a hulla és percekig feküdt eszméletlenül; már féltem, hogy vége van. Azután magához jött, egyideig ferdén lógó fejjel és szellemtelen tekintettel követte a lovat, de néhány nap múlva — az ütéstől szerzett fejsebe még be se gyógyulva — már megint ugyanolyan komiszul viselkedett.

Vadászvér is van benne. A nyulak és őzek kergetéséről elég hamar leszoktattam, de hát nem is a szőrmés vad érdeklí igazán, hanem a repülő. Kedvenc vadászati tárgya a *fecskék*. Az alatt repülő fecskéket naphosszat képes kergetni, szinte a lelkét is kilihegi, mégis szalad utánuk. Egy-egy kilovaglásunknál néha 8—10 fecskét is megfog — majdnem, vagyishogy alig hat-hét méter van az üldözött fecske és a vadászó Kulu között, ami már igazán nem számít, kicsire nem nézünk, úgy tekintjük, mintha valóban megfogta volna; ennek megfelelően büszke is a „vadászat” végén. Most, hogy elköltöztek a fecskék, Kulu szomorúan üresnek találja az életet. Egyideig még bibiccel és vadgalambbal próbálta pótolni kedvenc vadját, de már azok sincsenek itt, pusztá a határ . . .

Ebéd utáni sport: Feleségem fölveszi Kulut a pam-lagra, hátára fekteti és sűrű-fésűvel *bolházza*, a kutyus pedig e kínzás mellett boldogan hortyog! El se bírom képzelni, hogyan lehet aludni, ha erősen vakarnak és ide oda forgatnak. De úgylátszik, hogy Kulunak ez felséges élvezet. A napi bolhatermés csúcsteljesítménye 112 darab. De ez nyáron volt, ősz felé nagyon megfogyatkoztak szegénykék, sokkal kevesebb sportot nyújtanak.

Kocsikázni Kulu is nagyon szeret, bár feljutva a bakra, nem hirdeti oly hangosan az Igét, mint Muki úr. Míg utóbbinak a kocsis lábánál a helye, Kulu ülése a bakon van, ahonnét azonban hamarosan leugrik és a kocsi mellett, vagy annak hátsó kerekei között szalad, míg az öreget valósággal le kell a bakról lökni, ha néha egészségi okokból azt akarjuk, hogy valamicskét ő is mozogjon. Amint csak egy pillanatra is megáll a kocsi, mindkét jeles állat azonnal fent van, hiszen tiszta dolog, hogy kocsit-lovat-kocsist az Isten csakis azért teremtett, hogy e négy lábú nagyságos uraknak ne kelljen gyalog — kutyagolniuk.

Kuluban megvan minden jellegzetes buli-tempó,

pl. hogy séta közben mindig keres valami *játékot*, kukorica-szárat, fadarabkát stb., melyet megragadva odavisz Mukihoz, orra elé tartja, addig kínálgatja neki, míg az végre is belékap és akkor kétoldalt húzzák dicsőséges morgással; rendszeren Kulu a győztes, Muki hamarabb unja el és engedi át e zsákmányt, Kulu egyideig még büszkén cipeli, azután leteszi és csak akkor kapja ismét föl, ha odaszólunk neki: „Ahá, elveszem és *én rágom tovább!*” Ezt semmiképpen sem engedheti, újból megragadja a nyálas darabot és rohan vele, menteni ami menthető. Legszívesebben fa-ágot cipel, minél gallyasabb és tüskésebb, annál nagyobb örömmel; alig bírja, szuszog az erőlködéstől, de annál jobban mulat vele. Követ is szívesen vesz föl és cipel negyedórákon át, de csak akkor, ha oly nagy, hogy alig fér a szájába; az ennél is nagyobbat dühösen ugatja és kaparja.

Valaminthogy van Jégtörő Mátyás-napja és jégtörő hajó, éppúgy van *jégtörő kutya* is. Kulunak mulatságos szokása, hogy amint séta közben befagyott pocsolyához ér, nagy örömmel szalad neki és megszegett fejjel, előre-hegyezett denevér-fülekkkel valóságos bakugrásokat tesz a jégen, mind a négy lábával egyszerre, addig-addig, amíg sikerül a jégtáblát betörnie. A kibuggyanó vízhez odakap, esetleg lefetyel belőle egy kortyot, azután megy tovább olyan helyekre, ahol még nincsen betörve a jég, hogy ottan újra kezdje az egész műveletet. Ha esetleg olyan keményre van befagyva a víz, hogy kis testének súlyával mégannyi rugaszkodás után se bírja betörni, dühösen ugatva kaparja, sőt harapdálja a jeget, míg azt botommal valahogyan be nem töröm és ki nem buggyan a víz. Akkor odanyal, megállapítja, hogy mégis *legyőzte a jeget* és keres újat, hogy azt is betörhesse. Ezt a különös viselkedést még egyetlen más kutyánál se tapasztaltam; kutyalélektanilag érdekes jelenség, mert aligha van meg a vérében, nem atavisztikus tulajdonság, hanem határozottan *sport* ez, vagyis önként vállalt erős testmozgás, nem anyagi, hanem csupán eszményi eredményekért, hiszen a vékony jégtáblák ropogásából nem lakhatik jól, ez csupán elvont gyönyörűség, élvezet neki.

Mukinak nem engedem a bútorokra való fölmászást, viszont Feleségem Kulut erre szinte biztatja. A kicsi azon-

ban tudja, hogy vannak egyes bútorok, melyeken én ezt különösen nem látom szívesen, hát ha a szobába lépve meglepem a kicsit olyan helyen, ahol nem volna szabad: szólnom se kell, csak zordonan, mint megtestesült lelkiismeret állok meg az ajtóban és Kulu azonnal kotródik a tilosból. Igaz, hogy amint kiteszem a lábamat, rögtön elfoglalja előbbi, törvénytelen helyét.

Kedves vonás benne, hogy csöppet se haragtartó. Gyakran követ el valami komisztságot s én lapos tenyérral elverem, mint a kétfenekű dobot; nem mondom, hogy élvezi, de hamarosan megbocsát és ismét a régi jóbarátok vagyunk.

Amint Mukinál a legnagyobb becsületsértés, ha mutató- és kisujjammal egyszerre bökök feléje (mint az olasz jettatura-nál), Kulu főellensége a csővé összesodort újságpapiros, melyen át hol csúnya hangokat adok, hol meg fújok feléje. Hát ezt aztán igazán nem lehet kibírni. Ilyenkor szinte magánkívül van a méregtől.

Mukinak is van egy nagy ellensége: tarka pamlag-párna, melyre érthetetlen okból rettentően haragszik. Morog rája, ugatja és ha meg tudja kaparítani, dühösen harapja, rázza és tépi, majdmeg maga alá gyűri és úgy ugat, mérgesen. Viszont Kulu egyenesen szerelmes ebbe a párnába, elszedi Mukitól és annyira ölelgeti, hogy le kell róla verni. E párna különösen izgató, csábító hatással van rá.

Ha néhanapján túlságosan békések kutyáink, fölkapom Kulut és rádobom Muki fejére, amiből mindjárt van egy kis parázs marakodás. Kulu az efélét föl se veszi, Muki azonban nagyon utálja, ha nyugalmban ilyesmivel zavarják. Egyízben Feleségem a kutyák neveit készakarva meg sem említvén, odaszól hozzám: „Vegye föl a kicsit és dobja rá az öreg fejére!” Még meg se mozdultam, midőn Muki nagyot mordulva fölugrott és sietve vonult várába, az íróasztal alá, onnét morgott tovább. Hát már azt is megértette, hogy „kicsi” és „öreg” mit jelentenek! Egyáltalában Mukinál gyakran van az az érzésem, hogy beszédünkéből sokkal többet ért meg, mint azt gondolnánk.

Muki az erősebb, Kulu a mérgesebb; gyakran minden látható ok nélkül beleköt az öregbe és ebből üde verekedés származik, természetesen többnyire bent a

szobában, ahol és amikor ez a legalkalmatlanabb. Komolyan nem harapják egymást össze, de szörnyű lármát és rendetlenséget csapnak. Az egyébként galamb-szelídségű Feleségem ilyenkor szintén megvadul, vonalzó lapjával üti-veri őket ahol éri, ami a két hősnek egyáltalában nem imponál, vígan verekszenek tovább, amíg csak önmaguk meg nem elégték, akkor aztán mindhárman lihegnek, de Feleségem ülve, míg a két bűnös, álszent pofákkal, bocsánatkérően hízelegnek előtte. Felséges látvány — és nem kerül pénzbe.

Muki már nagyon csúzos; nedves időjáráskor nehezen és nem szívesen mozog; ha el is indul velünk sétálni, gyakran elunja és hazaszökik az öreg. Egy ilyen borús, esős novemberi napon gyalog indultam ki a határba, mindkét kutyával. Alig értem a szérűskertig, Muki sarkonfordult és se szó, se beszéd, hazakocogott; észre se vettem, midőn eltűnt mögülem. De észrevette Kulu és szintén maradozni kezdett, folyton hátra-hátra tekintgetve. Hiába hívtam, ő se jött, hanem a másik után hazaszaladt, én meg kutyátlanul tovább. Negyedóra múlva lihegés mögöttem: futólépésben érkezett utánam mindkét kutyái Kulu szörnyű büszkén ugrált reám sáros tappancaival, szinte követelte a dicséretet, amiért visszament és *elhozta* Mukit! Utóbbi, morcosan bár, de az egész sétán együtt maradt velünk.

Tömjén. Muki fia, a juhász gyönyörű puli-szukája után. Még csak fél éves, most került be az akolból, kedves, eleven, barátságos és bizonyára igen okos is lesz. Egyelőre azonban a szobatisztaság pontos ellenkezője lévén, még nem kerülhetett beljebb. Annyi azonban máris bizonyos, hogy nevét teljes mértékben megérdemli, mert kiváló barnafestész, kárpitos és illatszerész. De hát majdcsak betanul, ő lesz hivatva egykoron pótolni öreg édesapját, ha ez majd megelégteli a földi létet és elköltözik a már említett kutyamennyországba, ahová minden bizonnal nekünk is lesz állandó belépőjegyünk.

LOVAK

Már gyerekkoromban ütött szeget a fejembe, ha említeni hallottam, hogy a ló az *egyptások* rendjébe tartozik, holott pontosan megszámlolva minden lovon mindig négy patát találtam; de akkor már kezdtem rájönni arra is, hogy nem minden van egészen úgy, ahogyan azt a „nagyok” nekem elmondták, hát ideiglenesen beletyugodtam ebbe is, eltökélve, hogy más ilyenféle állításoknak is magam fogok utánajárni. Amely rossz tulajdonságom még sok bajt és bosszúságot okozott életemben, — mégse bánom, mert érdekesebb volt így.

Fenti kis esetet csak azért említettem, hogy rámutassak, miszerint a lóval már kisgyerek koromban kezdtem törődni és azóta megszakítás nélkül behatóan tanulmányozom e legszebb és legnemesebb háziállatunk lélektanát, amely tárgyat terjesen megtanulni sohase lehet, mert e téren még a legnagyobb szakértőnek is marad rengeteg tanulnivalója.

Még a legeszebb ló értelmi képessége is határozottan elmarad a kutyáé mögött (mint ahogyan a növényevők értelmi szempontból általában hátrább vannak a húsevőknél), de magasabb fokon van, mint azt legtöbben gondolják. Természetesen nem a közönséges származású és unalmas, szinte gépies munkát végző lovakat értem, hanem a nemes vérűeket, melyekkel behatóbban foglalkozva, értelmességüket is fejleszthetjük. Itt elsősorban is a hátszlóra gondolok, mellyel gazdája, illetőleg lovasa hasonlíthatatlanul közvetlenebb, bensőbb, szinte személyesebb érintkezésben van, mint ahogyja kocsi bakjáról, hosszú hajtószárakkal közli vele akaratát. Lóhátról a száron kívül ülésünk szabályozásával, súlypontunk bármilyen csekély áthelyezésével, comb-segítséggel, hangunk-

kal és nem utolsó sorban megnyugtató, simogató kezünkkel olyan, mondhatnám lelki kapcsolatot létesíthetünk lovunk és lovasa között, ami egy bizonyos értelemben szinte társalgássá fejlődhetik, aminthogy a ló is közli velünk érzéseit és észleléseit, csak meg kell értenünk. Áll ez különösen a magános lovasnál, akinek figyelmét nem köti le a vele kilovagló — bármilyen kedves és bájos — lovastárs, hanem azt teljes egészében lovának szentelheti. Ezért általában a hátaslovak között több fejlett értelmű lovat találtam, mint a kocsis- vagy az igáslovaknál. Igaz, hogy többet is foglalkoztam velük.

Csupán néhány hátaslovamról akarok említést tenni, mint amelyeknek az átlagoston felüli értelmességet volt alkalmam megfigyelni.

Első saját hátasom egy szürke kis arab kanca volt. *Furcsa*, hosszú sörénnyel és farkkal. Apám hajdani hátaslovának leánya volt és szopós-csikó korában anyja a boxban rálépett, úgyhogy a kicsi lába térd fölött eltörött. Próbaképpen fa-sínek közé kötözték a törött lábat s ez teljesen összeforrott, bár valamivel rövidebb maradt a másiknál s így ügetésben egy picikét mindig biccentett. Érdekes, hogy egyébként soha sánta nem volt, egyik lábára sem; olyan inai és patái voltak, akár az acél.

Furcsa velem egy napon jött a világra s így Nagypapám már akkor elhatározta, hogy nekem adja hátaslóként, amint megtanulok élni lovat is megülni. Ezt azonban csak tizenegy éves koromban ismerték el, kancám tehát akkor már túl az első ifjúságán, mondjuk ereje teljességében volt. Apám azt kívánta, hogy lovamat egy éven át magam tisztítsam és ápoljam, egyrészt, hogy ezt a minden lovasembernél fontos tudnivalót alaposan elsajátítsam, másrészt, hogy jobban összeszokjam hátasommal, ami szintén hasznos a fiatal lovasnak.

Aki valaha is tisztított szürkét, tudhatja, hogy ez kétannyi munkát ad, mint sötétebb színű ló ápolása. Éjjel ugyanis a lovak „behevernek”, amit a sötétebb lóról levakarunk-lekefélünk, nyoma se marad, de a szürkén még sokáig ott van az áruló sárga folt, melyet félóráig is mosogathatunk, sikálhatunk szappanos langyos vízzel, amíg szép lesz — másnap reggelig, amikor is újból kezdhethetjük az egész babrárt.

E sok ápolás folytán azonban Furcsa annyira megszokott, hogy valóságos pajtási viszony fejlődött ki közöttünk. Bár hosszú, nyurga növésű fiú voltam, a kanca pedig nem valami magas, eleinte alulról mégis nehezen értem el gerincét és nyakát, hát fölmásztam hátára és onnét tisztogattam sörényét, majd meg arccal a farka felé fordulva, úgy fésültem-keféltem; nyugodtan tűrte. A paták ápolásánál mihamar rászoktattam, hogy ne kelljen lábát kezeimmel tartanom, hanem ő maga begörbített térdekkel emelje föl mellső patáit, hátsó lábait pedig egyenként fölemelve és kinyújtva térdemen nyugtassa, amíg rendesen ki nem kotrom, tisztítom és szárítom. Öreg kocsisunk mindig nevette és azzal biztatott, hogyha más lóval próbálom ezt, az úgy felrúg, hogy a jövő évi hóval esem le. (Meg is próbáltam, néha bizony siralmas eredménnyel, — de mégis itt vagyok.)

Kilovagláskor Furcsa igen élénk, menős, de jóakarátú lovacska volt, mindennemű komisz tempó nélkül, mint általában az arabvérű lovak; azonban más lovat nem szeretett maga elé engedni, legalább egy nyakhossznyira elől kellett hogy legyen. Ugróképessége kevés volt, de legalább megpróbált ugrani mindent, amit csak akartam; persze gyakran elfeküdtünk, de sebaj. Szabadon bocsátva úgy követett, mint a kutya; szobába is utánam jött, de a ház körül csatangolva rendetlenségeket is csinált: virágzó viola-ágy közepébe feküdt hűsölni, az őrizetlen konyhában sétálva pedig a még meleg tűzhelyen megégette farát, kirúgott, bele a tűzhely oldalába, a zsarátnok kigurult, nagy füst, lárma, óbégatás, de semmi komoly kár; Furcsa azonban soha többé nem akart se a konyhába, se a szobába jönni. Értem. Sokáig élt, kegyelemkenyéren; a végén, midőn már alig bírt fölkelni, sajátkezűleg löttem agyon, nem akartam másra bízva kockáztatni, hogy esetleg rosszul találva kínlódjék, ha csak perceket is.

Legjobb és talán legokosabb hátasom *Omega* volt. Apja Tartar telivér (osztrák Derby nyerője, Digby Grand után), anyja Mezőhegyesen vásárolt magas-félvér kanca. Évjáratának (mely O-betűs volt) legutolsó csikajaként érkezve kapta a görög ABC utolsó betűjének nevét, de mikor véghlesi nagy ménesünk csikai csoportosan meglődülve száguldottak végig a karámon, Omega, bár-

honnan indult is, egy-kettőre az élen volt, mint leggyorsabb.

Nem nagy, de igen hatalmas, szélesdongájú, mély kanca volt, amolyan „földig ló”, nemes nyakkal, kissé széles homlokkal, kifogástalan és minden fáradságot elbíró lábakkal: nyugodt, okos természetű és áldott étvágyú, bármily nagy erőfeszítés után jól evett és mindig jó húsban volt. Ami használhatóságát illeti, igazán „általános lánگزész” volt: ment férfi és női nyereg alatt, gazdasági hátasként, falkavadászatokon, sík-, gát- és akadályversenyeken, díjlovaglásokon jeu de barre-ban (szalagjáték), katonáéknál arcvonal előtt, felvidéki vadászatainknál nyugodtan, okosan mászta meg a legmeredekebb kőgörgetegeket; nagy, többszáz kilométeres távlovaglásokot tettem rajta; kocsiba fogva járt egyesben, párban és négyesben, rudasnak, meg ostorhegyesnek is; ha kellett, a lajtba is befogtuk és magánosan húzta, nyugodtan álldogálva ahol eleresztették. Mindent, amire fogtam, jó szívvel és teljes igyekezettel végzett, hihetetlenül gyorsan tanulva be egy-egy újabb mesterségébe; mindjárt rájött, hogy mit kívánnak tőle és nagy értelmességének jele, hogy a kívántat iparkodott minél jobban teljesíteni, mert akkor van vele öneki is a legkevesebb fáradsága. Ugyanis lusta volt az édes. Amint tehette, lefeküdt, gyakran fekvő is evett és ilyenkor is nyugodtan lehetett hozzája bemenni, nem kelt föl, csak ha ezt szépen kérték tőle; leültem a feje mellé, nagy karéj kenyeret vettem szájamba, másik felét ő, azután húztuk. Ráültem oldalára vagy csípőjére és olvasgattam, (ő is olvasott könyvből, franciául is, de kimondani, sajnos, nem tudta, ezért e tudományát sohase bírtam kétségtelenül bebizonyítani; kár.)

Mindent megevett, amit eléje adtak. Köztudomású, hogy a ló rendszerint mennyire undorodik mindentől, amihez hús vagy zsír csak ért is. Omega ebben is kivétel volt: megette a berántott babfőzeléket, sőt betyár lovaszaink által a főzelékbe beletett kis döglött békát is; igaz, hogy utána nagyon habzott a szája és méltatlankodva rázta fejét föl s le, azután pedig sokáig nem volt hajlandó tányérból elfogadni bármit is. Igaza volt, az emberek csalfák.

Hosszú, többnapos távlovaglásaimon lejtnek mindig

lépésbe estem, lóról szállva, hogy ha már lassan haladok, pihenjenek lovam hát-izmai és én is másmilyen mozgással üdítsem magamat. Ezt Omega egykettőre kitanulta és amint csak a legcsekélyebb, nékem észre se vehető lejtőcskére jutottunk, azonnal megállott; ha pedig nem értettem el a gyengéd célzást és nem rögtön szállottam le róla, fejét hátrafordítva szinte kérdezte, hogy mi lesz már? E mozdulata egyébként nem volt teljesen eredeti, minthogy minden lovamnak felszállás után és leszállás előtt nyereg-ből nyújtok kenyérdarabkát; addig nincsen sem indulás, se leszállás, míg ezt szépen el nem vették; nagyon jó módszer ahhoz, hogy a ló ilyen alkalmakkor megtanuljon nyugodtan állni és nem rögtön indulni, amint a hátán vagyunk.

Oly sokáig volt kitűnő állapotban, hogy igen nehezen szántam magamat fedeztetésére s így kevés csikót hozott, továbbtenyésztésre alkalmas kancát pedig csak egyet. Az első világháború kitörésekor már huszonkét éves volt, de lábai teljesen tiszták és őmaga is oly kitűnő kondícióban, hogy a lóavató bizottság nem fogadta el magas korát és minthogy abban az évben nem volt alatta csikó, elvitték tisztai hátsáknak. Soha többé nem láttam szegénykét.

Omegából — Pejacevich Albert gróf Lauderdale nevű telivérmenje után — neveltem *Omikron-t*, egy sötétpej, inkább túlkönnyű, de nagyon acélos kis kancát, amely, habár nem is volt oly nyugodt természetű és jó hústartó, mint anyja, igen hasznos, kellemes és gyors vadászlovam lett s a versenypályán is hozzáképest egészen jól szerepelt, szerényebb társaságban akadályokon nyert néhány díjat, legutoljára 79 kg tiszteletreméltó súly alatt. Ez is nagyon értelmes állat volt, de nem mondhatnám, hogy minden komiszság nélkül, mert olykor bizony leheppentek róla lovasai, persze magam is. Nem akarattal dobta le az embert, de mikor megjátszott, olyan volt, mint a csik, kicsúszott mitsem sejtő lovasa alól. Azonban nem szaladt el, ott maradt legelve a földön ülő férfiú mellett és nyugodtan hagyta magát megfogni.

Nagy hibája volt, hogy felülésnél nyugtalankodott; amint lábamat a kengyelbe tettem, már fordult is, indult, mehetnékje volt. E kellemetlen szokásáról csak a háború idejére tett le, akkor is csak úgy, ha szólt az ágyú. Ilyen-

kor reszketett és állott a felszállásnál, akár a szobor. Egyáltalában, a háború nagyon nagy hatással volt rá. A sok lövöldözés, ide-oda mozgás annyira megzavarta, hogy ilyenkor olyan kezes lett, mint a bárány; ha leszálltam róla, tartani se kellett a szárat, el nem ment volna mellőlem semmiért. Mögöttem állott, homlokát a hátamhoz támasztva, akár félórán át is. Közeli dörrenésre persze lökött rajtam, de sohasem ugrott el.

Egyízben ütközet közben hátul ment a vezetéklovakkal; egy oda becsapódott gránát folytán zűrzavar, kiszakította magát legényem kezeiből és elrohant. Este e helytől 14 kilométernyire táboroztunk. Éjjel jött huszárom jelenteni, hogy Omikron — minden szerszám nélkül — megérkezett és odaállott másik lovam mellé. Töksötétben, ismeretlen vidéken, lövöldözés és nagy forgalmászás közepette, posványos erdők útvesztőjében odatalált társa mellé, annyira tudott tájékozódni.

Járőrben felváltva őt is lovagoltam; jobban tudott figyelni, mint én. A kelegtalicsiai sűrű és veszedelmes lápokkal teleszórt erdőkben az ember sohase tudhatta, mikor bukkanik ellenségre. Omikron azonban gyakran egy kilométernyi távolságból is megérezte a muszkákat: hegyezett fülekkel állott meg, horkolt és arrafelé nézett, ahol a (különös, bagaria-szagú) ellenséget érezte. Sötétben csak oda kellett neki dobni a szárat: a világért se ment volna süppedős, veszedelmes posványba, kikerülte. Mindez nem rendkívüli dolog, több bajtársamtól is hallottam ilyesmit; de nem minden ló képes erre, csak az értelmesebbike.

Otthon, falun Omikron is teljesen a „belső személyzet”-hez tartozott; földszintes házunk szobáiba ki-be járt s a bútorok között hihetetlen kis helyen tudott megfordulni. Feleségem gyengélkedvén, nyitott ajtónál ágyban reggelizett. Fivérem Omikronon bement hozzája, ló és úrnője az ágy-asztalkáról együtt ettek.

Nem félt se vonattól, se gépkocsitól, de még repülőgéptől sem; ellenben a világért se ment volna *kenyérsütő kemence* közelébe. Se szép szóval, sem erélyesen nem lehetett hozzája vezetni: reszketett, ágaskodott, egy pillanat alatt kiverte az izzadság. Az ilyen kemence volt az ő elsőszámú fő-ellensége, irtózott tőle, az Isten tudja miért.

Nemcsak Omikronnál, de sok más lónál is észrevettem, hogy alacsonyabb tárgyaktól (pl. az ilyen kemence, motorkerékpár, gyermekkocsi, kubikos-talicska, köszörűs-kerék, kintorna, stb.) sokkal jobban félnek, mint mondjuk a vasúti mozdonytól, vagy teherautótól. Ennek magyarázatát abban keresem, hogy az ős-lovak természetes ellensége nem magas, nagytestű állat, mammut, elefánt, teve, bölény, stb., hanem alacsony, ragadozó lehetett, farkas, tigris, hiúz, párduc, stb. Ezt az *alulról jövő veszedelem* érzi idegzetük még ma is, millió év után, idegbeli átöröklés útján.

A háború békésebb hónapjaiban, állóharcok közepe a lovasság néha hónapokig is tartalék-állásokban volt, ahonnét egyes váratlan front-áttörések idején hirtelen szedték elő, lóhalálában irányították oda, ahol az áttörés történt, „lyukat betömni”; ilyenkor néha igen súlyos vérvesztéseink voltak. De amíg nem került sor ilyesmire, bőven volt idő a lovakkal foglalkozni. Mindhárom (nagyon nemes és értelmes) lovammal naponként tartottam iskolát, szabadon idomítva őket. Rövidesen egész kis cirkuszt rendeztünk, szerény mutatványokkal. Például vezényszóra mindhárman összedugva fejüket várták a további parancsot. „Kérni szépen”: mindhárom jobblábukat fölemelve bólogattak fejükkel. Hátsó lábát Omikron vezényszóra emelte föl és nyakát egészen hátra hajlítva átdugta lába alatt és úgy vette el a jutalomcsemegét. *Negyed* darab cukrot is úgy tudott kivenni ajkaim közül, hogy alig érintett. Szerény kis dolgok ezek, mégis mulatságos volt a betanítás és lovaim ezalatt tanúsított, egymástól merőben különböző magaviseletének megfigyelése. Egyiknek így kellett magyarázni, a másiknak meg amúgy. Ahány ló, annyiféle természet, hát annyiféle legyen az alkalmazott eszköz és módszer is. Egy dolog maradjon állandó: a jó bánásmód, hogy a ló *kedvvel* iparkodjék megtenni amit kívánunk tőle, ne félelemből.

A háború után Omikront Baráti Huszár Elemér Istenadta nevű telivérjével fedeztettem és kaptam belőle egy kitűnő sötétpej kancát, *Papacs-ot*, amely nem anyjára, hanem anyai nagyanyjára, Omegára hasonlít, szinte megtévesztésig. Ekkor már külföldön szolgálva nem fog-

lalkozhattam vele mint fölmenőivel, de kedves, okos, szelíd és kitűnő használati ló lett belőle, úgy nyereg alatt, mint kocsiban. Ezt már aránylag korábban fedeztettem és eddig hét, szép és jó csikót kaptam tőle. Próbaképpen üggető telivérrel is fedeztettem (Bohun M.) és az e keresztezésből származó pej kanca *Tani* szintén kiválóan jó és kemény hátaslovam lett, kocsiba is fogva. Még alig ment lószámba, midőn őrajta vezettem a több mint négyszáz kilométeres „Horthy István” nemzetközi távlovaglást; elejétől végig úgy ment, mint az óramű, kis természetéhez viszonyítva elég magas súlyom alatt. Egyetlen egyszer se volt fáradt, botlás vagy egyéb hiba egyszer se fordult elő és mindvégig jól evett. Rendkívül sok szív és jóakarát van benne, ha menni kell. Azonban természete mégis más, mint angol telivérek után nevelt anyáinak: sokkal kevésbé barátságos, nem olyan kezes, mint anyai fölmenői voltak. Ha bemegyek hozzája, először mindig konyít, csúnya képet vág, sőt fogát is mutatja. Ilyenkor jön a megszegyenítő házifegyelem, vagyishogy megfogom a farkát és *mindenki szemeláttára* megcibálom, ami tudvalevően nagy szégyen! Ekkor magábaszáll, szépen előrehegezi füleit és szent a béke. Most elvitték „katonának” és nem tudom, látom-e még valaha; pedig nagyon szerettem volna nevelni utána.

A szépeplékű Omegának már *szépunokái* is vannak nálam; egyikük, *Marika*, máris emlékeztet kitűnő szép- anyjára, úgy színben és külsőleg, mint természetre, — már amennyire ez utóbbit csikónál meg lehet jósolni. Mire felnő, remélhetőleg már elmúlnak a háborús idők és nem kell attól tartanom, hogy szeretett, „második család” tagjai az orosz síkság televényét mennek csontjaikkal termékenyíteni.

Lótenyésztő létemre inkább kancáimat tartom meg hátasokul is; ezek egyébiránt általában okosabbak és kedvesebbek is a herélteknél. Mén-hátasom csak egy volt, a sötétpej *Prater* (Pardon-Primula), mely Bécsben is nyert versenyt, de valami légzési hiba folytán versenystállójából kiselejtezték s én aránylag olcsón jutottam e szép és jó lóhoz. Csodálatosan flegmatikus természete volt, bár, ha kellett, ment jól és kitartóan, hamarosan női nyereg alatt is kellemesen, meg be is fogtam, mint minden háta-

somat szoktam. Fedeztettem is vele, amitől legtöbb mén felbolondul, goromba lesz, ha kanca közelébe jut és nem hagyják kedve szerint viselkedni. Prater kivétel volt; fedezett, még aznap befogtuk akár új neje, akár más kanca mellé: oda se neki, nem törődött vele, tudta jól, hogy most nem „azért” állítják melléje a kancát, hát mi a manónak izguljon? Bölcs ló volt és nagyon tanulékony. A mének általában értelmesebbek a herélteknél; mintha az a kis mütét valamit elvenne szellemi tehetségükből is. (Lám, az eunuchokból se került ki soha kiváló ember, legföljebb nagy csirkefogó, csúnya jellem.) Cirkuszosok is szinte kizárólag méneket használnak mutatványaikhoz.

Minden évben önként vonultam be ezredemhez lovaimmal együtt, az őszi hadgyakorlatokra. Egyízben Prátert is magammal vittem, hátha jól fog menni front előtt is? Itthon csak egyszer próbáltam karddal lovagolni, nem bánta, sem oldalán, se kezemben. Odakint azután bejelentettem ezredesemnek, hogy próbát akarok tenni: versenylóval vezetni századot. Kinevetett, de beleegyezett, egyszersmind el is búcsúzva tőlem, mert — úgymond — úgylis hazaszökik velem „az a dög”. Még az ezredesnél is jobban csodálkoztam, hogy Prater oly szelíden és okosan ment a század előtt, mintha egész életében ezt csinálta volna. Csak az akadályokon lódult meg egy kissé, azt hitte, hogy komolyra megy az ügy, akadályversenyben képzelte magát; de akkor se túlzott, hamar megnyugodott; professzor volt mindenben, amire fogták. Egy kis vizes-árok nál lábát törte, agyon kellett löni; nagyon sajnáltam, kedves jó pajtásomat vesztettem benne.

Fivéremnek, Gézának is volt egy telivér mén hátasa, *Aviso* (Zinfandel-Avisa), mely talán még Práternél is okosabb volt, csakhogy versenyben és falkavadászatokon rémségesen kézbement, egyszer valósággal lenyúzta a bőrt ujjairól; de felségesen ugrott. Amúgy a legbarátságosabb és legokosabb „öregúr”. Ő is fedezetett, anélkül, hogy a legkevésbé is felbolondult volna. Géza sokat járt vele a határba, gazdálkodni; ha közben gyalogos dolga akadt, leszállt lováról, a kengyeleket felhúzta, a száron csomót kötött és a mént hazafelé fordítva, mondta neki: *Aviso* kérem menjen haza! — mire szép csendes lépésben egyenesen hazasétált boxjába. Halálát is ez a sztoikus

nyugalma okozta: háborúban éppen a vezetékllovaknál volt, midőn éjnek idején teherautó robogott végig az úton; a többi ló ijedten ugrott félre, Aviso azonban nem félt semmitől, az ilyen buta autótól meg már éppen nem; az meg elgázolta.

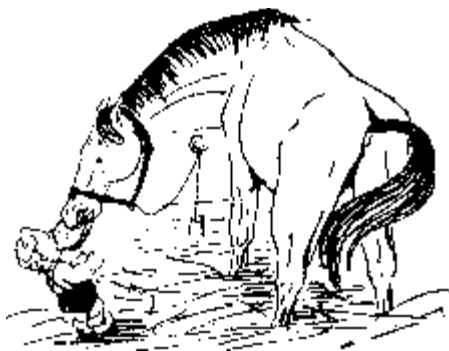
Volt azonban néhány herélt hátaslovam is, közte két valódi óriás, *Bitang* és *Hattyú*, mindkettő Wenckheim-nevelésű, nagyon magas félvér. Bitangot egy katonatisztól vettem, olcsón, mert kijelentette, hogy rettentő kemény szája miatt kellemetlenül megy a csapat előtt, meg tisztításnál is nagyon harap, de másként is goromba fráter. Itthon öreg négyeskocsisunk vette kezelésbe, ő ápolta és két hét alatt az istállóban olyan szelíd lett, mint a bárány. Kint meg én próbáltam vele más módszert: az éles feszítőzablát leszedtem róla és tettem helyébe egy puha gumival bevont, vastag csikózablát. Egyszeriben kellemes szája lett, jól ment, hamarosan nővérem is lovagolhatta. Két akadályversenyben is indult, ott se húzott erősen. Az egész baja tehát csupán a nagyon érzékeny száj volt, fájt neki az éles feszítőzabla, a gumis pedig nem.

Hattyú lent volt velem Sofiában, futtattam, magam lovagolva nyertem vele több ugróversenyt. Ezzel nem volt semmi bajom, kivéve hogy versenyben az indításnál ajánlatos volt vele vigyázni, mert ott néha igen komiszul viselkedett. Egyébként nagyon kellemes és okos volt, ellenben olykor nagyon kellett rajta nevetnem. Egy napon lementem az istállóba az akkor másfél éves fiammal. A lovászként nálam foglalkoztatott egyik hajdani orosz tiszt megbökött, nézzek oda Hattyú állásába. Nagyszerű látvány: kicsi fiam az óriási ló előtt, szájában araszos kenyérkaréj, melynek egyik végét Hattyú húzta, másikat a gyerek, nyögve és két kis kezét ökölbe szorítva; nem segített kezeivel, hanem csak a fogával húzta, mint ellenfele, a nagy ló. Végül szerencsére közepén szétszakadt a kenyér és mindkét küzdő fél külön majszolhatta tovább saját fél kenyérét. Fiam egyébként is gyakran lebzsel az istállóban Hattyúnál. Ha a ló feküdt, a gyerek odaült feje mellé, lábai közé, játszadozott a farkával, stb. és Hattyú hagyta magát, szinte vigyázott a kölyökre, akár egy dada. Szeretettel kezelt ló oly szelíd tud lenni, hogy el se hinnénk.

Iván. Pontosabban Ivan Szergejevics, mert muszka az istenadta, hadizsákmány, „aki” azonban a hadifogsággal kitűnő cseréhez jutott.

— Mindhárom hosszú nyakú, vékony lábú hátslovmat katonáék elvitték háborúba, hát most helyettük, változatosság kedvéért, lett egy rövid nyakú és vastag lábú paripám.

A kárpáti harcokban zsákmányolt orosz katonalovak közül hadseregünk a javát kiválogatva, selejtjét Munkácson áruba bocsátotta; ezekből egy nagyobb tétel érkezett nekünk, pestmegyei gazdáknak, amely minőségemben vásároltam belőlük két — csontvázat. Egyik sárga kanca,

a másik egészen különös képződmény: fehér (nem szürke, mert világos bőré) alapon félméteres átmérőjű, gesztenye barna foltok, többek közt ilyen van (rózsaszínű orra kivételével) a fején, valamint a hasán, a nyereg helyén és ilyen színű a „nadrágja” is.

Szegény állat csontig lesóványodott teste csupa seb volt, emellett rühes és tetves. Hónapokig kellett gyógykezelnem, hizlalom és dédelgetnem, később könnyű fogatos munkára használva, amíg végre annyira összeszedte magát, hogy elsőízben ülhettem reája. Úgylátszik, hogy hátán még sohase lehetett nyereg, mert igen bambán viselkedett, combnak-szárnak egyáltalában nem engedett, minthacsak fatuskón ültem volna. Azóta eltelt fél év és kitűnő, kellemes hátsló lett belőle, ezenkívül pedig eredeti, nagyon mulatságos egyéniség.

Fajtáját nehéz meghatározni, de úgy látom, hogy legtöbb benne a Délkelet-Oroszországban honos Bitjugló, mely a hajdani vadlovaknak talán nem is nagyon távoli rokona.

Színét leírtam már, alakjára nézve talán elég lesz annyi, hogy *olyan széles, amilyen hosszú*; óriási fej, egészen rövid, vastag nyak, nagyon mély test, kitűnő hát és kötés, igen erős, rövid lábak. Lóértő embernek legtöbbet a méretek mondanak; szalaggal mérve mar-magassága 158, öv-mérete 184 (!), szárcsontjai 22 (!) centiméter. Szóval olyan kocka-forma felépítésű „földig ló”. Az állatvilágban (főleg színezése miatt) talán legközelebb áll hozzája a — tengerimalac, míg egyébként külsejében, de egész kedves lényében élénken emlékeztet egy nagyon jó barátomra, aki neves sebész, kitűnő sportember és nagyszerű fiú.

Iván úr nemcsak az istállószemélyzet, de egész családk kedvence. Végtelenül szelíd, okos, barátságos természetű. Vér van benne bőven; ha menni kell, üetésben biztatás nélkül elmegy akár órahosszat is, befogva pedig a világért se hagyja el a hámot, roskadásig húzna. Vágtamunkája bizony némi kívánnivalót hagy: egyelőre mind a négy lába külön-külön vágtazik s ilyenkor igen komisz ülés esik rajta. Szerény akadályok ugrását illetően különvéleményen van, amennyiben kis korláton-fatörzsön inkább *Átmászik*, szintúgy az árkon is: előbb bele, azután ki belőle. Kitűnően, nyugodtan is biztosan kapaszkodik meredeken is föl és le, akár valami hegyi-ló, sietés és botlás nélkül.

Nem ijed és nem fél semmitől, csak a szamaraktól. E közeli rokonai iránt semmi rokonszenvet nem érez; húzódik tőlük, horkolva fúj és mindenképpen kifejezést ad nem-tetszésének. Egyébként a legszelídebb és legtürelemesebb lovak egyike; ennek dacára kacskaringós *teljes címe* hét T-betűvel íródik: Türelmetlenül Toporzékolva Táncoló Tüzes Tarka Telivér Tengerimalac. úgy-e szép?

Ha Iván egy-két napot munka nélkül áll az istállóban, beléüt a „Rossz”, nem bír magával, meg-megjátszik, ami pukkadni való, mert az ilyenkor megtett bak-ugrásai nagyon mulatságosak. Fölrúg — félarasznyira, ugrik

egy-két kicsikét, azután fújva-horkolva tekint körül, hogy micsoda nagy legény ő! A minap egy magasán megrakott teherautó robogott el közvetlen mellettünk; Iván megcsóválta nagy fejét, magasra emelt jobb elsőlábával dobantott egyet és hajszálvékony fél-nyerítést, inkább nyikkantást hallatva állott meg, emelt fejjel, szinte boszúsán nézve a már távol porzó bűnös után.

Ha ismeretlen és neki gyanús tárgyat, például vizes-hordót lát, nem hőköl vissza, hanem nyújtott nyakkal, lassan és óvatosan közeledik vélt ellenségéhez, orrával megérinti, megfújja, azután félrefordítja fejét, másfelé néz, ami nyilván azt jelenti, hogy emez új fogalommal immár tisztában van, többé nem fél tőle, nem érdeklí, lássunk egyebet.

Leggyengébb pontja a felülésnél volt: eleinte sehogyszem állotta, elfordult, hátrált. Rászoktattam, hogy — ha csendesen állott — amint nyeregben vagyok, jobbról előre nyújtok neki egy darabka kény ér haj at. Rövid, vastag nyakának egész probléma, míg annyira hátrahajlítja, hogy a kenyérkét kiveheti kezemből; De már annyira számít e csemegére, hogy inkább nem komédiázik a felülésnél, csak hogy mielőbb megkaphassa.

Áldott étvágya van, talán a Bazilikát is megenné, ha elébe tennék. A jó minapában átlovagoltam ebédre egy jóbarátomhoz, Gh. Gusztávhoz, aki istállójába kötötte tarka harcíménemet és elrendelte, hogy adjanak neki zabot, „amennyi beléje fér”; no hát fért is valamicske, csekély kilenc litert vágott be egy szuszra.

— Kérdem magamtól, hogy tulajdonképpen minek is írom meg mindezt a kis apróságot egy olyan lovacskárról, mely soha semmi rendkívülit nem vitt végbe, említésre méltó teljesítményeket nem mutathat föl? Csak azért, mert nap-nap mellett együtt vagyok vele és nagyon, de nagyon szeretem.

De nehogy mindig csak a magunk lovairól vegyek példákat, megemlítek néhány olyan esetet, melyet nem magam láttam, de feltétlenül megbízható, közvetlen szemtanúktól hallottam.

Kincsem. Blaskovich Ernő világhírű veretlen csodakancája (Cambuscan-Waternyrríph), mely 1876—1879 közt nemcsak Monarchiánk, hanem Németország, Anglia

és Franciaország versenypályáin is a legjobb lovakat könnyen megverve minden learthatót hazahozott, trainingben itten állott gödi istállónkban, mely azóta is a Kincsem-Telep nevet viseli; ezt hajdani boxja falába helyezett érc-emléktáblával jelöltem meg; „Exegi monumentum aere perennium.” Habár Kincsem szereplése a születésem előtti évekre esvén őt személyesen már nem ismertem, ott tanultam lovagolni Kincsem trainerjének, Robert Hesp-nek fiánál, Edwardnál, aki serdülő koromban volt idomár gödi telepünkön, ahol minden kavics, minden fűszál telítve volt a kiváló kanca emlékével. Megjegyeztem tehát mindent, amit erről a tüneményes versenylőről annyiszor hallottam.

Ezek szerint Kincsem nemcsak utolérhetetlen versenyképességű ló volt, de szelíd, okos, nyugodt és barátságos. Versenyeiben úgyszólván sohasem erőltette meg magát, csupán „sétált”, míg ellenfelei igazán lóhalálában rohantak. Mégis, hogy komolyan vegye versenyét, lovasának minden futam elején föl kellett (egy-két, nagyon enyhe vesszőcsapással) figyelmét hívnia, hogy most nem babba megy a játék, hanem verseny van ám! Midőn azonban nekilendült, már nem kellett neki biztatás, küzdött magától, jobban mondva nem is küzdött, hanem egyszerűen elsétált a többi mellől. Indításnál, ahol legtöbb versenylő idegesen toporzékol, akaratoskodik, forgolódik: Kincsem hosszú szárakkal, nyugodtan állott, mint a szobor, inkább arra kellett vigyázni, hogy közben ne kezdjen el legelni, mert akkor esetleg erősen megkéshetett volna az elugrásnál. Így is gyakran lemaradt néhány hosszat az indulásnál, ez azonban nem zavarta, egy-kettőre beérte a társaságot és akkor hagyta faképnél, amikor akarta. Verseny után, alighogy leszedték róla a nyeret, azonnal legelt; egyáltalában kitűnő étvágyú és álmú ló volt, ami minden élőlénynél, de az olyan óriási izom- és idegmunkát kifejtő állatnál, mint a versenylő, elsőrendű fontossággal bír.

A versenylovak szállítása akkor nem volt olyan kényelmes, mint manapság. Napokig kellett időznie a vasúti kocsikban, míg egyik országból a másikba vitték. De akár vonatról, akár hajóról volt szó, Kincsem csöppet sem izgult, szelíden és engedelmesen ment kijelölt helyére,

ahol azonnal lefeküdt és hevert az út nagy részén, ami a lábak kímélése szempontjából is nagyon hasznos. A takarmányozással se volt semmi baj, nem volt kényes zabjára és szénájára, pedig ez számos versenylónál külföldi utakon sok gondot ad. Csak két dologra kellett nála vigyázni: hogy meglegyen szokott gödi ivóvíze (vagy ha ez nem volt lehetséges, hát forralt víz legyen) — és közelében tudja megszokott pajtását, egy kis *macskát*, mely mindig vele volt bobjában. Valamelyik külföldi útján a macska néhány órára elkallódott, volt nagy keresés! Kincsem nyugtalanul forgolódott, izgult, amíg csak elő nem kerítették a kis szökevényt.

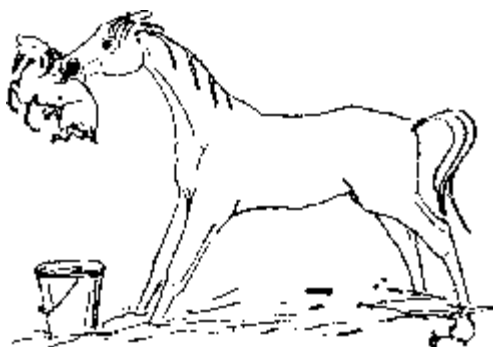
Tulajdonosának Blaskovich Ernőnek szokása volt, hogy a kanca minden versenye után kivette gomblyukában viselt kis ibolyacsokrát és odatűzte a kantár fej-részébe, lova füle mellé. Ezt Kincsem csakhamar megtanulta és amint verseny után a mázsálóhoz visszavezettetvén meglátta gazdáját, szinte húzott feléje, lehajtotta fejét, odanyújtotta nyakát és úgyszólván kérte e kis kitüntetést. Olyan kedves, okos, szinte bájos állat volt, hogy mindenki szerette, aki csak közelébe jutott.

Említettem Kincsem macska-pajtását. Más lovaknak is vannak ilyen barátai, megszokott játszótársai, kutyák, macskák, bárányok, kecskék, stb., melyek szinte hozzátartoznak környezetükhöz, mindennapi életükhöz. Különösen fiatal mének néha olyan nyugtalanok magános boxjukban, hogy örökös ide-odamozgásukkal, forgolódásukkal, izgulásukkal sok erőt pazarolnak el, nem pihennek eleget, ami általános erőállapotukon s így versenyképességükön is ront. Ilyenkor próbálkozunk *pajtást* adni nekik, ami figyelmüket a magános szórakozástól elvonva legtöbbször meg is hozza a kívánt eredményt.

Az 1941/42-ben szép, klasszikus sikereket elért *City* (Gaisso-Twilight) is ilyen nyugtalan ifiúr volt, amíg be nem tettek hozzája egy kis kecskegidát. Nagyon összebarátkoztak, azonban néhány hónap alatt a gidából bak lett, szarvai megnöttek és ezzel öntudata és önbizalma is: szemtelen lett és kezdett a sajnos szarvak nélkül maradt ló fölött zsarnokoskodni. Ha behozták *City* ivóvödrét, előbb a bak szaladt oda és *City*nek nem volt szabad a vízhez nyúlnia, míg kecskénk nem ivott eleget, mert

lábával dobantott, sőt szarvaival is nekiment a nála sokszorta nagyobb lónak. City egyideig az erősebbik nagylelkű lovagiasságával tűrte ezt, amíg végre be nem telt a pohár és meg nem történt a nagy eset, amelyről heteken át beszéltek Alagon.

Egy szép, csendes délután, midőn a versenyistállók boxjainak ajtai be vannak csukva és semmi mozgás sehol, hogy teljes legyen a lovak pihenése, City boxjából éktelen zsvaj, dobogás és siralmas mekegés. Odarohantak, borzalmas képet találva: City böszülten jár körbe boxjában, magasan tartva fogai között a keservesen vergődő kecskebakot, melyet alig tudtak tőle elvenni, csupa seb volt már

a nyaka és háta, tizenöt napon túl gyógyuló súlyos testi sértés. A kecskebak kigyógyult, de semmiképpen se volt rábírható, hogy visszatérjen a boxba, ami utóvégre is érthető. City tehát zavartalanul ihatta vizét; de már ő sem áhítozik hajdani barátja után, megnyugodott, nincsen többé szüksége kecskére.

Amint mondtam, a ló alapjában véve jóindulatú állat. A komisz, veszedelmes lovak nagy többsége csupán *elrontott*, rossz bánásmóddal elvadított, vagy túlságos elnézéssel elkapatott bestia. De vannak itt is kivételek, születésüktől kezdve gonosz természetű állatok. Mezőhegyesen, ahol az állami ménésbirtokon egy évig tanulmányoztam mezőgazdaságot és lovat, apaménként volt fölállítva egy *Filou* nevű, nagyon szép telivér, mely már a verseny pályán is goromba volt, de igazi gonosz természete csak

apamén korában tört ki rajta. Alig lehetett hozzája bemenni, még saját ápolójának is nekiment, harapta, első patáival vágta. Hiába volt az ember minden elővigyázatossága: midőn egyszer egyedül ment be a ménhez, az megölte, agyontaposta. Ekkor egy önként jelentkező, híresen ügyes, bátor és erélyes csikós került hozzája, aki nek ezenfelül is csak úgy volt szabad a ménhez bemennie, ha ott állott közelben egy másik ember, esetleges segítségül. De minden elővigyázatosság hiábavaló volt, Filou ezt is megölte. Most aztán nem volt irgalom, a másként igen nagy értéket képviselő apamént agyon kellett löni.

VAD

Igenis VAD, egyes számban, mert így gyűjtőnév; a VADAK kifejezés alatt, melyet hibásan is gyakran hallunk említeni, inkább vad embereket, távoli, kultúrálatlan tájak bennszülötteit értjük.

Nagy általánosságban az állatvilágnak ama részét jelöljük a VAD névvel, melyre — akár tróféáért, akár élelmezési, vagy egyéb gazdasági szempontból — vadászunk. Pedig hát tulajdonképpen ide tartoznék mindamaz emlős és tollas állat, mely vadon él. Mégis, hogy túlságosan szét ne aprózódjék e fejezet, csak azokra az állatokra terjeszkedem, melyekre vadászni szoktunk, ezekből is csupán egynéhányat említve meg, hiszen ezúttal nem szakkönyvet írok.

A vadon élő állatok értelmi képessége általában fölötte van ama rokonaiknak, melyek az ember szolgálatába kerültek, domesztikálódtak, hacsak utóbbiaknál egészen különös gonddal nem foglalkozunk valamelyiküknek értelmi fejlesztésével, mint azt például a kutyánál szoktuk. Vegyük csak, hogy mennyivel értelmesebb, furfangosabb a vaddisznó a házi sertésnél, róka koma a házörző kuvasznál, a hiúz házimacskánknál, vagy ha a kérődzők rendjére gondolunk, a gímszarvas és rokoni a szarvasmarhánál, vagy a birkánál. Ezt az értelembeli fejlettségüket életmódjuknak köszönhetik, mert nemcsak az örök ellenség, az ember ellen való védekezés, hanem a mindennapi élelem megszerzése is állandó ébrenlétben tartja és fejleszti értelmüket.

E fejezet természetes határait túllépném, ha végig akarnék menni mindenem, amit hosszú évek megfigyelései alapján az összes vadnemeknél tapasztaltam, hát inkább csak szembeszökőbb példákat ragadok meg egyes vad-

nemek értelmi fokáról. Vadászemberek ne olvassák e részeket, mert jórészt nagyon közismert dolgokat hozok föl, azonban az olvasóközönség túlnyomó része nem vadászik, viszont esetleg érdekelni fogják az olyan apró dolgok is, melyek nekünk vadászoknak ábécé, említésre is alig érdemesek.

— Egyik, a legutóbbi évek pusztító telei előtt legelterjedtebb vadunknál, a *fogolynál* gyakran tapasztaljuk, hogy ha csibéi aprók, még nem röpösek, felzavartatva nem repül el, hanem mintha szárnyaszegett volna, a föld színén verdesve, szinte vergődve iparkodik maga után csalni a vizslát, embert vagy rókát; midőn azután fiaitól eléggé messzire csalta el a veszedelmet, egyszeriben egészséges lesz és szárnyra kap, eleinte még mindig távolodó irányt tartva, csak később, a veszély elmúltával tér vissza ama helyre, ahol csibéit elhagyta volt. Most aztán izgatottan sétál föl és alá, mély, szinte begyéből jövő kis hívó hangokat adva gyűjti össze apróságát és csak akkor vezeti őket tovább, midőn már mind együtt van. A fogoly-anya eme viselkedését a fácántyúknál is tapasztalhatjuk.

A nagyon tévesen butának tartott *mezei nyúl* ennek ellenkezőjéről győz meg, ha figyeljük (ami különösen friss hónál könnyen megy), hogyan vonul éjjeli vackába. Csöndesen baktat, majdmeg oldalt fordul és tíz-tizenöt lépés átmérőjű félkörben hurokvágányt írva le, tér vissza előbbi nyomára, hogy az őt esetleg szimaton követő róka vagy egyéb ragadozó ilymódon megtévesztve ne tudja merre haladt, jött-e, vagy ment-e azon a nyomon. Kissé tovább — esetleg még egy-két ilyen cselet téve — akkorát ugrik oldalt, amilyent csak bír, onnét még kettőt vagy hármat szökkenik, minél nagyobb, mert a levegőben nem marad nyoma. Ott aztán bevackol, mégpedig lehetőleg szél alatt, vagyis hogy az éppen uralkodó szél az előbbi nyomai felől és ne azok felé fújjon, mert hiszen ha jön ragadozó, az valószínűleg a nyomokon fog közeledni, hát hogy ne kapjon szimatot. Ezt oly gondosan, ravaszul és ügyesen intézi, hogy buta állat ilyesmire igazán nem képes.

Vagy pedig figyeljük meg, hogy téli vadászataink alkalmával a körbe beszorult nyulak milyen ügyesen kóvályognak benne, lehetőleg lőtávolon kívül futkosva

az egyes vadászok előtt; viszont a hajtó-sornak sokkal bátrabban mennek neki, kitörés céljából, holott a hajtó sokkal lármásabban, észrevehetőbben, ijesztőbben viselkedik, mint a vadász. Ha valahol a hajtósorban rendetlenség, nagy hézag (úgynevezett „kapu”) van, a nyulak ezt egyszeriben észreveszik és mintha maguk között súgnák meg, egymásután törnek ki azon a helyen. A nőstény nyúl többnyire nem szaladgál oly vadul, hanem gyakran meglapul valamelyik barázdában, egészen közel engedve a hajtósort és vadászokat maga mellett elhaladni és csak ha már néhány lépéssel túl vannak rajta, akkor ugrik fel és menti irháját hátrafelé. Az ilyen nyulakra sohase lövök; nemcsak azért nem, mert bizonyosan nőstények, hanem mert már elszenvedték a rémület kínját, megszolgálták kis életüket. A szinte tömeges terítékkal járó nagy körvadászatokon én kissé „nyúlpárti” vagyok, nem szégyenlem bevallani; örülök, ha minél több nőstény menekül meg, mert ezekből mindig kevesebb van a kelleténél.

A *róka* ravaszága szinte közmondásos; aránylag kevesen tudják azonban, hogy e vörösfrakkos kománk nemcsak vadászni tud, hanem hajtani is, amihez legtöbbször ketten szövetkeznek. Meglesik, hogy a szürkületkor legelészni kiváltó apróvad, főleg a nyúl, megriasztatván merre menekül az erdőbe; ezt rendszeren ugyanegy irányban, sőt ugyanazon fák, vagy bokrok között teszi meg; ez az úgynevezett „ugróváltója”, ellentétben a legelőváltóval, amelyen akkor vonul ki élelemszerzésre, sűrűből a szabadba, amidőn nem zavarja semmi. Ezt az ugróváltót állja el egyik róka, szorosán mellette lapulva a bozótban. Hajtónak beszegődött társa ezalatt megkerülve a rétet megjelenik annak túlsó szélén, mire a nyulacskák több-kevesebb sietséggel biztonságba helyezik magukat. Egyikük-másikuk a lesben álló róka által megszállott váltót választva bele is megy a kelepchébe, nyakon csipik s a két jómadár osztozik a pecsenyén, — harmadik rókát azonban a világért sem eresztene a zsákmányhoz, ez kettőjük jogos tulajdona, közös szerzeménye, ravaszáguk eredménye, hiszen futva nem érik utól az egészséges nyulat, hát cselt kell használniuk.

A társas vadászatnak eme faját a sajnos egyre jobban

elterjedő német juhászebek, az úgynevezett farkaskutyák és ezek számtalan korcsai is űzik, ily módon egész vidékek öz- és nyúlállományát pusztítva el. A farkaskutya a nemzeti vadállománynak valóságos rákfenéje, mint az orvadászat. Csak állhumanizmus és siralmas hozzánemértés okozza, hogy minden ezirányú védekező lépést elgáncsolnak, megghiúsítanak, mert „szegény kutyák” így, meg „szegény kutyatulajdonosok” úgy. (Szegény nyulakról és szegény őzekről nem akarnak tudomást venni.)

A róka vadpusztításairól és tolvaj-csalafintaságairól gyakran hallani, keveset említik azonban azt a gyengéd szeretetet és gondoskodást, sőt önfeláldozást, mellyel kicsi fiait neveli. Kedves, de egyben szomorú tapasztalatom van erre. Őzbakra voltam cserkészni és nagyon távol-

ról elhibáztam egy bogarászó rókát. A lövedék bevágódásából, illetve porzásából ítélve lövésem a nyaka és első lábai között mehetett el; a róka nagyot ugorva eszeveszett futásban mentette bőrét. Tovább cserkészttem, megfelelő bakkkal nem jöttem össze és már hazafelé tartottam, midőn ismét megláttam egy rókát egerészni. Kedvező széllel és dombhajlattól fedve most már jóval közelebbre tudtam hozzásofpolyogni és ezúttal nem is hibáztam el; golyóm lapockán érte és a kis ragadozó azonnal elnyúlt. Odaérve szomorún állapítottam meg, hogy egészen sovány, kölykei által leszopott, de még tejelő szuka. A rókát fölemelve azonban azt is észrevettem, hogy egyik első lábának vége, összes körmeivel együtt hiányzik, egészen friss seb . . . Minthogy e tájon más nem vadászott, tányérvasak pedig nem voltak kirakva, más nem lehetett, mint az előbbi lövésemmel nem teljesen elhibázott, de megsebzett darab, melynek azonban a közelben voltak éhes kicsinyei, ezeknek táplálására már (május derekán) nem volt elég teje, pót-élelmezés céljából tehát friss

és bizonyára rettentően fájó lábsebe dacára mégis elment egérre vadászni, szegény becsületes kis anya. A nyulak és egerek örülhettek e lövésem eredményének, én nem, valahogy igen szomorúan mentem haza.*

Legkisebb és legelterjedtebb agancsos vadunkról, az őz-ről sokan csak annyit tudnak, hogy gyönyörűen arányos, karcsú növésű, szép szeme van és könnyen megszelídíthető. Ha azonban szorosabban figyeljük meg e szép vadat, rájövünk, hogy (különösen a bakja) tele van rossz tulajdonságokkal: irigy, verekedő és kegyetlen. Családjával, ha a megtermékenyítés időszaka elmúlt, édeskeveset törődik; az öreg bak többnyire magánosan jár egész esztendőn át, kivéve ama hónapokat, midőn agancsát elveszítve, újat növeszt. Ekkor ugyanis szívesen csatlakozik valamely vén, tapasztalt suta által vezetett kis csapathoz, már csak a biztonság kedvéért is; egyébkor — az üzekedés néhány hetétől eltekintve — inkább csak gyengébb bakokat látunk suta, rendszerint anyjok társaságában.

Az erős bakok nemcsak egymást és gyengébb vetélytársaikat támadják, hanem minden beteges, vagy sebesült bakot is, amely útjukba akad. Ezt aztán addig üzik-üldözik, amíg kimerülve, végső kétségbeesésében szembe fordul velök, amikor is kegyetlenül összeszurkálják, halálra bökdösik. (Vájjon az őzbakok példájából tanult-e az emberiség, hogy amint valakinek rosszul megy a dolga, embertársai nemhogy segítségére sietnének, de mind tud reá valami előnytelenet mondani, sírját segít megásni olyannak is, aki sohasem ártott neki. Ez néha talán nem is szándékos; talán ártani sem akar azzal, ha pl. megemlíti, hogy X. Y. ellen árverést hirdettek; legtöbbször ezt már úgy adják tovább, hogy az illetőnek mindenét elérverezték, stb. — nem is gondolnak arra, hogy az ilyen Hiób-hír jobban öl, mint a kés; oly rossz híret viszi az illetőnek, hogy talán soha többé nem állhat talpra, odavész a hitele.)

Az őz egyike a legkönnyebben megszelídíthető állatoknak. Gyakran neveltünk fel őzeket és sok örömről telt bennök. Volt Anyámnak egy sutája, mely szabadon

* Ezt az esetet részletesen írtam meg egy másik könyvemben.

ki s bé járt, erdőbe és vissza földszintes házunkba, be a nyitott ajtón, végig a szobákon, míg Anyámat meg nem találta; követte, mint a kiskutya, vékony hangon kérve kenyérkét vagy egyéb csemegét. Másfél éves korában, midőn elérkezett az üzekedés időszaka, eltűnt házunk környékéről és csak farsangjuk után, augusztus végén került elő, egyébként semmiféle szégyenkezést nem mutatva. Meg is maradt a következő tavaszig, midőn már erősen gömbölyödött. Mindenki örült a bekövetkezendő családi eseménynek, de sutánk egy szép napon nem jött be, hanem csak egy-két hét után, büszkén hozva magával szép pettyes kis gidáját, bemutatni! Besétált vele a szobába is, de megsimogatni nem engedte se magát, se gidáját. Úgylátszik azonban mégis rossz néven vehetett valamit, mert soha többé nem jöttek be a házba, bár ablakaink előtt gyakran és szívesen taposták a virágágyakat, kertészünk nagyobb örömére.

Őzbakot fölnevelni senkinek sem ajánlom. Nekünk egynéhányszor volt bakunk is, de mindig baj lett velük. Szentelen, verekedő, szinte veszedelmes fajzat. Volt közöttük olyan is, amelyik miatt nem kaptunk napszámost a kertbe, mert amint egy ilyen munkás a föld felé hajolva magasan kipucította nadrágja fenekét: Hanzi (ez volt a legnagyobb gazfickó neve) valamelyik bokorból kiugorva, lebocsátott agancsával nyílsebesen rontott neki, teljes erejével beleszúrva a céltáblába, ami 3 — 4 centiméternyi

szúrt sebeket jelent és minden tizedik napszámos se túri szívesen.

Megtámadta fivérem nagy német vizsláját, Rhinót is és nem egyszer alaposan megkergette. Engem is megtámadott és többször keményen kellett rajta botommal végigvernem, míg abba hagyta e kötekedést, legalább is énvelem. Két emberünk azután egy ilyen támadás alkalmával

elfogta, szíjjakkal a lábait összekötözte és bikacsökkel félholtra verte. Ekkor úgy megutálta az erőszakos emberi nemet, hogy ötven lépésnél közelebbre soha nem merészkedett. Ideje volt.

Házunk előtt gyakran legelnek özek, isznak a szökőkútból, rontják a virágágyakat, amit szívesen nézünk el nekik, hiszen olyan szépek és kedvesek, a legszebb dísz egy falusi úriház kertjében. Nyitott ajtónkon kihallatszik a rádió; amíg zenedarabokat hallat, az özek 20—25 lépésnyi távolságból érdeklődve figyelnek, majd meg folytatják a legelést; ámde ha énekszám következik, elugranak és csak 50—60 lépéssel odébb állapodnak meg; nem szeretik az emberi hangot. (Én se mindig.)

Az elmúlt nyáron is érdekeset tapasztaltam két őzgidánál, melyek anyjukkal együtt mindig a parkban tartózkodtak, de egészen rövid távolságra, mondjuk harminc lépésnél közelebbre sohase vártak be. Ezidén üzekedés-kor mamácskájok farsangolni ment egy deli bakkal, két kicsinyét elhagyatva találtam a sétaút szélén. Megsimogatni most sem engedték magukat, de amidőn tovább mentem, *elkísértek*, körülöttem hancúroztak tíz-húsz lépésnyi átmérőjű körben. így jöttek velem majdnem egy kilométeren át, amíg csak ki nem értem a parkból; onnét visszafordultak.

Habár néhány évtizeddel ezelőtt egy népiskolai tankönyvben az állott (és városi emberektől is hallottam), hogy

Az őzikeből, ha megnő, szarvas lesz . . .

ezzel az állítással szemben ama szerény nézetemet merem kockáztatni, hogy a *szarvas* külön állat, mégpedig majdnem tízszer akkora, mint távoli rokona, az őz.

Velem együtt sokan tartják a szarvast erdőink legszebb, legnemesebb vadjának, melynek vadászata és alapos megismerése azonban aránylag keveseknek jut. Kevesen figyelhetik meg életmódját s így ez szakemberek tudománya marad, a nagyközönség nem nagyon ismeri. Pedig hát sok érdekeset lehet szarvaséknál is tapasztalni.

Szántsándékkal kerülöm e könyvemben vadászati élményeim leírását, hiszen e tárgykőről külön munkát*

* Egyszer volt... Dr. Vajna és Bokor kiadása, 1939

bocsátottam olvasóim rendelkezésére, itt tehát nem szerepel maga a vadászat, a nemes vad elejtése, ha észleléseimhez nagyrészt vadászat közben jutottam is.

Láttam, amint szarvastehenek tanították fiatal borjaikat mászni és ugrani. Meredek, görgeteges sziklapart felső szélén állott a kis csapat; először az anyák mentek le, vigyázva, óvatosan. A borjak egyideig tanácstalanul bámultak lefelé, a bátrabbik neki is indult és csúszva-botorkázva ért le a meredek aljáig, a többi neadjisten, nem ment. Erre egyik tehén ismét fölment gyávábbik csemetéjét elhozni és szinte maga előtt tuszkolva kényszerítette a lecsúszóka kezdetéig; talán súghatott is neki

valamit, mert a kis bamba most már lement, mégpedig anyja *előtt*. Leérve a tehén kis kerülővel ismét fölment borjaival és másodszer is leereszkedett velők; most már szívesebben, bátrabban követték. Közben a másik tehén is „gyakorlatozott” ottan, de csak egyetlen borjával, jól ment neki; a kétborjas harmadszor is levezette fiait s akkor úgy találta, hogy a leckét eléggé tudják, hát legelészve állottak odébb.

Máskor meg azt lestem meg, hogyan tanította *ugrani* egy tehén a borját. Nagy, vízmosásos árok vonult a völgyecske alján, eleinte alig másfél méter szélességű, de

fokozatosan szélesbedett 3—4 méterig. Ezt ugrotta borjától követve a tehén, először fönt, ahol a legkeskenyebb, azután mindig lejjebb és lejjebb, sorozatosan növekedő ugrásokra kényszerítve. Legalább három-négy ugrásukat láttam, valamint azt is tapasztaltam, hogy a borjú a gyakorlatot észrevehetően könnyebbnek találta, mint a másik borjak a meredek görgetegen való lemászást. Az üzekedési idény vége felé hatalmas bika feküdt kint a réten, sütkérezve szunyókált a délelőtti meleg napfényben. Körülötte háreme, négy-öt tehén, egyesek feke kérődztek, kettő néhány lépéssel odébb legelészett. Egyik tehén unalmasnak találva pasája viselkedését, elhatározta, hogy udvaroltatni fog magának. Odaállott bóbiskoló férje elé, az azonban látható kedvetlenséggel fordította el fejét és tovább bóbiskolt, önagyságát azonban nem lehetett ilyen könnyen lerázni: nedves szájacskájával előbb végig simogatta a bika gerincét, nyakától faráig,

azután a füle alá nyúlt (talán súgott is valamit) — elég az hozzá, hogy szegény bikának fel kellett kelnie s akkor a tehénke állva kezdte újból az egész programot, amíg az öregúr teljesen föl nem ébredt. Mondanom se kell, hogy ismét igaz lett a régi aranymondás: *Ce que femme veut, Dieu le veut*. .. vagyishogy amit asszony akar, Isten is akarja (?); a tehén akarata végre is érvényesült, győzött a női báj s az *erős nem-toi* megint egyszer bebizonyosodott, hogyha erős is, távolról sem az erősebbik. Érdekes megfigyelni a csapatban vonuló szarvasokat;

elől megy egy tapasztalt öreg mama, utána a fiatalabb tehenek, ünök és borjak, ezeket követik a kölyök-bikák és leghátul, utóvédnek következnek a nagy bika, néha ötven vagy száz lépésnyire is lemaradva. A vezértehen egész magatartásán szinte meglátszik a felelősségérzet; óvatosan, figyelve, szimatolva és fülelve halad elől; ha tisztásokra, utakra, lövonalakra ér ki, saját biztonságát kockáztatva egy-egy pillanatra megáll, körülnéz és csak azután indul tovább, nyomában a csapat. Ez a szinte önfeláldozó magatartása okozza gyakran vesztét is: vadorzók és kocavadászok az élen lassan haladó s a tisztáson megálló vezértehenre szeretnek lőni, mert olyan szép céltáblát mutat, sokkal könnyebb eltalálni, mint az ismét megindult tehen nyomában átsuttyanó fiatalokat.

Azt is mulatságos megfigyelni, hogy a szarvas hogyan fűvészkedik, botanizál. Távolról se mindig ugyanazt a takarmányt szedegeti; az évnek különböző szakában más és más fűeket keresgél, szinte hetenként változtatva ízlését, aszerint, hogy akkori életműködéséhez milyen növények tartalmazzák a megfelelő anyagot. A téli nagy koplalást követően enyhe hashajtót keres, ami megtisztítja a nyomor hónapjaiban magához vett mindenféle szükség-takarmányok maradványaitól és következményeitől; majd meg a szőrváltást előmozdító fűeket, később a tejelésre előnyösen ható növényeket, a bikák pedig az agancsfejléshez szükséges takarmányféléket. Nem tudom bizonyítani, de lehetségesnek, sőt valószínűnek tartom, hogy üzekedés idején ebből a szempontból is vannak előnyösen ható s így kívánatos tápszerek, ha nem is kaviár.

Nagyon kedves és érdekes vadunk a *vaddisznó*; hasonlíthatatlanul értelmesebb és élénkebb, mint közeli rokona, a házisertés, mellyel egyébként eredményesen keresztezhető is. Óvatos, de egyben bátor vad is, mely veszély (vagy vélt veszedelem) esetén bizony néha alaposan neki-megy embernek-állatnak egyaránt és csöppet se megvetendő ellenfél. Az azonban a mesék világába való, hogy erdőben járkáló emberekre a vaddisznó veszedelmes; nem bánt az senkit sem, ha őt nem bántják, vagy ha kicsinyeit nem érzi veszélyeztetve. Megsebezve azonban elég gyakran támad, ha nem lát lehetőséget a menekülésre.

Míg a szarvasnál általában a tehenet tartom óvato-

sabbnak, sőt értelmesebbnek a bikánál, a vaddisznónál megfordítva figyeltem meg: egy-egy vén kan valóságos professzor, minden hájjal megkent öreg huncut, *sokkalta ravaszabb a rókánál*. Mielőtt a sűrűségből kilépne, mozdulatlanul hallgatódzik, szimatol és figyel. Hajtásban egészen különösen viselkedik; a bűgási néhány hetet kivéve többnyire magánosan jön, de nem jól nagyja magát hajtani, vagyis rendszerint nem egyenesen előre menekül a hajtók elöl, hanem vagy nekimegy (sietve szétugró) hajtóvonalnak, visszatör, vagy oldalt iparkodik a hajtásból kicsúszni. Ha mégis egyenesen menne az elöl elállított puskásvonalra: vagy a hajtás lezelején, messze a hajtók előtt érkezik, vagy csupán a legszélső sűrűségig sompolyog, hangtalanul, akár az árnyék; ott aztán vár, amíg a hajtók egészen odaérnek, lehetőleg amíg egyrésztük már kint is van a lövonalon, úgy hogy miattuk nem lehet löni, embert veszélyeztetne a golyó. Ilyenkor ugrik át az emberek között, valósággal szökkenik, amit ekkora testtől szinte nehéz elhinni. Megsebezve is ravasz. Aránylag könnyen esik el, de ne higgyünk neki, amíg csak pislog. Nem egy holtnak vélt disznót láttam már váratlanul lábrakapni, olykor bizony nadrágunk épségét is fenyegetve. Olyan esetem is volt már, hogy a súlyosan sebesült disznóról el akarván verni a még túlfiatal és gyakorlatlan kutyát, nehogy halálra sebezze, a disznó (közepes koca) elkapta botomat és a szentnek sem eresztette el, pedig már hasalt. Ekkor a hátára ugrottam, hogy vadászkésemmel adjak neki kegyelemdőfést a lapockája mögé. Midőn már térdeim közt volt, felállott velem és néhány lépést tett előre, úgy hogy önkéntelenül is disznólovassá lettem — a hajtógyerekek nem kis örömére.

A koca kitűnő, gondos és bátor anya. Igazvadász tudatosan nem lő malacos kocára, de a malacot csipni el anyja mellől nem megy mindig egészen simán. Egyízben kilöttem egy malacot a kis családból és midőn már ott állottam mellette, a derék anya visszajött gyermekéért és egyszerűen meg akart enni. Meglőni persze nem volt szívem, hát kalapomat szájamba vettem és guggolva közeledtem feléje, mindenféle hangon mormolva finn és török szavakat, amitől (minthogy nem értette meg) mégis gondolkodóba esett és visszament többi malacához, de

még sokáig a közelben maradt, dühösen rőfögve. Ez-alkalommal kísérő is volt velem, egy derék hivatásos vadász, aki majdhogy holtra nem nevette magát a vaddisznó elleni védekezés eme kipróbált, biztos hatású módját látva.

Esti cserkészetről, sötétedésben jöttem hazafelé Feleséggemmel. Sűrű fiatalosban, kopott kocsiúton csendesen ballagtunk; jobbra tőlünk valami motoszkaált, mint ami-

dőn malacok sertepertélnek a haraszton. Megálltunk s a következő pillanatban alig tizenöt lépésnyire nagy koca tolt ki magát előttünk az útra. Lassan lövésre emelt fegyverrel figyeltem, hogy majd kijönnek a nialacok is és azokból csípek el pecsenyére valót. A koca észrevett és átugrott az úton a baloldali sűrűségbe, én pedig vártam, hogy a malacok követik és lövéshez jutok; de nem jöttek utána, úgylátszik szimatot kaptak. Vártunk, hogy most mi fog történni. Kisvártatva visszajött a derék koca, félelme dacára odaállt elibénk az útra, fújt és rőffentett, féltette és hívta kicsinyeit, azután megint visszament a baloldali bozótba és onnét rőfögött fiainak, akik azonban okosak voltak és nem követték, elvonultak anélkül, hogy kijöttek volna az útra, lövésre. Az is lehet, hogy anyjok disznónyelven óva intette őket a kibújástól; mindenesetre szokatlan dolog volt, hogy nem követték anyjokat.

Két ízben is volt alkalmam megfigyelni, hogyan gyakoroltatja a koca kicsinyeivel a *riadót*. Nyugodtan legelészik, turkál velők, azután hirtelen elrőffenti magát és beugrik a legközelebbi sűrűbe, malacai pedig többkevesebb gyorsasággal utána. Az óvatos anya úgy tesz, mintha valami nagy veszedelemtől szörnyen megijedt volna, pedig dehogy, hiszen néhány perc múlva megint

visszajön ugyanoda és tovább turkál, amíg csak meg nem ismétli ezt a gyakorlatot, ki tudja hányadszor. A kis csíkos leventék mihamar úgy megtanulják e vészröföntésre történő gyors elugrást, hogy adott jelre anyjukkal együtt kámforként tűnnek el.

Ha egész konda van együtt és velük az öreg kan: minden menekülésnél ő megy leghátul, utóvédnek. Ha pedig valami (például kutya) megtámadja a családot, a kan mindjárt nekifordul és védi kondáját, míg azok kellő távolságba nem jutnak; csak akkor indul utánok. A német vadászok nem hiába nevezték el a vadkant „lovagias vad”-nak; bátor és önfeláldozó tud lenni.

Egy közeli rokonom fia siheder korában özbakra ment; meg volt neki hagyva, hogyha disznóval találkozik, csakis magános darabra lőhet, malacos kocára a viláért sem. Amint a vadőr kíséretében a vadászháztól már jócskán távolodott, utána szökött szálkás szőrű tacsó-szukája Ravigotte és ott somfordált körülöttük, be-bekukkantva a közeli bokrokba. Egyszer csak hangot ad, majd meg szűkülve rohan vissza gazdájához, nyomában egy nagyon dühös koca, amely a malacait megtámadó kutyust üldözte. Minthogy malacos kocára öcsémnek nem volt szabad lőnie, a vadőrrel együtt fölkapaszkodtak egy-egy egymászható, közeli fára, a koca pedig alattuk dühösködött, fújt vagy negyedórán át; a malacok nyugodtan turkáltak a közelben, Ravigotte pedig nyüszítve és izgatottan reszketett, néha-néha szerény támadásokat kísérve meg egy-egy malac ellen, de amint a koca csak feléje is fordult, sebtében biztonságba helyezte magát. Végre a derék anya elvonult kicsinyeivel s a két nevető vadász leszállhatott önkéntelen magasleséről. Mindenesetre érdekes példája a malacait féltő vadkoca önfeláldozó bátorságának, — hiszen két fegyveres emberrel és egy ugató kutyával állott szemben, amitől magános koca már messziről elszaladt volna.

A disznóval nem mindig könnyű elbánni, néha nagyon goromba tud lenni. Láttam, sőt magam is megéltem már nem egy csiklandós esetet, ahol a vadásznak ugyancsak kellett sietnie, hogy nadrágját megvédelmezze; de minthogy e könyv nem vadászélmények elsorolására van szánva, eltekintek részletezésüktől.

Fogságban a vaddisznó könnyen szelídül meg és kondákban is tartható; volt egy főpapunk, aki évtizedeken át 60-80 főből álló vaddisznókondát tartott, mert igen szerette pecsenyéjüket, mely igazán elsőrendű, de csak a fiatal daraboké. Külföldön, például Franciaországban az öreg vaddisznó húsát is ízletesen tudják elkészíteni, sőt a vadkereskedők szeretik is a szép nagy darabokat, melyeket napokon át díszként tartanak kira-

katukban. Egyes nagy, magyarországi vaddisznóvadászatokról a kicsi darabok honi fogyasztásra keltek el, míg a nagyokat olykor vagonvételekben szállították Franciaországba, ha eléggé hideg volt az időjárás.

Fivérem egyszer szopósmalacot szerzett az erdőből, kicsi kocát, melyet otthon a gyerekek francia kisasszonya nevelt föl, csecsemőnek való üvegből. *Gréti* lett a neve és igen nevezetes személyiséggé fejlődött. Míg kicsiny volt, mindig fázott, reszketett; Mademoiselle ölébe vette, simogatta, mindjárt elaludt nála a kicsike. Hamarosan megtanulta „fölkérdzkedni”, addig rőfögött, visított, míg a leány fölvette és eldajkálta, mint a gyereket. Ez nagyon jól ment eleinte, de Gréti még nagy süldő korában is tartott e jussához és fölerőszakolta magát szegény kisasszonyra,— hihetetlen furcsa volt az az ölben fekvő, jókora vadsüldő s az alatta majdnem elvesző, filigrán leány.

Midőn Gréti már nagyobb lett, a parkban jókora

külön karámot kapott, melynek egyik sarka belenyúlt a Békató nevű, házi tengerszemünkbe. (Csak rossz nyelvek mondják pocsolyának, mert bizony igazán szép tengerszem, nekem legalább gyönyörű, mert gyerekkorom kedves emlékei közé tartozik ez is.) Naponta látogattuk meg Grétit, mindenféle csemegét hozva neki, amit az örömteljes rőfögéssel vett el kezünkől, utána szépen odatartva hátát, hogy megvakarjuk. Csak egyszer

voltam rá nagyon dühös: fácánkakast löttem pecsenyének, a magunk részére, ámde az beesett Gréti birodalmába s az mint a vizsla szaladt hozzája „apportirozni”, csakhogy nem adta ám ide, hanem azonmódon tollastól magához vette, bekebelezte és igen megelégedettnek látszott; én azonban kevésbé.

Az időközben hatalmas kocává fejlődött Gréti hamarosan rájött, hogy ketrece nem valami veszedelmes börtönfal, hanem akkor túrja ki és szakítja át, amikor akarja. Nos, meglehetősen sűrűn akarta is, hosszabb-rövidebb szabadságokat engedélyezett magának, elcsatangolt és félelmes külsejével rémítgette a környékbeli lakosságot, akik — különösen a közelben nyaraló fővárosi uraságok — még panaszt is akartak tenni, hogy „életveszélyes” vadállatunkat szabadon engedjük járkálni. Az ilyen önszabadságolások rendszerint azzal végződtek, hogy Gréti eljött házunkhoz, feltúrta a virágágyakat, azután bejött a házba; bizonyára azt várta, hogy ismét ölben fogják elalattatni. De rosszul számított, mert jött az öreg vadőr és hazaterelte, vagy leányom fogott egy-két cső kukoricát és sűrű fül-vakargatások közepette bírta rá Grétit, hogy vele menjen, vissza a birodalmába.

Minthogy Gréti ilyen kiváló egyéniség volt, malacokat is szeretünk volna nevelni utána. De valahogyan úgy áll az ügy, hogy magános kocánál ez nem szokott sikerülni, hát nemsokára élettársat kapott egy jóképű fiatal kan, Jancsi személyében. Jancsinak azonban, sajnos, nem volt érzéke Gréti barna bájai iránt — nyilván szökékről álmodozott — és sehogyse volt kapható az általunk olyannyira óhajtott frigyre. Amin pedig bajos segíteni.

De nemcsak hogy hűvös viselkedésével bántotta meg szegény Grétit, hanem ő is hamarosan rájött a ketrec gyengéire és mind gyakrabban engedélyezett magának szabadságokat; azonban távolról se volt olyan becsületes, mint jegyese, nem jött jelentkezni házunkhoz, hanem elkóborolt és bizony csak nagynehezen lehetett ökelmét hazacsalogatni. Olykor kilométerekre is elmászkált, a környék éktelen rémületére, sőt birtokunk határait is elhagyta, ami aztán egy szomorú téli napon összehozta a szomszéd határt bérlő vasárnapi puskásokkal, akik nyúlseréttel belelőttek. Ez ugyan nem sokat ártott neki, de az a hátránya meglelt, hogy Jancsi is rájött, miszerint az ember rossz, nemcsak kukoricát ad, hanem fájdalmat is okoz. Ettől az időtől kezdve aztán már nem lehetett vele okosan beszélni: ha embert látott, felborzolta sörtéit, nagyokat fújt és igen barátságtalanul közeledett. Szó se volt többé arról, hogy ketrecébe lehessen visszacsalogatni.

A végét már könnyű kitalálni: közbiztonsági szempontból Jancsi halálra lett ítélve. Persze egyikünk se vállalkozott e félig szelíd állat leterítésére, hát egyik vad-

őrünket bíztuk meg az ítélet végrehajtásával, aki aztán szegény Jancsit egy jólirányzott lövéssel le is terítette. Egészen jó agyarai voltak, melyek most vadőrünk szobájának falát díszítik.

Gréti nem nagyon vette szívére özvegységét, de ötéves korára valami belső baja keletkezett, emésztési zavarok, bárhogyan ápolgattuk-kényeztettük is. Már a nyitott ketrecen se volt kedve kijárni s az elébe dobott, elhullott csibét se fogadta el, ami végleg rossz jel. Nem vártuk meg, hogy kínokban pusztuljon el, agyonlövöttük őt is. Most nincsen szelíd vaddisznónk. De lesz, mert igen kedves állatok.

— Veszedelmes dolog az ilyesmik leírásába kezdeni, mert aki szereti a vadat és egyáltalában az állatokat, talán soha ki nem fogyna e tárgyból, márpedig számolni kell azzal, hogy olvasóim másról is akarnak hallani.

EGYÉB ÁLLATOK

Pista. Bivaly; kékes-feketén fénylő szőrű, hatalmas, hátragömbült szarvú, a maga nemében igazán gyönyörű példány volt; törzse acél-oszlopokon nyugvó gőzkazánra emlékeztetett. A mezőhegyesi ménésbirtokon szolgáltunk együtt, én mint gazdasági gyakornok hajnaltól estig munkában, míg Pista mindig az istállóban állott, mert olyan vad természetű volt, hogy már egyik béres se vállalkozott befogására; nekik ment, elszökött, jármot-miegy-mást összetörve. Már mézárszékre ítélték, midőn megkértem főnökömet, a gazdasági intézőt, hogy engedjen vele egy utolsó próbát tennem, csak néhány hétig, hátha sikerül valahogyan megszelídítenem és betörnöm. Az intéző nevetve egyezett bele, sőt kétszer napjában egy-egy óra szabadidőt is engedélyezett erre.

Pista tehát az én kezem alá került. Egy egész napig nem adattam neki semmi takarmányt, vizet is csak keveset. Azután — midőn senki más nem volt az istállóban — egy nyaláb friss zöld csalamádét vettem hónom alá és odaültem jászlához, de annyira tőle, hogy láncától el nem érhetett. Azonban nem is felém húzott, hanem az ellenkező oldalra, ameddig csak engedte lánc, onnét fűjt dühösen és forgatta csókáéhoz hasonló színűre sikerült szemeit. Én csak ültem és nevén szólongattam. Válaszul továbbra is nagyokat fűjt, csapkodott farkával és mérgesen kapart első lábaival. Odadobtam elébe egy szál csalamádét; bele tartott néhány percbe, míg rászánta magát és megette, közben igen csúnyán nézve reám. A második szálát már azonnal elfogadta, a harmadiknál nem fűjt többé; a negyediket és következőket mindig közelebb és közelebb dobtam neki, a végén mar kezemből nyújtottam és úgy vette el. Meg-

simogatni nem hagyta magát. Egyéb élelmet aznap nem kapott.

Másnap ugyanez a program, de már mindjárt megérkezésemkor kezemből vette el és még aznap meg is hagyta magát simogatni.

Harmadnap már dűnnyögött mikor jöttem (bögésnek e hangokat alig lehet nevezni) és egyenesen bementem hozzája a csalamádéval, sőt vakargattam is a hátát amíg evett.

A többi már gyorsan ment; magam ápoltam, vakartam, aljaztam és ettettem — mindig csak keveset és kizárólag kézből — a hét végén pedig az üres istállóban el is eresztettem; csalamádét vittem kezemben és Pista nyugodtan járkált utánam. Bevallom azonban, hogy ólmosvégű rövid fütykös mégis volt nálam, ha netalán főbekólintásra került volna sor.

A második héten már az istálló melletti karámba mentünk és csak ekkor hívtam meg főnökömet, tekintse meg, hogy milyen szépen jön velem Pista föl s alá. Nem telt bele további három-négy nap és már jármot, illetőleg bivaly-szerszámot is tettem rá, hátulról az istrángba csimpajkodtam és szóval indítva úgy húzattam magamat vele. Így mentünk sétálni is, végig a keskenyvágányú iparvasút sínjein, ahol lórékon szállították a gazdasági szeszgyárból kikerült répaszeleteket; szépen ment a sínek között, hozzá vezettem a lórékhoz is és azokból adtam neki répaszeletet, amit szívesen vett el, sőt alig bírtam a lórétól elhúzni.

A következő napon befogtam egy üres lóréba és úgy

kocsikáztunk; minden két-háromszáz lépésnél megállva adtam neki némi csemegét. Harmadnapra már megrakott lórét húzott, azután magam mellé vettem egy fiatal béreslegényt és néhány napig együtt etettük, tisztítottuk és fogtuk be Pistát.

Megpróbáltam a lórétól elmaradni, de néhány pillanat múlva Pista észrevette, hogy nem én ülök mögötte, megállt és a szentnek se mozdult, amíg nem jöttem oda;

megütni vagy rákiáltani nem engedtem. Amint odaértem és szólítottam, megnyugodott és szépen húzott tovább. Nyolc-tíz nap múlva már nélkülem is nyugodtan ment, csak akkor vettem ismét kézbe, midőn párba fogtuk, de párját előzetesen néhány napra melléje köttem, hogy összeshozzanak, öt hét alatt teljesen szelíd, használható állat lett ebből a — szerintem rossz bánásmóddal elvadított — bivalyból. Intézőm nagyon megdicsért és az egész esetet elmondta a meglehetősen savanyú kedélyű jószágfelügyelőnek, aki csak azt válaszolta rá, kár, hogy nem lettem — béres. (Talán igaza volt.)

Rinaldo háromnegyed éves, félangol ártány volt, ugyancsak Mezőhegyesen, a kerületembeli gazdasági írnok tulajdonában, hizlalásra szánva. Az etetésével megbízott cselédleányt mindig megkergette, úgyhogy az már nem mert hozzája bemenni. Főnököm mindjárt kimondta a szentenciát: Majd rendbeszedi a praxi! Erre is adott szabadidőt, melyet az ólban, jobban mondva annak kifutójában töltöttem és a Pistánál jól bevált módszer alapján Rinaldóval is hamarosan barátságot kötöttem. De ezzel nem elégedtem meg, hanem kezdtem a disznót oktatni, ami váratlanul könnyen ment. A vályúhoz nem volt szabad rohannia, szépen meg kellett várnia, míg az

„Avanti!” vezényszót ki nem mondtam. (Rinaldo ugyanis természetesen csupán olaszul érthetett.) Majdmeg arra tanítottam, hogy a „Favorisca!” (Tessék!) szóra leüljön; ez már kissé lassabban, de mégis sikerült. Szolgálni is szerettem volna megtanítani, de ez sehogyse ment, sőt egyszer, midőn elejét emelgettem és eldőlt, mérgében csúnyán belém is kapott, amiért olasz feddőszavakat és magyar nyaklevest kapott, amit tökéletesen meg is értett. De ezt a gyakorlatot abbahagytuk, hát végül mégis neki maradt igaza. Még kitudja mit lehetett volna ebből a kiváló ifjúból kihoznom, ha közbe nem jön a *gazdasági lehetetlenülés* (azóta annyiszor emlegetett) szempontja és hízásra nem fogják szegény tanítványomat, amely folyamatot már nem lehetett magasabb tanulmányokkal zavarni.

Peter. Oroszlán volt ám, Hagenbeck úr Hamburg melletti, stellingeni állatkertjében, ahová néhány hónapig naponként jártam be, leckéket venni egy állatszeliidítőtől, aki első nap hirtelen belökött egy ketrecbe és rázárta az ajtót, hogy lássa, jók-e az idegeim. Ugyanis oroszlán feküdt bent, egészen szelíd, amit azonban akkor nem tudhattam. Mégse vallottam szégyent és Péterrel nagyon megbarátkoztam. Igen vén bácsi létére már nem volt hajlandó semmiféle mutatóványra, de nagyon szerette, ha fejét és hátát vakarták, ilyenkor szinte dorombolt, kéjesen nyújtózkodott. Gyakran jártam be hozzája kedveskedni és észrevettem, hogyha a hátát vakarva gerince egybizonyos pontjához érek, bozontos farkát magasra emeli a gyönyörűségtől, egészen fölállítja egy pillanatra. Néhány napig gyakoroltuk ezt és midőn már egészen biztos voltam benne, hogy nem sülök föl, megmondtam az állatszeliidítőnek, hogy új „numerát” tanultattam be Péterrel: „Hurrá!” vezényszóval fölállítom a farkát.

— Ki van zárva! Nem hiszem.

— Fogadjunk egy üveg pezsgőbe!

— All right. Gyertünk!

Peter a vezényszóra, vagyis inkább mutatóujjam kicsi nyomására magasra emelte hátsó díszét, az állatszeliidítő hahotára nevetett és már mentünk is meginni a fogadást. (Sajnos, német pezsgő volt, amit nem nagyon méltányolok. Tessék csak megízlelni, hogy igazam van-e.)

Ugyancsak hamburgi, helyesebben stellingeni ismeretségem volt a 20 éves *Dick* és a 16 éves *Dolly*; nem amerikai parkett-táncos pár, hanem ifjú elefántok, melyeknek betanításában hónapokig vettem részt a fõntemlített állatszelistõ irányítása mellett. Jeles tanítványainkról egy másik könyvemben* már írtam egyet-mást, de most se hagyhatom anélkül, hogy e két rendkívül okos és kedves fiatal állatot meg ne említsem. A 20 és 16 év ugyanis

elefántoknál szinte gyermekkoruknak számít, hiszen állítólag 120—200 évig is élnek, habár utóbbi adatot egyes szakértõk tagadják.

Két fiatal elefántunk betanítását megfigyelve elsõsorban is ezeknek az állatoknak *humora* lepett meg; igaz, hogy a szelidítõ minden számot szinte játszva, folytonos csemegézéssel és hízelgõ dicsérettel tanulatott be velõk, de nem tudom elfelejteni azt a folytonos jókedvet, melyet mindkét ifjú óriás az egész, naponként 40—45 perces tanulási idõ alatt mutatott. Egész megjelenésük, „arc-kifejezésük”, mozgásuk inkább komoly, hát annál mulatósabb volt az a sok kis huncutság, melyen folyton törték fejüket. Míg a szelidítõ, Dick-et leültetve gerendákból összetákolt ülõkére, Dollyval foglalkozott, Dick elhagyta helyét, szinte lopva sompolygott az ember háta mögé es orrmányával belenyúlt annak csemegés zsebébe; taní-

* Rõptében, Dr. Vájna és Bokor kiadása, 1940.

tójuk hirtelen hátrafordult és lapos tenyérrel tréfásan paszkolva meg Dick-et, visszatessékelté székére. Igen ám, de időközben meg Dolly hagyta el helyét, utána lépett emberünknek és orrmányával hátulról gyengéden, de mégis alaposan fogta meg tanítója — fülét!

Folyton valami kis csinytevésen járt az eszük, de soha igazán rosszak vagy gorombák nem voltak, holott oszlopszerű lábaik egy mozdulatával palacsintává lapíthattak volna mindkettőnket.

A szelídítő engem, mint magyart, Dick-ék előtt BÁCSI névre keresztelt és alig egy-két nap alatt pontosan ismerték is e nevemet; valami kis csemegét adott Dollynak: „Gieb's dem Bácsit!” Dolly szépen elvette, odafordult hozzám, felém nyújtotta, de mielőtt átvehettem volna, gyorsan saját szájába dobta és két-három lépést sietve tett oldalt, elégedetten ingatva fejét, hogy íme, jól becsapta a Bácsit. Néhányszor próbálkoztunk, hogy tényleg adja át a fület vagy micsodát, de mindig az ő szájába került, e mutatvány tehát abbamaradt, Dolly győzött. Ezekben az időkből tanultam meg azt is, hogy az állatoknak egyénenként van hajlama vagy ellenszenve egyes mutatványok iránt; ezeket mielőbb kiismerni és az utóbbiakat abbahagyva olyakat találni, melyekhez annak az állatnak hajlama és kedve van: az ügyes szelídítő dolga és külön tehetsége. Kár olyan mutatványokkal vesződni, amely ellen valamelyik állat különös ellenszenvet mutat.

Dollynak egyszer valami kis bél-rendetlensége volt, kedvetlenül mozgott, nem figyelt; aznap természetesen nem kellett dolgoznia, csak némi testmozgás miatt hozták ki. Igen ám, de Dick nem volt hajlandó egyedül dolgozni, vagy csak aggódott kis pajtása szokatlan viselkedése miatt; mellette maradt, orrmányával érintgette, szinte simogatta párját. A szelídítő okos ember léte nem erőltette a dolgot, szünetet kapott hát Dick is. Másnap Dolly rendben volt és mindketten kedvvel végezték el napi feladatukat.

— Ha e kolosszusok nem volnának olyan drágák és istállózásuk-élelmezésük oly körülményes, érdemes lenne *házi elefántot* tartani, annyira kedves, okos és barátságos ez az óriás, ölebecske helyett elefántka.

SchUzinger és Polakovics. Nem az ismertté vált kereskedelmi cégről van szó (melyből hajdani politikusunk, Sándor Pál is kikerült), hanem két ifjú lángbagolyról (*Strix flammea*), melyek még pelyhes korukban kerültek hozzánk és vékony nyershús-szeletkéekkel kézből táplálva csakhamar annyira megszeliődtek, hogy ujjunkon tartva is megmaradtak. Ritkuló pelyhek alatt mindjobban fejlődött szép, vörösbarna alapú, fehér pettyes tollzatuk, szemüket pedig nagy, tárcsaszerű tollkoszorú környezete, egészen apró, fehér tollacskákból. A tudomány eme jeles madarai egyébként titkolták nagy tudásukat és távolról se voltak olyan tanulékonyak, mint az olykor szintén hozzánk került fiatal szarkák vagy csókák, de mégis szerettem velük foglalkozni, olyan komikus volt komoly kifejezésük és módos, szinte meggondolt mozdulataik. De akkor voltak igazán kimondhatatlanul nevetségesek, midőn esetlen ugrásokkal röpködni próbáltak, hosszú, vékony és gyér pihéjű, nagy karmú lábakkal rúgva el magukat; nem húzták azokat föl, csak lógatták maguk alatt, amíg hamarosan szilárd tárgyat nem éreztek, amin megkapaszkodhattak. Ekkor büszkén forgatták nagy fejüket jobbra-balra és nyugodtan túrtek, hogy kézbe véve visszarakjuk őket kalitkájukba.

Egy szép napon azonban megtörtént a tragédia: szegény Schlézinger hosszú lábainak egyike úgylátszik belekerült a kalitka drótjai közé, mert reggel törött lábbal, féloldalt feküdt és még a finom máj darabkákat sem

akarta elfogadni. Egész nap szomorkodtunk ezen, kissé mégis reménykedve, hogy fiatal madárról lévén szó, a törött csont még összeforhat, ha sánta is marad utána, hiszen elég bicegő madarat láttunk már.

Másnap reggelre egészen új helyzet fogadott, amennyiben szegény Schlézingernek csak fejét és karmait találtuk meg, — a többi mind eltűnt jeles cégtársa, akármondani testvérkéje Polakovics feszültre dagadt hasában. E testvérgyilkosra annyira megharagudtunk, hogy rá se tudtunk többé nézni, odaadtuk a kocsis fiának, akitől hamarosan megszökött. Pedig kár volt reá neheztelnünk, mert az állatvilág törvényei szerint járt el. Gyakran tapasztalhatjuk ugyanis, hogy a sebesült, beteg, vagy gyenge egyedeket az állatok maguk pusztítják el; ha pedig emellett ragadozók, azaz húsevők is, gazdasági szempontból veszteségnek tartják kivégzett kollégájuk tetemét haszontalan enyészetnek engedni, inkább megeszik tehát, a megöltnek úgyis mindegy már, az élőknek pedig táplálék: szénhidrát, fehérje, foszfor, no meg természetesen *vitamin*, mert ezt most minden tápszernél illik kellően hangsúlyozni.

Azonban nemcsak az állatoknál figyelhetjük meg a gyengékkal szemben tanúsított eme radikális eljárást; nézzük csak, hogy társadalmunk mit tesz azokkal, akiknek csak kezd is rosszul menni a dolguk: az esetleges egykét segítő kézzel szemben tíz-hús csakis azért fog feléje nyúlni, hogy üthessen rajta egyet, — hiszen már úgyse tud visszaütni!

Charlemagne és Eginhard vetési varjak voltak, melyeket a mezőhegyesi béresgyerekek igen furcsa módon fogdos-tak össze, számos más társukkal együtt, levesnek. Valahányszor nagy hó esett, varjúfej nagyságnak megfelelő nyílással fehér papírból staniclikat készítettek, belülről bőven megenyvezve; ezeket bedugták a friss hóba, úgy-hogy a szélük se látszott ki; mindegyikbe néhány szem kukoricát tettek. Az élelem után röpködő éhes varjak a magasból meglátták ezeket a hóba mélyesztett kukorica-szemeket sötétleni, lerepültek és csőrükkel benyúltak érte. Ámde a belülről megenyvezett papírtekercs fejük tollaira ragadt, sehogyse bírtak tőle megszabadulni, látni sem, hát föl se tudtak repülni, hanem nevetető ugrásokkal

szökkentek ide-oda, míg a vihogó gyerekek az istálló sarka mögül előszaladva össze nem szedték szegényeket.

Kettőt egy hatosért megvásároltam és a mezőgazdasági szeszgyár kis kamrájában tartottam, előzetesen azonban egyik szárnyuk tollait tőből levágva. Ugyanis ha bármely madarat meg akarunk akadályozni a repülésben, sohase mindkét szárnyát nyirbáljuk meg, mert akkor csakhamar (sűrűbben verdesve szárnyaival) valahogyan mégis megtanul repülni, míg fél szárnyal ez sohase sikerül, mert félrebillen. Vannak, akik nem a tollakat nyesik le, hanem a szárnycsont utolsó ízét törik el, ami azonban fájdalommal jár és örökre képtelenné teszi a madarat repülésre, hát én nem teszem.

E két varjúnál érdekes volt megfigyelni, mennyire különbözőek az állatok egyéniségei, egyedenként is. Egyszerre lettek befogva, egyformán foglalkoztam és bántam velők, mégis, míg Charlemagne már nyolc-tíz nap múlva kezemből szedte ki a kukoricát, Eginhard ezt a világot minden kincséért se tette volna meg. Ha bementem hozzájuk, Charlemagne csonka szárnyait verdesve örömmel szaladt elibém, Eginhard azonban a kamara legtávolabbi sarkába sietve bizalmatlanul pislogott felém. Megkísértem a külön etetést, vagyis csakis kezemből adtam magot, el nem szórtam semmit, úgyhogy Eginhard, sehogysem akarva hozzám közeledni, ezúttal éhen maradt. *öt napig* inkább nem evett semmit sem, de nem jött közelebb. Már egészen el volt kókkadva szegény, úgyhogy megsajnáltam és odavettem neki némi magot, de akkor se nyúlt hozzája, amíg bent voltam nála, csak amidőn már kimentem a szobából. Ekkor Charlemagne-t, „aki” már úgy jött utánam, mint a kutya és nyugodtan hagyta magát megfogni, kivittem magammal egy másik helyiségbe, félóra múlva visszavittem, akkorára Eginhard már mindent megevett; mégse bocsátott meg. Megpróbáltam okosan beszélni vele, kilátásba helyeztem neki, hogyha tovább is duzzog, megfőzetem levesbe és megeszem, — hiába volt minden, nem törődött a fenyegetéssel, valószínűleg nem hitte el.

Charlemagne csakhamar megtanult vállamon ülni és nyugodtan maradt ott még sétaközben is, legfeljebb a kalapomra mászott néha, meg hogyha varjak röpköd-

tek felettünk, égnek fordított fejjel nézett utánok, szinte megsajnáltam. Minthogy azonban ilyen séták után sokáig kellett kabátomat tisztogatni, lemondtam e szórakozásról és tavaszra mindkét jómadár levágott szárnytollai meglehetősen megnövekedvén, egy szép, verőfényes napon nyitva hagytam a kamra ajtaját. Előbb Eginhard szökött ki, körülbelül méternyi magasságban és még gyengéskén repülve a trágyadombon szórakozó varjak közé. Utána Charlemagne, ugyancsak oda. Messzelátóval figyeltem, hogy a többiek nem bántják-e, de még csak nem is törődtek velők. Azután magam is kimentem oda, hívtam Charlemagne-t, de bizony elröpült a többivel, csakhogy a két nyesett-szárnyú valamivel ügyetlenebbül, kissé lemaradva. Többé nem jöttek vissza, csak a szántogató béresek mesélték, hogy egyízben a „szelíd holló” ott mászkált az eke mögött és fogdosta a kukacokat, nem félt semmit, de megfogni mégse hagyta magát. Szárnyain még látszott a régi nyesés nyoma, de már egészen jól repült.

Kitty Feleségem leánykori barátnője volt, kicsi majom az *ouistiti* fajból. Fővárosunk egyik állatkereskedésének kirakatában kuporogva pislogott a járőkelőkre. „Meglátni és megszeretni pillanat műve volt”, hát Feleségem azonnal megvásárolta és vitte haza, ahol a kedves, szelíd, barátságos és végtelenül furcsa kis teremtest nagy örömmel fogadták. Nyakán vékony láncocska csüngött, mert néha mégis meg kellett kötni. Trónusa az üveges verandán, ahonnét be lehetett látni az ebédlőbe. Általában csendesen maradt helyén az egész ebéidő alatt, de amidőn dinnyét vagy főtt kukoricát hoztak be, ennek szagát megérezte és éktelenül kezdett visítani, mintha elevenen nyúzták volna, amíg el nem eresztették és be nem szökhett az ebédlőbe, ahol rendre körülkoldulta az asztalnál ülőket.

Vendéget vártak délebédre és Feri inas már parádés frakkban; *Kitty* a villa kertjében szabadon szórakozott. Egyszerre azonban felszaladt a kerítés melletti egyik fára, onnét fintorgatott a járőkelőkre; félő volt, hogy átszökik a szomszédos kertbe, vagy ki az utcára, hát az inas föl-mászott utána a fára és elkapta láncocskáját. Erre *Kitty* dühbe jött, iszonytatóan elkezdett visítani, ráugrott Feri fejére, ott toporzékolt, haját összeborzolta és fehér

ingmellét úgy lecsúnyította, hogy szegény inas rohanhatott átöltözni.

Kitty legjobban Feleségem testvérhúgát szerette; felült a vállára és ha sokáig nem törődtek vele, két kis hüvös mancsa közé fogta sógornóm arcát, maga felé fordította, mintha csak azt akarta volna mondani: Énreám nézzél, velem foglalkozzál!

Lelátogatott házmesterek konyhájába is, vendég-szerepelni. A házmesterné éppen rétest készített, de egy pillanatra ki kellett mennie a konyhából, hát Kitty menten átvette szerepét és folytatta a rétes készítését: a tojásokat beletörte a lisztbe, hagymát is talált, szét-tépte és beleszórta, szintúgy a lekvárt is bőségesen alkalmazta; feldöntött és összekavart mindent, azután megvetése jeléül lekeresztelte az egészet. Házmesterek felmondással fenyegetődztek Kitty miatt, hát szegényke az állatkertbe került.

Feleségemnek egyébként *sündisznó-tenyésztete* is volt, valamelyik vadőr hozott be egy anyát néhány kicsinyével együtt. Tudjuk, hogy e kis állat milyen hamar megszelídül és mennyire értelmes; ezek is csakhamar kezesek lettek, de a lapos tejes-tálba csupán anyjuk mert belenyúlni, a kicsinyek csak körülállották, nézték és szagolgatták. Valaki véletlenségből két villát érintett össze s ennek csendülésére a kicsinyek összerezzelve beleütötték orrocskájukat a tejbe s aztán már szépen szürcsölték. Másnap ugyanez a komédia: a tálat körülállva csak szagolgatják a tejecskét. Ismét összecsendítettek két villát, megint belebuktak orrocskáik és vígan ment az ebéd; ezekután már rendszeresítve lett a villa-csendítés, mint vezény-jel az evés megkezdésére.

— ősz elején költözőkődő *gólyák* vonultak Dél felé; egy tudatlan erdőőr — talán mert arrafelé gólyák úgyszólván sohase jártak — odapuskázva egyiknek szárnyát sértette meg; a sebesült gólyát azonnal behozták az úri-házba. Azonban úgylátszik, hogy sebesültünk valami nagy hivatalt viselhetett a gólya-társadalomban, mert % többi nem repült tovább, hanem ott keringett a ház fölött. A háziak kivitték a sebesültet egy közeli dombra, ott kóválygott fölötte a sok gólya még jóidéig „búcsúztatták” és csak azután repültek tovább.

Most következett a kastélybeli leánykák feladata: békát, baromfibelet vittek neki s a gólya hamarosan annyira megszeliődött, hogy kezükből vette el az ételmet és ha nevéen — Jákob — szólították, barátságosan jött is.

A gyerekek nem győzvén annyi békát fogdosni, kivitték Jákobot a rétre, hadd vadásszék kedve szerint, lássa el magát. De váratlanul megeredt az eső; a gyerekek megijedtek, hogy *mi lesz a gólyával, ha megázik*, hát esernyőjüket kinyitották felette, úgy tessékelték haza, ökmaguk meg bőrig áztak.

Jákob szárnya rohamosan javult, ismét tudott repülni, azonban mindig visszatért a barátságos házhoz, amíg — késő ősszel, midőn egyebütt már híre se volt a gólyáknak — *két gólya eljött érte*. Hármában azután még egy-ideig keringtek a ház fölött, majd meg irányt vettek Délnek és elvonultak.

A valósággal megszeliődött gólya azután még két éven át tavasszal eljött a ház fölött keringeni — ismétlem, nem gólya-járta a vidék — talán háláját akarta így kifejezni, vagy egyszerűen megtekinteni, hogy áll-e még a ház, ahol olyan jó dolga volt. Azután elmaradt és nem látták többé.

— Ezt a kis esetet szemtanúktól, az említett fiatal hölgyek egyikétől hallottam.

III.

GYEREKEK

GYEREKMONDÁSOKRÓL.

Száz hölgyismerősömnek küldtem körlevelet, kérve őket, hogy segítsenek nekem ezt a könyvet megírni, küldjenek gyermekeikről kis mondásokat, eseteket, olyasmit, amit munkámhoz felhasználhatnék.

Majdnem mind a száz hölgy válaszolt (a többi is „akart válaszolni”, de mindig halogatta s végül is elfelejtette!) azonban legtöbbször csak kilátásba helyezte, hogy majd összeír egyet-mást és elküldi; persze nem küldték, csak talán egy harmada az ígérőknek. Azt a néhány hölgyet pedig, akik levelemre még csak nem is válaszoltak, mély tisztelettel kérem, bocsássanak meg tévedésemért, hogy hozzájuk is mertem fordulni. ígérem, hogy soha többé nem teszem. (Elhiszik?)

Tovább már nem várhattam, össze kellett állítanom, ha nem is futja egész könyvre, csupán erre a néhány fejezetre, hiszen nem vehettem föl az összes beküldött, néha idegennyelvű anyagot, mely fordításban többnyire sokat veszített volna.

Ezenkívül hitoktató- és néptanító ismerőseimhez fordultam, onnét is kaptam néhány igen mulatságos dolgot, ami főleg azért volt hasznos, mert a nép gyermekeinek jó mondásaiból is fölvehettem egyet-mást, úgyhogy könyvem anyaga a legkülönbözőbb társadalmi körökhöz tartozó magyar gyerekek gondolkodásából van merítve, hiszen egy-két kivétellel csakis színmagyar gyerekek mondásait gyűjtöttem össze.

— A gyerek tulajdonképpen *kicsinyített ősember*; megvannak benne a természetes ösztönök, melyek néha bizony meglehetősen vadak, vagy legalább is kezdetlegesek. De ezek igenis benne vannak az emberi természetben, kár tagadni; csakhogy neveléssel fokozatosan elfojtjuk ma-

gunkban természetünk leplezetlen, eredeti megnyilvánulásait. Nem így a gyerek, melyből néha elemi erővel tör ki az, amit lelkünk mélyén talán mi, felnőttek is gondolunk, megtenni, vagy legalább kimondani is szeretnénk, de már nincsen bennünk elegendő őszinteség, elfojtotta a nevelés. Vegyük csak azt a kislányt, aki buzgón¹ mádkozik Istenkéjéhez, hogy az vitesse el kisasszonyát — az ördöggel. Vájjon lelkünk mélyén mi még nem kívántuk ezt senkinek? De elfojtjuk magunkban e természetes jámbor óhajt, mert így tanultuk.

A gyermek tanulmányozása egyike a legérdekesebb és leghasznosabb dolgoknak; lélektani torna a felnőtteknek, ha a zsenge, fejlődő lélek megnyilvánulásainak igazán a mélyére akar jutni, szinte belelátni a gyermek fejébe és szívébe. Mert ne felejtjük el, hogy a gyerek sokkal többet tud, sokkal többet gondolkozik, mint amennyit kimutat, illetőleg mint amit észreveszünk rajta.

Kérem olvasóim megértő elnézését, ha gyerekhistóriák elsorolása közben néha előfordul olyan dolgok megemlézése is, melyek rendszerint nem szolgálnak társalgás tárgyául. Tudjuk, hogy a gyermek romlatlan lény s így a természetes dolgokat ilyeneknek is tekintí. Idő kell ahhoz, hogy az „illik — nem illik” kérlelhetetlen törvénye szégyenkezni megtanítsa. Meg aztán: amin felnőtteknél megütköznénk, gyermekeknél néha mulatságos és kedves.

Körülbelül hetven gyerektől származó, mintegy kétszáz mondást vagy esetet sikerült kellő selejtezés után összegyűjtenem. Hogy ne egészen hegyén-hátán legyen ez a nagy anyag, tárgykörök szerint iparkodtam csoportosítani:

Isten, vallás, Jézuska;
Szülők, testvérek, rokonok;
Az iskolapadból;
A gólya legendája;
Vegyesek.

Az egyes csoportokon belül igyekeztem külön venni a fiúkat és leányokat, lehetőleg ezeket is koruk szerint, a legfiatalabbakon kezdve.

Természetes, hogy a „Vegyes” csoport a legterjedelmesebb, egymagában majdnem annyi anyagot tartalmaz, mint a négy másik együttvéve. De hát még ezt is alcsoport-

tokba osztani túlságos szörszálhasogatás lenne, aminek semmi célja, minthogy nem tudományos vizsgálódásként, hanem csupán szórakozásul írom e könyvet.

Azt is meg szeretném jegyezni, hogy nagyon bajos dolog volt a beküldött anyag kiválogatása, mert nem tudhatom, hogy olvasóimat melyik fogja érdekelni, melyik nem. Egyik olvasó ebben a mondásban talál valami furcsát, a másik meg amabban; aki egyikben se leli meg a benne rejlő humort, azt csak sajnálni tudom és bocsánatát kérem az untatásért.

Meglehetősen nehéz az ilyesmi megírása, hiszen minden gyerekmondás olvasásánál saját képzeletünkből is jócskán kell hozzáadnunk: a gyerek külsejét, arcjátékát, hanghordozását, környezetét s egyáltalában az egész helyzetet, aminek még nagy vonalakban való vázolása se volt lehetséges, helyszűke miatt.

Mindeme hiányokért szíves elnézést kérve, lássuk tehát az egyes csoportokat, még csak annyit jegyezve meg, hogy a gyerekek keresztnevei mellé zárójelbe tett számok életkorukat jelentik.

ISTEN, VALLÁS, JÉZUSKA

Miklós (2 ½) beteg volt; anyja ápolta és kérdezte tőle, hogy egy kis időre kimehet-e a szobából; a gyerek nagy nyugalommal felelte:

— Vigyáz reám Istenke.

Pista (3) karácsonyra kíván magának egy eleven pónit, *eleven* kocsit és eleven ostort. A karácsonyfa alatt ez utóbbiakat ugyan nem elevenen találja, de mégis örvendezve kiált föl:

— Milyen kedves volt a Jézuskától!

Klára pedig, a karácsonyi ajándékok szétosztása után érdeklődve kérdezi:

— Annyi szépet hozott a Jézuska — de most mikor jön a Szűz Mária?

Gyuri (4) karácsonyra játék-autót kapott, melyen azonban nem volt chauffeur. Erre komoly arccal jelentette ki:

— Ha meghalok, megkérdem a Jézuskát, hogy miért nem hozott chauffeur is.

*

Laci (4) apja vallását követve, evangélikus, anyja katolikus. Vasárnaponként a gyerek serkenti apját, hogy menjenek már templomba. Templom után papa mindig elviszi a temetőbe nagypapa sírjához, onnét a helybeli kaszinóba (melyet Laci „kocsma” néven tisztel) egy-egy pohár málnaszörpre. Laci nagyon szerette e hármas programot. Az egész családot meghatotta

a gyerek vallásos buzgósága, mennyire siet imádkozni a templomba. Egy óvatlan kérdésre azonban, hogy a három programszám közül melyiket szereti a legjobban, ártatlan őszinteséggel vágta rá, hogy bizony a kocsmát. Nevelési szempontból tehát elhagyták ezt az utolsó harmadot; kellemesen lepődtek meg, hogy a gyerek ennek dacára kéredzkedett vasárnap a templomba és temetőbe.

*

Ugyanezt a Lacit anyja néha a katolikus templomba is magával vitte, ahol a gyerek — a közelben ülők nagy öröme — tisztelettudó, de nagyon hallható hangon kérdezte, a ministráns-gyerekekre mutatva:

— úgy-e anyukám, azok a kisfiúk a pap-bácsi gyerekei, akik segítenek neki, mint én segíték apukának?

*

Keresztfiam, Gábor (4) túlerősen hintázott; kérdezték, nem fél-e oly magasra hajtani a hintát?

— Nem félek, mert bízom Istenben. Addig bízom Istenben, amíg le nem esek. Ha már leestem — akkor majd többé nem bízom.

*

Jancsika (4) híres lovas-családból származik, szinte együtt nőtt fel a telivérekkel. Bemegy édesanyja hálószobájába és nagy figyelemmel szemléli a Szűz Mária képét, de különösen az arra függesztett rózsafüzért. Rámutatva kérdezi:

— Úgy-e Mami, ez a Szűz Mária *kötőfékje*?

*

Feri és Laci még egészen kisgyerekek voltak és nagyon várták a Mikulást. A hatalmas termetű Guszti bácsi öltözött be és szigorúan kikérdezte őket viselkedésükről; megkérdezte, tudnak-e szépen imádkozni. A két szörnyen megszeppent nebuló kezeit összekulcsolva gyorsan ismételtette az egyedüli imát, mely eszükbe jutott:

— Hála Isten' jól laktam, hála Isten' jól laktam . . .

*

Valért (4) templomba viszik; utána kérdezi:

— Hát hol van az a Dominus?

— Milyen Dominus?

— Hát az, amelyikről a pap-bácsi mindig kérdezte:
„Dominus wo bist du?”

*

Pázmán (4) nagypénteken erővel templomba akar menni; szülei félnek, hogy elunja a hosszú szertartást és igyekeznek lebeszélni:

— Hiszen még azt se tudod, hogy minek az emlékét ünnepeljük nagypénteken!

— Már hogyan tudnám? Annak emlékét, hogy Jézuskát megölték a *spanyolok*!

— Dehogya a spanyolok! A zsidók ölték meg,

— No igen, a spanyol zsidók.

— Miért éppen a spanyol zsidók?

— Mert *a magyar zsidók ilyen disznóságot sohase tettek volna!*

*

Antalt (4½) mamája elvitte a templomba, ahol szép csendesesen és nagy figyelemmel követi a szentmise méltóság-teljes szertartását; a tisztelendő úr áldozásakor azonban rémülten kiált föl:

— Jaaaj, Mami, a dicsértesség-bácsi lenyelte a Jézuskát! ...

*

A távollevő nagypapa beteg volt, Gyuri (4½) testvérkéivel imádkozott érte. Hamarosan jött nagymamától távirat, hogy nagypapa jobban van. Mama oktatóan mondja:

— Látjátok gyerekek, szépen imádkoztatok, hát nagypapa meggyógyult!

Mire Gyuri:

— A Jézuska sürgönyözött? . . .

*

Mária estéenként imádkozni szokott bátyjaiért, hogy azok ne veszekedjenek. Egyízben az ötéves Péter is csat-

lakozott e szép imához, azután ágyához hívta bátyját, Miklóst és intőleg szolt hozzá:

— Miklós, a maguk szobájában van a Jézuska-szobor, fölemelt két ujjal; azzal *mutat, hogy ne veszekedjenek!*

*

Pázmán (5) az istenség fogalmával foglalkozott és magyarázta apjának, hogy csakis egy isten van, egyetlenegy!

Apja kérdi:

- Hát a Magyarok Istene? Az talán nincsen?
- De igen, az is van, csakhogy az *csak a miénk* ám!
- No és a hetvenhétfogú botokud Úristen?
- Ahhoz hálisstennek nekünk semmi közünk!

*

András (5½) tünődve mondja nővéréről:

— Orsi azt állítja, hogy csak a hölgyek mennek a Mennyországba, az urak a pokolba; de hát akkor mit keresnek odafönt Szent Péter és Szent József?

*

Ugyancsak András:

— úgy-e Szent Péternél azért van az a nagy kulcs, hogy a mennyei éléskamrából kiadhassa azt a sok jó ennivalót? *Az a mennyei spájzkulcs!*

*

Kisfiú mondja a tízparancsolatból:

— Felebarátod feleségét *hiába* ne kívánjad . . .

Hitoktatás alatt a tisztelendő úr elmondja az I. elemi osztálynak:

- Isten az Ég és Föld ura, a mi mennyei atyánk.
- Rögtön utána kérdezi az egyik kis kölyköt, hogy hát most mondja meg ő, kicsoda az Isten.
- Isten az Ég és Föld ura, a mi *menhelyi* atyánk!

*

Az egyik kis nebuló dicsőségesen szalad a jóságos hitoktatóhoz:

— Tisztelendő bácsi, én láttam ám magát a templomban, *amikor pap volt!*

*

Mátyást (7) kérdezik:

— Miért teremtette Isten Évát?

— Hogy Ádámnak ne kelljen *egyedül aludnia!*

*

Hitoktató bácsi tanítja az elemi iskolában, hogy mik a szentségek, nevezetesen a házasság és utolsó kenet szentségeit magyarázza; előbbit azok veszik fel, akik házastársak akarnak lenni, utóbbit a nagybetegek. Kérdezi az egyik kisfiút, mondja szépen el, hogy kik veszik fel a házasság szentségét. A kölyök bátran kivágja:

— A házasság szentségét a nagybetegek veszik föl!

*

Zeno (8) a tízparancsolat tanulásakor a „Ne lopj!” nál:

— Na, ezt még sohase tettem!

A „Felebarátod feleségét” stb.-nél:

— Ez csak a nagyoknak való, nekem úgy sincsen.

*

Mimi, bár csak három éves, sok mindent tud és húsvétkor nagy-komolyan magyarázza bátyjának Jézus mennybemenetelét:

— Tudod, a Jézuska egy nagy lyukat fűrt az Égbe és azon beszökött!

*

Csúnyán imádkozott a kis Denise (3); figyelmeztették, hogy az jó Isten látja és szomorú lesz ezért. Denise mindjárt kész volt az indítvánnyal:

— Oltásák el a villanyt, akkor Istenke nem fogja látni és nem lesz szomorú!

Ilü (3) már szépen imádkozza az Üdvözlégy-et, de mikor odaér, hogy „Az Úr van teveled”, hirtelen elakad, megfordul és élénken kérdezi:

— *Miféle úr van övele?*

*

Juliskát (4) templomba viszik és igen illedelmesen, komolyan ül a padban, áhítattal hallgatja a szent éneket; végre azonban megszólal:

— Szabad nekem is énekelni?

— Hogyne, kicsikém, csak énekelj szépen!

Ennek se kell több és harsány hangon belevág az ismert nótába:

„Harminckettes baka vagyok én . . .”

*

3—4 éves Ádámka és Éva ámulva hallgatják a karácsonyi történetet. Érdeklődve kérdik:

— Honnét tudták a pásztorok, hogy hol találhatják a kis Jézust?

Megmagyarázzák nekik, hogy megjelent *egy jel* az égen, az vezette őket.

— Mi az: jel?

Hosszas magyarázat után azt felelik, hogy most már értik. Lefekvéskor Éva Ádámhoz megy és odaszól neki:

— Én most lehúdom a nadrágomat; tudod, ez is *egy jel!*

*

Kinga (5) sehogyse szíveli nevelőnőjét. Ennek távollétében egy este letérdel ágyacskája elé és mély áhítattal fohászkodik:

— Édes jó Istenkém, küldjed ide az *ördögöt*, hogy vigye el a Mademoiselle-t!

*

Ilü (4) meglehetősen unja az imádkozást, mindig el-elakad, nógatni kell. Karácsonyest reggelén szépen, folyékonyan mondja el imáját és utána dicsőséges arccal kérdezi anyjától:

— No Mimiském, úgy-e ma szépen imádkoztam?

— Igen, de mindig így kellene imádkoznod, nemcsak ma.

— Úgy-e Mimiském, a Jézuska most csodálkozik és azt kérdezi: „Ugyan mit akarhat tőlem ez az Ilii, hogy ma ilyen szépen imádkozott?”

*

Máriának (5) néha igen eredeti gondolatai vannak;

például a vízözön történetébe sehogyse tud belenyugodni:

— Miért kellett annyi jó állatnak a gonosz emberek miatt vízbe fulladni?

*

Ilü (5) az istenséget magyarázza apjának:

— Tudja Papuskám, csak egy Isten van, az Úristen.

Apja zavarba akarja hozni és kérdi:

— Hát a Jézus Krisztus akkor kicsoda?

— Az a jó Istenkének a *rövidítése*.

— No és a Szentlélek?

— Óh, tudja Papuskám, az csak olyan madárforma, aki ide-oda röpköd . . .

Ilü (5) karácsony előtti délután:

— Tudja, Papuskám, én úgy örülök a Jézuskának!
Ha hoz cukit, akkor osztozunk, jó?

— No ez igen kedves tőled, kislányom, hogy nekem is akarsz adni a cukidból.

A gyerek gondolkodó arcot vág, azután félhangon:

— Én nem úgy gondoltam.

— Hát hogyan?

— Úgy, hogy én a *maga cukiján* szeretnék osztozkodni . . .

*

Ilü (6) az I. elemi osztályból vizsgázik; az ős-szülők történetét és bűnbeesését kérdezik tőle; a gyerek szépen elmondja, de az alma esetét úgy állítja be, hogy azt Ádám szakította le és ő adta Évának.

— Nem, kislányom; én úgy tudom, hogy Éva szakította le az almát, nem Ádám!

— Óh, dehogya, szegény Évára csak mindent ráfognak, biztosan az Ádám volt!

*

Hittanból felel a szorgalmas, kilencéves Annuska; ős-szüleink bűnbeeséséről és büntetéséről van szó.

— Milyen büntetést szabott Isten Ádámra?

— Hogy véres verejtékkal keresse meg kenyerét.

— Hát Évára?

— Hogy hason csússzék és a föld porát egye.

— Hát a kígyóra?

— Hogy fájdalommal szüljön és férjének hatalma alatt legyen!

*

Óvodában az Üdvözlégy-re tanítgatják a kicsinyeket:

„. . . és áldott a Te méhednek gyümölcse . . .” stb.

— Néni kérem, úgy-e a méh gyümölcse: az *méz*? . . .

*

SZÜLŐK, TESTVÉREK, ROKONOK

Gyurinak (2) testvérkéje születik és beviszik a klinikára, Mamát meglátogatni. Igen megőrül a kisgyerekeknek, nézegeti, azután anyjához fordulva:

— Köszönöm Mamika!

*

Miklós (3) anyjával sétál a szép, magas fűvel borított réten, melynek szálai mindig orrát-szemét csiklandozzák; méltatlankodva kérdezi:

— Mami, miért jársz *kisebb fűben*, mint én?... .

(Anyjának ugyanis csak térdéig ért.)

*

Miklós (3) a homokban játszik; előkészítik neki kis bádóg-edénykéit, formáit, hoznak neki egy kis vödör vizet, hogy kedvére gyúrhasa homok-kalácsait. Azután kérdik tőle, hogy kell-e még valami a játékhoz?

— Igen; olyan *szőröket* szeretnék, mint Papa lábaszárán!

*

Éva énekel:

„A Maminak nincsen párja . . .”

Adámka (4) beleszól:

— Hát mi van a Papival?

*

Ugyanennek a kedves kis testvérpárnak magyaráznak a Bibliából, az első emberpárról; Éva, kételkedve:

— Egészen bizonyosan Ádám volt az első ember?

— Perszehogy biztosan ő volt, hiszen ez Szentírás!

Éva végignéz testvérkéjén, Ádámon, azután:
— Hát ha Ádám volt az első ember, mi volt Papa?

*

Laci (4) papája betegen feküdt a kórházban; egy látogatás alkalmával:

— Ha sokáig maradsz itten, Apukám, megmondom Anyukának, hogy vegyen nekem más apukát, de egészen olyat, mint te vagy, — mert te igen tetszel nekem!

Miklós (4) egy csacsit kapott, Bandi lett a neve; a kisfiú érdeklődve kérdezi anyjától:

— Mami, te a Bandi mamája is vagy?

*

Béla (4) midőn apja nyakán kelést vágtak föl, a sebbekezelést nagy érdeklődéssel nézi; meglátja a szétnyílt bőr alól pirosuló húst és dicsőségesen kiált föl:

— A Papának kilátszik a *bélése!*

*

Pázmán (4) a földön ülve rakosgatja játék-állatkáit. Apja incselkedésből felbillent egyet-egyet. A gyerek dühös lesz és rászól apjára:

— Papa, maga rossz, én nem szeretem magát!

— No jó, ha a saját fiam nem szeret többé, akkor én szomorú leszek és meghalok itt most mindjárt.

Hanyattfekszik a padlóra és lehunyja szemét. A gyerek csöppet se bánja, igen meg van elégedve a megoldással és nyugodtan játszik tovább. Apja hátulról belecsp a nadrágjába, mire a kölyök hirtelen megfordul és mutatóujját intőleg emelve föl, a legkomolyabb, szinte dorgáló hangon jelenti ki:

— Aki pedig meghalt, *az nem zavadzál!* — és lelki nyugalommal folytatja játékát.

*

Antalnak (4½) van egy kicsi kerékpárja, melyen nagyon szeret akarattal nekimenni a fáknek, pedig ezt nem szabad. Anyja inti, hogy ilyesmit ne tegyen; külön-

ben is, ha rosszalkodni van kedve, gondoljon a Mamira és akkor majd nem fog rosszat tenni. A gyerek elindul biciklizni, némi idő múlva visszajön és panaszosan mondja:

— Mami, oly sok dolgom volt a parkban! Minden fánál reád kellett gondolnom . . .

*

Béla (4½) már asztalnál eszik; apja évődve mondja:

— A Mimoske (mama) az enyém és nem adom senkinek!

A gyerek izgatottan kiabálni kezd:

— De nekem is adjon belőle egy darabkát!

Beleszól egy jelenlevő vendég, Margit néni:

— Béla, én is akarok ám egy darabka Mimoskét!

A kölyök, végtelenül csodálkozó hangon:

— De Margit néni, minek magának a Mimoske, hiszen maga *asszony*, magának *férfi kell!* . . .

*

Mikulás járt a gyerekeknél, krampuszostul; midőn már elmentek, Laci (5) megkérdezi:

— Mami, nem láttad, volt-e farka a krampusznak?

— Nem láttam.

— Én se láttam. Biztosan *behízta* . . .

*

Laci nézegeti a kastély négy oszlopát és kijelenti:

— Ezek mi vagyunk, Béla, Józsi, Lajos és én: a *ház oszlopai!*

*

Kari (5) jobban szereti anyját apjánál, pedig papa félannyira se szigorú vele, mint mama. Megkérdezik tőle, hogy miért van ez?

— Mert Mami nincsen mindig itthon.

*

Gyuri (5) kérdezi:

— Mami, a nagyok is szoktak veszekedni?

Péter (5) húsvétkor csokoládé-tojást vitt ki a temetőbe, ikertestvérkéje sírjára.

*

Pista (5) kéri anyját, kísérje el kocsikázni.

— De fiaskám, akkor szegény Papa egyedül marad!

— Sebaj, majd szólok Lulunak (szobalány), hogy vegye kendőjét és kísérje el Papát az erdőbe.

*

Újszülött van a háznál; 3, 4 és 5 éves testvérkéi naponként nagy érdeklődéssel figyelik, hogy mennyire „haladt” a kicsi. Egy szép napon dicsőségesen kiabálva rohannak be és jelentik;

— Mami! A Toinette *már tud* ujjjaival az orrában turkálni!

*

Béla (5) ebédnél csúnyán eszik; apja (diplomata) háromszor is figyelmezteti, mire a kölyök szemtelenül válaszol és azonmód kifog egy nyaklevest. Föl se néz, hanem a legnyugodtabb hangon, egykedvű fejcsóválással, rosszalva:

— Na kérem, ez *nem komoly diplomatához méltó* eljárás!

*

Laci (5) nagyon hisz a Mikulásban és midőn az megjelenik, szepegeve mondja el az imádságot, versikét. Mikulás már kifelé megy, Laci összeszedi minden bátorságát, odafut hozzája:

— Mikulás bácsi, ölelem a Lalit! . . .

(Lali a nemrégien elhunyt testvérkéje volt.)

*

Esküvő van a családban; Ronninak (6) már aludni kell mennie; nehezen szánja rá magát, végre megkérdezi:

— Ha holnap reggel visszajövök, már láthatni fogom az új gyereket?

*

Laci (6) kerítéshez kötötte ki kecskáját s az rettenően mekeg. Papa szerint unalmas ezt a mekegést hallgatni, jobb lesz a kecskét istállóba kötni. Mire Laci, sajnálkozva:

— Szegény Papi, mennyire öregszik! . . .

*

Miklós (6) hallja, amint keresztanyjáról mondják: Szegény, ő lett a *bűnbak*. A vadász-családból származó csemete helyesbíti:

— Keresztmama nem *bűnbak*, hanem *bűnsuta*!

*

Tivi (7) és Elek (5) kikapnak szüleiktől, hogy sehogyse vigyáznak holmijukra, minden ruhájukat elpiszkítják, eltépik, pedig szegény szülőknek mennyi gondot okoz e sok drága holmi beszerzése, hiszen láthatják, hogy Papa reggeltől estig dolgozik az erre szükséges pénz megszerzésén, Mama pedig a háztartással és cselédekkel bajlódik, stb., stb. Megszólal Tivi:

— Hja, ezt nektek előbb kellett volna meggondolni!

*

Gyuri (8) és Andorka (6) gyakran kikaptak, mert rosszkodtak; egy ilyen nagy kikapás után már nyugovóra tértek — szülők a mellékszobában, nyitott ajtónál — midőn keservében felzokog a kisebbik, mire bátyja megnyugtatja:

— Ne sírj Andorkám, majd *megveri őket az Isten!*

*

Denise alig volt másfél éves, midőn anyja nagybetegen feküdt s a kislány gyakran ment ágyához. Mama jobban lett és kiült a karos-székbe. Denise odament az üres ágyhoz, emelgette a takarót, kereste anyját. Mondták neki, hogy mami ott ül ni, a széken! Nem nyugodott bele, neki az a *másik mami* is kellett, aki az ágyikóban szokott feküdni. . .

*

Ugyanez a Denise csak kétéves volt, midőn unoka-

testvérkéje, István megszületett; elvitték a kisgyerekekhez, aki éppen sírt. Denise sokáig nézte, azután:

— Szép bébi, de egy szavát sem értem!

*

Ilii (2½) nagyapjával sétál a parkban, virágot szednek, amibe a kislány annyira belemélyed, hogy — egy kis baj történik. Sürgősen hazafelé és Ilii már messziről jelenti dadájának:

— Papacskám, *mi ketten* a nagypapával — bepipiltünk!

*

Ilü (3) Halottak napján sokat hall az elhunytakról; érdeklődik, miért halnak meg az emberek? Mert öregek vagy betegek. Este nagyanyja elé ülve faggatja:

— Nagymama, maga már öreg?

— Igen kislányom, öreg vagyok.

— Nagymama, maga már nagyon öreg?

— Igen, már nagyon öreg.

— Nagymama, hát akkor maga miért él még?

— Mert a Jóisten így akarja, kislányom.

— De nézze, nagymama, ha maga már öreg, akkor meghalhatna! Tudja, akkor én olyan szép virágokat hoznék ki minden nap a maga sírjára és maga annak *úgy örülne!* . . .

Ilü (3) eleinte félt a különböző állatoktól, mire apja betanultatta vele, mint formulát:

A kutya nem bánt, mert semmi állat nem bánt;

A ló nem bánt, mert semmi állat nem bánt;
stb., stb.

Este a pipázóban Ilü odamegy nagybátyjához, ráteszi kezecskéjét annak karjára és dicsőséges arccal mondja:

— Látja, Géza bácsi, én nem félek magától!

Apja kérdi tőle, hogy hát miért is félne, hiszen Géza bácsi nem bánt!

Erre a gyerek, ujjacskáját fölemelve, magyarázóan jelentette ki:

— Géza bácsi nem bánt, mert semmi — állat — nem — bánt!

*

Ilü (3) a tükör előtt áll és hosszan nézegeti magát. Dadája kérdi:

— Ilükém, mit néz maga annyira?

— Tudja, Papacsám, én azt nézem, hogy egészen *apám-színű* vagyok!

(Szöke, kékszemű.)

*

Klára (4), kinek apja a harctéren van, messziről hallva szőnyegporolást:

— Biztosan Papa most öli a szerbeket!

*

Máriának (5) születendő volt testvérkéje; buzdították, imádkozzék a Jézuskához, hogy karácsonyra hozzon neki testvérkét. Imádkozott is, kérte a Jézuskát:

— Hozzál nekem testvérkét, de nagyobb legyen, mint én, hogy jól tudjunk játszani!

*

A kilencéves Hanna tervez:

— Veszek egy repülőgépet, elröpülök messzire és leszállok egy szép mezőn! . . .

Toinette (6) nagyon nyugodtan:

— Igen, a Lipótmezőn.

*

Ilü (6) szemben ül anyjával és figyelmesen nézegeti, de nem szól semmit. Anyja kérdi tőle:

— Mit nézel úgy rajtam, Ilükém?

— Arra gondolok, hogy ugyan *hány* gyereke lesz még magának? . . .

(T. i. akkor még ő volt az egyetlen.)

*

Vendégek vannak és a három nagyobbik gyerek

bejön a társalgóba; egyik vendég nagy-tapintatosan odaszól a mamának:

— Három gyereke van? Ez sok a mai világban. Kettő még csak megjárja, de a harmadik fölösleges.

Gabriella (8) — éppen a harmadik — rögtön rávágja:

— Van még a gyerekszobában *két fölösleg!*

*

Elsi (8) és Péter (6) szorgalmasan síznek, habár a szánkózást jobban szeretnék, mert abba nem szólnak annyit bele a szülők. Most is rendelkezik Mama:

— Elsi, te emitt fogsz lecsúszni, Péter meg amott í

Péter érdeklődve kérdi:

— És ezalatt Mami mit fog csinálni?

Elsi felel rá:

— Mami semmit se fog csinálni, csak itten áll és „schimpfel”!

AZ ISKOLAPADBÓL

Első-osztályosok, még nem ismerik az iskolai illem-szabályokat. Pista (6 éves, egyébként kanász fia), a tíz perces szünet alatt kenyeret majszol, egyszerre csak megszólal:

— Tanító bácsi, fogja meg a kenyeremet, megyek szüksegre! (Ezt persze nem így, hanem kanászosan mondta).

*

— Ed — tettó — ot! — számlálja a hatéves Andriska, béres gyereke.

— Öt az, Andriskám, nem *ot!* — javítja a tanítónő.

A mesterember fia, Gyuri, szánakozva szól a tanító-nőhöz:

— Ne fáradjon, néni, *ezek a parasztok* úgyse tudnak rendesen beszélni! Otthon is azt mondja a túrós néni apukámnak, hogy *téjfő*, pedig az *tejfől*, igaz-e? Hát még a *rendetlen paraszt*, mert olyan is van ám!

— A Mogony Andriska *rendetlen paraszt*? — kérdi a tanítónő.

— Nem, az *rendes paraszt*.

— Hát ki a *rendetlen paraszt*?

— A Jámbor Feri, mert az még csak az elsőbe jár és *már cigarettázik!*

*

Vége a tanításnak, a tanulók imára állanak fel. Jóska (6) felnyújtja ujjait, hogy neki ki kell mennie.

— Várj egy kicsit, fiacskám, előbb imádkozunk! — mondja a tanító bácsi. Ima végeztével int Jóskának, hogy most már mehet.

— Már nem kell! . . . — feleli síró hangon szegény kicsi Jóska.

*

Baj volt az I. elemista Béla írásával: betűit sehogysé tudja egy vonalon tartani. A tanítónő feddi:

- Kisfiam, mért nem ügyelsz jobban?
- Kii vüsz a kezem! — védekezik Béla.
- Mi is akarsz te lenni, ha nagy leszel?
- Soffér!

— Hát milyen chauffeur leszel? Hiszen ha nem tudsz egyenes vonalban vezetni, kezed az autót majd az árokba viszi!

E fenyegetés csodaként hatott, Bélus ezután írásával szépen betartotta a vonalat.

*

Nehezen ébredszik a tavasz. Az iskolát meglátogató tanfelügyelő kérdegeti a tanulókat, tudják-e, miért nem zöldéinek még a fák, miért nem jöttek még meg a kedves éneklő madárkák? Fogas kérdés, melyre a hatéves Jancsi leghamarább felel meg:

- Mert ollan rohatt a üdő!

*

Beszéd- és értelem-gyakorlat közben ősszel a gyümölcsökről van szó; tanító bácsi kérdezi, hogy ki milyen gyümölcsöt szeret legjobban. A hatéves Hanzi gyerek:

- Én a sóskiflit!

*

A különböző foglalkozásokról van szó; tanító bácsi mindenkit megkérdez, hogy ki — mi szeretne lenni. A hatéves Dani:

— Nekem mindegy; csak pap nem akarok lenni, mert *nekem asszony kell!*

*

Tomitól (7) kérdezik, tud-e egy *kötőszót* mondani. Habozás nélkül vágja rá:

- Szalag!

*

Gyurka (7) egy piszkos, gyűrött szentképecskét tesz a tanítónő elé:

— Tessék, jó tanítónéni.

— Köszönöm kisfiam, de miért adod nekem ezt?

— Azért, mert *tegnap megtartotta a szavát* és felírta egy darab papirosra, hogy mennyi pénzt hozzak olvasókönyvre!

— Holnap kimegyünk az udvarra, *méretezni!* — mondja a tanítónő. Másnap azonban egyéb elfoglaltság akadt, meg talán ki is ment fejből ez a kecs egetető program. Vége a tanításnak, készülődnek haza; az utolsó padból egy mérges, szemrehányó hang:

— Hát az udvarra-menéssel mi lesz? . . .

Halottak napjára készülődnek és a tanítónéni igyekszik szép, kegyeletes hangulatot teremteni, beszél a kedves elhunytainkról. Gyuri (7) eleinte befogja fülét, mert ő a halottakról nem szeret hallani! Később mégis felfigyel, éppen midőn tanítónéni ékes szavakkal meséli, mennyi szeretettel őrizgeti elhunyt édesanyja imakönyvét, gyűrűjét, stb. Gyuri kedvet kap és nagy élénkséggel magyarázni kezd:

— Az én nagymamámnak is megmaradt a vetőkártyája, — de bár ne maradt volna meg!

— Miért? Mi baj van azzal a kártyával?

— Mert anyukám minden este kirakja és az nagyon unalmas. Meg *hazudik* is az a bűdös kártya.

— Hogy-hogy hazudik?

— Igen, hazudik! A múltkor is azt hazudta, hogy a bátyám hamar hazajön és még hat hét múlva se jött, a fene ege meg!

*

Gyurka (7) komiszkodott óra alatt, bezárták ebéd idejére. Óriási sírás-bögés; minden rábeszélő tehetségét latbavetve igyekszik lekönyörögni a büntetést:

— Tanítónéni, csak nem zár be igazán? Nézze, most háború van, mindenkinek fáj a szíve, nekem

is irtó fáj a szívem, én nem akarok, *nem bírok* itt maradni!

Csend; a tanítónő látszólag nem enyhül, hiszen ezt már a többi gyerekre szabott büntetések miatt se teheti. Gyuri újra kezd:

— Nem zár be? úgy-e nem? Lássá, én olyan gyerek vagyok ám, aki mindig imádkozik! No, jöjjön ide, *hadd adjak egy puszit*, hiszen én nagyon szeretem a tanítónénit! A kegyes Jézushoz fogok imádkozni a tanítónéniért, meg a kisfiáért is, jaj, jaj, csak ne tessék bezárni! Többé soha nem verekszem, csak még az egyszer tessék megbocsátani!

— Gyurikám, én már egyszer megbocsátottam a múlt héten is, és te . . .

— Egyszer? Kétszer is megbocsátott már, de *három a magyar igazság!*

(Vájjon erre a nagyon meggyőző érvre se bocsátott meg az a szigorú tanítónéni?)

*

Endre (8) veszekszik egy másik fiúval és valamelyik társa csitítóan odaszól neki:

— Ugyan hagyjad már azt a fiút, hiszen az egy koraszülött!

Mire Endre:

— Mi a manót! Ez is még az esküvő előtt született?

*

A II. elemiben házi feladatot kellett készíteni. Feri (8) nem hozta el az övét. A tanítókisasszony kérdi:

— Feri, hát te mért nem hoztad el a feladatodat?

— Mert disznótor volt minálunk.

— Hát semmit se csináltál?

— De igen! Két gatyát húztam, egyik nagyon vastag.

— Mi a csudának húztál két alsóruhát?

— Mert a tanítónéni úgyis meg fog fenekelni!

*

Tanítónéni:

— Jaj milyen szén-szag van itten! Nem érzitek, gyerekek?

A nyolcéves Gyuri felkiált:

— Tessék hamar ablakot nyitni, mert halomra fulladunk, ha széngáz lesz!

A tanítónő nyugalommal felel:

— Hát akkor megfulladunk.

— Jó, jó, de majd jönnek a csendőrök és megbüntetik az igazgató urat!

— Miért az igazgató urat? Hiszen *én* voltam az, aki nem nyitotta ki az ablakot!

— Jó vicc! Mire a csendőrök megjönnek, tanítónéni már halott és csak az igazgató úr lesz életben!

*

Az V. elemiben történelmi óra van; kérdik a tizenegyes Palitól, hogy Szent Istvánon kívül volt-e még István nevű királyunk? Pali nagy-feszesen kivágja:

— Volt még II., III., IV., és V.-ik *Pista* királyunk!

— Miért „Pista”?

— Mert azok *nem voltak szentek!*

#

Helyettesítő tanítónőjön az elemi iskolába; kérdezi:

— No, kíváncsi vagyok, gyerekek, hogy mennyit tudtok számtanból!

Valamelyik hátsó padból hangzik a válasz:

— Aki kíváncsi, az hamar megöregszik!

*

Egy külföldön szolgáló diplomatánk nyolcéves kisfiát az ottani magyar kolónia iskolájába járatta; a tanulók főleg mesteremberek és munkások fiai. Az apának akkoriban több sport terén szép sikerek jutottak, amire fia nem kevésbé volt büszke. A tanító kihallgatta osztálya beszélgetését „tíz perc” alatt; a gyerekek azon versengtek, hogy melyiküknek apja kiválóbb ember:

— Az én apám ennek az országnak a legjobb csizmadiája, mert még a királynak is ő csinál lovaglócsizmát!

— Az én apám a legjobb asztalosmester, mert olyan íróasztalt csinált, hogy egészen be van zárva, oszt ha egy gombot megnyomnak rajta, magától nyílik ki az egész!

Erre a diplomata-ivadék:

— Az én apám pedig ennek az országnak legjobb

lovasa, legjobb lövője és legjobb vívója! Meg a legerősebb embere is!

Az egyik gyerek érdeklődve kérdezi:

— Talán a legokosabb is?

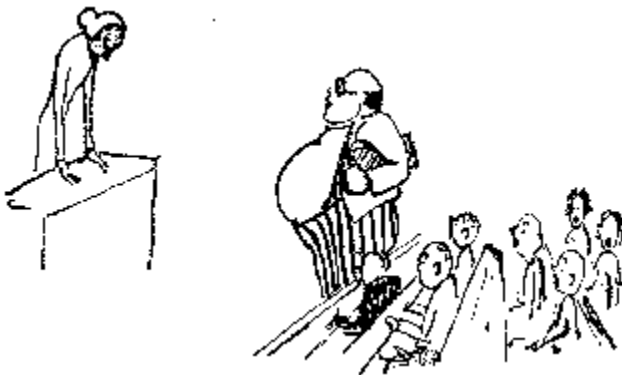
Mire a dicsőséges fiú, hanyag kézmozdulattal mutatva, hogy neki ez teljesen mellékes:

— No, azt — nem tudom!

(Még szép tőle, hogy nem tagadta le.)

*

„Ha hazamentek, írjatok majd valamit arról, hogy itten voltam!” — adja utasítását a tanfelügyelő a II. elemi osztály tanulóinak.

Másnap bemutatják a dolgozatokat a tanítónőnek; ilyenek voltak közöttük:

— Mikor a tanfelügyelő bácsi bejött, megijedtünk. De a tanítónéni is megijedt, mert nagyon piros lett az arca.

— A tanfelügyelő bácsinak az idén nagyobb a pocakja, mint tavaly.

*

Nagyon régen olvastam valahol a következő kis iskolai dolgozatot, melyet egy nyolcéves fiúcska írt:

A ló.

A ló állat, van neki négy lába, minden sarkán egy. Hátról is van egy lába, de ez nem láb, hanem fark. Ezen szőrök vannak. Azokat meg lehet rángatni és akkor rúg a ló.

Elöl a lónak szája van. Ezt hol bezárja, hol kitérte. Akkor ott lyuk lesz és abba teszi a ló az ebédet.

Némely ló a katonáknál szolgál. De akkor a katona ráül a lóra.

Egyszer papa is ráült egy lóra és lyukat esett a nadrágjába. Bement mamához a szobába és nagy lárma lett.

Ha a lovat patkolják, levágják a körmet. Ezt beleteszem a Ferenc pipájába. Attól rosszul lesz.

*

Évi (6) először megy iskolába; hazaérve kérdik tőle, hogy hát milyen volt az iskola?

— A gyerekeknek a padokban kellett ülniök, a tanítónéni pedig a *kasszánál* ült!

*

Tanító bácsi az első-osztályosoknak legelsőbb is elmagyarázza, hogyha valaki óhajt valamit, föl kell emelni az ujját és úgy kérni; például ha kikéredzkedik, akkor is. Folytatódik az előadás, a tanító kihívja a hatéves Katicát; az nem mozdul helyéről.

— Katicám, miért nem jössz ki, ha hívlak?

— Tanító bácsi kérem, nekem nem kell a W. C.-re menni (ezt persze drasztikusabban mondta) — hát azért nem jövök ki!

*

Julisénál disznóölésre készülnek, nagyon szeretett volna e napra szabadságot kapni, de a tanítónő nem akarta elereszteni; Julis (7) a következőképpen igyekezett szívét meglágyítani:

— Ha nem enged el, majd elgyün az idesanyám a *tanítónénivel tusakonyi!*

*

Három iskolai dolgozat; a két elsőt egy Hansi nevű, nyolcvéves kis hölgy szerzetté, az eredeti irkából szószerint magam írtam ki, az ennivaló helyesírási hibákkal együtt.

Rege a csodaszarvasról.

Hol volt hol nem volt, volt egy király, azt úgy hívták hogy Nimród.

Nagyon gazdag volt.

Tömérdek gulyás (sic!) rengeteg csikósa.

Amerre ment vadászni Nimród minden hová elkísérte a két fia.

Ügy hívták a fiúkat az egyik Hunor a másik Magyar.

Egyszer már maguktól mertek vadászni a fiúk.

Mikor már úgy volt hazafordulnak Egyszerre csak egy szép őzbakra találtak. Azt vették üldözőbe.

Mikor eltűnt az őzbak kérdezte Magyar Hunortól hogy egyáltalán (sic!) hol vannak azt monta Hunor hely (sic!) szeretnék itt sátrat verni.

De mit fog szólni édesanjuk monta Magyar.

*

A rómaiak Szombathelyen.

A rómaiak nagyon művelt emberek voltak.

Szép palotában laktak.

Mikor nagyon eltérjete meg találták a mai Szombathelyt.

a Kőszegi hegyekben csatornákat eresztetek le, mert akkor az volt a fő a fürdő meg a testápolás.

Mikor már nagyon legyengültek, mindig színházba mentek.

Nézték hogyan falják fel a vad állatok a keresztényeket.

*

Hü (8) néhány nappal, miután édesapja visszajött Esterházy Miklós herceg temetéséről, a következőkben állította össze az Esterházy-család monográfiáját:

Eszterházi az főnév, a család neve. Keresztények. Jóemberek. Egyszer e eszterházi meghött. papus eltemette. 5 kis gyereke vót. szegények árvák.

*

A GÓLYA LEGENDÁJA

Karinak (3½) a kocsis magyarázza, hogy a gyerekeket a gólya hozza; szótlánul végighallgatja, azután megjegyzi:

— No, ilyen számárságot még nem hallottam.

*

Asztalnál szóbakerül, hogy valamelyik ismerősnél fiú született. Mama magyarázgatja, hogy a gyerekeket a Jóisten küldte. A négyéves Miklós tovább magyarázza:

— Igen, propelleren hozta és a kisfiú volt a chauffeur.

*

Az ötéves Pali lelkenedezve szalad anyjához:

— Mami, képzeld, Ilü (unokanővére), az a nagy, okos leány olyan *számárságot* mondott, hogy a gólyamadár hozza a gyerekeket! Már hogyan tudna egy madár, olyan hosszú vékony nyakkal, egy olyan nehéz gyereket hozni?

*

András (5½) tünődik:

— Én télen születtem; de hogyan lehetett ez, hiszen akkor a gólyák már régen nincsenek Magyarországon!

*

Bandi (6) átkiabál a gyerekszobából:

— Mami, ha Afrikában születtem volna, én is fekete lennék?

*

Pali (6) anyja ölébe telepedve, nagy-komolyan:

— Mami, én tudom, hogy a tyúk tojja a tojást és abból lesz a csirke. De miből lesz a gyerek? . . .

*

Iskolában beszéd- és értelem-gyakorlat van; a madarakról is szó esik, többek közt a gólyáról. Feri (8) szólásra jelentkezik:

— Tanítóbácsi, én tudom, hogy *nem a gólya* hozza a gyerekeket, hanem a Hegedüsne! (Bábaasszony.)

*

Az elemi iskolába tanév elején két testvér jön beiratkozni; a tanítónak feltűnik, hogy különböző vezetéknevük van. Kérdi:

— Hogyan van az, hogy testvérek vagytok és más a vezetéknevetek?

Bátran felel az idősebbik:

— Mert hozzánk a gólya előbb jött, mint idsapám!

*

Tomí hatéves és egyetlen gyerek, de a legközelebbi napokban testvérkéje fog érkezni. E nagy eseménnyel kapcsolatban szükségessé válik a lakás átrendezése. Mint-hogy Tomi úgylis kijelentette, hogy a gólya-mesében már nem hisz, Mama okosabbnak véli valamelyest felvilágosítani a történendőkről, annál is inkább, hogy a gyerek nagyon érdeklődik, miért rendezik át a szobákat?

—Tudod, Tomikám, néked most egy kis testvérkéd fog érkezni, annak kell a külön szoba; de most nagyon fáradt vagyok, eridj aludni, fiacskám.

—Mamikám, csak *egy* kérdést: hol van most az a testvérke?

Mama nyel egy nagyot, azután bátran:

— A testvérke bennem van, fiacskám; de most már menj aludni.

— Igen Mamikám, de csak még *egy* kérdést; mostanában mért vagy olyan kövér?

— Mondom fiacskám, hogy a testvérkéd bennem van; eridj aludni, kicsikém.

—Igen, de még csak *egy* kérdést: úgy-e te olyan

vagy, mint a kenguru, a hasadon erszény és abban van a testvérke?

— Nem Tomikám, nem vagyok olyan, mint a kenguru; a testvérke nem az erszényben van, hanem bennem. Menj aludni, fiacskám.

— Mindjárt, de még csak egy kérdést: hogyan bújt beléd a testvércém?

— Tudod, fiacskám, van egy kicsi vetőmag, az bennem nőtt, nőtt és abból lett a testvérke; de most aztán már igazán siess lefeküdni, mert nagyon fáradt vagyok.

— Igen Mamikám, de még csak egyetlen egy kérdést: ki ültette el azt a magot és hogyan? . . .

Erre Mama már nem adott választ, hanem őmaga ment aludni.

*

A kis Bendegúz (8) testvércét kapott; mamát nagyon megviselte az eset és Bendegúzka érdeklődve kérdegeti környezetét, hogy hát miért is fekszik anyuka oly sokáig?

— Tudod, Bendegúzkám, midőn a gólya elhozta öcsikédet, nagyon belecsípett anyuka lábába . . .

— Ojváj, hát nem volt neki elég az a nehéz szülés?

Ili (3) kérdezi anyját:

— Úgy-e a kislányokat a mamák szoptatják és a kisfiúkat a papák?

*

Marika (6) elmondja mamájának, hogy karácsonyra nagyon szeretne egy testvércét. Mama nevet:

— Hja, kicsikém, azt nem lehet ám olyan könnyen kapni!

— Ha nehéz kapni, akkor Apuka hadd *álljon sorba érte!*

(A mi időnkben még nem ismerték a sorbaállást, még gyerekért sem.)

*

Magda (8) nagyon töpreng valamin. Végre apjához:

— Papi, én tudom, hogy szeretnél unokát, de Vera

(nénje) azt mondja, hogyha Palit (testvérbátyját) veszem férjül, a gólya nem hoz gyereket, — pedig úgy-e te akkor szeretnéd legjobban?

*

Ilü (8½) megtudja, hogy a gólya gyereket hozott Giny néninek, kisfiút; tágranyílt szemekkel kérdi:

— Hát azt meg honnét tudják, hogy kisfiú?

*

Ilü (5) az öreg kocsishoz:

— Édes Józsi bácsi, csak azt az egyet mondja meg

nekem, hogy a gólya a kis csikókat is pólyában és főkötőben hozza-e, vagy csak anélkül?

*

— Mami, úgy-e a kisfiúkat a gólyapapa, a kislányokat a gólyamama, a kis pap-bácsikat pedig a —*gém* hozza?

*

— Mama, úgy-e az Iván bácsinak azért nincsen gyereke, mert egyszer *rálőtt egy gólyára* és az elmondta a többinek is, hogy Iván bácsiékhoz ne hozzanak babát?

*

— Úgy-e a néger gyerekeket a *flamingók* hozzák?

V E G Y E S E K

FIÚKRÓL

Papa-mama kocsin készültek a szomszédba; persze a gyerekek is nagyon szerettek volna odamenni, de megmagyarázták nekik, hogy egyetlen kocsira nem férnek föl mindnyájan, második kocsi meg nem mehet, mert nincsen elég ló. A 2 ½ éves Miklós nem jött zavarba:

— Én majd a *hintalóval* megyek.

*

Kari (2½) hintalovat kapott karácsonyra. Kitörő öröm. Azonnal megvizsgálja tetőtől talpig, elsorolva a ló különböző testrészeit. Midőn a farkához ér, fölemeli azt és nagy szakértelemmel mutatja nagyapjának:

— Itt bűdös!

*

Miklósnak (2½) éjjel valami kellett, de hiába szöngött a nagyothalló Schwestert, az nem ébredt föl. Erre Miklósunk elővette az ágya fölött lógó gyerektrombitáját és addig fújta, míg a Schwester fölébredt és megmentette nagyobb balesettől.

*

Béla (2½) kinéz az ablakon; sűrű köd, nem lát semmit, elkeseredve fakad ki:

— Csúnya idő, megette az ablakot!

Pázmán (2½) a reggeliző asztalnál valami rendetlenséget csinál; Mária néni figyelmezteti:

— Pázmán, ha maga ilyen rossz, akkor én nem szeretem, hanem nagyon haragszom rá!

Oda se neki, tovább rendetlenkedik, mire Mária néni elveszi tőle a bajt okozó tárgyat. A gyerek mérgesen kezd ordítani: Adja vissza! Adja vissza! Apja vésztojósóan köhint egy nagyot, erre egészen alázatos hangon, szinte magában beszélve:

— Nem szabad haragosnak lenni, az nagyon csúnya; úgy-e Papus, nem szép, ha az ember olyan haragos, mint a — Mária néni!

*

Béla (2 ½) már uzsonnázott, de még kér. Kap. Megint kér. Mondják neki:

— Aki ilyen sokat eszik: megreped!

— Hát akkor hadd repedjek meg . . .

*

Nagyon, magas, de csendes hátsolvon ülve megálltam beszélgetni tehenészgazdánkkal, aki mellett ott állott hároméves fiacskája, Pisti, kezében valami játéktalicska fogantyúja. Míg apjával beszélek, hallom, hogy a kölyök folyton motyog-pötyög valamit, de fogalmam se volt, hogy hozzám beszél, amíg pofikáját felém fordítva (akár templomtoronyra nézett volna föl) szigorúan, szinte mérgesen rám nem szól:

— Teee, felelj, mer' úgy a fejedhő vágom eztet a talicskát! . . .

Persze úgy az apa, mint én rettentően elneveltük magunkat és biztatva mondtam neki:

— No jó, csak csapjad!

Erre, mord kifejezéssel:

— Majd máskor. De vigyázz! . . .

Letette a talicskát, otthagya és megindult, *át a ló alatt*, mintha csak egy nagy kapun sétált volna keresztül (a ló meg se mozdult) és midőn már néhány lépéssel odébb volt, komoran visszafordult:

— Oszt mondom, vigyázz magadra! . . .

Vigyáztam.

*

Sándorka (3) nagy érdeklődéssel nézte a póló-játékot; fejét csóválja, amint a lovasok el-elvétének egy ütést. Kérdi apjától:

— Mit csinálnak ezek a bácsik?
 — Lóhátról ütik a lapdát.
 — Nem volna jobb leszállni a lóról és lábbal próbálni? . . .

*

Megengedik neki, hogy fürdés után a dugó láncát meghúzva kieressze a vizet, ami tudvalevőleg nagy élvezet. Nyáron a Balatonban fürödve megkérdezi:

— Hol kell itt a vizet leeresztetni?

*

Ugyanő, midőn kissé mélyebben megy be a Balatonba s a víz már szájáig ér:

— Mama, engedj le egy kicsit a vízből!

*

Egy vadászat alkalmával Géza (3½) szüleit meglátogatta egy ugyanilyen keresztnevű rokonuk, aki nemcsak híres vadász volt, hanem kisöccsének valami apró ajándékot is hozott, a gyerek tehát szinte áhítattal tekintett rája. Midőn vége lett a vadászatnak és Géza bácsi elutazott, a kisfiú kijelentette, hogy ezentúl ne szólítsuk őt Gézának, hanem *Géza bácsi-nak*, mert ez sokkal szebb! A nagyok tréfából belementek és valahogyan évekig rajtamaradt ez a név-javítás.

*

Palival (3½) anyja a megszállott Kolozsvár járványkórháza mellett sétál; fertőtlenítőszeres átható szaga kellemetlenné teszi az egész környéket; a kórház körül sorfalat áll sok román katona. Mama szinte önmagától kérdi:

— Vájjon mit csinál itt ez a sok katona?

Pali mindjárt válaszol is rá:

— Én tudom! *Őrzik a bűdösséget.*

*

A francia követ jött villásreggelire; Béla (3) barátságosan elébe szalad, a szeme közé nevet és odakiáltja neki:

— Nix dájcs! — azután sarkon fordul és otthagyja.

*

Pázmán (3½) a porcellán-trónuson ül és be nem áll a szája, mindenféle bödületes badarságot beszél össze. Kérdik tőle:

- Hogyan tudsz ilyen hülyeségeket mondani?
- Hát csak így, a bilin ülve!

*

Béla (3) nagyon el volt merülve a játékban, elfeledkezett sürgősebb teendőjéről és a padlón kis tócsa lett. Oly csöndben történt az egész, hogy senki se vette észre, míg a bűnös maga be nem jelentette. A gyerek úgy állott ottan, mint Himnuszban a Balsors, szomorúan meredt a bűnjelre és mélabúsan mondogatta:

- Igaz . . . Igaz . . . úgy-e Sanyi?

*

Pisti (4) hajnali szürkületkor átmászik alvást színlelő anyja ágyába; egyideig szólongatja, az nem felel; erre Pisti szó nélkül belenyúl mutatóujjával anyja szemébe.

- Pisti, mit csinálsz, megbolondultál?
- Csak meg akartam nézni, hogy ébren vagy-e.
- És ezt az *ujjaddal* nézed?

— Igen. Ha szárazat érzek, akkor csukva van a szemed, hát alszol; de *ha nedveset érzek*, akkor nyitva van a szemed, hát ébren vagy.

*

Béla (4) üti a zongorát, ahogy csak bírja. Kisasszonya odamegy hozzája és mutatja neki, hogy csak egy-egy ujjal, szép halkán verje ki a nótát. Amint a nevelőnő hátat fordít, Béla megint csak fortissimo-t játszik, a maga módján. A kisasszony ismét figyelmezteti, mire a kölyök elébe áll és komoran mondja:

— De most már aztán elég volt ezekből az *asszonyi tanácsokból!*

*

Guszt (4) nagyon szeretett *poharokat törni* és ha ez egyszer-egyszer sikerült neki, örömmel szaladt oda mamájához:

- Pubi megint eltörött egy poharat!

A szelíd jó mama ilyenkor könnyedén rápaskolt Guszti kezére, amit az természetesen föl se vett.

A legközelebbi alkalomkor édesapja indítványozta, hogy most öneki tartsa oda pacsiját. Guszti gyanútlanul nyújtja, Apa pedig keményen rávág!

A pohártörő-sportnak ezzel egyszeriben vége is szakadt, de Guszti — később nagyon víg huszártiszt — élete további folyamán még a legnagyobb mulatságok hevében se tört poharat, mindig eszébe jutott neki az atyai csattanó.

*

Gyuri (4) valami motorzúgást hall:

— Biztosan repülőgép, elgázolja a holdvilágot!

*

Péterke (4) igen nagy természetű legény és sétánál is sokat rakoncátlankodik, elszaladgál, vagy kézen vezetve húzatja magát, stb. Egyízben mamájával sétálva éppen rosszalkodik, midőn közvetlen közelében hangosan elkukorékolja magát egy hatalmas kakas. Péterre ez szörnyű hatással volt és egész nap csendesen, engedelmesen viselkedett. Utóbb is ha rakoncátlankodott, csak a rettenetes kakast kellett neki említeni és mindjárt rend volt.

A következő napok valamelyikén ismét mamával

van kint, midőn találkoznak a hazatérő uradalmi gulyával, vele a nagyon rossz természetű bika. Már meglátta a sétálókat, nagyokat fúj, kapar elsőlábával, látszik rajta, hogy gorombáskodni akar. Mama hirtelen rászól Péterkére:

— Siess ide a kapu mögé, nézzed, ott a rossz bika!

Mire Péter, hősiezen szétvetve lábait a bika előtt:

— Nem félek, — mert ez *nem kakas!*

*

Ubul (4) Tusnádfürdőn egy nagy, kétkarú kulcsot talál a földbe mélyeszteti csapon; nagynehezen fordít rajta egyet s egyszerre óriási lótásfutás:

— Jön a víz! Valaki leeresztette a tartályból és már el is öntötte a sétányt! Ki tehette ezt!? Csendőrt hívní, ki kell kutatni a bűnöst!

Jönnek a csendőrök, Ubul úrfi kezdi magát igen bizonytalanul érezni és anyjához bújva:

— Mamuskám, nagyon rosszul érzem magamat borzasztó *hasdobógásom* van . . .

*

Bélának (4) ígérték, hogy fényképészhez viszik és aztán lenyírják hosszú haját. Napokkal később a család

egyik egészen kopasz barátjára mutatva, megszólal az úrfi:

— A Szepi bácsit már lefotografálták!

*

Betűhúzó játékot kaptak a gyerekek; minden kihúzott betűnél gyorsan kell mondani egy állatot, melynek neve az illető betűvel kezdődik. Gábor (4) Z-betűt húz és habozás nélkül rávágja:

— A Zoroszlán!

*

Béla (4) még nem tud angolul (ezért az angolokat gyűlöli, mert nem érti beszédjüket) és így franciául kérdi a látogatóba jött angol hölgyet:

— Néni, igaz-e, amit rólad mondanak? . . .

Szegény szülők tükön ülnek, fogalmuk sincs, hogy mit hallhatott a gyerek és micsoda borzalom fog ebből kisülni. A vendég, szintén kissé rosszat sejtve:

— Attól függ, fiacskám; de mit is mondanak rólam?

Béla sötét arcot vág, mintha valami rettenetes dologról volna szó, azután a hölgy ölébe mászva, titokzatosan súgja fülébe:

— Azt mondják rólad . . . azt mondják . . . azt mondják . . . hogy *angol asszony* vagy!

A szülők megkönnyebbülten lélegzettek föl, — de a vendég is.

*

Pázmán (4½) érdeklődve kérdi a vendégtől:

— Margit néni, hozott nekem csokoládét?

— Nem hoztam fiacskám, de holnap jövök ebédre és hozok neked egy egész táblát!

Másnap a gyerek örömmel szaladva elébe figyelmezteti:

— Margit néni, *ma van holnap!*

— Tudom fiacskám, de én nem felejtettem ám el az ígéretemet, nesze *két* tábla csokoládé!

Nagy öröm, elveszi az egyiket, szépen megköszöni; a másikhoz nem nyúl.

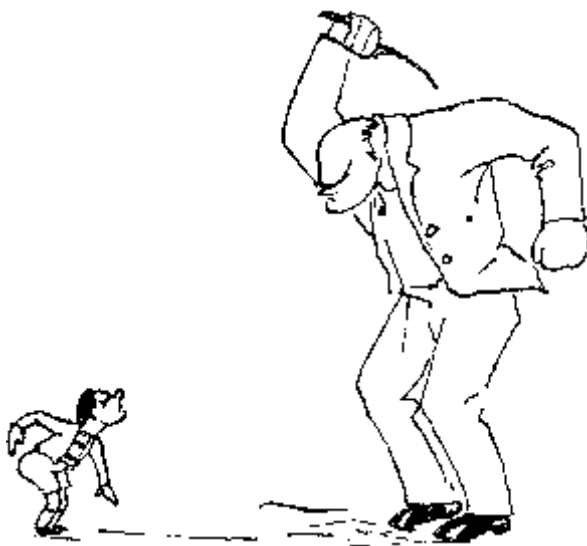
— No Pázmán, ez a másik tábla is a tiéd, csak vegyed el!

— Nem, köszönöm Margit néni, de *tegnap csak egyről volt szó!*

A másikat a viláért se fogadta el.

*

Pázmán (4) rosszkodik, mérgesen ordít a gyerek-szobában, mely szerencsétlenségére éppen apja írószobája fölött van s így a bömbölés lehallatszik. Apa fölszalad, kezében a BORZASZTÓ; a vonalzót hívta így a gyerek, mert azzal szokott kikapni. Pázmán éppen háttal az ajtó-nak ordít, midőn csöndesen belép apja, észrevétlenül

megy hozzája, hóna alá kapja és a Borzasztóval borzasztóan elnadrágolja. Pázmán már az első ütésnél észbekap, többé egy hangot se hallat, csak amikor vége van a verésnek és saját lábán áll, sürgősen dörgölve sajtó testrészét, sírás nélkül, de nagyon vörösén és méltatlankodva jelenti ki:

— No kérem, azt a kutya-fáját, *ez sok volt!*

*

Antalt (4½) szülei autón akarják vinni egy közeli gyerek-uzsonnára. Már mind bent ülnek, csak a kövérkés Schwestert várják, nem tudni, miért késik. Antal készségesen megmagyarázza:

— Hát az biztosan most pumpálja föl a mellét.

*

Miklós szörnyen rágta a körmét, bárhogyan szidták is érte. Kocsikázni nagyon szeretett és boldog volt, ha (a kocsis keze mögött) gyeplőt foghatott; a szülők tehát Bandi kocsis segítségét vették igénybe, aki megmagyarázta Miklósnak, hogy rágott körmökkel nem lehet lovakat hajtani. Minden kikocsikázás előtt a kocsis *körömvizitet* tartott és ha rágott volt a gyerek körme, nem engedte maga mellé ülni. Ez a diplomatikusan csodálatosan hatott, Miklós csakhamar elhagyta rossz szokását.

*

Gyuritól (5) nagymamája buzdítóan kérdezi:

— úgy-e kisleány, te mintagyerek leszel?

— Nem bizony, hanem chauffeur!

*

Miklós (5) komiszkodik és apja megbúbozta; este felé megint rosszkodik, mamája figyelmezteti a délelőtti viselkedés szomorú következményeire; a gyerek válaszol:

— Nem szoktam az ilyen rossz viccekre gondolni!

*

Béla (5) az asztalnál válogat az ételben, piszkál-turkál benne, pofákat vág, mire apja rászól:

— No mi lesz? Eszed, vagy nem eszed?

A kölyök, elképesztő szemtelenséggel:

— Kérem, magának ehhez semmi köze!

Természetes következmény egy sürgősen kimért, jókora nyakleves. A gyerek nem sír, nem haragszik, hanem nyugodt, flegmatikus hangon:

— No, egy *öttilós* pofon már *nálam van*, — most már eszem!

*

Tivi (5) egy kopasz vendégnek illedelmesen köszönve érdeklődéssel kérdi:

— Bácsi, minek van magának *olyan sok bőr* a fején?

*

A kastélyban Kormányzó urunkat várják kétnapi vadászatra; a többi vendég már megérkezett, közte Horthy enő is, államfőnk testvéröccse. A házigazda ötéves fiacskája kedvesen sürgölődik az előtte többé-kevésbé ismeretes vendégek körül, de Horthy Jenőt először látja; kérdik tőle, tudja-e hogy ki ez a bácsi? Nem.

— Hát a Horthy bácsi!

Erre a kisfiú figyelmesen nézegeti, azután legyint kezével:

— Lehet — de *nem az igazi!*

(Pedig H. J. csakugyan „igazi” Horthy.)

*

Béla (5) terveket sző életpályájára vonatkozólag:

— Nem akarok én lenni se báró, se gróf, se herceg, de még örgróf sem! Én csak egy *csöndes úriember* akarok lenni, *aki jól él.*

— Igazad van fiam, ez nem is rossz életpálya, ha kevesen tudják is elérni. De hát egész életedben csupán ezt fogod tenni?

— Nem, hanem majd ha öreg leszek, nyugalomba megyek, hogy nyugdíjat kapjak.

— No és mint nyugdíjas, mit fogsz egész nap csinálni?

— Szépen otthon ülök és *vakarom a köldökömet.*

(Lásd a NYUGDÍJASOK c. fejezetet.)

Dühöng a tavaszi szél, süvít az ágak között, recsegnek a fák. Gyuri (5) tűnődve jegyzi meg:

— Minek is az a sok fa? Ha nem volna annyi fa, nem lenne ekkora szél sem!

*

András (5½) terveket sző:

— Majd ha nagy leszek, feleségül veszek egy szép hölgyet és egy szép kisasszonyt; ha a hölgy veszekszik,

a kisasszonnyal megyek sétálni, ha pedig a kisasszony veszekszik, akkor a hölgyet szeretem. Azért teremtett Isten fiúnak, hogy nőket vegyek feleségül; ha leány lennék, nem nőülhetnék. Ezért vannak fiúk is a világon, különben a lányoknak nem lennének gyerekeik és akkor szegény Isten egyszerre csak azt látná, hogy már nincsenek is emberek a Földön!

*

A francia fronton lévő katonatiszt neje meséli hat-éves kisfiának, hogy milyen rettentő dolog a háború; de kérjük Istent, hogy e borzasztó emberpusztítás után hosszú, tartós békét adjon a megkínzott emberiségnek. A kisfiú egyideig elgondolkodik, azután:

— No, nem bánom, hát akkor legyen béke; de azért remélem, hogy mire megnövök, lesz egy *jó nagy háború!*

*

Jancsikának (6) magyarázgatja mamája, hogy felnőttekkel szemben mindig nagyon szerénynek és udvariasnak kell lennie. Például ha észreveszi, hogy egy felnőtt olyasmit mond, ami másként van, mint azt a gyerek tudja, a világért se szabad mondania, hogy nem igaz, vagy éppen hazudik, hanem legföljebb úgy fejezze ki magát, hogy a bácsi vagy a néni *téved*.

Látogatóba jött Béla bácsi, a híres vadász; egymásután mondogatja az izgalmasnál izgalmasabb, néha szinte hihetetlennek hangzó vadászkalandokat. Jancsika áhítattal hallgatta mindvégig, midőn azonban a vendég eltávozott, odamegy anyjához és szerény hangon kérdi:

— Úgy-e Mami, a Béla bácsi ma megint nagyon sokat — *tévedett?* . . .

*

Laci (6) szagolgatja a gyöngyvirágokat, azután hirtelen leteszi:

— Úgy-e, ha sokat szagolom, *kiszagolom* és nem lesz többé szaguk?

*

A kiskutya megfélekedezett magáról s a társalgóban nagyon elrontotta a levegőt, pedig mindjárt érkeznek a vendégek. Szellőztetni kellene, de odakint tizenöt fok zérus alatt. Gyuri (6) kézen fogja öcsikéjét és dicsőséges ábrázattal, készségesen ajánlkozik:

— Majd mi ketten *felszagoľjuk!*

*

Erdélyben voltak a gyerekek nagyszüleiknél és mikor végére járt a szép nyár, Miklós (6) sehogysem akart beletörödni a hazautazásba. Mindenképpen rá akarta beszélni szüleit, hogy legalább őt hagyják még ottan. Utolsó fegyverként óva intette szüleit:

— Nagyon sok pénzbe kerülne, ha mindnyájan utaznánk!

*

Pisti (7) és kis testvérkéje a húsvéti nyuszivárás örömteljes idejét élték. Nevelőnőjük, hogy ezt a vára-kozást még színesebbé tegye, mesélgetett nekik egyet-mást az eljövendő nyulacskáról; egy alkalommal azt is mondta, hogy a nyulacska már a közelben jár, hamarosan őhózzájuk is eljön. Pisti erre izgatottan és nagy határozottsággal tovább szövi a mesét; ő már látta is a kis nyulat, ott szaladt a bokrok alatt, hátán puttonnyal, melyben piros tojás és sok más ajándék volt. . .

A kisasszony megdöbbenve néz rá:

— De Pisti, hogy' tud maga így hazudni?

Mire Pisti, megfelelő kézmozdulattal:

— De kedves kisasszony, ha maga mondhatja, mért nem én is?

Nehéz volt erre a felelet.

*

Alfréd (7) a park tavának partján ül kis puskájával; papa a túlsó partról tereli feléje a vadkacsákat, melyek szépen oda úsznak közelébe, de a gyerek nem lő. Papa megkérdezi, mért nem lőtt, hiszen egészen közel voltak a kacsák!

— Mert a vajás kenyeremet kellett megennem.

— De miért éppen most, mikor oly szépen elédbe hajtottam a kacsákat?

— Mert gyorsan szükségem volt a vajaskenyér papirosára!

*

Gábor (7) amint a háborús idők cipőtalp-bajairól hallott panaszkodni, elhatározta:

— Mami, ma úgy kell szavalni, hogy Főtalpra Magyar!

*

Kisfiú sakkozik nagybátyjával; leesett a fekete királyné-figura s az asztal alatt lebzselő Durák vizslakölyök egyszeribe bekapta és lenyelte. A gyerekek most nagy érdeklődéssel figyelték, hogy mi lesz a kutyával s a figurával, mikor lát az megint napvilágot? Egyszerre beszalad az egyik kölyök:

— Apa, láttam valamit kint a gyepen, *éppen olyan, mint egy királyné*, kérem hamar jöjjön és nézze meg!

*

Tivi (7) anyjával sétálva meglát egy nagy parádés temetési menetet; a halottas kocsi koszorúkkal beborítva, úgyhogy a koporsó nem is látszik. Kérdi édesanyjától:

— Mami, aki a bakon ül, az a halott?

Ugyanez a Tivi fürdőhelyen félrevonul a legkisebb helyiségbe, magára zárja az ajtót, de kinyitni már nem bírja. Keservesen óbégatni kezd, azt hiszi, hogy örökre beszorult. A nagy dörömbölést meghallják, de kívülről kinyitni nem lehet. Minthogy a kis helyiség felülről nyitva van, magyarázgatják neki, hogy mimódon próbál-gassa. A gyerek panaszosan zokogja:

— Jaj mi lesz velem, az ételt csak be tudják dobni felülről, de mi lesz majd, ha a *nadrágomat kinövöm?* . . .

*

Pázmán (8) unokafivéreivel ül a homokban; kavic-sokkal játszanak. A két évvel fiatalabb Miklós:

— Pázmán, adjál nekem kölcsön négy kavicsot!
A megszólított kapitalista fontoskodó ábrázattal feleli:

— Tekintettel a *súlyos gazdasági helyzetre*, sajnos, csak kettőt adhatok . . .

*

Laci (10) végtelenül szereti az állatokat és benső barátságban van apja vizsláival. Esténként személyesen cipeli ki nekik a vacsorájukat tartalmazó mosléklábast, ami nem használ öltözékének. Ez a kutya-etetés a gyerek legnagyobb örömei közé tartozott, sőt a kutyák kultusza olyan fokra hágott, hogy emiatt a tanulás szenvedett. Egy szép napon nevelő úr kimondta a kegyetlen ítéletet:

— Ma este Laci nem megy a kutyákhoz, más fogja őket megetetni.

Mire Laci, mély megdöbbenéssel:

— De kérem, tanár úr, én *becsületszavamat adtam a kutyáknak*, hogy megetetem őket! . . .

(A nevelőben szerencsére volt humor és megértés a „becsületszó” iránt: aznapra megkegyelmezett a kis gentlemannek.)

LEÁNYOKRÓL

Zenke alig múlt kétéves, midőn jónevű művész festi arcképét. Modellt ülni azonban szörnyű unalmas, hát a gyerek folyton izeg-mozog, míg a festő szigorúan rá nem szól:

— Zenke!

A meginterpellált kis hölgy, *ugyanolyan hangon* válaszol:

— Festő!

*

Denise (2) egy short-ban reggeliző vendég meztelen lábaszárára mutatva:

— Rémes, a bácsi lábából kijöttek a szőrök, be kell varrni!

*

Ugyanő, egy szakállas bácsinak sehogysem akart puszit adni; faggatták, hogy miért nem; hát azért, mert félt, hogy elkapja tőle a szakállat!

*

Ugyanő, 2% éves korában valami motorbúgást hall odakint. Nagyapja az ablakhoz küldi, nézzen ki, nem jön-e az autó. A kicsi azonnal rámondja:

— Nem autó, hanem *bombázó repülőgép!*

*

Még alig tudott beszélni, de a *szarvasbőgést* örömmel hallgatta és utánozni próbálta. Nagyapja egyik vendége igen erős bikát lőtt és Denise nagy érdeklődéssel nézegette:

— Jaj de szarvas, *nagyon szarvas!* . . .

(Amit egyébként kitűnő kifejezésnek talállok.)

*

Ili (2½) valami huncutságot mivel dadája háta mögött, aki azonban a tükörből látja és rászól:

— Ili, én látom ám magát, hogy milyen huncutságot csinál!

A gyerek nagy komolysággal jelenti ki:

— No, akkor maga olyan, mint egy automobill, hátul is van szeme!

(A kocsis hátsó lámpása.)

Zdenka (3) elveszett, végre megtalálják a fürdőszobában, szörnyen megijedve nézi a mennyezetet, ahol egy *pók* ül. Dadája neveti, hogy mit fél a póktól, hiszen az fenn van a mennyezeten!

— Igen, de majd fon egy szálát és azon lejön!

*

Elsi (3) anyjával sétál a falun át; egyik parasztházban nagy muri, cigány húzza, táncoló párok. Elsi kíváncsian kérdi, hogy mi az? Esküvő.

— Mi az, esküvő?

— Ha egy leány férjhez megy egy fiúhoz, azt hívják esküvőnek.

— Milyen leányok mennek férjhez?

— Minden leány férjhez mehet.

Erre a kislány, attól tartva, hogy valamit elmulasztott, ijedten kérdi:

— Mami, én férjhez mentem-e már?

*

Kati (3) rosszul eszik, nógatni kell. Mami megvergeti a kislány húsosabbik felét:

— Egyél kicsikém, hogy olyan szép kövér legyen arcoskád, mint *itt!*

Kati elgondolkodik, majd meg kezeckéjét élére állítva orra elé tartja:

— És itt legyen a *vonás?*

*

Annus (3) ujjával rámutat a karszékben ülő, teljesen kopasz vendég fejére:

— Bácsi, ha maga jössz, akkor itt szokták megvejni?

*

Gizella (3) jó kislány, de hadilábon áll a toroköblögetéssel. Húsvétra (nagy műtojásokban) élő csirkéket kaptak és kitörő örömmel etették-itatták. Midőn a kis csibék egy-egy korty vizet nyelve magasra nyújtották fejcskéiket, Gizella ámulva kiált fel:

— Nini, milyen kicsik és már milyen szépen gargarizálnak!

*

Mausi (3) hallotta, hogy szülei gyakran mondták a kutyáknak: Nem mész! — ha a kocsi után futottak. Egy kocsikázás után jelenti apjának:

— A *Nemmész* megint a kocsi után szaladt!

*

Katinka még nincsen négy éves, midőn kishúga születik otthonukban. Egy-két hét múltán mama gyengélkedvén ismét lefekszik. Midőn az ágyat megvetik, Katinka felkiált:

— Mi az, itt már megint szülés lesz?

*

Vilpi (8) és Évi (4) kettesben ebédelnek s a nagy tál cseresznye után Évi felhajt egy pohár vizet. Vilpi:

— Nem tudod, hogy ezt nem szabad? Aki gyümölcs után vizet iszik, az meghal!

Mire Évi, szepegve:

— De ha valaki nem tudta, akkor is meg kell halnia?

*

Zenke (4) üvegyárban látta, amint fűjják az üveghólyagot. Nem mutatta, hogy valami nagyon érdekelné a dolog. Otthon azonban a bulldog — eme kutyák kedves és ízléses szokása szerint — nyálazott és abból buborékokat fűjt, szórakozásból. Zenke nézi, nézi, azután kijelenti:

— Üvegyár!

Püspök-nagybácsijoknál voltak néhánynapos vendég-ségben Mama és három kislánya. Személyzet nem ment velők s így Mamának elég dolga volt a három kislányt mosdatni; estére a törülközők csuromvizesek lettek s a kályha mellé akasztotta, száradni. Reggelre egyik törülközőben égett lyuk volt, amit Mama bosszúsán mutatott meg a kávéhozó házvezetőnőnek. Ebéd előtt Zosha (4) ártatlan arccal kérdezi anyját:

— Meg fogod mondani Gyula bácsinak, hogy elégetted a törülközőt?

Mire a mama:

— Nem hinném, hogy Gyula bácsi törődne a házi fehéreneművel és különben is megmondtam már a házvezetőnőnek.

Zosha ránéz, azután rosszalóan:

— Nem tudom, hogy *Te* mit szólnál, ha egyik vendégünk nem neked mondaná meg, hogy elégetett egy törülközőt!

*

Elsi átszáguld testvérkéi szobáján és bevágja az ajtót, hogy csak úgy durran. A kicsi Mimi (4) tünődve néz nővére után, majd nagy nyugalommal állapítja meg, mintha azt mondaná, hogy „az eső esik”:

— Az ajtó csapkod.

*

Vera (4) szeret saját kigondolása meséket elmondani, gyakran mindjárt a tanulsággal együtt.

— Volt egyszer egy naagy-naaagy erdő és abban lakott egy ici-pici nyúl. Egyedül volt és jól érezte magát. De jött egy naaagy farkas és megette.

Mama várja a tanulságot, nem jön, hát kérdi:

— Miért ette meg a farkas a kis nyulat?

— Mert nagy volt és erős.

(Mintha csak történelmet tanult volna a kislány.)

*

Zsuzsi (4) a villamoson utazik, szemben egy reverendás tisztelendő úr. A kislány félhangon kérdezi mamáját:

— Anyuka, ez a bácsi úgy-e azért van szoknyában, mert *szégyenli a nadrágját?*

*

Mária (4) a bizonyos helyen ülve rémülten kezd sírni: eszébe jutott, hogy hátha őt is leeresztik a vízzel!

*

Máriát sarokba állították; a távozó dada után kiált:

— Disznó, marha, szamár! . . .

A dada haragosan fordul vissza, mire Mária, ujjacs-kájávei saját mellére bökve, óvatosan elcsendesült hangon:

— . . .vagyok én!

*

Margitkát (4) mamája a Balatonra viszi, émelyegni kezd a gyomra, felkiált:

— Mama, én más állapotban vagyok!

Falun kimúlt egy kedves kutya s a nagy diófa alá temették. Nemsokára meghalt a család tábornagybarátja s a kis Erika (4) kérdezi:

— Melyik diófa alá temetjük el a Herman bácsit?

*

Mária (4) amidőn a hegyvidékről származó Schwester nehezen tűri az alföldi kánikulát:

— Talán jó volna megöntözni?

*

Ugyanez a kis Mária fogja fejét és jajgat.

— Mi bajod?

— Jaj, jaj, úgy megütöttem a *falat!*

*

Pista nem kapott kanalat a tésztahoz; Mária lenyalja az övét és nagylelkűen odanyújtja:

— Tessék Pista, most már tiszta!

*

Marika (4) az orrát szereti piszkálni, hát megijeszti, hogy ettől akkorára *megnö a hasa*, mint egy hordó! Kevéssel utóbb mamájával utazik villamoson; beszáll egy fiatal úriasszony, szemmeláthatóan röviddel az anyaság örömei előtt. Marika dicsőségesen szalad hozzá és rámutatva a hölgy természetnek legszembeötlőbb méretű részére, harsányan hirdeti ki:

— Én tudom, hogy a néni mit csinált! . . .

Mona (4) még alig látszik ki a földből, máris lelkes honleány és nagy benne a kezdeményező képesség. Szülei társalgójukból hallgatják a mellékszobában szóló rádiót, mely Prágából közvetít valami zeneszámot. A zenének vége szakad és prózai előadás következik Poszpisilék zengzetes nyelvén, de nem sokáig tart, mert a rádiószobából éktelen csapkodás, törés-zúzás hallatszik; Mama átszalad és a következő képet látja: Mona, apja íróasztaláról elcsent elefántcsont papírvágókéssel dühtől reszketve üti-vágja a rádiót.

— Az istenért, gyerek, mit csinálsz itten?

Mire a kis amazon magyarázatul csak ennyit mond:

— Csúnyákat beszélt!

*

Marikát (4) dunai sétahajózásra viszik; nagy érdeklődéssel és ragyogó kedvben vizsgál mindent végig, amíg csak meg nem látja a hajóskapitányt fönt a parancsnoki hídon. Odaugrik elébe és izgatottságtól toporzékolva kiált föl reája:

— Gyűsz le onnét tüstént! Majd még *beleesel nekem* a vízbe, oszt meglesz a baj! Azonnal gyere le, de a-zon-nal!

*

Ilü (4) már asztalnál eszik; köménymagos levest tálalnak, mire a gyerek komoly arccal vizsgálja végig az egész családot és szigorúan kérdi:

— Kinek fáj a hasa?

Máskor meg nagyapja, aki vadászatról átfázva érkezik, előétel helyett egy csésze forró húslevest kap. Ilü megcáfolhatatlan bizonyossággal mutat rá:

— A hasa fáj!

*

Ellát (5) gyakran viszi anyja kocsizni kis Topolino gépkocsiján, melyet azonban, a gyorsabb kocsik folyton elhagynak.

— Mami, úgy-e ami az állatoknál a csiga, az a Tópsi az autók között?

*

Adi (6) midőn a rádióban kettőst (duettet) hall énekelni, fontoskodva magyarázza:

— Két állomás! . . .

*

Margitnak (6) egyik legnagyobb öröme volt a parkban legelésző borjúkra ügyelni. Egyik vasárnap kérdik tőle, hogy miért lebzsel a szobában, ki vigyáz most a borjúkra? Nagy-komolyan feleli:

— Vasárnap nem vagyok borjász!

*

Vendégek vannak a háznál; Adi (6) és Lincsi (4) valamint összevesznek, de félve attól, hogy a nagyokat zavarják, *a függöny mögé* bújnak és — hangtalanul! — ott tépázzák egymást.

*

Alexandra (6) látogatóban van unokanővérénél, aki sorra mutogatja neki összes játékait. Közben a kis házikisasszony kitekint az ablakon és fölkiált:

— Nézd a Holdat!

Alexandra minden érdeklődés nélkül legyint:

— Az nekünk is van.

*

Miklós (8) nagy érdeklődéssel vizsgálja Hektor vizslát — hátulról, különösen annak bizonyos függelékét.

— Mami, minek van Hektornak ez, ni!

Mami, úgy tesz, mintha nem hallaná; a választ helyette Melanie (6) adja meg:

— Hát *dísznek* van! Tudd meg, hogy *dísznek*.

*

Schwester szidja a gyerekeket, oly rosszak, annyi baja van velök! Melanie (7) csodálkozva mondja rá:

— Hát hiszen ezért vagy itten!

*

Mama viszi Verát (8) a *szépművészeti* múzeumba; látnak egy híres görög szobrot, amint egy vadász lehajolva fűzi a saruját. A kislány jóidéig nézi, aztán ajkbiggyeszítve:

— *Nem művészet* így befűzni a cipőjét, hiszen támaszkodik — így mindenki tudja!

Ilü (8) hallgatja a katonazenét, mely akkoriban sűrűn szólott:

— Na, én itt nem szeretnék nagydob lenni, mert mindig vernék a fenekemet!

*

Gabriella (9) egy náluk vendégeskedő idősebb politikusnak, midőn az nagy sétájáról fáradtan jön haza, aggódva mondja:

— Vigyázz bácsi, nagyon *lejáród magadat!*

*

Gabriella tízéves, dédnagybátyja nyolcvankettő.

Józsi bácsi: Ha én holnap reggel félkilenckor nem kelek föl, öntsél le egy pohár vízzel.

Gabriella: Nem, mert megharagszol.

Józsi bácsi: Csak csináld meg!

Gabriella: Adjad becsületszavadat, hogy nem fogsz megharagudni.

Józsi bácsi: Jó, szavamat adom.

Másnap reggel Gabriella hiába költögeti Józsi bácsit, az csak mormog; Gabriella fenyegeti, hogy mindjárt jön a víz! Semmi hatás. Erre a kislány nyugodtan nyakonönti az öregurat, aki dühösen ugrik fel. Nagy tragédia, Gabriellának bocsánatot kell kérnie, de utána mélabúsan kérdezi:

— Hát csak a gyerekeknek kell betartaniuk becsület-szavukat? És különben is *csak félpohár* víz volt az egész!

IV.

ASSZONYOK

ÁLTALÁNOS

Et nunc venio ad fortissimum — most jutottunk el a legkényesebb részhez, az ASSZONY-hoz. Szinte kimeríthetetlen tárgy, úgy természetrajzi, mint lélektani, esztétikai, sőt történelmi vonatkozásaiban is. Merész dolog csupán néhány rövid fejezetet szentelni e legérdekesebb tárgykörnek, holott nemhogy vaskos kötetek, de egész könyvtárak se foglalhatnák magukba mindazt, amit erről a kedves és szép kérdéstről mondani lehetne, sőt kellene.

Egyik legszellemesebb írónknak és régi jóbarátomnak, Csathó Kálmánnak panaszkodtam, hogy milyen nehéz dolog ehhez a tárgyhoz szólni, mire az nevetve jegyezte meg:

— Borzasztóan tévedsz: az asszonyokról könnyű írni; mert *akármit* is állítasz róluk, az *mind igaz!*

E kitűnő mondás ellenére hosszú gondolkodás után oda jutottam, hogy semmit sem állítok róluk, minthogy az asszonyokra vonatkozó minden állításnak — az ellenkezője is igaz. Alábbiak tehát távolról sem állítások, hanem csak igen-igen szerény személyes vélemények, amelyeknek még csak az az érdemük sincsen meg, hogy mind saját tapasztalataimból szűrődtek volna le. Ellenkezőleg, nékem a szépnem terén határozottan kevesebb a tapasztalatom, mint amennyi elférne; jórészt tehát mások észleléseiből, de feltétlenül hiteles forrásokból merítem anyagomat.

A saját bús legénykoromból származó néhány rózsaszínű emlék el van bújtatva a többi közé, mert „Casanova emlékiratai” sohase voltak az én ízlésem; még diákoromban sem, pedig ez nagy szó. Érzéki irányú könyveket nem olvasok, még kevésbé írok. Ami azonban nem azt

jelenti, hogy strucc módjára viselkedjünk az *élet* különböző megnyilvánulásaiival szemben, különösen, ha belőlük tanulságokat meríthetünk.

Célszerűnek találom mindjárt itt az elején megjegyezni, hogy amidőn általánosságban írok az asszonyokról, ezt nem vonatkoztatom sem a minta-feleségekre és anyákra, de ama szerencsétlen női felebarátainkra sem, akik megélhetési szempontból kényszerültek legnagyobb kincsüket apróra felváltva értékesíteni. Szóval általában nem hófehér lelkű asszonyokról lesz szó, de azokról sem, akiknél nagy (vörös, sőt fekete) foltok fedik a fehéret, hanem azokról, ahol a fehér színt csupán kisebb, mondjuk halványpiros pettyecskék tarkítják. Ama sok-sok milliő asszonyról beszélek, akik két véglet — a szeplőtelen és az elesett — között vannak: nem rosszak, de nem is tökéletesek. Ha itt-ott félre is lépnek, ez még távolról se jelentheti azt, hogy szabad lenne őket egyszersmindenkorra erkölcsteleneknek tekintenünk, nem is tartva számon a női erkölcsnek egyik legutóbbi, *bírói* megállapítását! Gondoljunk csak Megváltónk magasztosán megbocsátó szavaira: „Az dobja az első követ. . .” valamint „. . . sok bocsáttatik meg neki, mert sokat szeretett . . .” stb. Ne akarjunk szigorúbbak lenni az erkölcs terén, mint a Legszentebb.

Nem azt fogom tehát vázolni, hogy „ilyenek a nők”, hanem azt, hogy „ilyen nők is vannak”.

Régi, keleti tudósok és bölcselők megállapítása szerint az asszony a legfőbb JÓ és a legnagyobb ROSSZ, a legokosabb és legeggyűgyűbb, a leghívebb és legcsal fább, a legszentebb és leggonoszabb élőlény, a legtökéletesebb boldogság és legkínzóbb fájdalmak okozója, — szóval a legellentétebb fogalom és legszélsőségesebb teremtmény, amely szinte játszva tud átcsapni egyik véglétebből a másikba. Valamelyik könyvemben már idéztem a szép török közmondást:

„Asszony nélkül nem volna baj a világon, — de nem lenne érdemes élni sem.”

Ennél tömörebben nehéz a dolgot jellemezni.

Bibliai megállapítás, hogy Isten az asszonyt Ádám apánk oldalbordájából formálta, ezt tehát alapvető igazságnak fogadjuk el. Ámde arról nincsen szó a Szent-

írásban, hogy e megformálásra használt-e Urunk még egyéb anyagokat is? Gondos vizsgálat után arra kell jutnunk, hogy igenis használt. A nő elemzési színeképében az emberi oldalbordán kívül még a következő anyagok észlelhetők:

Madárdal és medve dünyögése, rózsa illata és tüskéje, szűzhó fehérsége és éj sötétje, szobor merevsége és nemes ló mozgása, kutya hűsége és macska simulékony-sága, galamb szelídsége és párdúc vérengzése, gazella könnyűsége és majom ügyessége, róka ravasz-sága és madárfióka együgyűsége, lajhár lustasága és hangya serénysége, darázs fullánkja és vadvirágok színe; oroslán és nyulacska, páva és gerlice, gyermek csacsogása és halál némasága. Napsugár, holdvilág, csillagfény és villámok cikázása; parázs és jég, vihar és köd, örvény és csendes tengerszem; méz és üröm, pezsgőbor, tokaji aszú és üdítő forrásvíz; bors, paprika és egy darabka angyal, meg egy csipetnyi ördög is.

Tehát tulajdonképpen magunk is összeállíthatnánk az Asszonyt, ha tudnánk a *keverés* módját. De hát éppen ez az, ami benne isteni, hát ne törjük rajta fejünket, hanem hálával, gyönyörűséggel, de megadással is fogadjuk el úgy, ahogyan Istentől kaptuk, „. . . mert nem jó az embernek egyedül lennie.”

Hús-huszonöt éves ifjú óriásaink, hadnagy vagy segédfogalmazó urak, unott kézlegyintéssel állapítják meg:

— Barátom, ÉN mondom neked, nem érdemes az asszonyokat komolyan venni! ÉN ismerem őket, mint a zsebemet . . .

Ezzel szemben, erősen öszülő fejjel és sok évtizedes tanulmányozás után, alázatosan verve mellemet azt mondom, hogy én bizony *nem ismerem* az asszonyokat és minél tovább haladok e földi életben, előttem annál titokzatosabbak, komplikáltabbak és — érdekesebbek.

Miért van az, hogy a nő jobb tud lenni a legszentebb, de rosszabb is a leggonoszabb férfinél? Mert egész lénye csupa véglet, csupa túlzás; érzékei sokkal élesebbek, egész lelkülete sokkal finomabb, vérmérséklete és idegzete éppen e finomabb mivolta folytán hamarabb enged a külső — testi és lelki — behatásoknak és messzebb ragadtatja magát, a vértanúsáig érő önfeláldozás és a leg-

feketébb kegyetlenség terén egyaránt. Női vértanú több van, mint férfi, viszont a legvérengzőbb hóhérok is a női nemből kerülnek ki. Kezdetleges népek, ha valakinek különösen hosszú és kínos halált szánnak, nők kezére adják az illetőt; férfi nem bír olyan válogatottan kegyetlen kínzásokat kieszelni és azokat élvezettel alkalmazni, mint a szépnem.

Ne akarjuk a nőket férfimértékkel megítélni; ne követeljünk tőlük ugyanolyan következetességet és ne vegyük náluk túlszigorúan, ha a tényeket — mondjuk — saját egyéni beállításában, csoportosításában és színezésében adják elő. Ha egész észjárásuk és lelkiviláguk nem volna annyira más, mint a férfiaké, talán nem is lennének olyan mulatságosan érdekesekek.

Mert mit is szeretünk a nőkben oly nagyon? Azt a sokmindent, amiben különböznek mitőlünk, férfiatól. Isten mentsen férfias nőktől, — majdnem olyan visszataszítóak, mint a nőies férfiak. A *kiegészítő elemet* keressük bennök; sebj, ha ez talán hiba alakjában jelentkezik is. Ez a természetes, át nem gondolt vonzalom többnyire tudat-alatti ösztön műve, mert a faj kiegyenlítődéset, javítását célozza. Gyakran látjuk, hogy nagy, hatalmas férfiak törékeny, kicsi nőket keresnek, az afféle Hóköm-Matyik meg sudár, magas asszonyokat, stb. Az ilyesmi azonban távolról se szabály, mert pl. én meglehetősen nagy darab ember vagyok, mégis a kicsi termetű nők általában igen hidegen nagynak; valamint szóke létemre éppenséggel nem mondhatnám, hogy csupán a fekete hölgyek tetszenének. Hej, bizony nem.

A nők fizikai vonzerejének túlságosan aprólékos taglalása teljesen céltalannak látszik, mert ahány ember, annyi ízlés. A női szépség fogalma is változik, nemcsak egyénenként, hanem az egyes korszakokban, sőt a különböző világtájak szerint is. Gondoljunk csak Botticelli vagy Granach századának hervadt virágszálhoz hasonló, vértelen női alakjaira, azután Rubens korának kilencvenkilós asszony-ideáljaira, csupa rózsaszínű hústömeg; pedig ezek aránylag csak egy kisebb terület, Közép-Európa ez irányú ízlésének ingadozásait jelentik. Ha világtájakat tekintünk, még nagyobbak az eltérések. Kelet ízlése egészen különleges. Ne menjünk az apróra elnyomorított

lábacskákban gyönyörködő Kínáig, vegyük csak a Közel-Keletet, ahol török testvéreink ugyancsak értenek az ilyesmihez. Szerintük a női szépségideál testrészeinek méretei a következőképpen alakuljanak:

Három legyen	nagy:	haj, szem, kebel;
„	„	kicsi: száj, kéz, láb;
„	„	vékony: derék, csukló, boka;
„	„	vastag: ajak, csípő, comb.

Nekik tehát a hatalmas, tény észanyagnak való típusok tetszenek.

Az ízlésnek természetesen valóságos aberrációi is vannak. Ismertem egy (különösen csinos és kedves), fiatal hölgyet, akinek illatát azonban olyan kellemetlennek találtam, hogy kénytelen voltam magamat tőle távol tartani; viszont egyik barátom bevallotta előttem, hogy szinte belebolondult ebbe a leányba, olyan felséges illata van! . . .

Váljék egészségére.

Amint idő- és térbeli szempontok alapján eltérések vannak a női szépségideál kialakulásában, éppen úgy változik az ízlés arra vonatkozólag, hogy *milyen életkorukban* érik el a nők vonzóerejüknek legmagasabb fokát. Keleten és Délen, ahol a nők korábban fejlődnek és hervadnak, ez a kor a mi felfogásunk szerint nagyon alacsony, általában a tizenötödik életév körül mozog. Hiszen Keletről jött keresztény vallásunk szerint is a nő már tizenkét éves korában nubilis, férjhez adható! A tetőpontot, legteljesebb fejlettséget Keleten már a *huszadik* életév körüire teszik, midőn minálunk a nő még majdnem gyermek.

Az izlám Prófétája, aki pedig nagyonis illetékes volt e dolgokban, megkérdezte, hogy milyen korú egyének között tartja a házasságot a legmegfelelőbbnek, a következőképpen válaszolt:

Húsz éves férfinek	húsz éves	nő
harminc „	„	húsz „ „
negyven „	„	húsz
ötven „	„	húsz „ „
hatvan „	„	húsz „ „ stb., stb.

— amivel nyilván azt akarta mondani, hogy ha a nő teljes erejében lévő fiatalasszony, a férfi — ha egyébként egészséges — lehet bármilyen idős is. Más szóval: hatvan éves

férfi és húszéves nő egészséges ivadékokat, erős gyermekeket hozhatnak a világra, ami megfordítva semmiképpen sem áll, mert hiába húszéves a férj, ha a menyecske hatvan! Ebből az is következik, hogy fiziológiai szempontból a férfi sokkal későbbben öregszik, mint a nő, tehát sokkal tovább van igénye az ilyesmihez. Ne csóváljuk tehát fejünket, ha ötvenéves urak vesznek el húszéves leányokat, — legföljebb ha tizenöt-húsz esztendővel előre gondolkunk, midőn a hölgy csak 35—40 éves lesz, a férj pedig hetven körül, ami általában bizony már érezhető kor.

Mi, gazdák, akik nemes állatokat tenyésztünk, nagyon jól tudjuk, hogy pl. 20 éves mén (ami férfiben kb. 60 évesnek felel meg) kitűnő ivadékot adhat, de *csakis fiatal kancától*; ha öreg ménhez idős kancákat osztunk be, az ivadék rendszerint nem lesz kielégítő. Itt is érvényes tehát a Próféta tétele: az *anya* kora a fontos, nem az apáé, akinél csupán az erőállapot a döntő. (Igaz viszont, hogy a Próféta idejében nem kérdezték meg a fiatal hölgyeket, vajjon az 50—60 éves férj-jelölt tetszik-e nekik, vagy sem.)

A mai korban annyira előrehaladt a higiénia és testápolás, hogy az emberiség kora és ezzel együtt a fiatalság is kitolódott; a mi éghajlatunk alatt manapság a körülbelül harmincéves nő van ott, ahol annakidején Keleten a húszéves volt, vagyis szépségének és életerejének teljességében. Saját egyéni ízlésem szerint minálunk a nő 30—35 éves korában éri el vonzóerejének tetőpontját, mint ahogy a férfi mintegy 40 éves korában kulminál. Ezeket az időpontokat lehet megfelelő életmóddal, főleg sok sporttal némileg tovább tolni, de általában 35 év után a nő és 40 év után a férfi — életerő és külső megjelenés szempontjából — már nem fölfelé halad.

Még alig nyolcvan-száz év előttig a női ideál a tizen-nyolcéves kor körül mozgott; a regények hősnői is ilyen nagyon fiatalok voltak, a regényhősök pedig 25, legföljebb 30 év körüliek. Egy Balzac kellett ahhoz, hogy észrevegye és le is merje írni, mennyire érdekesebb a 30 év körüli asszony egész lénye. Pedig akkor — főleg minálunk — a 30 éven csak kicsit is felüli hölgyek már állandóan sötét-színű ruhában, csipkefőkötőben jártak és nagyot néztek Volna, ha valaki táncra kéri őket! Ma: kitűnően táncoló és igazán nagyon csinos nagymamákat ismerünk.

Az ifjúság és életkor emez örvendetes kitolódása főleg az életmód megváltoztatásából ered: sok víz, levegő, sport és szabadtéri mozgás, emellett hasonlíthatatlanul kevesebb és okosabb étkezés, mint annakidején. A korombéliek jól emlékezhetnek, hogy még csak az első világháborút közvetlenül megelőző időben is az egyszerű *polgári* délebed két húsételt, a vacsora egy húsétel mellett még egyéb tálakat is jelentett, de reggelire is rendszerint volt valami hideghús, meg olykor uzsonnára is. Ki eszik manapság naponta háromszor-négyszer húst? Kinél van minden délben ötfogásos ebéd? Pedig annakidején ez éppenséggel nem számított fényűzésnek.

E mértékletesebb életmód nagyban hozzájárul fiatalságunk megnyújtásához, éppígy a szesznek manapság sokkal szerényebb mértékben való élvezete is. Szembeszökően észrevehető ez például a társas vadászatoknál, ahol harminc-negyven év előtt bizony nagyon járta télen a pálinkás bütykös, nyáron a sörösüveg. Ma? A legtöbben rájöttek már, hogy forró leves vagy tea, meg behűtött gyümölcslé sokkalta jobb szolgálatot tesznek az alkoholnál, melynek vannak ugyan kellemes oldalai, de több a káros, különösen, ha erős fizikai munkát követünk szervezetünkől.

Az alkohol élvezetében a nők általában okosabbak a férfiaknál; mintha tudnák, hogy ha az italos férfi csúnya látvány, a beszeszelt nő éppenséggel visszataszító, undortkeltő. Vannak azonban kivételek is.

A mai idők idegen eredetű cocktail-délutánjain a fiatal leányok is úgyszólván észrevétlenül kapnak rá a nagyon kellemes ízű keverékek alakjában felszolgált, olykor igen nehéz szeszestitalokra és gyakran fogyasztanak belőle többet a kelleténél; a szesz által megoldott nyelvű ifjú hölgyek csakis kifacsart ízlésű embereknek tetszhetnek. Nők nehéz szeszt csak akkor igyanak, ha erre egészségi szempontból van szükségük, például erős meghülés egyensúlyozására. Ha nagyon rákapnak, megszokják, mint Nero császár a mérget és szükség esetén többé nem vehetik hasznát, nem fog gyógyítólag hatni szervezetükre.

Hogy vizet prédikálok és bort iszom? Igen ám, de tudtommal nem vagyok fiatal hölgy. Mégsem iszom sokat.

Ahogy változik a divat a nők külsejét és életkorát

illetőleg, éppúgy látunk egybizonyos módosulást viselkedésükben és modorukban is. Ez a változás nem kizárólag őtőlük ered, hanem jórészt a férfiktól, mert ha ezek nagyon elleneznék az újabb stílusú magatartást, az asszonyok is inkább ragaszkodnának régi modorukhoz, még annak dacára is, hogy az élet mai alakja és irama nem egy tekintetben megnehezít, sőt szinte lehetetlenné tesz sok olyasmit, ami annakidején magától értődött, természetes volt.

Ilyen dolog például a felsőbb társadalmi körökben még csak huszonöt-harminc év előtt is szinte elkerülhetetlennek látszó gardedame-intézmény, vagyis hogy jó társágbeli, fiatal hajadonok a világért se mehettek társaságba, vagy egyéb nyilvános helyre tisztes korú női kísérő nélkül, aki némileg erénycsöszként szerepelt, elijeszteni a gonosz, barátkozni akaró férfiakat. . . Anyák (vagy ezek helyettesei) nélkül kizárt dolog volt fiatal úrilányokat bálban látni. Szegény mamák olykor hajnalig ülhettek egymás mellett a bálterem fala mentén és még jó, ha csak szerencsétlen arcokkal ásítóztak, mert különben árgus-szemekkel figyelték és nem mindig a legnagyobb jóakarattal bírálgták a többi mamák leányait, ezeknek öltözékét és viselkedését.

Ez az intézmény tehát nem volt kellemes sem a fiatalokra, sem a multság nélkül fáradó mamára, de még szegény papákra sem, akinek leányai báli ruháin kívül még mamájukat is kellett megfeleltetni, a leányokénál termé-

szetesen sokkal költségesebb estélyi öltözékekkel ellátniok: emellett pedig teljesen fölösleges is volt, mert amelyik leány valami kis (vagy nagyobb) bolondságot *akart* elkövetni, akár egy tucatnyi gardedame se bírta ebben megakadályozni. Ezt egészen biztosan tudom.

A mai nők modora e tekintetben sokkal fesztelenebb, néha talán kissé túl is löve az okvetlenül szükséges mértéken. Egy dolog azonban nem tagadható: a mostani, sokkal nagyobb önállóságú leányok sokat tanultak az óvatosság terén és lényegesen jobban vigyáznak magukra, mint elődeik, akik rá voltak szoktatva, hogy mások gondolkodjanak és óvatoskodjanak helyettük.

Hogy emez önállósodásukból eredő fesztelenebb, szabadabb modoruk tetszetős-e, avagy sem, ez teljesen egyéni izlés dolga; de ha egy mai fiatal hölgy a harminc-nyolcvan év előttiéket viselkedését minden részletében akarná követni, feltűnést keltene, még akkor is, ha leginkább e feltűnéskeltést akarná elkerülni.

Igyekezünk tehát gondolatban kihámozni hölgyeinket az idők változásával módosuló külsőségektől, csak azt tekintve (és szeretve) bennük, ami változatlanul bájos és szép: az örök nőiességet.

*

Csodálatos az a változás, melyet egyes asszonyokon az *anyaság* behatása alatt észlelhetünk. Az anyaság természetrajzi és lélektani része a legszebb, egyben a legérdekesebb titok az egész teremtésben. Az anya nemcsak lelkét, testét és véréit ülteti át gyermekébe, de férjének testi és lelki tulajdonságait (vagy legalább ezeknek csiráit) is, melyeket azután nevelés és életmód útján fejleszteni vagy lerontani lehet. De éppen minthogy a nő magába, illetőleg gyermekébe veszi át a férfi szellemi tulajdonságait, is, érthetetlennek, természetellenesnek, mondhatnám visszataszítónak találom egy felsőbbrendű nőnek szellemileg alsóbbrendű férfihez való vonzalmát.

E ferde viszony a felsőbbrendű férfi és alsóbbrendű nő között nem ennyire kiélezett és veszedelmes, minthogy a férfi nem veszi magába élettársa véréit, mint a nő, ha valamely férfitől fogan. Utóbbinak legjobb bizonyítéka az, hogyha pl. egy fehérfajú nőnek négertől van gyer-

meke, a következő, fehérfajú apától származó gyermekén is nagyon gyakran ismerni meg előző testvére apjának, tehát ebben az esetben a négernek egyes faji jellegeit. Ezért sohase vennék el olyan nőt, akinek gyermeke volt egy más, nékem nem tetsző fajú, vagy tulajdonságú férfitől.

A foganás eme természetrajzi részén felül azonban itt van még az anyaságnak a nő lelkivilágára való befolyása is, mely rendszerint javító, nemesítő hatást mutat. Könynyelmű asszonyok gyakran válnak hü feleségekké, mulató-sak háziasokká, rideg természetűek gyengéd anyákká. Az anyaság szent érzete megvan az állatokban is, de ott csak addig tart, míg a kicsinyek rá vannak utalva az anyai gondozásra. A nőnél ez úgyszólván örökre, szinte a síron túl is megmarad és a legszentebb érzelmek egyike; olyan szeretet ez, mely mindig csak *ad*, akkor is ad, ha viszonzásul nem is kap érte semmit. A rossz gyermekeket senki se szereti, — csak anyjok; de ez még akkor is, ha csupán rosszat tapasztal részükről. Már csak az anyai szeretet miatt is nagyon magasra helyezem az egész női nemet. Annál jobban tudom elítélni a rossz anyákat; sokkal bűnösebbek ezek, mint a kikapós feleségek, hiszen előbbiek a szent Természet ellen vétkeznek, míg utóbbiak csak a szokásokat és törvényeket szegik meg, esetleg éppen a természet szavának nem bírván ellenállani. Ezekre lehet mentséget, enyhítő körülményeket találni, — a rossz anyákra soha.

Ha természetrajzilag fontosabb is az anya szerepe, lélektanilag talán érdekesebb, sőt néha magasztosabb a feleségé. Itt nem a mézeshetek (vagy hónapok) szerelemtől harmatozó, gyönyörű menyecskéire gondolok, hanem a megállapodott házaselet fontosabbik tényezőjére, a feleségre, amely szó magyar nyelvünknek egyik legszebb, legkifejezőbb alkotása. Rendszerint a férfi viseli a családfenntartás anyagi terheit és gondjait, viszont a feleségtől függ családi tűzhelyünk békés, boldog légköre. Ezért tartom nevetségesnek a „papucs” fölött való vitatkozást és néha meglehetősen gyenge ízlésű élcelődést. Magától adódik, hogy a kifelé irányuló életmegnyilván-

nulásokban a férj akarata legyen a döntő, míg a családi tűzhely körüli dolgokban a feleség elgondolása szerint történjék minden, hiszen túlnyomóan őtöle függ a házasság élet legfontosabbik tényezője: a meleg, barátságos hangulat, mely szinte sugározza a békét és szeretetet, úgyannyira, hogy azt a családon kívüliek is észreveszik — és irigylik.

A fiatal feleség nemi természetű vonzereje a legtöbb férfinél hamarosan alábbhagy; okos asszonynak ezzel idejekorán számolnia kell és hadállásait úgy megépítenie, hogy a második erődtitési vonal erősebb és állandóbb legyen az elsőnél. Ez a második vonal pedig nem forró csókokból, hanem hálából, megbecsülésből, szeretetből és nem utolsó fokon megszokásból áll. A feleségnek számolnia kell azzal, hogy férje utóvégre se nem félisten, se nem szent; kifelé irányuló tevékenysége természetsszerűleg összehozza más nőkkel, akik valószínűleg semmivel se szebbek, vagy jobbak, mint saját nejük, — de *mások*. Az okos és ügyes feleség feladata, hogy a „hütlén kutya” hazatérve ne szemrehányásokat, könnyeket és jeleneteket találjon, hanem olyan meleg és csábító kedvességű családi kört, amelynek ölen ő maga jöjjön rá, hogy bolond, ha ezt a kis mennyországot külső, talán forróbb, de mindenesetre kevésbé állandó boldogsággal cseréli fel. Érezze az a fürge, csintalan ember, hogy neki soha, sehol sincsen olyan jó dolga, mint otthon; balga tehát, ha kívül keresi a boldogságot. Meghiszem, hogy a feleség részéről ez nem könnyű feladat, de annál nagyobb dicsőség, érdem és elégtétel, midőn győz, anélkül, hogy látható harcot vívott volna.

A feleség nagy előnye, jobban mondvá fölénye férjével szemben az, hogy sokkal hamarabb és alaposabban ismeri meg (és ki!) a férfit, mint ez őt. Tudja, megérzi, hogy mikor mit kell mondania, még inkább elhallgatnia, bárhogyan kívánczik is nyelvére az alapos visszavágás. Hallgatással az asszonyok sokkal több csatát nyertek, mint nyelveléssel. Úgyesen elhallgatni tudó feleségek csakhamar azt látják, hogy férjük egymagában nem bír zsörtölődni, abba hagyja, majdmeg ő jön megsimogatni nejét, aki mosolyog, mert — megint győzött!

Legszebb feladata a feleségnek, hogy férjéből kihozza mindazt a jót, ami benne van és leköszörülje, csöndesen kigyomlálja hibáit. Ha az asszony igazán ügyes

és a férfi nem rosszabb az átlagembernél, ez szinte észrevétlenül sikerül is neki, hiszen mi, hatalmas férfiak valószínűségi kisgyerekek vagyunk egy ügyes asszony kezeiben. Ezt a gyengeségünket nem kell szégyellnünk, így volt ez már ősidők óta; a szeretett férfi iránt a nő mindig valami — szinte tudatalatti — anyai érzéssel is viseltetik. Különösen szép hatását látjuk a megértő és okos feleségnek a szellemi munkások tevékenységénél; kiállhatatlan nő mellett nagyon nehéz jó fejmunkát végezni, nem bírják idegeink.

Hogy a női észjárás és gondolatmenet mennyire elüt a férfiakétól, legjobban talán akkor ötlük szembe, ha a nőknek egymáshoz való magatartását vizsgáljuk.

Midőn két ismeretlen férfi egymással találkozik, többnyire — ha egyáltalában gondolnak valamit a másikról — azt kérdezik önmaguktól, hogy vajjon ki és mi lehet az illető; legfőljebb még azt, hogy jóindulatú ember-e vagy sem.

Nem így a nőknél. Először is villámgyorsan a korát becsülik meg: bizonyára öt-hat évvel több, mint amennyinek látszani akar; azután hogy hajadon-e vagy férjes, milyen az anyagi helyzete, sőt az erkölce; vajjon milyen járatban lehet itt, van-e foglalkozása és ha férjes, milyen élethivatású az a férj, ha pedig nem a férje öltözteti, vajjon ki lehet az a többé-kevésbé bőkezű férfiú, saját apja-e, vagy másé? Mikor készülhetett ez a rajtalevő ruha, eredeti szabású-e, vagy tavalyról átalakított? Nincsen-e átfestve? Ugyan kinél dolgoztat? Vajjon maga válogatja-e ki a ruháit, vagy a szabónőjére bízta? Milyen anyagból lehet ez a rajta levő gúnya, ugyan mennyibe kerülhetett méterje, hol lehet kapni és vajjon tartós-e? Mennyi ajakpirosítót és milyen rizsport használ? Stb., stb. — mindez a titkos kérdés úgyszólván pillanatok alatt villanik át a női agyon.

Itt van a *legjobb barátnő* különleges fogalma is; férfiaknak nagyon kevés „legjobb” barátjuk van, nehezen választják ki, de rendszerint meg is marad, — kivéve az iskolapadban ülő férfijelölteknél, akik bizony gyakran változtatnak barátokat. Az asszonyoknak általában hamar és szinte korlátozatlan számban vannak legjobb barátnők, akik előtt minden, de minden apró titkukat is a leg-

nagyobb bizalommal fedik föl és beszélnek meg. Mondanunk se kell, hogy a legjobb barátnőkben leginkább lehet csalódni, ezekből lesznek a legádázabb ellenségek. Egy nagyon szép úriasszonynak igen lelkes tisztelője volt valami idegen nagyr, aki néhány évig itten élt; midőn áthelyezték és elutazott, az illető szépasszony postán és névtelen feladótól terjedelmes csomagot kapott, melyben — özvegyi kalapot és gyászfátyolt talált. . . Jancsi legyen, ha ezt férfi küldte és nem a legjobb barátnők egyike. Figyeljük csak meg, hogyan kellemetlenkednek egymással az asszonyok. Férfi — ha hetekig törné is az eszét — képtelen kigondolni olyan csípő, sőt fájó szavakat, mézédés alakba burkolt kegyetlen kérdéseket? a legkényesebb pontra alkalmazott tűszúrásokat, amilyeneket még aránylag jóindulatú nők is minden nagyobb lelkipurdalás nélkül használnak egymással szemben, vagy” egymásról, amidőn egy-egy elejtett szó néha jobban öl, mint a törszúrás.

Laktanyákban ezer férfi is együvé van zárva, együtt élnek, viszonylagos békében és csendben. Tessék elképzelni *ezer nőt*, így egymásra utalva, szinte összezárva! úgy-e még gondolatnak is borzasztó? Mária Noszta fegyintézetének fő büntetőereje bizonyára nem a szabadságvesztésben, hanem az *összecsukás* lényegében áll. De nem is kell ilyen végletekbe mennünk: emlékezzünk csak ama nagy helyőrségekre, ahol a laktanyákon belül ú. n. tiszti pavillonok voltak, melyekben feleségeikkel laktak a tisztek. Micsoda hallatlan pletykákat és milyen halálos ellenségeskedéseket lehetett ottan megfigyelni, — pedig az mégse volt zárt intézetnek tekinthető.

— Az asszonyok eme különleges tulajdonságait kár volna férfimértékkel mérnünk; nem annyira felelősek érte, mint hogyha férfiak volnának. Nem lebecsülése ez a női nemnek, csak pártatlanságra igyekvő bírálata. E pártatlanság nehezen sikerül, mert hálisútnak sokan vagyunk, akik minél közelebről vizsgáljuk a fent elsorolt apró tökéletlenségeket, minden hüvös okoskodás dacára annál jobban szeretjük e kis hibák gyűjtőfogalmát, az ASZSZONYT.

A MIÉRT?

Gyarló emberiségünk mindennapi életében elég gyakran fordul elő a nők átmenetileg boldogító IGEN-je, melyet sokan *inkább megtesznek, mint kimondanak*; talán azért, hogy ezzel némileg hasznát vehessék az erőszakkal elcsábított ártatlanság kifogásának, esetleg csupán önmaguk előtt; de talán mások előtt is. Erre nem most mindjárt kerül a sor, hanem majd valamikor később, a messze jövőben, mert mit lehessen tudni? . . .

Ha figyelmesen vizsgáljuk az indítóokokat, melyek a nők eme beleegyezésének tettek útján való bebizonyítását eredményezik — amennyiben nem csupán ürügyek! — meg is értünk egyet-mást; a megértés mögött pedig már közel jár a mentség is, mihelyt nem akarunk ridegen szigorúak lenni, hanem alázatosan beismerjük, hogy szegény, tökéletlen emberek lévén hol ilyen, hol meg amolyan szempontból mindnyájan esendőek vagyunk.

Emez indítóokoknak nagyjából a következő csoportosítását látom lehetségesnek:

Szánalom. Látja, hogy szenved a férfi, akár az öiránta táplált szerelemtől, akár az élet csapásaitól, esetleg más nő szívtelenségétől is. Vigaszt, mintegy orvosságot akar neki nyújtani, hogy legalább karjai között felejthesse el minden bajját. Esetleg megjátssza neki a szerelmes nő szerepét elejétől végig, hiszen ebben még a látszólag egyszerű nők is néha valódi mesterek. Az asszonyok eme jószívűből eredő odaadása olykor valósággal irgalmassági cselekedet és nem egy esetről tudok, amidőn nagy lelki válságokon segítette át a bajban levő férfit. Érdekes és nem egyszer igen kedves, finom, nőiesen bájos folyamat. Csak akkor árt vele többet, mint használ, ha közben megunja és rosszul, vagy egyáltalában nem játssza végig önként *vállalt* szerepét.

Kíváncsiság. Legkönnyebben megfigyelhetjük nagy és gyakran döntő hatását ama számos sikernél, melyet idegen nemzetiségű férfiak aratnak a hölgyek előtt. De nemcsak idegen férfiakra kíváncsiak, hanem más asszonyok, gyakran barátnőik férjeire, vagy a nagyközönség szeme előtt álló híres férfiakra. Nem csupán miniszterek számítanak itten, hanem díjbirkózók is, valamint a két

véglet közé eső számtalan változat, beleértve a szellem és művészet kiválasztottjait, meg kiváló sportembereket éppúgy, mint híres gonosztevőket is, akiknek néha szinte elképesztő sikereik vannak.

Unalom, önagysága mindent kipróbált, mindent kiélvezett, csak AZT nem. Már semmi sem érdekli, mindent unalmasnak talál; hátha egy kis fűt és ennek természetes függvényei mégis szórakozást hoznának a jómódtól el-lustult, elpuhult életébe, némi izgalommal tarkítva azt? Keményen dolgozó, az étellel küzdő, vagy mélyen vallásos asszonyoknál ezt a változatot természetesen hiába keresnök.

Barátság. Nem szereti ezt a férfit, legalább is érzé-keivel egyáltalában nem; ellenben barátságot érez iránta és ha a férfi részéről másmilyen természetű érzéseket tapasztal, melyeket nem sikerül neki a barátság langy-

matag vizein levezetni: úgy tesz, mintha a férfi tüze őréá is átragadna, csakhogy megtarthassa jóbarátját. Az is elég gyakran fordul elő, hogy szerelemmel kezdődik a dolog (amely rendellenes idegállapot tudvalevően nem tart túlsokáig) utána pedig a nő gyógyul ki belőle előbb, de elég esze és szíve van, hogy ezt ne árulja el, hanem most már csupán barátságból színleli a szerelmet. Persze az is megtörténik, hogy néha mindkét oldalról folyik ez a játék, egymást ámítják — barátságból.

Némely asszonynak ama (sajnos, elég gyakori) szólás-módja, melyet szerelmi természetű ostrom levezetésére akar használni:

„AZT nem; de tudja mit? Legyünk jóbarátok! . . .”
— nemcsak abszurdum, de fölösleges is, főleg pedig annyira elcsépelet közhely, hogy eszes asszonynak sohase volna szabad használnia. A visszautasított szerelmesnek minden egyébre inkább van kedve, mint langyos jóbarátsággra.

Bosszú. Egy másik nőt, talán szerencsésebb vetélytársat akar valami (valódi vagy vélt) sérelemért megbüntetni, vérig sérteni; nem titkon venni el annak férjét, barátját, vagy vőlegényét, óh nem, hanem úgy, hogy elsősorban a célbavett nő, de lehetőleg annak minél több ismerőse is tudomást szerezzen róla, hiszen a férfiatól megfosztott nőt a többiek nem sajnálják, hanem álszentekedve kárörvendenek rajta. Egy-egy bosszúval évekig is elvárnak, míg végre elsütik, hiszen a bosszú olyan, mint a hűsítő ital: csak hidegen élvezhető igazán.

Szemet-szemért. Megtudta, vagy csak azt hiszi, hogy férje (vőlegénye, barátja, stb., ez itt mellékes), megcsalja, hát siet ezt neki visszaadni, büntetésül, másrészt *hogy a jogrend helyre legyen állítva!* Ilyenkor követik el a legnagyobb meggondolatlanságokat, mert emez esetek legtöbbször nem a szinte eszközként kicsípett férfi egyénisége a döntő, hanem csupán az, hogy *kéznél legyen.* Dühükben elfelejtik azt is, hogy ezáltal taktikai helyzetük is gyengül, mert a bűnös férfival másként áll szemben az a nő, aki továbbra is kifogástalanul viselkedett, mint az, aki a valódi, vagy vélt sértést jobb ügghöz méltó buzgalommal azonnal vissza is adta.

Érdek. Azt már e fejezet elején kifejtettem, hogy kis

tanulmányomnak nem képezik tárgyát az anyagi vonatkozású ismeretségek. De érdek van más is, nemcsak rideg számszerű összegekben kifejezhető. Például lehet olyan férfi, akivel közelebbi érintkezésbe jutva a nőnek társadalmi törekvései nyernek kielégítést; érdek vezetheti azokat is, akik a hatalmon levő nagy férfiakhoz közelednek, azokra pazarolják ellenállhatatlan kedvességüket. (A különböző vezér-, színi- és egyéb igazgatók előbbutóbb rájönnek, hogy személyes vonzóerejük női téren is mennyit veszít, amint kimarad alóluk a hatalom.)

Az érdek nem mindig önző; gyakran hallottam olyasmiről, hogy egyes *családtagjai* érdekében áldozta föl magát a jószívű hölgy. Lehet, hogy ez az áldozat néha nem is túl nehéz, de mindegy, a jóakarát megvolt és nagy az öröm, ha az áldozat nem volt hiábavaló. (Csak azt sajnálják, hogy nehezen mondhatják meg a megsegített családtagnak vagy barátának: Lám, milyen jó vagyok hozzád, mit tettem érted! . . .)

Érzékiség. Fiziológiai eredetű lelki ok, melyben a testi kényszer oly erős, hogy az elhatározóképeséget meggyengítve, sőt megbénítva odaviszi a lelket is, ahová a test akarja. Az egyes nőkben e fiziológiai tényező annyira különböző erejű, hogy egyöntetű szabályokat hozni hiba volna, ítékezni pedig méginkább vezethet tévedésekre. Egyiknél enyhe, szinte mulatságos bizsergés a vérben, a másiknál néha az őrjöngésig menő, kényszerítő hatású elemi inger támadása. Még jó, hogy kielégítve rendszerint alábbhagy. De gyakran keserű a böjtje.

Nem szorosan az érzékek kényszeréhez tartoznak, de mégis fiziológiai okokra vezethetők vissza azok az esetek, midőn egy asszony mindenáron anyává akar lenni, törvényes férje azonban nem bírja a boldogsághoz juttatni. A nő ilyen körülmények között történő lépése természetrajzi szempontból érthető és megokolt.

Csökönység. Szerencsére nincsen meg mindegyikükben, mert már nagy bajokat okozott a „juszt is!” Eltiltják a Pistát? Hát éppen ezért csakis ő kell, de mindjárt! Gyakran le lehet szerelni a *hosszú száruk* módszerével. Nyitott ajtókat nem szoktak betörni, hiszen abban nincsen semmi izgató, semmi csábító.

Ön-vigasztalás, felejtés. Valami gonosz fiú nagyon

rosszul bánt el vele, azóta sem éjjele, se nappala. Mindent megkísérelt — még munkát is! — hogy más irányba terelje gondolatait, valahogyan elzsongítsa háborgó szívecskéjét, de hiába, mindig csak a saját baján jár az esze. Hallotta a férfiak mondását, hogy asszony-ütötte sebet csakis asszonnyal lehet gyógyítani, — hátha megfordítva is áll ez az igazság? Belemegy egy új kalandba, igazi vonzalom nélkül, szinte szédülve az elkeseredéstől. Nem kell csodálni, ha ilyenkor nagyon is megégeti az ujjait és keserű kiábrándulás a vége.

Hiúság. A férfiakban is nagymértékben van meg, hát még a nőkben! Az elhagyott, vagy csak magárahagyott nő szerepét sokan szégyenlik, a világért se túrnék, hogy ne legyen széptevőjük, ne legyen aki foglalkozzék velük, vagy akit irigyelni lehessen tőlük. Kell nekik valaki, aki figyelmével halmozza el, de úgy, hogy ezt mások is lásák ám!

Tekintettel arra, hogy a férfiak ritkán kaphatók hosszú, kitartó és szorgalmas udvarlásra csupán a megtiszteltetésért, hogy szabad legyen ezt megtenniök: magától érthető, hogy némi ellenszolgáltatást várnak. Minthogy pedig ezt az ellenszolgáltatást megadni általában nem is olyan kellemetlen, világos, hogy többnyire meg is adódik. Hiába, a hiúság kielégítése ritkán megy ingyen.

Gyűlölet. Kissé különösen hangzik, mint két különemű ember bizalmasabb összeköttetésének indítóoka, pedig előfordul ez is. Annyira gyűlöl egy másik nőt, hogy el akarja venni mindenét, ami annak boldogságához szükséges, elsősorban tehát a férfit, akit az szeret, még akkor is, ha ez neki egyáltalában nem tetszik, eszébe se jutott volna megnyerni a maga részére, ha nem azé a másik, gyűlölt nőé. Vagy egy férfit gyűlöl halálosan és csak azért akarja megszerezni, magába bolondítani, magához láncolni, hogy amidőn már életszükségletévé vált, szinte a vérébe fészkelte be magát: egy kellő hidegvérrel és kegyetlenséggel kiválasztott pillanatban — lehetőleg akkor, amidőn a férfit egyéb súlyos csapások is érik és legnagyobb szüksége lenne egy szerető, gyengéd nőre — nevetve vágja a szeme közé, hogy nemcsak nem szereti, de gyűlöli, utálja, mint a bélpoklost és csak erre a pillanatra várt, hogy ezt neki megmondja, sőt lehetőleg

be is bizonyítsa! Íme, már oda is adta magát másnak és csak azért várt még, hogy a legfájdalmasabb percben pattantsa ki a dolgot. Ördögi gondolat, de megvan az a büntetése, hogy nehéz, sőt utálatos dolog lehet bizalmas viszonyban lenni egy gyűlölt emberrel.

Sport. Talán leginkább ennek nevezhetném egyes nők ama törekvését, hogy minél több férfit kényszerítsenek térdre bájaik előtt, — ha átvitt értelemben is. Mint vadász a vadat, úzik, szinte üldözik a kiszemelt zsákmányt, legtöbbször úgy, hogy az illető ezt a cselszövést észre se veszi, hiszen mi, férfiak ilyen tekintetben többnyire hihetetlenül kezdetlegeseek, sőt együgyűek vagyunk. Úgyes asszony úgy intézi a dolgot, hogy szegény férfi még büszke is állítólagos diadalára.

Vannak olyan nők, akik szinte gyűjtik az átszúrt és felfűzött férfiszíveket, akár vadászember a trófeákat.

E hölgyeknek nem fontos, hogy az illető férfi szenved-e majd emiatt: fődolog, hogy dicsvágyuk ki legyen elégítve, egy férfival több legyen a terítéken, följegyezve titkos vadásznaplójukba.

Olyanok is akadnak, akik még csak teljesedésbe se hagyják menni a férfiaknak általuk készakarva felingerelt vágyait; elég nekik, ha meghódították az illetőt, meg-

bolondították úgy, hogy készen van, akár tálban a pecsenye, csak kezüket kell utána nyújtaniok. De nem nyújtják, hanem kinevetik szegény — pecsenyét.

Szememben ezek a legrosszabb fajta asszonyok, mert csupán bajt okoznak, anélkül, hogy cserébe csak a legcsekélyebb örömet is nyújtanák. Nem szégyenlik csalfa tevékenységüket ártatlan flirt-nek nevezni, amire még büszkék is, tetszelegnek erényességükben, amiért nem lépték át ama bizonyos határt. Vájjon a Nagy Bíró hogyan tekint az ilyen erényre?

E kegyetlen játékot nagyon csúnyának tartom; kissé olyan, mint ama kártyás esete, aki tudatosan üres zsebbel ül le kártyázni, tehát vele szemben csakis veszíteni lehet, nyerni nem, mert nincsen mit nyerjünk tőle; ha ezt tudtuk volna, le sem ülünk vele kártyázni. Az ilyen viselkedés nemcsak sportszerűtlen, de csúnya is; csalás, a legrosszabb fajtából.

Ha aztán az ilyen nő véletlenül emberére talál és visszafelé sül a dolog, nem kell az édest sajnálni, csak azt aratja, amit vetett. Ilyen esetben nyugodt lelkiismerettel és szívből tudok kárörvendeni.

Rágalom. Pletykáltak szegény leányról, rossz hírért költötték, pedig ennek nem volt semmi alapja. Nemcsak sügdolódzást vesz észre, hanem elfordulnak, elhúzódnak tőle régi ismerősei, félvállról kezelik, mintha csak túlment volna ama bizonyos határon, melyet a társadalom — ha más emberről van szó — olyan szigorúan vesz. E ferde helyzetnek minden hátrányát érzi, bár tudja, hogy nem érdemli meg. Van, aki csak még magasabbra emelt fővel halad a maga útján, van aki összeroppan a ki nem mondott vád súlya alatt; de olyan is akad, akiben ez az igazságtalanság a dac érzetét váltja ki: ha már ártatlanul megszenvedett, hát legalább legyen miért! És megteszi azt a lépést, melytől egyébként tartózkodott volna.

Kétségbeesés. Az utóbbi évtizedek háborús és forradalmas korszakában nagyon is gyakran fordult elő, hogy szép, kedves, művelt és mindaddig erényes nők mindegyüket elvesztették, vagyis nemcsak vagyonukat és társadalmi helyzetüket, de családjukat, összes hozzátartozóikat, sőt még hazájukat is. Egyedül és elhagyatottan maradtak, mint valami leszakadt gomb. Gyakran az éhség vitte őket

jóvátehetetlen lépésre, máskor a fizikai éhségnél is kínzóbb elhagyatottság érzése, a „most már úgyis minden mindegy” gondolata, mely szinte kényszerítette e szegény fiatal nőt a férfi karjaiba, ahol nemcsak anyagi támaszt, de egy kis melegséget, oltalmat is remélt. Néha megtalálta ezt és horgonyt vethetett, máskor keservesen csalódott és újból kísérleteznie kellett, kézről-kézre járt, végre is a lejtő aljára jutott, olyan helyzetekbe, amelyekről — ha nem szakad rá a felfordulás — valószínűleg még csak fogalma se lett volna.

Sokat és sokfelé fordultam meg az életben, számos ilyen esetet, jobbsorsra érdemes, de elcsúszott nőt láttam; nagyon rosszul esett tapasztalnom azt a rideg szigorúságot, melyet az anyagi jólétükben erényeseknek megmaradt asszonyok az ilyen szerencsétlen esetekkel szemben mutattak. Ha az erény nemcsak bíraskodnék, hanem idejekorán segíteni is hajlandó lenne, nagyon sok ilyen szegény nő megmaradhatott volna az egyenes úton.

Érdekes megfigyelni, hogy a mély vallásosság milyen nagy támasz a szerencsétlenségben, hány asszonyt tartott meg a legnagyobb nyomor dacára is az erkölcsös úton. — és hányat vezetett oda vissza. Mert a legnagyobb igazságtalanság, sőt korlátoltság azt állítani, hogy aki a nyomorúság folytán csúszott el, akkor is okvetlenül földre fog lépni, ha erre többé nincsen is anyagi, vagy idegbeli szüksége.

Véletlen. Nagyon gyakori tényező és a legsikeresebb közvetítő. A nő talán nem is tervez ilyesmit, de aznapi idegállapota olyan, hogy szinte megváltásként érzi, ha egy férfi karjaiba veszi. Egy nappal, talán csak egy órával előbb vagy utóbb teljesen hiábavaló lett volna minden kísérlet az illető férfi részéről; ha ezt az alkalmat elvesztja, soha többé nem kínálkozik. Egy bizonyos percben, egy bizonyos adott helyzetben *az a férfi jut boldogsághoz, aki éppen kéznél van*, ha másként az illetőre ez a hölgy talán soha rá se nézett volna. Mégis, előfordult már, hogy az ilyen véletlenségből adódott kapcsolat nem maradt folytatás nélkül, hanem hosszabb és igen kedves összeköttetés kezdete lett. Persze az se ritkaság, hogy az ilyesmit keservesen megbánja — esetleg mindkét szereplő.

E véletlenségek leggyakrabban a külföldön, magánosan utazgató hölgyek életében fordulnak elő és gyak-

ran csak színes, mulatságos útiemlékek alakjában hagynak nyomot. Amivel a világerő sem akarom azt állítani, hogy a magánosan utazó hölgyek keresnék is az ilyen véletlenségeket. De amelyekök fentiek által találva érzi magát és mosolygás helyett megharagszik: annak nincsen igaza.

Szerelem. Önzetlen, minden egyéb érzést, vagy megfontolást erélyesen sutbadobó, elfojtó, elárasztó, elemi erővel elsöprő nagy-nagy indulat. Az indító-okok között vajmi ritkán szerepel, — de néha mégis. Legszebb benne az, hogy keserű szájjal ritkán hagy.

Természetes, hogy fentiek távolról se merítik ki mindamaz okot, melyek a nőt a mindennapi törvények és szokások figyelmen kívül hagyására, megszegésére indítják; de azt hiszem, hogy vagy másfél tucatnak felsorolása éppen elegendő annak megvilágítására, hogy a legnagyobb hiba lenne merev szabályok szerint bírálni el az eseteket, — ha egyáltalában hivatottnak érezzük magunkat a bírálatra.

Én nem.

FÉRFI ÉS NŐ

Az emberi faj két nemének egymáshoz való viszonya szinte örök idők óta foglalkoztatja a kutató elméket. Kifogyhatatlan tárgy, úgy a tépelődők, mint a humoristák részére; kimeríthetetlen forrása az eszmefuttatásoknak, annál is inkább, mert e téren nincsenek abszolút igazságok, csak egyéni felfogások.

Itt van például a nők meghódításának nagyon is bonyolult kérdése. Milyenek is azok a *nőhódítók*? Semmi esetre az úgynevezett gyönyörű férfiak, Adoniszok; sőt, a „szép fiú” típusa általában nem felel meg a jobbízlésű nőknek, ami határozottan vigasztaló a közepes külsejű férfiak nagy tömegére. Egyenesen csúf férfiaknak is néha igen nagy sikereik vannak a hölgyeknél; Titánia mythológiai története nincsen a levegőből szedve, aminthogy a görög mythológia alapja csodálatosan mély emberismeret. De a legszebb nők sem azok, akik a legnagyobb szerelmeket keltették. Régi igazság, hogy szép asszonyba beleszeretni nem veszélyes dolog, mert a szépséget hamar megszokjuk és ha nincsen más, ami ahhoz az asszonyhoz köt, könnyen megszabadulunk varázsától és nincsen semmi baj. De ha nem szép az a nő, akibe beleszeretünk, ez azt jelenti, hogy másminő tulajdonságaival kötött magához; az ilyen fonalak pedig sokkal erősebbek az előbbieknél.

Hozzáértő emberek azt állítják, hogy a nők nyolcvan százalékán a férfiak húsz százaléka osztozik, a fennmaradó húsz százalék asszonyra jut a férfiak nyolcvan százaléka. Lehet; nem volt módomban ezeknek az adatoknak helyességét ellenőrizni. Azonban annak a szerencsésebbik húsz százalék férfinak meglehetősen munkát adhat a nyolcvan százalék szépasszony megfelelő szórakoztatása; nem

panaszkozhatnak unalmas életről. (De hát ki panaszkodik?)

Természetes, hogy bennünket legjobban érdekel a nők beállítottsága velünk, férfikkal szemben. Tévedésnek tartom azt a tételt, hogy a nő szereti magát meghódítani; ellenkezőképpen látom a dolgot: a nő elsősorban hódítani akar, vagyis valamiképpen rákényszeríteni a kiszemelt férfit, hogy az *kénytelen legyen őt meghódítani*; ha pedig ez sikerül, akkor az erkölcsi győzelem nem ám a férfié, hanem az asszonyé, hiszen annak akarata teljesült! Alig van tudomásom arról, hogy olyan nőt hódítottak volna meg, aki ezt nem akarta; viszont nagyon sok esetet figyeltem meg, amidőn a férfinak esze ágában se volt a közeledés sőt úgyszólván toporzékolva védekezett ellene, — de a végén mégis beadta a kulcsot és (szinte parancsra) megkezdte és befejezte a „hódítást”. Ilyenkor vájjon melyikük az igazi hódító?

Egészen más kérdés az, hogy eme kényszer-hódítás milyen külsőségek mellett megy végbe. Kezdjük azon, hogy szegény együgyű férfi a legritkább esetben látja tisztán a valódi helyzetet, vagyis hogy honnét és mimódon indult ki e hadművelet; azt képzei, hogy ő a nagy hódító, boldog és büszke e fölött. Ha a nőnek van egy kis gyakorlata, szerepét tovább is híven játssza és innét ered a tévhit, hogy a nők szeretik magukat meghódítani. Mondjuk úgy, hogy általában nem állják a könyörgő, térden csúszva ömlengő lantost; inkább eltérnek némi látszólagos erőszakosságot, sőt durvaságot is — attól, akitől akarják. Az asszonyt ne illatosított selyemszállal vezessük oda, ahová akarjuk (vagy ő akarja), hanem határozott, erős marokkal, melynél az se nagy baj, ha szorításának esetleg egy kis nyoma is marad.

Érdekes a *féltékenységnek*, eme súlyos és már annyira bajt okozott, végzetes lelkiállapotnak különböző megnyilvánulásait figyelni egyes asszonyokon. Itt nem a férfilelek hullámvásának módozatait taglaljuk, hát csak arra mutatunk rá, hogy a férfi féltékenységének leggyakoribb rugója a szerelem fizikai része; a nő viszont néha kevésbé fél párjának esetleg fizikai félrelépésétől, mint attól, hogy az lelkileg távolodik el tőle. A fizikai hűtlenségtől is inkább azért tart, mert e révén esetleg a férfi lelkét is megkaparint-

hatja az a másik asszony. Amelyik asszony igazán féltékeny természetű, az még a gondolatokra is féltékeny, képes úgy önmagának, mint szegény férfianak egész életét tűrhetetlenné tenni. Az okos asszony, ha féltékeny is, nem mutatja, mert ez a tulajdonság, illetőleg állapot tulajdonképpen alsóbbrendűségi érzeten alapul s így gyengeség jele. Ha már van rá ok, akkor úgysis késő, mert féltékenységgel kimutatásával még vajmi kevés férfit hoztak vissza; ha pedig nincs reá ok, akkor nemcsak hogy kár a két fél életét ilyesmivel elsavanyítani-keseríteni, hanem veszedelmes dolog is, mert könnyen megeshetik, hogy az ok nélkül, alaptalanul gyanúsított férfi vérszemet kap: „Ha már úgysis gyötörnek, hát legalább legyen miért!”

Féltékenységet bárkit is hibáztatni hiábavaló, mert ez természeti adottság dolga; legfeljebb e kellemetlen lelki nyavalya külső megnyilvánulásait szabályozhatja a nevelés, ízlés és jellem által megerősített akarat.

Fiatal koromban egy igen okos és ilyesmikben nagyon tapasztalt idősebb úr figyelmeztetett arra, hogy épkézláb férfi, ha nincsen megverve félszegséggel a nőekkel szemben, okvetlenül juthat több-kevesebb szerelmi sikerhez, tehát semmi oka sincsen erre büszkének lennie, vagy éppen ilyesmivel kérkednie. Szép és kedves nőekkel közelebbi ismeretségbe jutni nagy öröm, de semmiképpen sem érdem, vagy dicsőség, mert jórészt nem a férfitől függ, hanem a nő akaratától. A férfi csak képzelődik, ha saját érdemeinek tulajdonítja a sikert. Az igazi érdem, mondhatnánk művészet abban áll, *hogyan válunk el* az illető hölgytől. Itt lehet csak meglátni, hogy ki a finomlelkű, jóízlésű és ügyes férfi.

Az elválást úgy kell beigazítanunk, *mintha a nőtől indulna ki*, nem mitőlünk; mert szakításoknál a hölgyeknek nem annyira a szívecskéjük fáj, mint büszkeségük, önérzetük. Ne hagyjuk odafejlődni a dolgokat, hogy még évek után is fogvicsorítva gondoljanak reánk: „Az a gazember, elhagyott!” — inkább úgy vezessük az ügyeket, hogy mosolyogva mondhassa rólunk: „Kedves, jó ember volt, de változtak a körülmények és ott kellett hagynom . . .” Az már az ügyes férfi dolga, úgy intézni az egész folyamatot, hogy a hölgynek alkalma legyen e barátságos

szétválást saját részéről vezetni be. Nem ördögösség az egész, csak idejekorán kell erre gondolni.

Ne sértse önérzetünket, ha hölgyek mondják rólunk: „Jó fiú volt, de meguntam, szakítottam vele”. Inkább ezt, minthogy keserű gyűlölettel gondolják: „Ez a kutya megcsalt, elhagyott, megszegényített.” Hagyjuk meg nekik azt a kis önérzeti elégtételt, hogy ők voltak a szakító fél és mi az áldozat. Ha pedig a hölgy saját kezdeményezéséből hagyott el bennünket és esetleg visszakívánjuk őt, szarvas hiba lenne a vigasztalhatatlan, vérzőszívű Werthert adni, mert ez senkinek szívét nem hatja meg, de a szóbanforgó hölgyét legkevésbé. Meg aztán fura ízlés kell ahhoz, visszakönyörögni magát. Az ilyesmi, ha esetleg sikerrel járna is, úgysis csak átmeneti jellegű lehet és a női fél fölényes taktikai helyzetét vonja maga után. Ezt pedig ne kívánjuk senkinek.

Tagadhatatlan, hogy a nagy és köztudomású szerelmi sikereket elért, vérző szívecskéken taposott férfiakat a nők gyakran érdeklődéssel, szinte beteges kíváncsisággal szemlélik. Azonban megfigyeléseim szerint nem ez az igazi, sikerekhez vezető hírnév, hanem az, ha tudják valamely férfiról, hogy figyelmes, jószívű ember, aki az elválásokat, szakításokat is simán, úri módra tudja keresztülvinni és főleg — nem járhatja a száját. A diszkrét férfi sokkal több sikerre számíthat, mint a dicsekvő, mert minden nő önkéntelenül is arra gondol: Hátha énrolam is beszélni fog?...

A férfiak életében — különösen súlyos megpróbáltatások idején — nagy támasz, vigasz, sőt segítség a *vallásosság*; ez azonban fokozottabb mértékben igaz az asszonyokra nézve, kiknek valóságos mentsvára lehet a vallásos életben való elmélyedés. Valakitől hallottam egyszer, hogy férfihoz a protestáns, asszonyhoz a katolikus vallás illik jobban. Habár hithű katolikus létemre e tételt természetesen nem írhatom alá, érdekesnek találtam az illető úr okfejtését. Eszerint a férfi általában nem szereti a sok szertartást, térdeplést és ezernyi apró dolgot, melynek minden feltétel nélkül való hitét és betartását a római katolikus egyház szigorúan írja elő; hiszen a férfit már a Teremtés verte meg a MIÉRT után való, örökké kutató elmével. A református vallás e téren sokkal

szerényebb igényekkel lép föl, nem is követel annyi szertartást, templombajarást, böjtöt, gyónást, sem a vallás annyi külső megnyilvánulását, mint a katolikus Egyház, e tekintetben tehát könnyebb is követni, habár végeredményben minden vallás ugyanazt követeli híveitől: higgyél Istenben, kerüljed a bűnt és tégy annyi jót, amennyit bírsz, légy a lehető legjobb polgára Hazádnak és leghasznosabb tagja társadalmunknak. Szerintem ez a legfőbb, egyben legnehezebb követelmény, melyet azonban minden, valláserkölcsei alapon álló egyház egyformán ír elő híveinek, tehát egyformán nevelhet kiváló polgárokat a világnak.

A nőknél némileg más a helyzet; a női lélek szinte megkövetel bizonyos misztikumot, a góthikus templomok sejtelmes félhomályát, a sok jelképes és néha meghatóan szép szertartást, a gyóntató lelkiatya jóságos, bölcs és vigasztaló szavait. Értem azt is, hogy egyes asszonyok hidegnek találják a református templomok szigorúan rideg puritánságát, puszta falait és leegyszerűsített szertartásait, hiányzik nekik a sok szín- és fényhatás is. Ezeken a dolgokon kár vitatkozni, mert nem lényegbevágóak, hanem nagyrészt külsőségek. De éppen asszonyaink lelke az, amelyre ilyen külsőségek néha nagyobb befolyással vannak a legpontosabb, legvilágosabb okfejtésnél.

Szinte csodálatos hatását láttam a vallásnak olyan asszonyokon, akiket az élet különös keménységgel sújtott. Mély vallásosságukban nemhogy nem zúgolódnak, hanem az őket ért szörnyű csapásokban meg nyugodva békés, munkás, szinte megelégedett életet élnek, szenvedéseiket felajánlván Annak, aki megváltásunkért kínhalált szenvedett.

Az apácák egyhangú zárdai életét sokunknak még elképzelni is borzalom; én biztosan beleőrülnék. Mégis, akik sok apácát ismernek, szinte egybehangzóan állítják, hogy aránylag ott van a legtöbb megelégedett, kiegyensúlyozott, derűs, sőt boldog lélek. Katonakoromban, messze, az orosz határ közelében, alkalmam volt megismerni egy öreg apácafőnöknőt; rendkívüli műveltségű, főrangú hölgy, aki a zárdai elszigeteltség dacára tájékozva volt a világi élet minden fontosabb mozzanatáról és azokat éles elmével és bölcs belátással ítélte meg; emellett volt benne valami szelíd, megértő humor, amilyen több-

nyire csak felsőbbrendű elméknél tapasztalható. A mély vallásosság tehát semmiképpen se hat az elme korlátozójaként, mint azt egyes, vallásellenes emberek állítják.

— Bizonyára sokan hallottak már gonosz, keményszívű nőkről. Háromszor is meg kell gondolnunk, mielőtt az ilyesmit csak elhigyük is, nemhogy állítsuk. Mert az ilyen elítélő minősítés többnyire érdekelt fél (vagy annak valami hozzátartozója) beállításából ered, akit az illető hölgy vagy nem hallgatott meg, vagy időelőtt hagyott el. Kérem szeretettel: vájjon mi lett volna belőlünk, szegény hányatott, melegvérű férfiakból, ha minden szép nő meghallgatott, igent mondott volna? Vagy hogyha egyikük se hagyott volna el?... Még elképzelni is szörnyőség.

A szép hölgyek ajakáról jövő NEM szócska egyike a legüdvösebb, leghasznosabb dolgoknak, különösen mint-hogy nem mindig kell túlságos komolyan, vagy éppen tragikusan vennünk. Több NEM-ből lett IGEN, mint megfordítva. Ha pedig elhagy bennünket érdeklődésünk tárgya, ezzel is csak szolgálatot tesz nekünk, mert leveszi vállunkról azt a súlyos gondot, hogy annakidején majd *mi* hogyan szabaduljunk meg ötöle. Csak egy kicsi filozófia és kevéske humor kell az élethez, hogy aránylag könnyen evezzünk keresztül ama számtalan zátony között, melyeken szőke-, barna-, fekete- és vöröshajú szirénkék sütkéreznek a napsugarakban, vagy a férfiak sóvárgó pillantásaiban. E zátonyok nem olyan borzasztó veszedelmesek, csak nem kell azokat túlkomolyan vennünk. Se magunkat, — mert különben nevetségesekké válunk.

A nők rendszerint csak akkor gonoszak, ha a férfiak gonoszul bánnak velük, elrontják, megkeményítik lelküket, mint durvakezű lovas az érzékeny szájú lovat, melyet oly kemény pofájúvá tehet, hogy utána az ördög se bír vele.

Igazán gonosz asszonnyal soha életemben nem találkoztam. Pedig ismertem egyet-kettőt.

A nő életében legfontosabb az *első* férfi, aminthogy a férfi lelkében legmélyebb nyomot hagy az időbelileg *utolsó* nő szerelme. Zsenge növénypalánta, az anyaföldből halványzölden kibúvó csírácska tövébe csak kicsi kavicsot tegyünk és ferdén fog nőni, görbe lesz, nem olyan, aminőnek óhajtanók. Ha a fiatal nő csalódik az első férfiben, vagy az rossz irányban kezeli őt, ez nyomot fog hagyni

egész életén. A férfinél pedig, midőn akarva-nemakarva már búcsúzni készül az élet ezirányú örömeitől, hátralévő, néha még hosszú éveire végtelenül fontos, hogy az utolsó korty édes volt-e vagy keserű, mert annak íze fogja végig kísérni; addig, amidőn már nincsenek kortyok, de még emlékük sem.

Szeretjük asszonyainkat a „gyengébb nem” jelzővel illetni, holott ez legföljebb izomerő tekintetében helytálló. Nem szégyenlem bevallani, hogy bizonyos fokig feminista vagyok, amennyiben állítom, hogy szellemi tekintetben a nő körülbelül oda juthat föl, ahová a férfi, egyes szempontokból föléje is. Egyenlő feltételek mellett a nő megértés, észrevezés, főleg *megérvzés* szempontjából általában fölötte áll a hasonló képesítésű férfinék; amiben rendszerint nem éri el: a nyugodt, tárgyilagos *mérlegelés*, az egyes emberek és esetek minden érzelmi és idegbeli befolyástól mentes megítélése. Az asszonyt túlgyakran ragadják el szíve és idegei, jó és rossz irányban egyaránt. Azt azonban kétségen felülinek tartom, hogy igen nagy, nemzeti munkaerő vész kárba, ha minden asszonyt csakis a szoptatás és főzés magasztos és hasznos tevékenységére szorítunk. Ezek fontos, sőt a legfontosabb teendők, de emellett bőven akad olyan nő is, akik fenti szempontokból vagy nem felelnek meg, vagy pedig e téren nélkülözhetők. Ilyeneket parlagon hagyni, munkaerejüket, veszendőbe engedni érzékeny közgazdasági veszteség az államra.

Azt semmiképpen se merném általánosságban kimondani, hogy az intellektuális nők, nekik megfelelő munkakörben, férfiak munkahelyeit veszik el. Ellenkezőleg, vannak olyan állások és foglalkozások, melyekre nők sokkal alkalmasabbak a férfiaknál. Hogy egyebet ne mondjak, valami nagyvállalat vagy állami hivatal vezetője mellett szinte erővesztéség egy „dr. juris” fiatal embert alkalmazni, holott azt a munkát egy eleveneszű, megfelelő képzettségű, kellemes külsejű és — ami nagyon fontos — vígkedélyű titkárnő legalább is éppen olyan jól végezheti el. A kellemes külső, jó modor és víg kedély nem tartozik a munkaerő tényezői közé, de titkárnőknél szerintem majdnem elsőrendű fontosságú, hiszen sok dolguk van a „felekkel” és semmiképpen se mellékes, hogy milyen módon érintkeznek velők, milyen benyomást tesznek

reájok. Lám, az északi, rendkívül művelt országokban ezt már régen észrevették: ott még a legfontosabb helyeken is szinte kivétel-számba megy a férfi-titkár. Az ilyen alkalmazásokban igazán nem a férfiak helyét foglalják el a nők, mert e helyeket általában *jobban töltik be*, mint az átlagos férfi; nemzetgazdasági szempontból pedig eme körülmény a döntő fontosságú.

Gyengébb nem! Az unalmassáig elcsépelt érvelés, hogy az asszony erejét a férfiakon keresztül érvényesíti — pedig szórói-szóra így van. Aránylag igénytelennek látszó asszonyoknak is gyakran igen jelentékeny befolyása lehet. Évszázados közmondás, hogy női uralkodók általában azért mutatnak fel jobb eredményeket, mert helyettük a kedvenc férfi kormányoz, míg férfi-uralkodóknál a női kedvencnek van gyakran döntő és bizony nem mindig üdvös befolyása. Ez természetesen csak részben igaz, ellenben már ez a kis rész is elég ahhoz, hogy gondolkodóba ejtsen. Annyi bizonyos, hogy a jó asszony hihetetlenül emelheti férje (vagy férfia) értékét, éppúgy le-ronthatja azonban az olyan nő, akiből hiányzanak a szükséges tulajdonságok.

*

Még egy nagyon fontos dolgot tudnak az igazán olfos és ügyes asszonyok: ha férjük fáradtan, idegesen jön haza a külvilágból, nem bolygatják kicsi belső, házigondokkal, apró beszerzési- vagy' pénzügyi nehézségekkel; úgy tesznek, mintha minden a legsimábban menne, hiszen ők maguk harcolták meg kis csatáikat, elintézték mindent, elsimították a nehézségeket — minek ezzel azt a szegény fáradt embert nyugtalanítani? . . . Nem könnyű feladat az ilyenek palástolása, de sokkal nagyobb fontosságú, mint első pillantásra hinnők.

*

Fentieket összefoglalva: a boldog házaseslet fő-tényezője nem a férj, hanem a jó, okos és ügyes feleség, övé a fő érdem, ha jól megy a házasság. Ne szégyeljük ezt beismerni, valamint azt is, hogy életünk folyásában a nőnek nagyobb szerep jut, mint ahogyan azt felületes szemlélő észrevehetné. Így volt ez már dédapáinkkal és így lesz ükunokáinkkal is. Vak, aki ezt nem látja és igazságtalan, aki ezért nem hálás az Asszonynak.

ESETEK

Gyakran hallottam panaszként említeni, hogy a nők megbízhatatlanok, következtelenek, kiszámíthatatlanok. Én inkább úgy mondanám, hogy *váratlanok*, tele vannak részünkre meglepetésekkel, melyek nem is mindig kellemetlenek; sőt. A számtalan megfigyelt esetből csak néhányat említek meg, mint nagyon jellemző és kedves adalékot a NŐ fentemlített váratlanságához.

(Előre be kell jelentenem, hogy amennyiben tisztelt olvasóm a felsorolandó esetek egyes adott helyzeteiből komolyabb fejleményekre is gondolna, ez csupán sajnálatos tévedés lesz. Biztosíthatom, hogy minden ügy a legártatlanabb lefolyású volt, nem ritkán házassággal is végződve, ami sokat igazol és mindent elsimít; legföljebb a látszat csintalan egy kissé. Csakis magára vessen tehát az olvasó, ha egyébre is gondol; azonban erről aztán szegény szerző igazán nem tehet.)

Lulu* nagyon gazdag és előkelő szülők több mint csinos hajadon leánya, már közel a harminchoz; szülei aggódva nézik, hogy nem akar férjhez menni; pedig gyakran érdeklődtek iránta és most is egy igen nagy úr várja külföldön, hogy mikor kérheti meg tőle is a kezét, hiszen a szülők már régen és örömmel egyeztek bele. A leánynak már évek óta van egy nagy-nagy szerelme, negyven év körüli férfi, aki azonban bizonyos családi okok miatt nem veheti feleségül. A szerelem kölcsönös és olyan mély, amilyen csak érett embereknél lehet; ámde csupán 99%-os, — azzal a hiányzó egy százalékkal

*A keresztnévek természetesen sohasem a valódiak.

a leány még mindig adós maradt, vár vele, sohase jött még el a férfi lakására. Végre, a szülők nagyon komoly, szívet-indító kérésére Lulu rászánja magát a szakításra, ki fog utazni külföldre, hogy rokonoknál találkozassék az áhítozva váró jelölttel, aki hivatása (vagy politikai okok) miatt nem jöhet el onnét.

Az elutazás ma délutánra van kitűzve; délelőtt még utoljára vannak együtt a télies, néptelen városligetben, mindent elmondanak egymásnak, amit ilyenkor szokás, szegényeknek majdhogy megszakad a szívük, azután elbúcsúznak — örökre.

Este a szerencsétlen férfi otthon kínlódik, íróasztalára könyökölve fogja őszülő fejét, keserves gondolataival követi a már félórája guruló gyorsvonatot, amely messze viszi tőle azt, akit oly végtelenül szeret, — más karjaiba.

Szól a csengő; a férfi unottan kel föl és kedvetlenül megy ajtót nyitni: belép Lulu, mutatóujját ajakán tartva, hogy egy szót se! Bemegy a kis legény lakásba, ledobja bundáját, prémsapkáját a pamlagra, odaül a lobogó kandalló elé; majdmeg föláll, eloltja a villanyt, hiszen a kandalló tüze eléggé világít. Visszaül, kezeivel átkulcsolja térdeit és úgy bámul a tűzbe. A férfi ott áll karszéke mögött, valami a torkát fojtogatja. Végre Lulu meg se fordulva csak ennyit mond:

— Itt vagyok.

Többet nem szóltak.

Minek is?

Két régi iskolatárs és nagyon jó barát, egyik nyugalmazott dragonyos-ezredes, teljesen vagyontalan, a másik nagyiparos, igen gazdag. Az ezredesnek szép, húszéves leányát, Margitot megkéri apja gazdag barátja; a leány rövid gondolkodási idő után hozzámegy a derék emberhez, aki korát tekintve apja is lehetne. Nemsokára sikerült fiúcska deríti föl e kissé egyhangúnak ígérkező családi kört.

Elmúlik hat év és — mint ilyenkor elő szokott fordulni — megjelenik ama bizonyos fiatalember, ebben az esetben huszárcapitány. A férj okos és nem akarja féltékenykedéssel elkésérinteni nagyon szeretett ifjú feleségét, az

meg nem él vissza a szabadsággal, hónapokig némán viseli e fájdalmasan visszás helyzetet. Végre nem tehet egyebet, bátran feltárja férje előtt a valóságot és megkéri, ne tegye boldogtalanná, adja vissza szabadságát, váljanak el jó barátságban és állapotjanak meg abban, hogy a mindkettőjük által bálványozásig szeretett kisfiút hat-hat hónapig tarthassák maguknál. A férj nem mutatja, hogy mi megy végbe benne és gyengéden, barátságos szavakkal egyezik a válásba.

Habár abban az országban, ahol ez történt, a válás végtelenül egyszerűbb, mint minálunk, mégis kötve van bizonyos alakiságokhoz és elég sokáig tart el. Lassanként elérkezett a válás kimondásának napja és a fiatal asszony immár hónapok óta jövendőbelijének anyjánál lakik, midőn váratlanul beállít férjéhez, megcsókolja kopaszodó homlokát, leül íróasztala mellé és bejelenti, hogy főlóra múlva már hozzák a holmiját is, mert ő nem válik, megmarad férjénél és gyerekénél.

—Édesem, hát mi történt? . . .

—Semmi; meggondoltam a dolgot.

Pedig az történt, hogy Margit valahogyan megtudta, miszerint férje egy országos krachban elveszíti egész vagyonát, — ami a férjnek csak két nappal az asszony visszatérése után jutott tudomására. Ekkor értette meg felesége igazán nemes viselkedését: nem akarta tönkrement férjét még az ő válásával is sújtani.

Isten azonban irgalmas volt mindkettőjükhöz: a férj rövidesen meghalt és az utolsó percig mellette maradt, szerető gondossággal ápoló asszonyka a gyászév leteltével simán mehetett hozzá kapitányához.

Happy end.

Megint huszonnyolc-harminc éves, szép és gazdag leány, meg egy „erősen felnőtt”, vagyis ötven év körüli férfi. A leány vagy huszonöt kilométernyire lakott attól a várostól, ahol a férfi dolgozott; kis gépkocsiján gyakran járogatott át s a férfi szabadidejét a legkellemesebb pajtási együttlétben töltötték.

Egy ünnepnapon reggeltől estig együtt voltak, nagy kirándulást tettek a leány autóján, melyet este garageba

állítottak s a kis legénylakáson főzőcske és végtelenül kedves, rögtönzött vacsorka.

Múltak az órák és egyszerre csak ijedten szól az ember:

— Kedvesem, eljárt az idő, hamar gyérünk az autójáért, mert bezárják a garaget és akkor itten kuksolhat holnap reggelig!

Erre a leány felállott, szembefordult barátjával, két tenyere közé fogta őszülő fejét és egészen közelről, halkán mondta:

— Csacsi, hiszen magának ma születésnapja van! . . .
(Vájjon honnét tudta?)

Pál hadnagy urat sebesülten fogták el az oroszok; három évig volt hadifogságban, fiatal felesége itthon hűségesen és nagyon nehezen várta. Pál a háború vége felé kicserélésre került, közvetlenül hazaszállítása előtt több fogoly tiszt-társával együtt Szentpéterváron volt összpontosítva. Midőn a fogházul szolgáló laktanyájuk udvarán katonai őrizet mellett végezték napi sétájokat, egy, a kaszárnyába többször bejáró toprongyos öreg újságárus lépett melléje és tökéletes franciasággal körülbelül a következőket suttogetta neki:

— Volt cári tábornok vagyok; ön magyar tiszt és hazamegy, — ha Istent ismer, vigye magával tizenhétéves leányomat, Tatjánát, akit Magyarországból majd elszállíttatnak franciaországi rokonaim; ehhez azonban *színteg feleségül kell őt vennie*, különben a vörösök nem engedik ki!

— De uram, én házasember vagyok, feleségem vár otthon, hogyan tehetnék ilyet?

— Mégis tegye meg, ha csak kevés irgalom van is szívében, mert itt valami népbiztos üldözi leányomat állati szerelmével és más menekvése nincs, mint hogyha ön most megkönyörül rajtunk és *színteg feleségül veszi*. Magyar tisztre bízom leányom becsületét, tudom, hogy nem fogok önben csalatkozni.

Tisztünk megszánta a szerencsétlen apát, valamelyik illetékes vörös főember beleegyezését megszerezték és három nap múlva megvolt a nagyon könnyen nyélbeütött, bolsevik mód szerinti esküvő.

Ámde a fogház parancsoka gyanút fogott, hogy ez is csak amolyan színleges házasság, mellyel csupán a hatóságokat akarják kijátszani, hát ördögi gondolata támadt: a fiatal párt külön szobába záratta, mely tűrhetően volt bútorozva, hozzája fürdőkád (!) is, de csak egyetlen ágy . . .

Midőn néhány hét múlva elindult a fogolyszállítvány, Finnországon át, föl Haparanda északi városkán keresztül le Stockholmig, onnét végig Németországon haza: a fiatal asszonyka szorongva súgta Pál fülébe, hogy anyának érzi magát, amin — tekintve a gyarló emberi természet gyengeségeit — nem szabad túlságosan csodálkoznunk. Szegény Pálban meghűlt a vér, hiszen borzalmas gondolat, hogy anyává tette a reája, becsületére bízott leányt! Otthon pedig felesége várja ...

A nyugatmagyarországi vesztegzár-táborba érve őszintén megírta az egész esetet feleségének, aki megindító lelkierőről tanúskodó választ adott:

— Nem hagyhatod szégyenben a becsületedre bízott leányt, feleségül kell vened a magyar törvények szerint is, nehogy gyermeketek törvénytelen legyen. Hogy ezt lehetővé tegyem, elválok tőled. Ha majd a gyerek megszületik és törvényesnek lesz anyakönyvezve, elválhatsz Tatjánától és *ismét feleségül vehetsz engem*. Ha vártam reád három esztendeig, kiállóm ezt négyig is, — hiszen becsületed kívánja.

Kevés szebb, nemesebb női megnyilatkozásról hallottam.

A történet folytatása, hogy a válást — tekintettel a férj hosszú távollétére s a két fél egybehangzó akaratára — aránylag gyorsan mondták ki és Pál sürgősen elvehette Tatjánát, akinek így törvényes gyereke született. A keresztelő után, bármennyire megszerette is szép és kedves kis muszka nejét, megállapodásuk értelmében jelentkezett első feleségénél és annak bocsánatát kérve, tudakolta, mikor veszi az őt vissza.

— Amikor akard; de mondjad meg nekem őszintén: nem szereted Tatjánát?

— Szeretem.

— Nagyon?

— Nagyon.

— Ha én nem volnék itten, elválnál-e tőle?

— Soha.

— Akkor menj vissza hozzája és legyetek boldogok.

Szinte regénynek hangzik; le se mertem volna írni, ha nem egészen bizonyosan tudnám, hogy meg is történt.

Néhány évre rá azonban a nagylelkű feleség is boldog házasságot kötött, jóságáért tehát Isten megjutalmazta.

Ez is még a régi jó békevilágban történt. Vidéki kastély, többnapos fácánvadászat. A háziúr különös figyelme folytán ugyanannyi hölgyvendég, mint ahány vadász; a nőtlen vendégekkel szemben tehát „férjetlen” hölgyeket is kellett hívni, hogy az egyes hajtásokban mindegyik vadász mellé egy-egy hölgy jusson. Hajtásonként váltakozva ültek kis vadász-székeiken a puskatöltőkkel szorgalmasan dolgozó, mindig más-más urak mögött; így azután azt is összehasonlíthatták, hogy az egyes urak hogyan kezelik a fegyvert.

A meghívott hölgyek között egy harmincöt év körüli, feltűnően csinos, elvált asszony; olyan eleven és mulatságos, hogy miatta bizony nem egy fácánkakas mentette meg fényes tollazatát, mert az urak inkább arra figyeltek és azon nevettek, amit e szépasszony összecacsogott.

Vadászat után esténként vacsora, estélyi öltözetben; utána a társaság három-négy bridge-asztal köré telepedve ütötte a lapot. A szóbanforgó hölgy — nevezzük Ettának, hiszen úgysem így hívták — kártyázás helyett maga mellé intette a kandalló előtt békésen pipázó egyik úrvadászt és azt a varázsmondatot súgta neki, amellyel a legtöbb férfi száját egyszeriben be lehet fogni:

— Most üljön ide mellém és meséljen nekem valami mulatságosat!

Ilyenkor szegény férfiak többnyire zavartan hallgatnak, hiszen nem tudhatják, hogy az illető hölgy mit tart mulatságosnak, mit nem. Ez az úr is szinte bosszúsán jelentette ki, hogy az ilyen felhívásra ő sohase tud beszélni, egyébként is ő ma vagy ötszáz töltényt lődözött el, zúg a feje — megérdemelné, hogy ne ő szórakoztasson, hanem őt mulattassák a hölgyek.

— Na jó, jöjjön ide, bamba vadász, majd én mesélek magának ... — és elkezd kis adomákat mondani, mindig több és több borssal. A férfi lassanként felébred és most már váltakozva adomáznak, szinte egymásra licitálva.

Egyszerre csak Etta — a hölgyeknél cseppet se szokatlan, váratlanul hirtelen hangulatváltozással — elkomorodik, felhúzza orrocskáját és szinte lesújtó fölényvel méri végig a férfit:

— Tulajdonképpen hogyan *mer* maga ekkora malacságokat mondani előttem? Itthagynom és nem engedem többé, hogy valaha egy szót is szóljon hozzám! Ezenkívül vegye tudomásul, hogy holnap nem magával leszek az első hajtásban, hanem Péterrel. Egyáltalában soha többé nem állok magával szóba, érti?

És hátat fordítva neki, fölemelt fővel, méltóságteljesen lépked ki, akár valami megsértett királynő.

A férfi sem esett fejelágyára és nem bolond, hogy vitatkozzék, hanem egykedvűen von vállat és visszamegy a kandalló melletti börszékébe, melyet kár volt elhagynia, hiszen a nagy és gyászos eredményű adomázás közben még a pipája is kialudott, ami pipásembernél tudvalévően szinte szégyenszámba megy.

Nemsokára szétment a társaság aludni. Barátunk még jóidéig valami érdekes könyvet olvasott ágyában. A kastély folyosóin már mély csend. Mégis, alig hallható kis zörej: halkan nyílik az ajtó — csupán egy ujjnyira — s egy női hang suttogva, de nagy határozottsággal parancsolja:

— Azonnal oltsa el a villanyt!

Csetten a csatoló, nem látni semmit; óvatos papucscszogás, azután hirtelen illatossá válik a sötétség s a meglepett férfi egészen közelről hallja:

— Beszélni akarok magával, ki akarom békíteni. . .

(A békítési kísérlet alighanem sikerrel járt, mert azután még többször látták őket együtt — veszekedni.)

Az első világháború harmadik évében rövid-szabadságos huszárfőhadnagynak kell szolgálatilag felutaznia Budapestről Bécsbe, a Nyugati pályaudvarról induló

éjjeli gyorsvonattal. Hálókocsi-fekhelye megvan, egyedül egy fülkében, podgyásza is berakva, hát elindulás előtt még elszív egy cigarettát a kocsi folyosóján. Hozzája lép a kalauz, panaszolva, hogy nagyon megvan akadva: itt van egy fiatal hölgy, akinek nem jutott hálóhely, pedig csak nem teheti be a főhadnagy úrhoz! És már ott is áll mellette a nagyon csinos és jólöltözött leány, németül mondja a főhadnagynak, hogy sebesült vőlegényéhez siet Bécsbe és reméli, hogy valahol mégis kap helyet. . .

A főhadnagy udvariasan felajánlja fülkéjét, ő maga máshol helyezkedik el, meglesz ágy nélkül is. A leány tiltakozik: nem és nem, ilyen áldozatot nem fogadhat el; hanem ha a felső ágyra fölereszti, nagy köszönettel venné; sebesült vőlegénye bajtársára nyugodtan bízta magát!

Szegény tiszt nem tehetett mást, beeresztette a hölgyet és kint várt a folyosón, míg halk kopogással nem kapott jelet, hogy már ő is bejöhet az alsó ágyra. Gyors vetkőzés, rövid „Gute Nacht!” s a villanyt lecsattintik.

Főhadnagyunkra most egy keserves, álmatlan éjszaka következett. Az egész kis fülke megtöltve a fiatal leány könnyű, de behízelt illatával; a felső fekhelyről lehallatszik minden mozdulat, sőt minden lélekzetvétel; azt is tisztán hallani, hogy a leány sem alszik, hanem forgolódik, mélyen vesz lélekzetet, időről-időre felcsattintja a villanyt, megnézi, hogy hány óra, aztán ismét sötétség.

A főhadnagy suttogva kérdi:

— Van valami baj?

— Nem tudok aludni.

— Tehetek magáért valamit? Hozzak egy pohár vizet? Segíthetek?

— Köszönöm, nem . . .

Kínos és hülye helyzet. Természetes, hogy a főhadnagy fejében és egész idegzetében a legvegyesebb gondolatok járnak, de hát ez a leány egy sebesült bajtárs menyasszonya és utóvégre van betyárbecsület is a világon.

Végre, úgy Pozsony táján, nem bírja tovább, csendben felöltözködik és kimegy a hálókocsi folyosójára, számtalan Aegyptische III. Sorte-t füstölvén el. Midőn a vonat már Bécs külvárosának komoran füstös ház-sorai mentén robog,

kijön a leány is, ragyogó mosollyal csicsergi, hogy kitűnően aludt, reméli a főhadnagy úr is?

— Óh hogyan, nagyszerűen; de megszoktam a korai kelést és már valamivel előbb kijöttem, maga még aludt.

Bécs, kiszállás. Főhadnagyunk egészen a taxi-ig kíséri a leányt; minden eshetőségre kérdezi, megtudhatná-e nevét és címét?

— Ugyan minek? Most vőlegényemhez megyek és úgyse találkozunk többé.

Midőn azonban a leányt taxiba segítette, nem állhatta meg, hogy félhangon ne kérdezze:

— Most már csak azt szeretném tudni, hogy ma éjjel gentleman voltam-e, vagy számár?

A becsukódó taxiból a nevetőszemű leány — *kitűnő magyarsággal* — csak ennyit kiált vissza:

— Mind a kettő!

*

Gyerekmondás, mégis az ASSZONYOK fejezetbe került, mert határozottan ide kívánczok.

A kilencéves Manna apjánál évenként többször nagy vadászatok vannak; az ezekre állandóan visszatérő vendégek közül a kisleány hármat, Feri, Sanyi és Lexi „bácsikat” kedveli legjobban, mert szeretettel foglalkoznak a nagyon kedves, eleven gyermekkel; valóságos[^]kis udvarlás folyik az apa kortársai s a kislány között, ami mulatságos, mert szinte Matuzsálemek a gyermekhez képest, akit mamája egyszer bizalmasan kérdez:

— A három kedvenc-bácsi közül tulajdonképpen melyik az *igazi* kedvenced?

— Tudja Mama, a Sanyi bácsi mindig hoz nekem valami kedves kis ajándékot, meg a Lexi bácsi is; Feri bácsi soha semmit sem ad; de azt hiszem (és sóhajt egyet) hogy mégis őt szeretem a legjobban . . .

(Vájjon nem ugyanezt tapasztaljuk sok felnőtt asszonynál is?)

*

Régi úri családból származott Éva és mint polgári iskolai tanárnő kereste kenyerét; jegyben járt egy miniszteri fogalmazóval, Bélával, de a házasság anyagi okokból

folyton halasztódott. Egy szép napon a leány levelet kap vőlegényétől; végtelenül sajnálja, de — habár megtört szívvel — közölnie kell, hogy súlyosan beteg apjának kívánságára le kell mondania a boldogságról stb., stb.

Hamarosan kisült, hogy a papa nem is volt olyan nagyon beteg, ellenben a fiú úgyszólván hetek alatt vette feleségül egy dúsgazdag nagyiparos közepes külsejű leányát, egyszersmind otthagya a minisztériumot is, mert apósa befolyására aligazgatói állást kapott valami nagyvállalatnál, bevezetésül pedig mindjárt félévi szabadságot is, külföldi tanulmányútra, amit egyszersmind egybekapcsolt nászútjával is.

Múlnak a hónapok és Éva levelet kap hajdanijától valahonnét a Riviéráról, hogy hát nem jól megy a házasság, de különböző szempontokból egyelőre mégse válnak el, hanem felesége tovább folytatja útját egy barátnőjéhez Amerikába, ő pedig — már állásának elfoglalása céljából is — jövő hó tizedikére otthon lesz, egyenesen a Leányfalun bérelt dunaparti villájába költözik, onnét fog bejárogatni gépkocsin; Évának éreznie kell, hogy csakis őt szereti és csupán erkölcsi kényszerből vette el feleségét; de most úgyszólván szabad ember és esdve kéri a leányt, hogy legalább *más alapon* találkozhassanak, jöjjön el hozzája villájába, teljesen diszkrét dolog, így és így lehet odajutni stb., stb. Választ kér: Nizza, poste restante.

Levél helyett táviratot kapott:

— Tudassa érkezését, másnap ötkor autón jövök.
Éva.

A fiú örömpesze utazik haza s a mondott órában izgatottan várja a leányt; virágerdő a kis lakásban, személyzet szabadságolva, kapu nyitva, Béla a villa előtti padon szívogatja egyik cigarettát a másik után.

Pontosan a jelzett időben begördül egy nagyon szép, sötétkék gépkocsi, kiszáll belőle Éva — és vele egy jóvágású úr is, akit mindjárt bemutat Bélának:

— Férjem, múlt hét óta; súlyt helyeztem rá, hogy mielőbb megismerkedjenek, mert sokat lesznek együtt: ugyanis elnöke a maga vállalatának ...

(Béla sohase foglalta el a jó zsíros aligazgatói állást,

hanem visszakéredzkedett a minisztériumba, ami csak nagy nehezen sikerült neki.)

*

Többnapos vadászatra nagyobb társaság volt híva egy vidéki kastélyba, hölgyekkel együtt, hogy az esték díszesebbek és vidámabbak legyenek. Egy csinos, karcsú, szőke özvegyasszonyt, Elzit, meglett korú úr, Gábor bácsi szállított ki gépkocsiján; nagyon jó barátságban voltak. Igen ám, de a vadászvendégek között egy nagynevű színművész is megjelent, hívjuk Elemérnek; rendkívül szép ember és híres nőhódító.

A vacsora utáni szórakozás folyamán Elzi szemmel láthatóan „húzta” Elemért, akinek érdeklődését sikerült alaposan fölkeltenie. Gábor bácsi félszemmel nézte e folyamatot, de a kandalló mellett nyugodtan pipázott. Midőn jóéjt kívánva a társaság fölment az emeleti vendégszobákba, Gábor véletlenül meglátta, amint Elemér úr a folyosó sötétes végén Elzit úgy összecsókolta, hogy az szédülten botorkázott be szobájába; a kulcs fordulását tisztán lehetett hallani. Gábor elmosolyodott és rántott egyet rövidke bajuszán: az ilyen esetek nem lepték meg, látott ő már amolyanabbakat is. Féltékenykedni eszében se volt: a Sors megy a maga útján s a csinos özvegyek szintén; emiatt nem érdemes izgulni.

Barátunk még elszívott egy fél pipát, lefeküdt és jó-idéig olvasgatott ágyában; ami annál is ajánlatosabb volt, hogy közben nem ért rá Elzi—Elemér gondolatokkal foglalkozni. Azután elálmosodott, eloltotta a villanyt és másik oldalára fordult.

Még el sem aludt, midőn szinte az ajtót beszakítva ront be Elzi, vékonyka hálóköntösben, hirtelen belülről zárja be az ajtót és lihegve, szaggatott szavakkal mondja:

— Az a borzasztó Elemér *reám kopogott!*

— Na és? Hiszen maga egész este olyan kedves volt hozzája, hogy ezt csak természetesnek tekintheti.

— De nem akarom, nem szeretem, komisz ripacs, énhozzám ne jöjjön be!

— Hát akkor menjen szépen haza és zárja be az ajtót magára, amint itten tette.

— De én félek egyedül! Hadd maradjak itten ...

Még sokáig szepegett, didergett az idegességtől és sírdogált, míg végre valahogyan megnyugodott. De reggelig nem lehetett rábírní, hogy saját szobájába menjen.

Pedig két erős vadásznapi között okosabb lett volna békésen aludni.

*

Az első világháború közepe táján, karácsony havában. Hadrakelt seregünk jelentős része a harcvonalból kivonva téli szállásokon, Kelet-Galícia különböző városkaiban, ahol összpontosítva volt többféle katonai intézmény, így hadikórházak is. Valamelyik ilyen kórházban szolgált egy feltűnően csinos ápolónő; mindkét szülője után francia származású, a művelt középosztályhoz tartozó lotharingiai német leány, teljesen latinos faji jelleggel: középtermetnél alig magasabb, nagyon fekete haj és szemek, tökéletesen szép kezek-lábak és víg, szinte sziporkázó eleveenségű vérmérséklet. Nem nehéz elképzelni, hogy a lövészárokból néhány hétre kiszabadult tiszték milyen lelkesedéssel udvaroltak neki, — köztudomásúan eredmény nélkül; alig volt, aki legalább kísérletet ne tett volna a szép Lötténél. E kevesek közül ismertem egyet: nem éppen mai gyerek, emellett pedig — úgy tudom — másutt volt elfoglalva.

Egy szép napon barátunk otthon ül szerény kvártélyán; legénye jelenti, hogy szép, fiatal hölgy sürgősen akar a kapitány úrral beszélni. Belép Lotte; a tiszt örömmel, de némi csodálkozással kérdezi:

— Minek köszönhetem ezt a nagy szerencsét?

— Annak, hogy maga az egyedüli, aki nem szaladt utánam!

*

Azonban eredeti, mulatságos és finom vonásokat kár csupán a felső körök és jó polgári osztály asszonyai között keresni, mert bőven találunk ebből egyebütt is.

Kis színésznő, aki inkább szépségével és szinte ellenállhatatlan jókedvével, mint tehetségével tűnt fel; a színpadon kevés szerepet kapott, az életben azonban annál többet. Sok jóbarátja volt, habár egyszerre csak egy. De többízben változtatta. Nem a pénzre „bukott”, voltak

tisztelői között gazdagok és szegények; egyformán kedves volt, akár autón vitték kirándulásra, akár villamoson; fröccs mellett éppen olyan jól tudott mulatni, mint francia pezsgőnél. Soha senkit kellemetlen helyzetbe nem hozott, kitűnő érzéke volt ahhoz, hogy mikor kell megjelennie és mikor tűnjék el. A forradalmak alatt saját bőre kockáztatásával figyelmeztette egyik jóismerősét, hogy sietve álljon odébb, mert másnap reggel keresni fogják a vörösök. Ez pontosan meg is történt, így hát az illető úr jórészt a leánynak köszönhette, hogy idejekorán elléphetett.

Trianon után olyan szegénység támadt Hazánkban, hogy e kedves kis madár megélhetése nem látszott biztosítottnak, hát külföldre ment szerencsét próbálni. Ott beléje habarodott egy bődületesen gazdag gyáros és feleségül vette, nászajándékkul ékszert, gépkocsit, yachtot és mintegy százezer pengőnyi gombostüpenzt rakva lábai elé.

Alig múlt el néhány hét, az újdonsült milliomosnő rövid szabadságra hazautazott Magyarországra és a rengeteg pénzt hamarosan az utolsó fillérig elköltötte, anélkül, hogy bármit is vásárolt volna. Szétosztotta nehéz helyzetbe jutott régi színészkollégái között, kiségitette családjá egyes szűkölködő tagjait, bőven juttatott a fővárosi szegényeknek és — névtelenül — kifizette egyik régi, de azóta lecsúszott barátja legnyomasztóbb adósságait. Azután visszautazott külföldre, epedve várakozó kövér férjéhez.

Fővárosi nagy bérház jól kereső házmestere két sudártermetű leányát taníttatta; az idősebbik és szebbik, Mária, az egyetem orvosi karán tanult, míg sokkal eleveőbb húga, Margit, a színiakadémiára járt és csakhamar (önzetlen) barátnője lett Pistának, aki segédfogalmazó volt valamelyik minisztériumban; kitűnően szabott öltözetek és állandóan üres zsebek. Mária sokkal komolyabb természete az ilyenféle könnyű szórakozásokat nem akarta ismerni, szigorúan erényes volt és királynői szépség, mintha fejedelem és nem házmester leánya lenne.

Egy szép napon Margitkát észre- és pártfogásába vette valami igen hatalmas úr; mire Pista bolond fejjel

és forgópisztollyal mellbelötte magát; nem halt meg, de hetekig igen rosszul volt. Margit nagyon sajnálta, sőt virágokat is küldött betegágyához, de elmenni nem akart hozzája, mondván, hogy fél őt felizgatni...

Mária, mind medica, módját ejtette, hogy Pistát a kórházban ápolhassa, szinte el se mozdulva ágya mellől; lábbadozása alatt a fiú legénylakásán ápolta a legnagyobb gyengédséggel, teljes felgyógyulásáig.

Azután barátnője lett és az is maradt, amíg Pista el nem vette egy igen gazdag sertés-nagyvágó (magyarul hentesmester) szép, kövér leányát.

Mária a doktorátust letette — ma már boldog családjában.

*

Maris volt a falu legszebbik leánya. Gyerekkori pajtása tőzsomszédjük, egy nagyon szegény zsellérember fia, az alacsony és vézna Miska. Fölserdülve is sokat voltak együtt — amíg meg nem jelent Jancsi, a község leggazdagabb, legrátartibb legénye, szép szál ember, a falusi leányok bámult kedvence. Egy verőfényes vasárnapon Maris a templomból nem Miskával ment haza, hanem Jancsi mellett lépdelt. Miska szomorúan állott az egyetlen utca egyik akácfája alatt és midőn szíve-választottja elhaladt előtte, szinte félhangon motyogta:

— Maris, hát mán nem velem jársz? . . .

Jancsi erre, se szó, se beszéd, úgy vágta pofon Miskát, hogy az támolmogva perdült egyet maga körül; azután elkezdte verni, rugdosni, amíg a nehezen védekező szegény gyerek mozdulatlanul nem terült el a földön. Akkor otthagya és intett Marisnak:

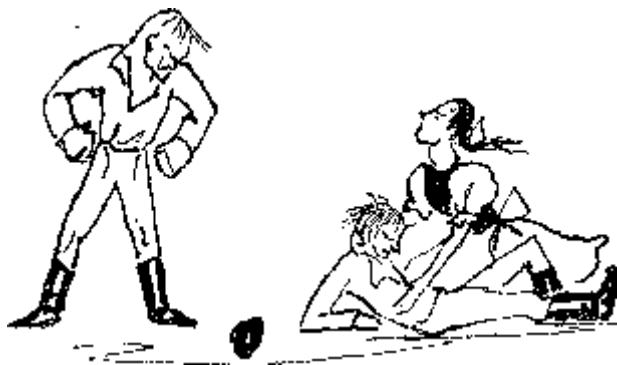
— Gyerünk!

A természet általános törvényei szerint hímelek tuskodásánál a harc okaként szereplő nőstény szinte kivétel nélkül a győztes hím mellé áll, ügyet se vetve a legyőzöttre. Itt azonban ismét felbukkant a föntemplított váratlan elem, mert a leány már ottan térdelt a leverte fiú mellett, keszkenőjével törülgetve annak véres arcát. Jancsi ingerülten szólt rá:

— Micsinász ottan? Mér' nem hagyod ott azt a férget?

Maris térdelő helyzetéből föltekintve csak ennyit mondott:

— Merhogy én a Miskáé leszek és senki másé!

IDŐS HÖLGYEK

Felületesebb ismerőseim többször bosszantottak ama szokásom miatt, hogy szívesen foglalkozom idős hölgyekkel, szeretek társaságukban lenni, mert már sok öreg dámát találtam, akikkel való beszélgetéseimből alkalmam volt nem egy tekintetben okulni. Nemcsak tanultam tőlük, de mulattam is érdekes emlékeiken, tapasztalataikon, szellemesen bölcs világszemléletükön és éreztem azt a különös bájt, amely a magasabbrendű asszonyokból árad még akkor is, midőn a nemi vonatkozású vonzerő már régen eltűnt, elpárolgott, akár a tavalyi hó.

Az igazán felsőbbrendű, szellemileg is kimagasló öreg hölgyek vonzóereje az érzéki elemek teljes kiesése után is megmarad, sőt bizonyos tekintetben fokozódik is, mert nincsen benne zavaró, a figyelmet másfelé terelő elem. Meg aztán egy nemes vonású, fizikailag is gondozott, ízlésesen hervadt öreg dáma a maga nemében igazán nagyon szép is lehet. Semmi csodálnivaló azon, hogy társaságokban egyes öreg hölgyeknek gyakran nagyobb udvara van, mint sok fiatalnak és csinosnak. A körjük csoportosuló férfiak pedig nem a legüresebb fejűek közül kerülnek ki.

A sok nagyasszony közül, akik bennem maradandó emléket hagytak — a most élőkről nem szólva — csupán hármat említek meg:

Metternich Sándor Pauline hercegnét, aki a híres kancellár menyje, párisi nagykövetünk özvegye és az „ördöglovas” Sándor Móric gróf leánya volt; a legszemesebb, legbájosabb asszonyok egyike, pedig igazán szép sohase volt; emlékiratai remek képet adnak a második francia császárság társadalmi életéről; gróf Andrássy Aladárné született Wenckheim Léontine bárónőt, aki

Erzsébet királynénknak főudvarmesternője és a magyar nagyasszony egyik legjellemzőbb típusa volt; végül egy görög hölgyet, Mme Bibica-Rosetti, született Rangabé hercegnőt, a hasonló nevű követ anyját, aki a Szultán udvarától kezdve Windsor kastély lakóinak életéig mindent ismert, mindent tudott és a legbájosabb társalgók közé tartozott.

— Ugyan, Nagymama, mit ért maga a szerelemhez? A maguk idejében talán szeretni se tudtak az emberek! . . .

— Dehogy is nem, kislányom; csakhogy tudtunk hallgatni és *szépen felejtetni* is ám, amikor kellett!

*

— Nagymama, úgy-e magának is gondjai vannak az öltözködéssel? Hiszen ma olyan bajos valamire való anyagot kapni!

— Öltözködési gondjaim? Azok bizony nincsenek, kislányom. Az én korombeli asszonyok már ne öltözködjenek, legfeljebb *takargassák magukat!*

*

Hadgyakorlat alkalmával a kvártélycsináló tiszt levelet hoz a beszállásolandó altábornagytól Nagyasszonynak; megírja benne, hogy ő az a hajdani kis hadnagy, akivel egyidőben Nagymama majdnem jegyben járt, de az élet elszakította őket egymástól; olyan boldog, hogy majdnem negyven év után most ismét találkozhatnak . . .

Nagymama kijelenti, hogy az altábornagy úrnak szánt hálószobát sajátkezűleg készíti elő; az íróasztalra — sok virág közé — helyezi *leánykori akvarell-arcképét*, melyet azonban most ír alá:

„Györgynek, sok-sok szeretettel — Éva”.

Azután egészen melléje állítja az altábornagy hadnagykori, bizony már kifakult fényképét, a kettőt apró virágokból kirakott koszorúval veszi körül — és a tisztek megérkezése előtti órákban elutazik egyik távoli birtokára.

Egy másik nagymamának ifjú leánykorából tragikus emléke maradt: vőlegényével az Alpeseekben tett nagy,

hegyi kirándulást, a fiú valahogyan megcsúszott és beleesett egy glecser jégszakadékába, eltűnt örökre, még csak fénykép se maradt utána. A leány gyászolta egyideig, azután férjhez ment, boldog feleség, anya és nagymama lett.

A glecser azonban évről-évre minden nyáron lejjebb és lejjebb csúszott, vagy ötven-hatvan méternyit, úgyhogy pontosan ki lehetett számítani, mikor fog a völgybe érkezni ama része, melyben a vőlegény holttestének kell befagyva lennie: majdnem éppen ötven évvel a szerencsétlenség után kell lejutnia az olvadási helyre, egy lejtős rétecske felső szélére, ahová idők folyamán sokmindent rakott le az odáig már kásássá vált és vízzé szétfolyó jégtömeg.

Negyvennyolc év múltán a már régen özvegy nagymama kibérelt a jégmezők tövében, Chamonix szavojai fürdőhelyen egy villát és attól kezdve tavasztól őszig ott lakott, szinte naponként sétálva ki a glecser olvadozó aljához, keresni az eltűnt fiatalember maradványait. A harmadik nyár végén rohanva jönnek jelenteni neki, hogy úglátszik itt van a várva-várt holttest. Csákánnyal-hólapátokkal segítettek egy kissé és megtalálták, csonttá fagyva, fiatalon, alig látszott rajta a sérülés, mintha csak tegnap halt volna meg! Nagymama megcsókolta, lefényképezte, eltemettette és melléje önmagának is vásárolt sírhelyet. Azóta ő is ott pihen már.

— E kis történetet egy öreg hegyivezetőtől hallottam Chamonixban; neki még meg is volt az elhunyt fiúnak ötvenegy évvel halála után készült fényképe.

*

Annus és Feri már majdnem jegyesek voltak, midőn beköszöntött a szarvasbögés évadja és Feri a hegyekbe vonult, kicsi vadászház csendes magányában tölteni el az esztendő eme legszebb részét. Ez a magány azonban nem lett teljes, mert barátunk magával vitt egy nagyon csinos és kissé vállalkozó szellemű hölgyet, aki szintén szarvasbögést akart hallgatni, ezt pedig a fővárosi szalonnából nem lehet.

A balsors úgy hozta magával, hogy Annus e kicsi bögési melléközöngéről valahogyan tudomást szerzett és meglehetősen élénk hangon vonta felelősségre a fiút. Feri persze hátratette füleit („Még menyasszony sem és máris

jelenetek!”), szó szót követett, alaposan szétugrattak, többé hallani sem akartak egymásról.

Nagymama azonban — akinek e házasság régi, kedves terve volt — elhatározta, hogy most már ő lép a cselekvés terére. A téli vaddisznóvadászatra meghívta (első ízben!) Ferit, egyszersmind Annust is odarendelte házikisasszonynak, aki azonban nem tudott Feri meghívásáról.

Amint a fiú megérkezett a kastélyba, Nagymama azonnal magához kérte; Annus már bent a kis boudoirban. Kölcsönösen fagyos üdvözlés. Erre Nagymama leültette őket karszékétől jobbra-balra.

— Gyerekek, most jól figyeljétek, elmondok nektek egy régi-régi történetet. Ismertem egy fiatal leányt, aki már menyasszonya volt egy igen derék, de talán kissé túlságosan jókedvű úrnak, midőn megtudta róla, hogy az kettesben kirándulásra ment egyik barátnőjével. Ezen összezörrentek s a leány íziben visszaküldte a jeggyűrűt. A férfi nagyot nyelt, de nyakas magyar létére eszébe se jutott engesztelő lépéseket tenni, hanem hamarosan feleségül vette a másik kisasszonyt. A leány kissé később ment férjhez, de nemsokára özvegy is lett. Valahányszor találkoztak az életben, mindig valami szomorúság-félét érezték. — Feri fiam, majd midőn hazamegy a vadászatról, megkérdezi *édesapját*, hogy ismeri-e ezt a kis mesét; te pedig, Annuskám, gyere és csókold meg — nagymamádát!

Annusnak könny csillogott szemében, midőn engedelmeskedett.

— Most pedig egy-kettő, azonnal megölelitek egymást, mert dédanya akarok lenni!

(A parancsnak lendülettel tettek eleget.)

*

A vidéki kastély őszhajú úrnőjénél tea-délutánra gyűlt össze a környék előkelősége, szebbnél-szebb fogatokon; a vendégek nagyobbik része az öreg grófné kortársáiból került ki.

Folyik a társalgás, megtárgyalnak külpolitikától kezdve gyümölcsbefőzésig mindent. Múlik az idő, egyenként búcsúznak a vendégek; fele már el is ment, midőn a kitűnő kiállítás, pofaszakállas komornyik ünnepélyesen

jelenti, hogy a méltóságos Hedvig grófné négyesfogata is előállott. A háziasszony készséggel kel föl, hogy búcsúzzék kedves vendégétől, ez azonban ülve marad és félhangon súgja:

— Ha megengeded, én még maradok . . .

— Milyen kedves tőled!

Végre, midőn már minden vendég elment, a háziasszony Hedvig néni mellé telepszik:

— No, most, hogy elmentek a többiek és magunkra maradtunk, bizalmasan beszélgethetünk, mert ugyebár az imént ezért küldted vissza a kocsidat?

— Óh dehogy; hanem észrevettem, hogy amint egy-egy vendéged kiment, a többiek azonnal elkezdték őt tárgyalni, minden tücsköt-bogarat elmondva róla, kezdve fiataalkorában viselt kicsi dolgairól. Hát nem akartam nektek alkalmat adni, hogy énrólam is hasonló módon beszélgessetek, ezért maradtam utolsónak. Most aztán mehetek is már, Isten veled édesem!

PROBLÉMÁK

Azt szokták mondani, hogy az asszony tele van problémákkal — szinte ömaga a megtestesült PROBLÉMA.

Tagadhatatlan, hogy a férfi inkább kifelé él, a nő viszont befelé. Számos bonyolult helyzet adódik a férfi életében is, de ezeket aránylag könnyebben oldhatja meg, mint a nő, akinek sokkal többféle megkötöttségekkel kell számolnia. Ezért lelkében jóval kényesebb, sőt összekuszáltabb helyzetek keletkezhetnek, melyekkel meg kell birkóznia, a megoldást meg kell találnia.

Tekintsünk el — csak egy rövidke pillanatra — a vallási és világi törvények rendelkezéseitől, hogy elsősorban a természet örökérvényű szabályait vegyük vizsgálat alá, természetesen anélkül, hogy azokat korlátlanul el is fogadjuk. A természet nem ismeri a valláserkölcsei társadalomban intézményesen megállapított női erényt és hitvesi hűséget, hanem szabad utat enged a párnak, de csupán a fajfenntartás (és nem szórakozás) céljából. E téren azonban lényeges különbségeket látunk a két nem adottságai között, melyeket nem volna szabad figyelmen kívül hagynunk az egyes esetek mérlegelésénél.

A férfi ugyanegy esztendőben — különböző anyákkal párosulva — akár húsz gyermek apja is lehet, míg a nő egy évben csak egyetlen férfi által termékenyülhet meg. Ez magyarul mondva azt jelenti, hogy *a természet* nagyobb változatosságot enged meg a férfinek, mint a nőnek.

Ha azonban egy (bátor) lépéssel tovább megyünk, azt látjuk, hogy — megint csak a természet szempontjából — a nő évenként más és más férfitől termékenyülhet meg, hát nem a természet, hanem a törvény köti ugyanegy férfihez, a férjéhez.

Fentiek alapján a nőnek természetesen kevesebb változatosságra van szüksége, mint a férfinak, általában tehát nem is lehet olyan gyakori, sem olyan erős gerjedelme új kapcsolatok iránt. De semmiképpen se mondható természetellenesnek, ha a nő időről-időre más férfi iránt is érez érdeklődést, nemcsak azt bámulja és imádja, akitől első gyereke volt. Kár tragédiákat csapni, ha a házasságok egyike vagy másika — mondjuk — észrevesz mást is, hiszen ott van az erkölcs, mely a természet gerjedelmeit zabolázza s az esetleges kisebb-nagyobb kisiklások után a szegény vétkezőt visszavezeti az egyedül helyes útra. Ha az e téren elkövetett minden kis hibát könyörtelen büntetés, vagyis örökös szakítás követné: bizony mondom, hogy sok, egyébként igen jó és boldog házasság ért volna korai és gyászos véget. És kinek lenne ebből haszna?

Eszem ágában sincsen, hogy védjem, vagy éppen felcicsérjem az e téren elkövethető kisiklásokat, azonban elszánt ellensége vagyok az ilyen alapon keletkező családi tragédiáknak, a vérontásról nem is szólva, melyet égbekiáltó önbíráskodásnak tartok, emellett pedig nem tesz jóvá semmit.

Ha majd a Másvilágról tekintünk le e sártekére, szánakozva fogunk mosolyogni ama gyerekességen, mely *ilyesmikért* tört össze annyi boldogságot és oltott ki annyi életet.

Az anyaság keletkezésének legalább is második felidejében a nő általában valóságos szent, míg ezalatt a jövődöbéli apa semmiképpen sem érzi férfiassága csökkenését; a természet megengedné neki az újabb és újabb apaságokat. Szerencse, hogy „a természet hatalmasan hívó szavát” nem okvetlenül kell mindig követniök. Azonban csak a vakok nem látják, hogy e téren némileg másként kell a férfit elbírálni, mint a nőt.

Egy másik szempont, mely a férfi helyzetét e téren megkönnyíti, esetleges ballépésének veszélyességét csökkenti, az, hogy az ilyesféle bünt, súlyos esetekben törvénytelen (helyesebben: természetes) gyermeket a férfi *ki-viszi* a családból, a nő pedig oda *behozza*. Ezért még a nép is, egészséges érzékével, másként ítéli meg a férfi és a nő e téren való esetleges botlásait, amire kitűnő példa az

a kissé triviális, de nagyon jellemző mondás a *csizmáról*, melyet e könyvem elején említettem.

Valahogyan azt ne higgye senki, hogy a „probléma” szónál okvetlenül szív-ügyekre kell gondolnunk, mert az asszonyoknak számos olyan lelkiválsága van, amihez a szó szoros értelmében vett lángoló szerelemnek édeskevés a köze.

Vegyük például azt az esetet, hogy a férjet — saját hibájából, vagy anélkül, itt egészen mellékes — súlyos csapás éri, legyen az akár politikai, társadalmi, anyagi, sőt esetleg erkölcsi vagy egészségi természetű. A gyengébb lelkű asszonyok magatartása férjük iránt ilyenkor gyakran meglepő változáson megy keresztül: látják, hogy akire eddig csakis *föl* tekintettek, tevékenységének, munkájának csupán gyümölcseit élvezték, most szánandó, mélyen sújtott ember. Az átlagon aluli lelkű nőnél még jó, ha csupán sajnálja és nem tesz neki szemrehányásokat, mert bizony ilyen is akad közöttük.

Az erős lelkű asszonyoknak ilyen esetekben van alkalomuk balsors által sújtott férjük mellett a legmagasztosabb szerepet betölteni: a megértő, gyengéd, bátorító és föl-emelő feleségét. Nem mutatja, hogy a csapás őt is érte, ellenkezőleg, igyekszik vidámnak és megelégedettnak látszani; férjét vigasztalja, bátorítja, új munkára, küzdelemre serkenti, önbizalmát adja vissza.

Láttam nem egy esetet, ahol a keservesen csalódott és mélyen sújtott férjet főleg anyagi felesége segítette ismét talpra állani.

Az igazi, nemes asszony még ezt az érdemét sem akarja férjével éreztetni; úgy állítja be a dolgot, mintha tisztán férje kiválósága győzedelmeskedett volna a keservesen nehéz helyzeten. A férj feladata, hogy ezt az önfeláldozást észre is vegye és kellőképpen értékelje.

Előfordul azonban az is, hogy a bátorító, szinte megmentő nő nem a feleség, hanem egy másik asszony, aki a férfi helyzetét jobban megértve, több melegséggel segít, mint az, akit a törvény és erkölcs kötelezne e szerepre. Nem lehet túlságosan csodálkoznunk, ha ilyenkor a férj elfordul feleségétől — a segítő nő felé.

Az emberiség nagyobbik fele, Földünk jó háromnegyed részén még ma is a többnejűség elve alapján áll,

habár é jogot minden férfi ott se veszi igénybe. Természetes, hogy e tágabb felfogás nemcsak az illető népek erkölcsi és kulturális, de fiziológiai, sőt gazdasági körülményeiből is ered, melyeknek részletes taglalása túllépné e könyv kereteit. A többnejűség iránt való, néha csak tudatalatti hajlam azonban megvan egyéb népekhez tartozó férfiakban is. Azt hiszem kétségen felül áll, hogy számos férfilelek képes *ugyanegy időben több no iránt is* érdeklődni, természetesen meglehetősen árnyalati különbségekkel az érzelmek mélységében. Az egyik nőben különösképpen ezt a tulajdonságot szereti, a másokban amazt. A török közmondás, hogy az anyai szeretet nem oszlik meg a gyermekek között, hanem megsokszorozódik: némiképpen a férfiak jókora százalékára is alkalmazható. Vannak kivételek, melyeket csodálhatunk és irigyelhetünk, de ezek nem feltétlenül teszik boldoggá feleségeiket. Tudok férjkről, akik más nőre soha rá se néztek, mégis szerencsétlenné tették nejükét, kiállhatatlanok, zsémbes otthonülők, dologtalan fráterek voltak. Mások viszont nem mindig tudtak megmaradni feleségük szoknyája mellett, egyébként azonban kellemes, figyelmes, gyengéd férjek és jó családapák voltak. A választás nem nehéz. Még a feleségnek sem.

De az asszonyoknál is megfigyelhettem, hogy volt közöttük nem egy, akinél egészen biztosan tudok egy-két kis kisiklásról, másként azonban példás odaadású, önfeláldozó jóságú anyák és feleségek lettek és maradtak, — mert nem tudódott ki semmi, vagypedig a férj annyira szerette feleségét, hogy megbocsátott. Viszont mindnyájan ismerünk feddhetetlen erkölcsű hölgyeket, akik azonban otthon valóságos sárkányok, pokollá teszik családjuk életét. Általánosítani tehát e téren sem szabad.

A nők lelki problémáinak indító okai a különböző természetű érzések összeütközéséből erednek. Hitvesi szeretet és szinte leküzdhetetlen vonzalom egy másik férfi iránt; anyai érzések és szerelmi vonzódás; kényszerű választás a gyermeke s a szeretett férfi között; hála, megbecsülés egyik férfi iránt és elemi erővel kitörő szerelem másfelé; ösztönös féltékenység és felsőbbeséges megbocsátás; az egyik félnek — bármely okból való — időelőtti megöregedése vagy betegsége; mélységes és tiszta von-

zalom más férfi iránt, akivel érintkeznie a férjére való tekintettel nem lehet, pedig a másik férfinak éppen most nagy szüksége volna e szeretetre; súlyos ellentétek férje és saját családja között, amiben férje oldalán kell állania, családjával szemben; nem utolsó sorban anyagi érdek, ha nem is önmagáért, de gyermekeiért; aggodás családja jövője felett és szomjúság egy kevéske gyengédségért, melyből neki talán kevesebb jutott a szükségesnél.

Céltalannak látszik még több tényező felsorolása, hiszen mindnyájan tudjuk, hogy e téren minden egyes eset különbözik a másiktól, mindenkiben más változatokban és különböző mértékben vannak jelen a lelki indítók, ezenfelül pedig minden lélek is különböző, hát egy kaptafára húzni két esetet se lehet, nemhogy többet. Az igazság az, hogy súlyos és többnyire nem látható küzdelmek folynak le, néha közvetlen közelünkben; olykor csak az eredményüket érzékelhetjük, a többi titok marad mindörökre.

Alig van nő, akinek ilyen belső küzdelmei ne lennének, vagy ne lettek volna; az igazán felsőbbrendű asszonyok ilyenkor úgy diadalmaskodnak a nehéz helyzet fölött, hogy ezekről a néha igen kemény küzdelmekről nem tud rajtuk kívül senki más, csak az Isten és legfőjebb gyóntatójuk.

Bizonyára nagyon kevés az ilyen kivételes asszony; de azt mondják, hogy itt-ott mégis akad.

Én is találtamilyent.

Egyet.

TARTALOM

I. EMBEREK.

Figyeltem.....	7
Falusiak.....	10
Utazók	22
Vadászok.....	30
Hajtók, vadőrök.....	40
Lóversenyzők.....	50
Nyugdíjasok.....	64
Idegenek — mirőlunk.....	70
Különfélék.....	86

II. ÁLLATOK.

Kutyák.....	99
Jónás úr.....	111
Muki és Kulu	118
Lovak.....	127
Vad	144
Egyéb állatok.....	161

III. GYEREKEK.

Gyerekmondásokról.....	175
Isten, vallás, Jézuska.....	178
Szülők, testvérek, rokonok.....	186
Az iskolapadból.....	194
A gólya legendája.....	202
Vegyések. Fiúkról	206
Leányokról	220

IV. ASSZONYOK.

Általános.....	231
A MIÉRT?.....	244
Férfi és nő	253
Esetek.....	261
Idős hölgyek	276
Problémák	281
Tartalom.....	287